

**Sefer ha-'iggeret ha-ḳodesh / hibbro ish ... Gershon bem[orenu]
ṽ[e-rabenu] ha-[rav] ra[bbi] Eli'ezer.**

Contributors

Gershon ben Eliezer ha-Levi, of Prague.

Publication/Creation

ṽe'arsha : Yo'el Le've'nza'hen, 5634 [1873]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/qy38w9ea>

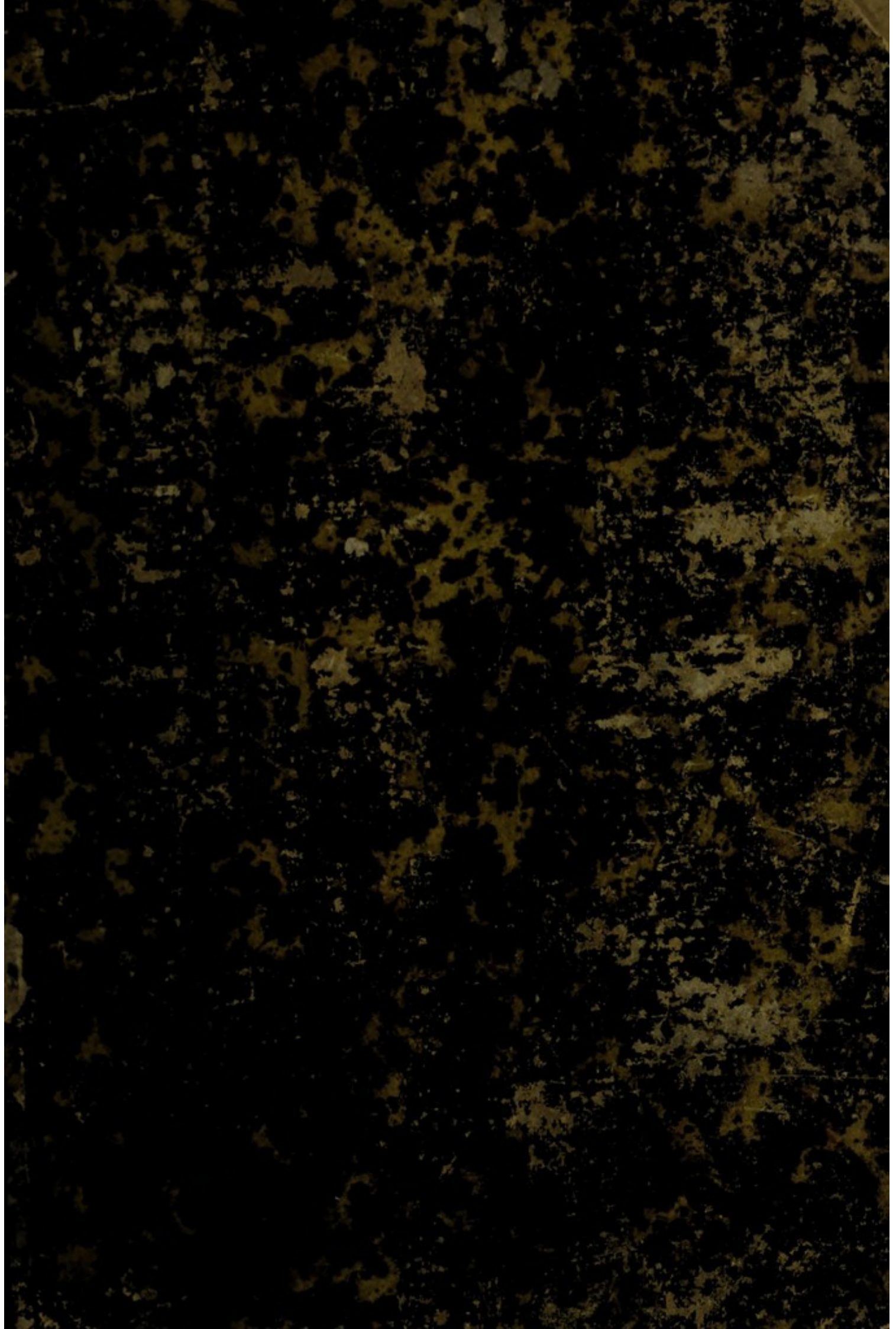
License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

**wellcome
collection**

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

הידושים ונפלאים

רבים מים צמחיר יבוהו ויבש ויבול כל ירק דשא חזיר ועשב השדה עם כל משמן לחם הכל
 גשחה מרוב החמומות. גם השעורה ושבולת שועל חרבו ויבשו ועץ השדה לא נתן פרו. והיה
 מפני זה יוקר גדול לא בלחם לבד אלא גם ציין בשכר בבשר בהמאה ובכל דבר מאכל אשר כמוהו
 לא היה ממאה שנים ונמשך נוזה גזל וחום רב בכל הארץ:

שנה ה'ג' רגזה הארץ ממקומה התעשה והתמוטטה מוסדות הכל והיה רעש ורעדה בכל
 גלילו' ביהם מעהרין אושטרייך אשר גם חני הכוזב עם בני ביתי הרגשו בערשינו
 על משכבו הגדוד והרעדה. ובעיר הצלורה ווי'ן אשר באושטרייך הפיל הרעש י"ג ביהם ופסע
 אדם רב בקרבם גם אחרים זולתם נפלו ברעש ההוא גם שאר בני וצניני העיר היו מתענטים
 צניעוטים ופלאים ומראים ונהרסו הגגות ונשחזרו החלפיות ומעלי עשן ונחבקעו חומות וכותלי
 הבתים. והמגדול הגדול אשר שם הנקרא מגדל שטעפאן עם שני מגדלים זולתו נחדלדלו מפני
 הרעש באופן שלאחר שהרעש עמד מועפו הולכנו בני העיר מפתחתם שלא יפלו על העם להרסם
 ולהוריד חני קומתם ולבנותם מחדש:

שנת י"ו במדינות האל"אנד ופרישל"אנט היה רוח בערה גדול וחזק והחרב מקומות וכפרים
 ועקר חילנות גדולים מן השורש והפיל חומות גדולות וצלורות. המקום ווילאך במדינות
 קארענדיין נשרף עד חומו ונשרפו עד חומם חשעה מאות בתים. במדינת טנגלא"נד גברו המים
 ושטפו כמה מקומות וכפרים ונחו אנשים וגשים לחין מכפר והחרב גנות ופרדיסים שדות וכרמי'
 יוהר מעשרים מיל באורך וחמש ברוחב וכמה בני אדם יבשו על הדף של עץ ושטפו במים להציל
 את נפשם ולא הועיל להם כלום כי המים גברו ושטפו הכל:

שנת י"ז היה כמעט בכל העולם ובפרט במדינות האל"אנד ואיטליא קולות וברקים וגשם
 והמים גברו מיום אל יום והליף מדינות ועיירות וכפרים ומחו כמה אלפים נפשות
 אדם ובהמה והחרב כמה חרמוני' ומגדלים גבוהים וחזקות בצורות בשמים וכמוהו לא היה ציימו
 וה' יולנו לעולמים. בקנה ההיא היו שרפות גדולות בהרבה מקומות דהיינו במקום אבנאפורק
 בוועשטפולין נשרפו חמשה מאות בתים ובמקום מהדיבורג נשרפו שלש מאות בתים. ובמקום
 המשוכח במדינת פולין ששמו גנעזין נשרף עד חומו ולא נשאר שריד ופליט וגם במקומות אחרים
 שלא מן הדרך להעלות על הגייר. במדינות פראנקין היה חורף קר ויבש ושלג גדול וחזק וארבע
 שבועות יום וליילה לא נפסק כפילת שלג ויכלה כל הצבאות השדה בשביל זה היה יקרות גדול בקיץ
 שלאחריו אבל נגד זה נפל דגן מן השמים ומראהו הדום וטוב למאכל זה געשה במדינת קערנטן:
 שנת י"ח במדינות נעפעליש היחה רעש ארץ והיה גדול וחזק עד שנפלו יוהר מבני מאות
 פרכה מדינה זו על זו ומחו יוהר מט"ו אלפים נפשות ומקום לעזינה הלך לקהום
 ארץ מיום הוסדה לא קם כמוהו:

שנת ת"ב כוכב גדול נראה בערשפא ארבע עשר יום גם היה לקוי חמה. מרידה גדולה היחה
 בצרפת בין המלך ואחיו וקרוביו. באושטיאוגדא היו מקום ושמו פאטאנעא נבלע
 בארץ פחאום אנשים וגשים ובהמות וכל רכושם כמו סדום ועמורה. במדינות זאקסין בעיר גאטי
 נראה כדמות שלשה קשת גם נראה שני חמות צחות זמן עם קולות וברקים אשר לא נראה ולא גשמע:
 שנת תכ"ט במדינת זילי"א נשרף הר אחד ושמו עטנא ושריפה גדולה היחה כמעט שלא יכול אדם
 להלך בסביבתו כמרחוק ט' יום ונשרפו שלשים כפרים ועירות. בעיר ווין הולידה
 אשה אחת חמשה בנים בפעם אחת וכולן היו בחיים. והקיסר יר"ה ציה לגדל אוחס בהשגחה
 פרטיית. במדינות זאקסין במקום זאלנבורג געשה הר גבוה לשני חלקים ונפלו כל הבתים ודירות
 ומחו יוהר משלש מאות נפשות. במדינות פולין במקום לעמבורג נהפך המים אשר סביבה לדם.
 במקום גלוגא הגדולה הולידה אשה אחת שני בנים וחמור אחד. אבל לא ארכו אח החיים:
 במדינות ועדנבורג נמלא בארץ עמומה מענקים גדולים ומדדו עלם אחד מזרוע וארכו ח' חמות
 גם שקלו שן אחד ומשקלו ששה לטרות:

תם ונשרם

חידושים ונפלאים

שנת ר"ץ המסיר ה' דם בחוך העיר רומי וטולד שם ילד עם ששה שניים והי' שם צעיר רעש גדול ונורא שהארץ רגזה ממקומ' וצמיים רבים נפלו לארץ ורבים מאנשי העיר מתו בחוך הרעש. גם היה נראה כוכב חדש גדול ונורא והחזיים שפטו על ירידה ונפילו' הנזורים. וכאשר פתרו כן היה שמחמט התנבר בכל יום ויום וכל הנזורים היונאים לקראתו נסלו לפניו חללים. גליוס דף ע"ד :

שנת רע"ג היה קרירה גדולה מקרח ושלג קרירות אשר כמוהו לא נשמע ולא נמצא בכל ספרי זכרונות והתחיל השלג יורד בתחיל' אוקטובר הוא חדש חסון וקראו הנהרות ויבשו המים שלא יכלו לעחון בר ללחם בכל הארץ רק במקומות מועטים ומחו בשנה ההיא מחמת הצונה הגדולה עם רב ונמשך הקרח כל זמן החורף עד שציוס פסחם עברו בעגלות עמוות על הגליד שבנהרי רינים ועלצ :

שנת של"א רעש גדול ונורא היה בעיר המהוללה פירארה אשר באיטליאה ורגזה הארץ ממקומה ונפלו המגדלות ונקשו הבתים והידודו היה יולא רוב פעם מחורח למערב ופעם מדרום לפון כמכוין להרוס את הכל והתגעשה כל העיר כאלו מוסדות כל העולם יחמוטטו והיה רחח ורעדה בעיר עד שכל העם עזבו את רכושם וברחו מן העיר פן יפלו עליהם הבתים כאשר קרא למקלחם אשר לא יכלו מהר המלט ונעשה בתיהם קבריהם וכרנע ברחו משם לס"ו או לעשרים מיל. הרעש הגדול והנורא הזה היה לא לבד בעיר פירר"ה הלא גם בעשרה מיל סביב לה אך היה הרגשת הרעש בלחי השחחה מקלה העיר פיפרא עד מייל"אנו משך מאתים מיל איטלקי והיה זה בשנת של"א. חלף חקע"א לנזורים. מספר מאור עינים בהקדמה המתואר ממנו קול אלהים ע"ש וחמלא דברים נפלאים מדבר הרעשים :

שנת של"ב הכוכב הגדול והנורא הידוע עם הזנב הגדול התחדש ונראה ועמד הכוכב החדש הזה זמן משך י"ד חודש אשר משום כוכב חדש שכבר היה לעולמים לא נמצא בכל ספרי זכרונות עמידתו כ"כ זמן רב וכל החזיים באשכנז באיטליא נרפת וספרד כולם הפליגו בחזיונם וביאורם על מה רמו כוכב החכר וכחצו עליו ספרים רבים והיו כמתנבאים לרעות ולהריסות רבות. ה' ברחמיז הפיר אותות בדים. בשנה ההיא היה רעש גדול ונורא בעיר הגדולה קונסטאנטינא ונפלו המגדלים והבנינים הגדולים ורגזה ומדדה כל העיר ומחו שמה ברעש יוחר משלשה חלף אים גם בעיר הגדולה אויגנבורק ובעיר מוינכן היה סער רעש ונעש גדול ונפלו הבנינים ומחו ברעש עם רב ולא שקט הרעש מועפו זמן משך שלשה ימים גם בשנה ההיא מת המלך החטיד זיגמונט אנוסטי השני מלך פולין ערירי. ה"ג"ז"ב"ה :

שנת של"ד בטוליוס טולטיטוס מגערלין החוזה הגדול מופלג על כל אנשי דורו כהב בחזיון לוח שנתו שכוכב שבחאי היה במערכה רעה ושפט מזה לנרות והריסות היהודים וכאשר פתח לנו כן היה במקומות רבות הגיע אכל גדול ליהודים נוס ומספר גדול במדינות מעהר"ן נשרפו בעו"ה כמה נפשות מישראל על קדושת הש"י עד אשר הגיעו אל הדברים לפני הקיסר החטיד מקסינויליאן ז"ל שאיון וחיקר ששקר עללו ליהודים אשר משני זה מרוב נדקתו וחמלתו לקח את שאר היהודים כמבין שיני אריות והגילס החת כנפיו זכרה לו ה' לטובה :

שנת ש"ג שנת בצורת היחה במדינות ציהם. ויהי אים אחד בצפר אחד סמוך לעיר קיירשו' חמשה פרסאות מק"ק פראג אים עני בצפשו יצא לחמו ובניו לעקו ללחם ופורש אין להם ויבך האים בליל ההוא ביגון ויאחה וינעק אל ה' וישכם בצוקר וילא בשחי נפש לחפור משא חומר. ויהי כאשר חפר שם מלא בהאדמה אפר ואבק לכן אשר לא ידע מה הוא. ויביאהו לביחו ויעז ממנו הבטיל דייסה ויאפה ממנו לחם ויאכלו וישבעו. ויודע הדבר וילכו שם למאות ולאלפים ויקחו גם הם מן העפר לטרף ומזון בני ביתם גם את הכוחב ראייה זאת העפר בעיני ולקחתי ממנה להיות לי למשמרת. בשנה ההיא היחה מלחמה וזנח גדול בצרפת בין המלך החדש העיריקס הרביעי מלך נרפת ובין הדוכס מנוו"ים ומיי"נא והכרגו ביום אחד עשרים חלף אים וגברה יד היגריקוס :

שנה הנ"ל חמימות ושרב גדול היה ולא ירד הגשם כל זמן הקיץ אפי' רטיבת הטל לא הורגש וחרבו ויבשו מי הנהרות ולא יכלו לעחון ללחם רק במקומות מועטים. ובמקומות

המלך כמה אלו נריכים הולאה לדרך זה ולמדבר הגדול הזה ויאמר קחו לכם לחם ומים לפ"ו
 יום כי לא תמלאו שום מחיה עד ארלם ויעשו כן וילכו במדבר דרך ט"ו יום ולא תמלאו כלום
 צידם מחיה אלא דבר מועט עד שהחילו למות האדם והבהמה אשר עמם ויקרא המלך לתייר
 ויאמר לו היה דברך שהבטחתי למלא אויבני ויען התייר ויאמר לו השיתי בדרך ויחד אשו ויצו
 להתיי ראשו מעליו וזה המלך והכריז בכל מחנהו כל אדם שיש לו מחיה לחלוק יחלוק עם חבירו
 ויאכלו מה שבידם וגם הבהמות והלכו לדרכם במדבר עדיין י"ג ימים עד שבאו אל הרי מסבור
 ובס' ד' שבטים מישראל דן זבולון אשר ונפחלי מהגולה ראשונה אשר הגלה שלמנאסר מלך אשור
 ומלך ארלם ד' יום ויש להם מדינות וכרכים בהרים מנד אחד מקיף אותם נהר גזון ואין עליהם
 עול גוים כי אם נשיא אחד ושמו ר' יוסף אמרכלא הלוי וביניהם חלמידי חכמים חורעים וקולרים
 ברבים והולכים למלחמה ארץ כוש דרך המדבריות והגם צברית עם האומה הנ"ל ויבואו חיל פרס
 לשם ביום ויחמו בנטח ופרדסין ועל מעינות מים אשר מנד לנהר גזון והימים ימי פירות ואכלו
 והשחיתו אין אדם יולא אליהם אצל היו רואים על ההרים מדינות ומנדלים הרבה וזה המלך
 לב' מאשיו ללכה לשאל איזה אומה יושבת שם בהרים ולעבור עליהם עכ"פ בסמינות אין לשוט
 ע"פ המים וילכו האנשים ומלאו לשם גשר גדול ועליו מגדלים הרבה ופחה סנור ולפני הגשר
 מאוחו נד עיר גדולה ונעקו לפני הגשר עד שבא אליהם אדם אחד ושאל להם מה תירצו או למי
 אתם ולא הבינו לשונם עד שבאו החורגמין שהוא יודע לשונם ושאל אליהם ואמרו שבדי מלך פרס
 תיחנו וביאנו לשאל מי אתם ולמי אתם עובדים ואמר להם יהודים תיחנו ואין עלינו לא מלך
 ולא שר מן הגוים כי אם שר אחד יהודי וישאלו אותו על דבר הכומרים בני גוף מן כופראל הדרך
 ויען להם היהודי ויאמר כי בעלי צריתנו הם והמבקש רעחם מבקש רעחתי וישיבו שני האנשים
 האלה ויגידו למלך פרס כל הדברים האלה וישחד המלך פחד גדול וביום השני שלחו אליו לערוך
 עמו מלחמה והשיב המלך לא באחי להלחם עמכם ואם תלחמו אותי אקח נקמתי ואהרוג את כל
 היהודים שבמלכותי כי יודע אני שאחם חוקים ממני במקום הזה אבל עשו עמי חסד שלא להלחם
 בי והתיחו לי להלחם עם כופראל תרך אויבי ותמכרו לי מזון מה שאני צריך לחיילותי . ויתיעצו
 היהודים להסרעות למלך פרס בשביל היהודים שבמלכותו ויכנום מלך פרס בארלם עם כל מחנהו
 וישב עם המלך ט"ו יום ויכבדוהו כבוד גדול ושלחו כתב לכופראל הדרך בעלי צריתם ויודיעום
 הדבר הזה והם עמדו על מעברות ההרים בחיל כבוד כל החונים במדבר ההוא וכשיבא מלך
 פרס להלחם עמכם ערכו אתם מלחמה בדרך ונשעי אנשי כופראל תרך והרגו בחיל פרס חללים
 רבים ויגם מלך פרס במתי מעט אל ארצו :

ופרש אחד מעבדיו רמה יהודי אחד מהארץ ההיא ושמו ר' משה והוליתו מאוחה הארץ וכשהיה
 בארץ פרס תפשו לעבד ויום אחד מיומים באו דורכי קשה לשחוק לפני המלך ולא נמלא
 בהם רומה חן קשה כר' משה וישאל המלך על ידי החורגמן והגיד לו את כל אשר קרהו ואין
 רמה אותו הפרש ההוא מיד לזה המלך ועשאוהו בן חורין והלביש אותו שש ומשי ונתן לו מחנות
 ואמר לו אם תרצה לשוב לדחינו תעשה עמך חסד ותהי' עושר גדול וממונה על ביתי ויען ר'
 משה ואמר לא אוכל לעשות כדבר הזה אז לקחי המלך וישימהו בבית הרב שר שלום ויתן לו הרב
 בתו לאשה . ור' משה עשר לי הדברים האלה :

להוציא הנייר חלק אי אפשר ע"כ העתקתי הדרושים נוראים ונפלאים אשר נעשו

באלף הששי מספר צמת דוד :
 שנת א' לאלף הששי רעש גדול ומורא היה במדינות בורגונדה ורגזה הארץ ממקומה והחמוטטו
 מוסדות תבל והיו שם שני הרים גדולים רחבים וגבוהים והנה צירעם גדול החמוטטו
 ויניעו שני ההרים ממקומם ונפלו אל העמק אשר ביניהם על הבתים אשר שם וימוחו שם כמה
 אלפים נפש אדם והיו בתיהם קבריה' . קאעסיוס סי' קכ"ד :
 שנת קמ"ו נראו כוכבים חדשים ואותות השמים והיו לקויי המאורות אשר בשנה ההיא היו כמה
 רעות רבות מנפה גדולה היחה כמעט בכל הארצות גם מקומות רבות נחרבו בארץ
 ין מן החוגריים :

לכסוח ה"ע צעלה גדולה בערך שלש אמות הרבה מכני גודל החוס והשמש . משם עברתי את העיר וההרים גדולות אשר במדינות איומן פארין . ושם ישיבה בני יפת ובולס גרים . משם נסעתי למדבר חובש ושם הרים גדולים הרי חול כולו וכשנסעתי שמה אף חיל ושיירא כשהרוח מנשב מרים את החול עד החת כיפות השמים ומככה את כל החיל עד אשר קנח' מהם נשאר שקועי' בחול ומתי' ונעשה מהם מומי"ה והפוכלין עושין מהן טרייקוס . ובארץ החובש הרבה יהודים כמה השם ישמר' והמה שחורים כמו הכובי' . משם לארץ ההוילה היא מדינת כוש ומקומם יפס מאוד להמה ודרך המדבר עברתי שמה ופעם נהעכנו שמה במדבר עשרה ימים כי כאשר הגענו צהר א' במדבר זה באו לעוף הרבעה עשר הרנגולים וגדולים היו כמו וועלש"ה הענ"ר והתחילו לרוק מפיהם עלינו הש ועל מי שנפלה השם נעשה במקום זה לח וזה הי' גם המוח אף בשעת נפילת רוק' היה רחב כמו הש ממש וחיל גדול היה אז אהנו וכולנו היינו צמורא ופחד גדול מפני הרנגולים האלו כי הרבה מאהנו ניזוקו ונכגנו אחר וצרהנו כולנו כמו חני מיל ובכל יום הצבולות חדשה והמנאחה רבות עשינו כדי בטל לילך לדרכנו וכל ההחבוליה לא הועילו לנו כי המה עפו צפני אנשים וציינו ממש בין איש לאיש ולא הועילה להם שום חרב וחץ שנין עד אשר עשינו החבולה לירוח אליה' בקיה השריפה מיד כששמעו את קול קנה השריפה פרחו כולם ועדיין לא ידעו הם מהמה הקול או אשר לא יכלו להריח את הפולו"ער ואהן סוחרים אחר ניזוק' טיבף חך הרופא את צערם וחיצר החתיבס מקום נפילה האש כדי שלא תכלה בכולו ולאבי הודות לה' בעזרו ויולחי . משם נסעתי על הים סוף עד קהלה בקדושה קדיח והיא במדינת גריקוס . משם לכלועק חושבים שבע מאות פרסאות וועלשה דרך הים . משם עברתי את הים הגדול עד ק"ק ברבריה ועומדה על ספר מדינת הפריקא בין ברבריה ומדינת פס ושם מלדים בני אדם קנחס בלא רגלים וקנחס בלא ידיה אחד בין מאה אשר יולד כמו אהנו בשלימות גופו כמו במדינת ברעס אלל באשני נריה במדינת צפן וכמו עשרים מיל קודם מדינה זו לא נמצא א' ממאה אשר יולד בשלימות גופו . משם עברתי ג"כ ים הכ"ל עד ק"ק טריבול דסוריא והיא עומדה קרובה לים שני ימים . משם ללאגורנא קהילה קדושה היא ספר ארץ פלורענליה . משם לק"ק קרפויא משם לק"ק זנווה וקהילות גדולות המה וכולם שוכנים על שפת הים הגדול . משם רליתי לק"ק רומי ודחה אהנו הרוח סערה קרוב למדינת נפולייא אינו רחוק מהעיר נאבלים ובאנו לחיהרר אשר על שפת הים ונבע שם הים חמים ושם הוא ארץ חס ושם נשקע עיר גדולה צים וכשהיום זך והשמש זרחת עדיין נראה השווקים והרחובות מחת לים העובר שם . ושם צים נובע שמן אחד ואינו טוב למאכל רק לרפואות והשמן ההוא אף מלמעלה ומוטלין אהנו בנחה עם הספוג שמושך את השמן ואח"כ נוהיין את הכפוג לחוך כלי ומשם נסענו על הים הגדול עד באנו במקום אשר נשקע צים מקום ישן נושן ועל הים שני מגדלים נאים נראים מלמעלה מן הים . משם נסעתי יו"ד ימים עד ק"ק רומא אשר היא מפאנדיק חודש אחד וחמשה ימים . וזוה נשלא אנרת הקודש . והשם ימלא אסמינו גודש . עד אשר יהסוף לנו לששון ולשמחה זום החמשה חודש . במאמר אהרן הלוי אשר שימשו בקודש :

והואיל ואתא לירגו מענין עשרת השבטים אמרתי בדעתי להעלות על הדפוס מעשה רב ג"כ מענין זה . והעהקתי אותו מספר מסעות של ר' בנימין :

שכתב ט"ז שנה קודם ביאהו למדינת פרס אירע שיא עס בני כופראל הרך והם עובדי רוח וחונים במדבריות ואינם אוכלים לחם ולא שוחים מים רק אוכלים צמר חי כמות שהוא בלתי מבושל והם בלא אפים ובמקום האף יש להם צ' חורין קמנים שיונא מהם הרוח ואוכלין כל בהמות טהורות וטמאות וינאו עם זה מן המדבר ובאו למדינת פרס בחיל גדול ולקחו מדינת ראי וכוו אחס לפי חרב ויבזו כל שללה וילכו להם דרך המדבר ומאו ועד עתה לא שמוע כדבר הזה בכל מלכות פרס וכששמע מלך פרס מזה חרה אפו עליהם ואמר לא ציימי אצותי ינאו עלי חיל ממדבר הזה ועתה אלך ואכריח שמש מן הארץ והעביר קול בכל מלכותו וקבץ כל חיילותיו וילך ובקש תייר אחד להראותו מקום חונס ונמצא שם איש אחד ואמר למלך אני אלך ואראה לך מקומם כי אני משם וידור לו המלך להעשירו אם וילכבו להם ויאמר

בשנת ש"ן לפ"ק שאלו שני בני המלך אח המלך וחלו פני חביהם המלך למלחמה . כעס עליהם
 המלך כי קטנים היו ורכי שנים . ויהי כראותם אח הרוכזים יושבים על הסוסים מזויגי'
 וחפזתם על הדרך ותבער בהם אהבת המלחמה כי עדיין הנחרות בהם ויאמר איש אל אחיו
 יעבור עלינו מה קום ונתחזק ונלא מזויגי' לקראת אויבינו ונקחה נקמה מהערלים האלו ונעשה לנו
 שם בגבורה וילבשו שריונים ויקחו להם כידונים . וירכזו על כוסייהם בכל יודע למלך מדעם וירצו
 מעבר לסמבטיון . והנה אלף גבורים מאויביהם לקראתם ויחגרו שני בני המלך אחס מלחמה ויכו
 בהם מכה רבה ויניעו כולם ארצה אכלוס ומדקום ושארם ברגלי סוסייהם רפסו ולא נשאר מהם
 עד אחד . וחזרו להם בשמחה בהלל ותודות לה' . ויהי בבואם שלום וישמח המלך שמחה גדולה
 על שובם שלום וצל הגאון אשר ילדים רכים כאלו נלחו את אויביהם והרגו בשונאיהם גם אמרו לי
 שארצם ארץ מגדלת את החיטים מאוד ועוזי החיטים אין להאמין ממש והארץ שחורה והיד
 מהלחמת משמנה והיהודים שומרים עלמם שמה מכל עומאה כשעשיר נוגע באיזה עומאה זרק בגדיו
 מעליו ביום טהרה ועני מכבם את כסותו ובאותו שנה שלח המלך הודו שלשה שרים גדולים ונכבדים
 ומתנה גדולה מאת מלכם אתם למלך היהודים ר' אליעזר ויעברו את הנהר סמבטיון ויביאו את
 המתנה לפני המלך ואגרת בקשה השלום וידברו על לבו ויקבלם המלך בכבוד וישלחם בקבלת
 השלום והברית בינו ובין מלך הודו ויבואו השרים אל אדוניהם מעבר לזה עיר סביליה שני ימים
 מסמבטיון . ויהי בהיותי פה ושלח ג"כ מלך פריסטיאן שרים להמלך אליעזר לקרוא לשלום ושלח
 אתם מנחה גדולה וקראו אנשי אותה העיר אותי אתם לראות המנחה הנשלחת כי דרך אותו העיר
 אשר אני אז צב היא שלוחה וזה הוא המנחה איש אחד מאנשי מדבר בלא ראש אך עיניו ופיו
 בחזו ומאלכו רק דנים ולשונו כמעט כלשון גריקיש . ופניו שקורין פעלך ארבעים חתיכות כ"א
 כאבר אחד ארכה קצתם ארוכים קצתם עגולים ונלא נקבים היו אך זכוחם וטהרתם כזוהר החמה
 והמה מונחים בהיבה בערך שפאן ארכה ושפאן רחבה ואותה היבה נעשה מהאבן הקריסטאל הטוב
 והמובחר ומלאכה מפוארה בה ועוד הי' בה היבה קטנה מעני אלמוג שקורין קרעל האלטן ג'
 אלצעות רחבה וג' אלצעות ארכה ובהיבה זו אבן טוב אחד והוא אבן הספיר גדול ורך מאוד
 ושמחה הי' ממש נוהן לרואיו . אבל יענו אנשי המקום ההוא להשרים האלו שלא יקחו אתם את
 פרא האדם הזה כי ימיהו היהודים אותה כי לשונו כלשון יון וערל הוא והם אינם מניחים לעבור
 שמה אך לישמעאלים שנימולים לבדם . ואלל ים האוקינוס יש ארץ מלאה מהאנשים האלה ויכנעו
 החת יד פריסטיאניש . בשנת שס"ח לפ"ק עברו שמנה יהודים מאנשי ארץ אירפה את מעבר
 הסמבטיון . ויהי כבואם שמה הביאום לפני המלך ויאמר אליהם איך באתם הנה ואיך ומה
 עזרתם כל מדברות הנוראות האלה ובין האומות החזקים והאויבים לנו . וביותר איך חללתם את
 השבת לעבור את הנהר והייבי מיחה אתם . וענו ואמרו אותם היהודים אדונינו המלך הלילה לנו
 זרע יעקב לחלל את השבת מוזד אך נשבינו בין האומות והוליכו איחמו בשבי בקשה מכולם עד קרוב
 לסמבטיון . ואנו שמענו שמעכ אשר יהודים אתם בוודאי לא הסגירו עבד אל אדוניו ופרקנו עילם
 מעל זוארנו וברחנו לנו לחסות בצלכם . וישאלם המלך אם המה תלמידי הכמים או למדו מקרא
 או משנה ויענו כן אדונינו מלכנו ויחן המלך לפניו ספר ויקראו בהם ויאמן המלך אשר המה
 יהודים באמת ובהמים וילו המלך להם מהנות גדולות ויקחו להם שם נשים . גם ספרו לי
 איך בקבלה דם הפרוח בארמונה בית המדרש בני מכל אבני חפץ וסגולת מלכי אשר כל מלכות אדום
 וישמעאל לא יערכה . משם נסעהי הכל על הים עד אשר פנעתי בההרים הגדולי' הרי נסבורבין ההרים
 האלה ישיבת בני רכב ואין מלך להם . משם נסעתי עד הרי נטיבין דרך רחוק מאוד וזה הוא
 מלד שני קלוקיט משם מוצא פנינים הטובים ומלד השני של ההרים מקום מושב ארבעה שבטים
 דן ונפתלי זבולון ואשר ומדינת ארוכה ורחבה ועזרת כל המדבריות עד ארץ מדי ומלחמות
 גדולות ועלומות תמיד ביניהם ובין מלך כוש וארץ רחוקה בין ארבעת השבטים האלה היושבים
 מעבר להרי מדבריות קוליקוט ובין יהודים יושבי ארץ סיקוסני הסטירה וזה הוא מלד ארץ הנור .
 והישמעאלים ביניהם והוא נלחה משני נדדיו עם היהודים המזכירט והישמעאלים כחול אשר על שפת
 הים ובוטחי' בריבוי' ואינם נוהים מס ליהודים . משם נסעהי לנהר גיחון משם מהחיל ארץ כוש .
 משם להעיר הגדולה בלאנקי משם לעיר גיחוניא אשר על שפת גיחון . ובנסעי שמה הוכרתי

אגרת הקודש

ושבת המה נחים ממילא אין ראוי לאיש לשהותם. וכל מי שמוכה בשחין רע או חטטים בראשו ורוחן שמה מיד נחרפה ואף גם זאת לראיה להם זהו קדוש. ועל היהודים אמרו שמעבר לנהר כולו יהודים ועשרים וארבעה מלכים להם וכל מלך ומלך יש לו מדינה בפני עצמו ערים גדולות ובנינות בשמים וכפרים לאין מספר ומלך אחד על כולם והוא איש גבור חיל נורא מאוד וכשהוא רוכב על פרדו מאה וחמשים אלף גבורי חיל אחריו תמיד מזויינים שריונים וכידומים להם וביד כל א' רומח עם נליב עץ והעץ ההוא הוא אדום וסוסייה גדולים ונוראים מאוד נושכים ומזיעים פנים ואחור מלומדי מלחמה רומסים והורגים כל הקרוב להם. ומאכלם בשר לאן מבושל חתיכות דקות ויין לשחוח. וכשאוכלין ושוחין קן אין לאדם לבא אז ולקרב להם כי אז הסוס שלהם רוקד ודוהר ומכה ונוטק אשר לקולו נללו בני אדם מרוב פחדו וגאונו כי אם המכירו וערם שיטלה עליו אף המכירו שרונה לרכוב עליו עוקד את רגליו וקושר לו את עיניו ופוגר פיו בחכה ובמתג ורסן ברזל וקושרו לעמודים אשר בארץ הוטבעו אדנים הרבה מאוד ואז יעלה עליו הרכב. והמלך כשבא לרכוב על סוסו מביאין לפניו סולם זהב כולו ז' מעלות לו ומלך ישראל יעלה דרך המעלות לרכוב על סוסו וכל העם אחריו. ושם המלך ההוא אליעזר הוא היה מלך בעת ההוא שנת ש"א לפ"ק. ומנהגו כשיצא למלחמה ק"פ אלף גבורי חיל יולאים אחריו מזויינים כמזכר. והעם אשר ברגלם לאין מספר כארבעה לרוב ושני שעות קודם שבת עוברים את הנהר סמבטיון כי מרוצח סוסייהם לא יאומן כי יוספר אשר בשני שעות רגלים ועוברים נהר רחב כזה ויחיים חמיד בעבר זה ועושין שבת ובעבר זה הוא מדינות פריסטייאן. ושם הרבה מדינות וערים וקהילות ונוגעים עד מדינת אינדיא רבה. ומעבר לסמבטיון שומרים היהודים שלא יבואו השונאים עליהם וכל העובר ובא עליהם מיד הורגים אותו חוץ מסוחרים ישמעאלים דווקא. הסוסים שלהם אשר זכרו יכולים לעמוד ג' ימים במקום אחד והרוכבים עליהם עם כל כלי המלחמה אשר להם ויש להם על הסוסים לכל א' שקים מלאים זאנזיין ספפער וחולתם בשמים טובים למאכל למען לא יצטרכו לירד מן הסוס כל פעם ורגלי הרוכבים נסגרו מתחת לסוס כדי כשירוצו מהרה לא יפול רוכבו אחור. והמלך אליעזר איש גבור חיל למלחמה ושש אמות קומתו בכל אמה ששה שפאן. ובית הירד מחרבו עשרה דומיין ארכה ורוחב החרב ג' דומיין. ועוביו אלבע ואורך החרב ג' אמות וכשמריק החרב מחערו לא ישיבה ריקם מכה והרג כל הבא לפניו ורודף שמונה מאות גבורים פעם אחד. ואנשי מלחמתו כל אחד נושא רומח העץ שפא"ן וחתי עוביו וקלחה שני שפא"ן וכשבאים מעבר זה הורגים אלפי אלפים מהכישים לבנים הנקראים מאדי פרנקוס ומבני פרוסטייאן אין עימד נגדם וקשתותם מזהב כולו וחזקים מאוד ויחרי קשתותם המה גידי השורים וחץ עץ קליל להמה ושנונים בראשיהם ברזל מלוטש כד' סכינים המה ד' אלבעות רחבם וגמשחו השנונים עם סם המות המונע בהנה יומה מיד וקולעים אל השערה ולא יחטיאו ושוהין מעבר לזה ג' או ד' חדשים לא ינחו ולא יקצו עד הכניעם וכופין כאגמון ראשם עד לארץ הגיעו ומחנים להם מם הקצוב להם מידי שנה ושנה ואת"כ חוזרין לפלוג ועוזרין את הסמבטיון. והמלך אליעזר המזכר עומד במחנה ושומר את מלכים האחרים הלא המה עשרים ושלשים מלכים שלא יבואו לעזר את הפרסטייגר והמארי פרנקוס ועוד מלך ביניהם הוא דניאל החסיד וכענק קומתו ואיש גבור חיל למאוד ומכה אלף חלל בפעם א' ועמו גדול הוא ודיכתו בק"ק דם האפרוח בארמונה. וחדרי משכנתה נבנו כולם מאבנים טובות ומרגליות ואסור לאדם נכרי לבוא שמה בחדריהם הנ"ל. ומנהג המלך הטוב כשהולך לבה"כ המלכה הולכת אצלו וארבעה בניו לו בחורים גבורי מלחמה מאוד ושתי בנות נועיות גדולות ויפות אין לשער וכשיולדות מסוה על פניהם שלא יסתכלו בני אדם בהנה ויחטיאום חלילה. וגם המה לא יסתכלו בפני איש. ואמרו שכל האנשים וגשים יודעים מלאכות למען החיות נששם בקלות. וארץ לא תחסר כל בה מתבואות ופירות ומיני מגדים וסחורות כל מה שהפה יוכל לדבר וכסף וזהב אבנים טובות ומרגליות לרוב חוץ ברזל אין להם כלל וכלל אבל סוחרים ישמעאלים מביאים להם ומזה עושין נהם כלי זיינם והצטרכותם. וסיפרו לי איך שיש למלך דניאל אבן טוב בבית גמיו הנקרא גארפונקל וכל ימי השבוע הוא בבית אונורו וקודם שבת הולין אותו בארמונו ומאיר יום ולילה כשמש בלתיים וזה עושה ל:בוד שבת וכדי שלא יצטרכו להבעיר אש ולהדליק נרות לקיים מה שנאמר לא תבערו אש בכל מושבותיכם:

כחול אשר על שפת הים ופרודים היהודים אלה מאלה דהיינו קצתם דרים מעבר למעקה וגורח
 וקצתם דרים מעבר למדבריות קוליקוט דהיינו מעבר לסמבטיון ודרך רחוק הרבה ביניהם. וביניהם
 דרים אומה חזקה מהימנעאלים ותמיד מלחמה בין היהודים והימנעאלים שמה. והערים אשר על
 האיים הרחוקים מים הודו אין מבפר להם. והני לא נסעהי דרך המדבר קוליקוט מפני סכנת הדרך
 וגסעתי דרך הים והיא קרובה יותר ועל הספינות לא תמלא שום חתיכות ברזל רק הכל בחבלים
 ובעבותות קשורים. וגסענו עד בואנו למדינות מארי פראנקוס עד העיר שוילייה והיא עומדת על
 הספר מארי פראנקוס ומשם שני ימים לנהר סמבטיון. ועל קצת מקומות ראיתי אש בוער ועל
 קצתם בים מעה עשן כעשן הכבשן ואמרו לי שהוא אש של גיהנם כמו בלילייה שם הרים הנקראים
 מונטיניא דלילייה שם מחוץ לעיר תחת ההרים יולא אש גדול ובו ער עד לב השמים. וארבעים
 פרסה מהם בלב ים עומד יער עם אילני זית ומבין האילנות יולא עשן גדול אמרו ג"כ שהוא
 מגיהנם ועל הים נפיש מלמעלה גפרית. ויהי בבואנו סמוך להעיר אשר קרוב לסמבטיון שמענו
 קול הכומה ורעש גדול כמו רעמים ויותר בקרבנו להעיר הקול הולך וחזק. ושאלתי מה קול
 הכומן הזה באזני וענו ואמרו שהוא קול רעש הסמבטיון. וכבואנו העירה אמרו לנו אנשי העיר
 שה"א לנו לזוז מקיר העיר וחולה מחמה שהמלך פריסטייאן העמיד שומרים על שפת הסמבטיון
 מפני גדול העושק אשר יהודים מעשיקים לבני פריסטייאן המלך פריסטייאן הוא ימנעאל והוכרחנו
 לפרוק את משאנו פה העיר ונהעכנו שם ג' שבועות. ויהי בהיותי בעיר ההיא ביני לבני שאלתי על
 כל אודותיהם. גם שאלתי האיל וא"א לעבור אוחו נהר מגודל רעשו וזריקת אבניו על מה ולמה
 השימו שומרים סביבו ללא א"א להעבירו ואשר מעבר לנהר להעבירו ולבא פה. וענו ואמרו
 באמת כל ימי השבוע אינם שומרים את שפת הנהר רק רעים זה בכה וזה בכה לעשוק ולגזול
 למי אשר ימלאו רק שני שעות קודם שבת כשנת הנהר מזעפו וישקט אז מתאספין השומרים לשמור
 סביב הנהר כי אז באים היהודים מעבר הנהר. ואולם אין השומרים עומדים שמה למען ילחמו
 עמם רק כשיראו מרחוק ביאת היהודים רעים השומרים ומתפשטין להערים הבטורות ומוודיעי להם
 שיסגרו בוא הערים מפני היהודים. גם בשבת אינם שומרים באשר שיודעים שיהודים לא יעברו
 את הנהר בשבת ויהי כאשר הגיע כי שני שעות קודם שבת לא שמעתי שום רעש או קול המון ואמרו
 לי שכך דרכו כל ששת ימי המעשה הוא הולך וסוער וסמוך לשבת ישקוט וינח עד מולאי שבת
 וכשסוער זורק אבנים גדולות כמו בית גבוה. גם באותה העיר אשר אני בה הראוני את חרבותיהם
 ואת נחילות ושבירות החומות אשר באו ג"כ עליהם היהודים וחזו יד היהודים עליהם וישחיתו את
 יבול הארץ ולא ישאירו להם מחי' ושה ושור וחמור. ואנורותיהם בזו איש לו. ואולם עתה בנו
 את החומות סביבות העיר וישפכו סביבה סוללה גדולה. וביני לבני שאלתי על אודותיהם החזק
 הוא אם רפה ובמה המה מנלחים ואת ארצם השמנה היא אם רזה ומה עינם והודיעו אותי כל
 דבר שורש ומנח השמחה הגדולה זלנו עיני דמעות אך מהנכר הייתי לפניהם למען לא ירגישו בי
 שאני יהודי. כי אז צרה גדולה להן מכח לחינת היהודים ושאלתי מה הוא השער בעד לענטור
 אחד ברזל מעבר לנהר וענו אותי בעד כל לענטור ברזל נוחין לענטור זהב כי הריהם עפרות זהב
 להם. ואין להם מוטיטין מטבעות רק חתיכות זהב ממשקל גדול עד משקל קטן מאוד וזוה
 המה נושאים ומתנים. והארץ היא רחבת ידיים ארוכה ורחבה מכל מיני פירות טובים בשר ודגים
 ועופות לרוב ומיני מגדים טובים. ומלבושיהם לרוב משי כל מיני לבושים גם בגדי אמר נקי גם
 מלבושי כסף וזהב לרוב ואינם לובשים לבע שחור מימיהם. ושם עץ עושה פרי כמו פלפל וקידה
 וקנה וכל מיני בשמים. גם אמרו אשר מארץ פריסטייאן עוד שני מדינות עד הנהר סמבטיון
 ובמדינות אלו כשאלם הורג בהמה דגין אוחו כרוח למיתה. והנהר הוא י"ז פרסאות רחבו וכל
 ימי השבוע הוא סוער וזורק אבנים כמו בית בגבהו. וקול הרעש נשמע למרחוק שני ימים מהנהר
 וזיום הששי שני שעות קודם שבת ישקוט וינח והנהר יחרב ויבש לא ממים לבד אלא אפילו אבן
 קטן אינו נראה שם רק חול לבן כשלג ודק מאוד ונונאי שבת מהחיל לרעוש ולסער כבראשונה.
 וכן שמעתי אני. והגויים אשר סביבו אינם שוחין מימיו ומונעים כל בהמה וחיה מלילך שמה
 לשהות מימי הנהר ההוא באשר שאמרו מים קדושים המה שכל ימי השבוע רעים ודלים במשלחתם

החביא א"ע בפני אחאב והעורבים הביאו לו לחם ובשר עד אשר באחי לבית חיפלה חריבה ולפנים קראו אותה בית איש הלוי ותומר דבורה שמה. משם באחי לרמה והמכס מאיש אחד שמה המסה מאליר. משם לצור משם לק"ק ידון ושם הכפר של האלמנה נרפית אשר פרנסה את אליהו שמה. משם עברתי את ים הגדול עד אלכסנדריא שם מושך נהר נילוס:

מערתה ראוי לנו לספר דבר חדש אשר מעולם אפשר שלא עשה אדם מה שעשיתי אני למען יודע לעולם ולא יפקפקו בזה כאשר הי' להם ספק ופקפוק עד עתה בעיני עשרת השבטים יש אמרו לי שיש מקום אשר דרים שמה עשרת השבטים ויש להם מלכים ושרים ומנהיגים ואינם חסירים דבר טוב רק המקדש והנבואה ויושבים שלווים וקטנים והרצ' אומות נותנין להם על כרחם מס כל שנה ובשאיזה אומה מורדת בהם עושין היהודים עמם מלחמה עד רדתם ומכניעים אותם ומקום מושבם י"א קרוב לנהר סמבטיון וי"א מעבר לנהר סמבטיון. וי"א מעבר לנהרי גוזן. וי"א מעבר להרי חושך. וי"א שיש להם מלכי' מלכי יהודי'. ובאמת אני אומר שלא נחתי לזה אמונה שלימה ויפג לבי מלהאמין. הואיל ואנו בגלות המר הזה. בכן הנני נשבע לכם בחלהים חיים אשר בידו נפש כל חי שלא אשקר לכם אמת אחת מה שאכתוב לכם פה. וחלילה לי מעשות זאת. ויהי בשנת ש"ן לפרט קטן ואני הייתי פה אלכסנדריא של מצרים והיא נקראת אלכסנדרי' על שם שבאה אלכסנדר מוקדן. ויהי בהיותי שמה ודברתי עם אנשי העיר ההיא אודות הי' שבטים הנ"ל זה אמר לי בכה וזה בכה כדרך העולם. ויהי בנסעי משם לק"ק מצרים אמרו איך שבאו אנחנו מסלנעק עם הקרוואן מלאת ספודי היהודים אשר הולכים ומתגברים שם מעבר לסמבטיון על האומות ומחריבין את ארץ פריסטיאן כולו ואת אנשי כושים לבנים הנקראים ווייסע מארין בל"א ובלשונם מארי פרנקוס והמה חוגרמי' ולשונם לשון אכפמיא עבור אשר מרדו בהם והסירו עול המס מעליהם. וכשמעי זאת עמדתי להודות ולהלל את השם הנורא אשר עדיין לא זזה חביבותיה מגבן לקיים לא יסור שבט מיבודה וגו'. בשנת ש"א לפ"ק נסעתי בים מאלכסנדריא לק"ק סלנעק. ואז אמרו איך שבאו קארוואיין מארץ המרחק לקנות ברזל ושאלתי עליהם מאין באו אלו וענו ואמרו לי מארץ החובש והמה נוסעים עם ברזל מפה סלנעק לעבר הגהר סמבטיון. אז נסעתי את מחני והלכתי אל הקרוואן באשא והוא ראש הסוחרים מאותו שיירה ושאלתי אודות הנסיעה המרחק וההולאה והשיבתי המרחק ידוע להשם ית' פעם ח' חדשים פעם ו' ופעם ה' חדשים לפי העת והעוה וגילה לפני כל הדרך מעיר לעיר ממש עד מעבר לסמבטיון. ואמרהי הואיל וכן שמכיר אני בלשונם ודרכם אסע עמהם ויעבר עלי מה ושאלתי אם אוכל ג"כ לקנות ברזל כדי להרויח מה זאמרו כל העולם הן, הלכתי עוד הפעם לבאשא הנ"ל וגשאתי חן בעיניו ונשבע לי אם אסע אהו עמו שלא יגיעני שום חק משום אדם. יום יום הכיתי לנסוע אהו מיד הלכתי עמו להדיין חוגר שיכחבני בסנקס שלו שאני נוסע עמו והוא הבאשא מחויב להעמידני בחזירתו לפה סלנעק. או להביא ממני אגרת ממקום שעובני שמה. והרבה יהודים הלכו עמי לבאשא לדבר אודותי למען יודע להם דרך הכמבטיון באמת ובאמונה ואם הייתי רוצה להאריך מנסיעה זאת איך עברתי מדינות וערים ימים מדברות לא יספיקו אלף ייירות. אך שאכתוב בקצרה באחי אני עד מעקא וגודא ושם קרוב לים סוף קבר מחמד נביא שקר מישמעאלים משם באחי למדינת סיקיטני איסטרי והמדבר חזר בנדה דהיינו ללד מדינסימו ושם ראיתי חיות משונות ה' רגלים להם. ג' עינים ושם אמית קומחם והרבה יהודים דרים שם ושם מדינת באשא מאורי. ובני רכב יוכבים במדינת ערביא פולקס בכל עריו. וים הודו אינו רחוק משם ובחוף הים ערים גדולות אין מספר להם והאיים אשר בים מלאים ערים ויהודים בחוכם והרבה בשמים להם וכסף וזהב לרוב. ואני לא עברתי את ים הזה רק ביבשה דרך המדבריות ארץ הודו עד ערי מפחון עד אשר באחי לק"ק קיבר. משם לעיר דבר ואבן אלל הגהר גימאס וזהו נהר גוזן. והערים אשר שמה ערים גדולות מלאים כל סחורות משם לק"ק גינה על שפת נהר גוזן ג"כ משם מהחיל מדינת ליקוט ושם אינם אוכלים בשר בהמות או חיות או עופות רק כל מיני פירות וקטניות חמאה וחלב ודבש שקורין לוקר ובתייהם בלא נגות כמו בתי מצרים מלבושייהם כולו משי. ומאמינים בנביא השקר עלי. משם מוצא הפנינים שקורין פערי"ל וראשי בשמים ומעבר למדבר קוליקוט הוא נהר סמבטיון. ושם מפסקת אינדיה רבה. ושם הרבה יהודים

אשר חללו עליו המלאכים ושם עץ נחמד ושירוזיו טובים למאכל ושם התשללתי ואכלנוי מפירות האילן ההיא על שלחן החכר. ואצל האילן ההוא התקיה אשר עבלה שרה חמוט שם ומים מתקיים חכים בה ומקום יפה שם אשר אוהל שרה ובאר חברה שמה ומים טובים בה ומבאר לבאר מאה חמה ואבן גדול שם כ"ח חמה והוא על ההר שם מל חברה חבינו ע"ה ועשה עולין משם חול לשום על מילת הילדי. ושם ראיתי אוהל חברה וחברע פתחים לו. ומשם ללד מזרחת שני ימים היא מערת אדם הראשון ומקום אשר בו הרג קין את הבל אחיו כך היא בקבלה להם: (בית אל) שם קבורת דבורה מינקת רבקה ומנכת אבן לה. ויער אלישע. ואוהל חברה מתחת ההר למזרחו ואללו עיר סלע רמון. והרים גדולים הנקראים הרי בית אל:

ועתה אכתוב מיבניה. משם למערב ירושלים מזר לו בית המדרש של רבי אליעזר הגדול. שם קבר רבן גמליאל בריה של רבי לויטס קבור בריפה קטנה וברכה לדיקים אשר שם לא נודע להם. ועשה אודיעכס חידוש גדול אשר מחדש המליא לנו ערבי אחד דרך מבוא לקבורת אהרן הכהן ושם ההר ההר ובתחבולות גדולות לבא על ראש ההר כי היא מכל נדדיו שיה כמו על הכותל. ושם בראש ההר מערה בחוף מערה וכל כחליו מלאים כחב חקוק על הכתלים משנים קדמוניות ועל ההר קבר בני יפה מאוד ונכתב בכח ערבי בן עמרם. ומערה אחרונה מלמעלה על החקיקה הנ"ל נכתב בלשון ערביים כחב גדול אהרן הכהן בן עמרם והכתב אשר על כותלי המערה הנ"ל א"ל לשום אדם לקרותו כי אינם יודעים איזה כתב היא וביותר שכמעט מחוק היא באותו מערה מדליקין אור חמיד לכבוד אהרן הכהן ז"ל ולמזרחת של ההר המדבר הגדול והמורא ושמה קברים מתי מדבר קצת קברים ראיתי והמה רקיים וקצתם יש בו פתחים וקברים גדולים המה ובקבר אחת ראיתי ללע אחת רחבה ג' עפחים. משם עברתי דרך רחוק מאוד במדבר עד אשר באתי לקהלה גדולה סלע מדברה. משם נסעתי וסבתי את הים הוף עד ק"ק ערד ובני רחמים שמה. משם באתי לסלע המחלוקת והוא סלע גדול ונסעתי עד עיר הנקראת עוזלי שיהר והיהודים קורין אותה עיר המלך ושם משרפות הים שעושין ממנו המלח. משם נסעתי עד הגינה אשר בה גדל עץ הפרסמון משם נסעתי עד הר ובו מערה ונקראת מערת שאול ושם חתך דוד כנף מעיל שאול. משם נסעתי ועברתי מדבר ירושלים ועברתי את הנגב הנקרא נחל קדרון. וקרוב משם ראיתי את נבי מלח שנעשה מאבן של לוע. והראו לי אותה אחר חצות לילה והיתה שלימה בקימחה. ושתי שעות קודם עלות השחר לא נשתייר ממנה רק בערך שני עפחים מן הארץ גבהה ושאלתי אנשי מקומה עליה והשיבו לי שתיכף אחר חצות כשהיא בקימחה באים עיזי כפר החורבה ועיזי לוהר כמה מאות ומלחכי אותה עד שני עפחים מן הארץ וחו א"ל להם ללחך יותר וכל לילה ולילה היא צומחת כן. משם באתי עד מקום סדום ועמורה שנהפכו צים ואותו מקום שחור מאוד וכמו עשן וערפל עולה חמיד ממנה. משם נסעתי אחר ובאתי אל הסלע הנקרא אבן בוחן. משם נסעתי בדרך רחוק עד ק"ק עלמות לבני בנימין על שפת הירדן. משם פנעתי במקום אשר העמידו ישראל בעברם את הירדן י"ב אבנים ששה נגד ששה ומנחת יפה בני שם ג"כ ועברתי את הירדן ובאתי לשיטים בעברי את ערבות מואב. משם באתי לק"ק נבו לבני ראובן ושם הר נבו הר הגדול ויפה וא"ל בפשוטה לבא בראש ההר ההוא ועליו מת משה רבינו ע"ה ואולם לא ידע איש את קבורתו. ואינו רחוק משם שני הרים גדולים זה נגד זה על א' גבה חופלה חריבה ונקראת בית בעל פעור ושם עבדו ישראל לבעל פעור. ועל השני מנחת חרוב שהקריב עליו בלעם הרשע קרבנות בלק ורעה לקיב את ישראל. והעיר אשדות איינה רחוקה משם בין הר נבו ובין הר פעור. משם באתי לק"ק חשבון והיא עומדת על הר גבוה מקום גנות ופרדסים. משם באתי לעיר ערוד ולפני העיר מישך נהר ארמון משם עברתי את ים יזו עד שבאתי לעיר יעזר לבני גד והרבה בתי כנסיות שמה משם באתי להרים גדולים אשר מהם נובעים נחל ארמון נהר אחד נובע מראש ההר ואח' נובע מתחתיות ההר ומשם ולהלאה מתחיל המדבר הגדול והמורא הנקרא מדבר ערבה ובמדבר הזה ראיתי ח' קטנה וראשה נכע בלאה וב' קרנים קטנים לה וכשרוצה לקפוץ חוקעת קרניה בארץ וקופצת גובה בית. משם נסעתי עוד אל הירדן ועברתי עד אשר באתי להרי אפרים לבני אפרים משם נובע הנהר נחל כרית והו מקום אליהו ז"ל אשר החביא

וזמורה החחחחית קבורים שמה אביו חלקנה ואמו חנה ולא רחוקה משם בית עבילתה ומשם יש דרך לק"ק ירושלים ועל הדרך ג' מערות מערה אחת יפה מאוד וגדולה ומעופר' באבן ושמה קבורי' שבעים סנהדרין. ומערות קטנות בחוכה ודלתי אבן להנה וזמערות השניות קבורים חגייה מישאל ועזריה ולא רחוקה משם גבעת בנימין. ואלל העיר רמה היא אבן האזל ומערת שמעון הלדיק היא בכרס ופירות מחוקים בה. ושם מערת כלבא שבוע וסמוך לירושלים הוא חצר המערה בלפנית מזרחית העיר ובה מערה גדולה וגבוה ובה קבר חגי הנביא והיא בשיפוע ההר ואם באים שמה להתפלל חפילו ששים רבוא לא יאמרו אדם לר לי המקום כי ירחיב ויאריך הקבר והוא פלא. והרבה מלכים ונביאים קבורים שמה. ובור אשר הואשך בו ירמיה הנביא לא רחוקה היא משמה:

ולפעמים הולכין תחילה לירושלים חוב"ב ומקיפין הקפות ירושלים עיר הקודש בכלל רמה:

בירושלים ג' בתי כנסיות והרבה בתי מדרשים וישיבות. והבית המקדש חרב בעו"ה וכחל מערבי עדיין עומדת מהבנין ישן ולדומה הוא בית המדרש של שלמה המלך ע"ה. לפני העיר היא ליון בית קבורת מלכי בית דוד ועליהם נבנה תיפלה של ערביים ולא רחוקה משם אבן אשר נשחטו עליו החינוקות עבור זכריה הנביא ע"ה ודמם היה שותה עד שערי ירושלים ובשיפוע ההר מקום האמה התחונה אשר נשחטו שמה הזבחים. והאמה העליונה היא נגד מגדל דוד. והר הזיתים הוא מגד מזרחה של ירושלים ובראש ההר קבר חולדה הנביאה ובשיפוע ההר בית החיים ושמה קבר זכריה הנביא ונחב רמלע ובה הגדול הנקרא יד אבשלום. ושם ג"כ קבר עוזי' המלך. ומי השילוח שותחין ויורדין עד עמק יהושפט עד באר יואב בן נרויה ובעמק יהושפט הרבה מערות וקברים מזדיקים ובפרט רבינו הגדול רבינו עובדיה מברטנורה נ"ע ועל הר הבית יכולים לראות חומות עזרה. ומהח הר הזיתים הוא כיפה והוא מקום פרה אדומה. ומשם היו יכולים לראות לבהמ"ק ובעמק יהושפט בין בני הרים שם גיא בן הינס. ועל ג' מי שלוח על ההר היא מזרחה ליון אשר שם נמשחין מלכי בית דוד. ומגד בית המקדש הוא היכל המלך דוד ע"ה ומגדל דוד המלך ומשם הולכין מתחת להר הבית עד הנאר הנקראת אבן שתיה ודוד המלך כרהו וחסרו קודם בנין הבית והוא באמצע עולם. מדרום לירושלים היא מערת נדקיה המך ובה"כ של אליהו הנביא ובכותלו ספר תורה ושם חקוק שם על הכותל ואין שום אדם רשאי ליגש שמה עד ביאת המשיח. וקרוב משם מערה אחת אשר נאלו שמה שדרה אחת ד' קלחפטר ארכה וחלהו אותה בשער ארמון ירושלים לפלא:

בית לחם על פרשת הדרך קבר אמו רחל ז"ל ובנין יפה עליה. ומאחד עשר אבנים גבנית ועליהם אבן גדולה. וכולם נעשים אבן אחת ויעקב אבינו בעלמו נגאם ועל ג' השני קבר נדקיהו. בין קבר רחל וירושלים אלל חקן באר אחד ואבן עליו וארבעים איש אינם יכולים לנשאו משם והבאר עמוק שלש מאות אמות. אמנם עתה עבור ריק אין בו מים. (חלחולי) שם קבר גד החווה אשר ניבא לדוד המלך. (חברון) היא קריח ארבע-שם ההיכל אשר בנה אברהם אבינו ע"ה מאבנים גדולות ואורך ההיכל הוא כ"ח אמות והתנרמים מדליקין שמה נרות הרבה. ומתחתיו מערת המכפלה ושמה אדם וחיה. אברהם ושרה. יצחק ורבקה. יעקב ולאה. ושם ירדתי ט"ו נועלות עד שבאתי אל מערה רחבה ובאמצע המערה יש שער בסלע ועל השער מונחים חתיכות עבות מברזל וגדולה מאוד. ומשם יאל רוח גדולה אשר א"א לבא שמה עם נר או חבוקה. ואף א"א לאדם לעמוד שמה חצי רבע שעה מרוח הגדול כי חלשות לאדם הוא והבגתי שבמה האבות קבורים. והרבה מעות פזרתי עד שהרשוני לבא שמה. וכשעוברין מעל המערה חת שוק חברון שם חלון קטן אשר הולך מתחת לארץ עד האבות למערות המכפלה. בשוק העליון בחברון קבר אבנר בן נר ותיפלה בניו' עליו. וקרוב לו קבר יואב בן נרויה ובשיפוע ההר קבר ישי אבי דוד. על הבית חיים שם מערות מזדיקי' לאין מספר. באמצע הבית חיים מוצת הרב הגדול בעל ספר ראשית חכמה הוא הרב ר' אליה די ווידש נ"ע. ולפני העיר הוא מקום אלוג ממרא. ונחלק לג' חלקים אשר השענו שם ג' המלאכים. ובאמצע אבן גדולה של שיש כמו שנת

ר' יהודה בן בבא מעשרה הרוגי מלכות: (כיבול) שם קבר רבי אברהם בן עזרא ור' שלמה בן גבירול בעל החרוזות: (סימנא) שם קבר ר' יהושע דסכמין ואשמו מ' שמעון הסכינא ז"ל: (ערבייה) שם קבר ר' חיינא בן דוסא ואשמו ור' ראובן האלטרובלי ז"ל: (עלצין) שמה קבר ר' מחיא בן חרש בקבר חבן: (רומינא) שמה קבר רבי' בן ירבעם במערה ובקבר חרש. ואלל מערה פיזרון קבר בנימין הנדיק ז"ל: (כפר מנדא) שמה קבר עקביא בן מהללאל ור' יששכר ורשב"ג: (ציפורי) קבר רבינו הקדוש עם אשמו ובניו ורית טוב יולא מקברו ומריח עד פרסה וועלש"ה או יחד ושם בלר מים חיים שלו וכל ששה ימי המעשה היא נוצעת ומושכת מעין יפה ובשבת לא חמנא שמה טפה אחת. ולא רחוקה משם הרי זבולון ור' שמעון ור' גמליאל קבורים אלל הכפר באחו מערה. והמנבה אשר נגד הפתח היא קבורה רבינו הקדוש ודלת המערה היא חתיכה חבן: (בכפר כנה) קבר יונה בן חמייתו ועליו בעו"ה חיפלה בנוי והרבה גנות ופרדסים מלאים פירות שמה והפוגרמים בעלמם אומרים אשר בזכותו גדילים שמה אוחן פירות והם משגיגין בריבויים ועליו שני כיפות ומתחת הכר שני מערות ובאחת מהנה קבר רבינו יעקב הקדוש ובנו רבינו אליעזר והרבה נדיקים שמה. (כפר ארבל) קבר ר' זעירא בפני כפר ושמה כמו מנבה מונחת וקבור שמה נתאי הארבל. ועל הסדה קבור: ח' שבעים ודינה אחיחס ושה בן אדם הראשון ושם בלר ויורדין לה במעלות. (האמהות) היא שם שדה חני החום מטבאי ושמה קבורים יוכבד ומרים ולישורה אשת משה ואלישבע בה עמינדב אשת אהרן ועל שמש נקרא אוחו מקום אמהות. עיר טבריא חומה סביב לה אשר בגאה מלך חוגר הוא סולטאן סולמאן. והוא מלך בשנים קדמוניות ושמה בה"כ יפה במייה מיהושע בן נון ז"ל ועומדה על ים גינוסר זה הוא ים טבריא. ובראש הכר ארמון של שלמה המלך בנוי ובימה של טבריא נראה בלר מרים. ובחוף העיר ביני עמודי מקומם של רב חמי ורב חסי אשר למדו שם. ומצפון העיר קבר רמב"ם ז"ל ומנבה עליו. ואללו בית המדרש וקבורים שם ר' יוחנן ורב כהנא ואללו עוד בה"מ בנוי וקבור שמה ר' יוחנן ב"ז. ונגד שער העיר ביה החיים שמה מערה אשר בו ר' חייא ובניו ר' יהודה ור' חזקיה ור' משה ומייתי הדיין. ורב נחמ הגאון ור' ישעיה סג"ל אשכמי אב"ד דק"ק פראג ועל מערה זו עוד מערה שמה קבורים ר' עקיבא וכ"ד אלף חלמידיו משיזרים בערך החום שבת מטבריא ומדרום העיר על דרך חמי טבריא קבר ר' מאיר חלמיד אלישע. וקרוב לו בשיפוע הכר מערה ושמה קברים בתוכה. היא קבורה רב חמי ורב חסי וקרוב לחמי טבריא שמה קבר ר' ירמיה ע"ה בקבר חבן ועליו חילן שקירין מולכער: (חנחום) שמה קבר ר' הנחום ז"ל:

ועתה חוזרין לצפת תוב"ב ביבשה או חוזרין לטבריא דרך ים וכשבאים מטבריא לצפת נכנסין לעכברא וחוזרין לצפת תוב"ב עד כאן הקפה גדולה. ומעתה נתחיל הקפות ירושלים עיר הקודש ומתחלת מצפת לעכברא. והא לך סדר הליכתן בס"ד:

עכברא קבורים ר' יעאי ור' נהוראי ור' דוסאי במערה בכרס: (כסיל) קבר מיכה

המרשחה: (יחקוק) קבר חבקוק הנביא ורבינו צחיי וחלמידיו: (קיחון) קבר יתרו חתן משה ור' יהושע בן פרחיה ועליו חפלה בטייה בעו"ה: (נבלים) היא שכם וכפר אלבלמותה קרובה ושמה קבר יוסף הנדיק ע"ה וחומה סביב לו ושני עמודים ח' מראשותיו וח' לגד רגליו אלל שדי חלקת השדה. ונגד שכם הר גרזים והר עיבל. ובין קבר יוסף והר עיבל משימות רבים ונקראים עין יעקב. ועל הר גרזים כל מיני פרחים ואילנות. ועל הר עיבל אין דבר: (עוורתא) קבר פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ואביו אלעזר וחיפלה בנויה עליו. קבר על ההר ומנב' עליו ואלל אוחו קבר בין חילני זית קבר אחימר הכהן ועליו מנבה ושם כיפה וקבורים בחוכו שבעים זקנים וי"א ע"ב זקנים: (פרת) היא כפר ובה קבר יהושע בן נון ואביו נון זה אלל זה ועל אחד חילן הנקרה באקס הארין. ועל ח' חילן נושא רימונים. וקבורים החת הר געש. וקבר כלב בן יפונה שמה והקבר בנוי משיש. עיר רמה שמה קבר שמואל הרמתי הנביא ועליו בעו"ה חיפלה גביתה ומי שטישא פירות חפוי יבשים ח"ה לו לבא במערת שמואל כי נזיר היה שמואל במערה

אגרת הקודש

סלב) שם קבר ר' יוחק גוש סלב ושמעיה ואבטליון בני חסות ור' מאיר בעל הנב: (ברעס)
שם קבר ר' פנחס בן יאיר ומנבה עליו ורב נחמן. ומחס להלכה יש כרס אחד ושם קבורים
מרדכי ואסתר המלכה והעלוס מעילס וקברוס ברעס הנ"ל. וקרוב משם קבר ר' יוחק חטופי ומר
זוטרא ומנפון לברעס קבר ישעי הנביא ועליו חילן בוב"ס ואללו באר מים חיים. ושני ב"כ חריבים
שם עהה: (סעסא) שם קבר ר' לוי בן סוסי ור' דוסא בן סוסי ובי' הכנסת של רשב"א שמה:
(מירון) היא כפר ובה"כ יש שמה וקלס ממנה חרוב ומדרומה של אותו כפר קבר ר' יוחק
הסנדלר ועליו מנבה ואללו באר ומים עכורים בחוכה ואללו מערות קברים. וקרוב אללו בית המדרש
בלא הקרה ושמה מנבה ושם מונה רשב"י לנד דרוס וכו' ר' אליעזר לנד מערב אלל פחח בה"מ.
לנד מזרחה גל של חבנים ועפר היא מנבה רב אדא סבא וכשירדין משם להנהר שם מערה מלכה
קברים ושם מערות הלל הזקן וחלמידיו ומאד השני של הנהר למעלה בחוך הכרס קבר שמאי
ואשחו. ושם חבן מלא מים והס יחאספו שמה להפלה חזי מים להס לרחוץ הידים יותר שפעלים
משם ושחבים את מימיו הוא מחרבה. חבל נפלא אמרו לי אס יבואו שמה רשעים חזי יאבד
מימיו בזו הרגע וייבש המקוס. ועליהם מנבות חבנים גדולות ומאד רגליהם קברים הרבה. ואללו
מערה החת חילן זית קרוב להכפר קבר ר' בנימין בן יפת ועליו מנבה זמן הלד גל חבנים ועפר היא
קבורת ר' יוסי חטופה וקרוב חילן קבורת ר' יוסי בן קיסמא ועליו מנבה: (קיומיה) חריבה
וקריב להכפר מערה מלכה קברים ושם קבר חביו של רבי יוסי דמן יוקרת ועל הדרך מונה צו
עלמו רבי יוסי בחוך כיפה שבורה וכשבויין אותה היא משחברת בשביל חסובה ואללו באר מים
חיים והחוגרמים קורין אותו ביר אלשיך. ויש קורין אותו אלימעמס. והיהודים קורין אותו לדיק
מבהנאים ועל שם מעשיו שנעשו שמה קראו כן. וגם החאנה עומדת עד היום אשר ר' יוסי דמן
יוקרת הוליה ממנה פירות שלה בזמנה: (עין זחיס) בחוכה בה"כ וס"ה רק שהבה"כ נועלת ולפניה
היא הבית חיים ושמה קבר ר' יהודה בן חילעי ומנבה עליו וסמוך לו מערה ושמה קברי לדיקים
הרבה וחביו חילעי שם: (גפר) שם באר אחד והיא עומדת בין עין זחיס ובין עיר הקודש
שפעט קרוב לחילן זית שם גל גדול מאבנים והוא קבר ר' חילין ז"ל וחזרין ללפח חוב"ב ע"כ
הקפה קטנה:

ועתה אתחיל לכתוב הקפה גדולה והוא גליל עליון ההחלת צפת תוב"ב לרפאדיה
והא לך סדר הקפה גדולה:

רפאדה שם קבר נחום איש גס זו ועליו מנבה חנן ומתחיו מערה והיא קבר ר' ישמעאל
ע"ה: (ענו) הוא ככר ושם בה"כ ולנד דרוס על פרשת דרכים קבר ר' יעקב איש
כפר חנניה ועליו חילנה סנדיאן. וקרוב לו עומד בית חרוב וכביב לו בית החיים ושם קבר ר"א קב
ונקי. ומעליו קבר ר' זכריה בן הקלב וקרוב לכפר קבר ר' חנניה בן עקשיא ומנבה עליו ומאד
נשוי בין חילני זחיס קבר חלפחא איש כפר הנביא ועליו מנבה וחילן גדול נושא פירות סנדיאן
וחיון סביבו ולפני הפכה של חיון הלז חלוצים שני קברים בחבן ושמה שני בני ר' חלפחא ואללו
מערת נעילה פתחים ושמה מגארות על עישי ט' קברים בה: (שיזר) קרוב לאוהו כפר קבר ר'
שמעון בן שזרי ומנבה עליו וחילן זית עליו קרוב לו קבר ר' ישמעאל כהן הגדול מעשרה הרוגי
מלכות ועליו חילן שקורין באק"ש האר"ן. קרוב לו קבר ר' שמעון בן אלעזר ומנבה עליו. (קפרה)
שם מערה ובה קבר ר' אליעזר הקפר וכו' כפרה. (ירכה) שם קבר חושי הארכי ז"ל: (חופי)
עומדת אלל יש הגדול ובה"כ בה ועל הבית החיים שני קברים אח' של ר' אבדימי דמן חיפי והשני
של רבי יוחק נפחא. וקרוב לאוהו כפר צשיפוע הבר מערה גדולה ויפה לחיבה ז"ל: (מרחליאס)
שם מגדל והוא צראש הבר ושם מערה ובחוכו קבור הנביא חילישע בן שפט אשר ילק מים על ידי
חליבו: (כרמל) זהו הבר הכרמל שאלל יש הגדול והוא גבוה מאד ועל ראשו מזבח של י"ב חבנים
נבנה והעלה סביב המזבח ומים בחוכה אשר בנה חליבו בימי אחאב מלך ישראל והבר ההוא הוא הבר
נורא מאוד ועל הדרך שעולין לראש הבר נבנ' בית היפלות קטנים. ומתהתיות הבר מושך נחל
קישון ושם מערות חליבו ז"ל ובאר מים חיים אללו: (שפרעס) שמה בה"כ בין חושי ובשפרעס קבר
ר' (אג"ה) ב

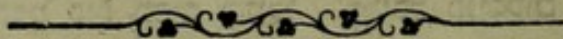
אגרת מספר יחוסא דצדיקייא דארעא דישראל . זכותם וצדקתם תעמוד לכל ישראל .
ובאגרת הזאת ישתוקק הקודא לראות ולעלות לארץ ישראל . ואהר"ן הוא
המליץ להעתיקו ללשון קודש מלשון זר וישמעאל הוא לשון עמנו אשר בו נברא
העולם בנין ישראל . וזה ההלי בעז"ה :

בעיר שפעט ישן י"ז בתי כנסיות ושנים מהן חרבו בעז"ה . ומערות הרבה על בית החיים
ושם מערה אחת אשר בו נקברו כושע בן נארי הנביא הוא ואביו וכיפה יפה עליו
ומלך אחד באר מים חיים ומלך השני עמק עמוק ומחמת הנבעה מערה א' ושמה קבר ר' דוסא
בן הרכינס ואביו הרכינס ז"ל ושאר נדיקים לאין מספר . והחוגרמים קורין אותו מאגריס יאקב .
ובאמצע בית החיים הישן מצבת הגאון מו' יוסף קארו ז"ל . ועל בית החיים החדש מצבת של הרב
הגדול וקדוש מהו' משה קורדווערה ז"ל . וקרוב ממנו למעלה מצבת של הרב החסיד וקדוש
בזו"תאחא נהורא מהו' יאחק לוריא ז"ל ושאר נדיקים ותנאים : (גחלף) שמה נקברו שני בני מלך
אשור וגם ארוד מלך שרבאלר ועובדיה הנביא אשר כלכל ד' מאות נביאים (עין גבלין) אלל הדרך
גל אבנים והוא קבורת במיהו בן יהודע ז"ל וקרוב ממנו עומד אגוז גדול על פרשת הדרך : (כורח)
יש בו בית הכנסת ובכפר זה על ראש ההר מערה ובה קבר אבא שאול ואשחו : (מבנית)
שם קבר ר' יהודא הגשיא ועליו מצבה ומתחציו ללד מערב אלל הדרך מערה מלאה קברי'
ושמה נקברו בני רב פפא ובני אב"י ע"ה : (טרעס) אלל אותו הכפר מערה אחת ושמה קבר
חוני המעגל ואביו וקרוב לו בית המדרש וקרוב ששם אלל הכרמים יש מערה בחוף מערה ושמה
נקברו אבא חלקיה וחנן הנחבא ור' יהודא בר אילעי ושבעים תלמידיו ע"ה : (עמוקה) הוא עמק
הנקרא עמוקה ושמה נקבר יונתן בן עוזיאל בעל החרגוס . עוד נדיק א' הנקרא דמן מוקרם
ז"ל . ועליו מצבה ואילן גדול עם פירות יפים ומתוקים ונקראת סבריין : (גברת יין) היא עיר
חריבה עתה קרוב לשם אלל פרשת הדרכי' קבור ר' יעקב איש נבורתי ור' אליעזר המידעי ועל
שניהם מצבה אחת : (דלאחא) שם קבר בן ר' אליעזר ומצבה עליו וחוף לכפר על ראש ההר
קבר ר' יוסי הגלילי ועליו מצבה אילן זית וגדר סביבו . ושם אחת הר הזיתים מצבה כמו יין
שמה קבר ר' הלל ואין זה הלל הזקן : (עלמא) היא כפר ושמה בה"כ חריבה וחוף לכפר ללד
דרוס קבר רבי אליעזר בן הורקנוס הנקרא ר' אליעזר הגדול ונחב בחוף אבן קברו . וקרוב לשם
מצבת ר' שמעון בן נחמאל . וי"א שהוא קבר ר"י הכהן וי"א שהוא קבר עזריה . קרוב לשם קבר
ר' אליעזר בן ערך ועליו מצבה ואילנות גדולים מלאים פירות ריחנה הנקראת בוסו"ס וגפן גדול על
קברו ובין הכרמי' קבר ר' אליעזר בן עזריה ועליו מצבה ואילן בוסו"ס כנ"ל . ומצפון לכפר קבר
ר' יהודא בן תימאל ועליו מצבה קרוב לשם מערה גדולה ובחוכה מערות הרבה ושמה קבורים רבה
בר רב הונא ורב המנוא . ורב הונא ורב חננאל ינקראות מערות בבליים . (קדש) קרוב לכפר
קבר דבורה הנביאה וברק בן אבינועם ויעל אשת חבר הקיני . ועליהם נחלבו מערות גדולות ושם
בית המדרש של יהושע בן נון : (בניאס) שם מערה גדולה היא מערת פושיאס ומשם זבים מימי
הירדן ושם קבר עדו הנביא ועליו אילן גדול מפירות בוסו"ס הנ"ל ושם קבר שמואל בן גרשון בן
משה רבינו ע"ה ועליו אילן עם פרי סגריין . עוד מערה שם ונקברו בו אב"י ורבא ז"ל ולא
רחוקה היא ומשם על הר השני הוא מקום ההיכל . וקיסר אנוסטוס ומערת הפרייה ועל ראש
הר הלבטון בנין בית יפה מאוד ועליו ג' בירות והוא נקרא מעמד בין הבחרים אשר שם כרת השם
ברית עם אברהם אביו ע"ה והחוגרמים קירין אותו מקום (משחר אלטייר) על שם וירד העיש
על הפירים : (חמאה) היא כפר וי"א שהיא לרידא ושם קבר יוסי בן יעזר איש לרידא בבית קטן
וסביב לו הדסים : (בדחאה) ושם קבר ר' אליעזר איש ברחוא ע"ה : (ליפחא) עומדת בהר הלבטון
ושם קבר לפניה הנביא : (ערב לאלל) שמה קבר בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה בכיפה
יפה : (גידון רבה) עומדת על שפת ים הגדול ובה"כ יפה בחוכה ומחוף לעיר קבר זבולון בן
יעקב אביו ע"ה בכיפה יפה והחוגרים קורין איתי שוך גידון : (חני"ן) שם קבר שמגר בן ענת
בכיפה : (ראשמיל מחמד) רחוק מהכפר קרוב לעלמא קבר ר' יוסא בן זמרא וזמרא אביו : (גוש

חלב)

מעין יפה וללול משם נסעתי עד נהר קישון ועברתי את הגשר אשר נבנה עליו. משם לק"ק יזרעאל חצי חלק יששכר וחצי שבט מנשה והרבה בתי כנסיות ולומדים בני רחמים ועזירים גדולים שמה ולפני העיר יש באר מים חיים ויפה מאוד ומלד השני עמק גדול ונקרא עמק יזרעאל והרבה כרמים סביב העיר משם באתי עד המערה אשר בה זן עוזדיה הגביא את החמשים נביאים בפני איזבל ועדיין נראות בכוחלים כמין חיבות שבו היו ספרים מונחים וכסאות שיסבו עליהם. משם נסעתי דרך רחוק ועברתי את נחל געש וראיתי לפרדעים שמה כמו אוזים. ובאתי עד עיר מלפא והרבה יהודים בחוכה הי'. משם נסעתי עד שעברתי את עמק רפאים והגעתי בין שני הרים גדולים לבני יהודה ושם נלחם דוד המלך בגלית הפלשתי והמערה אשר היה בה קרובה לשם והיא גדולה ויפה מאוד ואלל אוחן ההרים מלד ח' עמדו ישראל וצדו השני עמדו הפלשתים. משם נסעתי להר המודיעה לבני דן ועליו נבנה כרך גדול. ושמה קבר יוחנן בן מתתיהו ובנו יהודה מכבי והרבה קברי חסמונאי. משם באתי לקבר שמשון הגבור ועליו נבנה בנין יפה ומפואר באם השדה. משם באתי לק"ק אשחאל. משם באתי אל נחל שורק ושמה ראיתי מין קרעפסין כמו ספינה קטנה ועברתי את נחל שורק ובאתי אל העיר אשקלון לבני שמעון והיא עיר ואם בישראל. ומשם באתי לק"ק עזה ומשם עברתי את נחל גרר ומשם דרך רחוק עברתי את מדבר באר שבע והגעתי למקום אשר אליהו הגביא נרדם שם החת האילן הנקרא (וואכהולדר צוים) ושם נראה מלאך ה' אליו ואמר לו קום ואכול ולך והראה אל אחאב ושם גדילים כל מיני עשבים טובים. משם באתי עד מקום אשר הגר הגיחה את ישמעאל החת רוחם אחד ושם באר מעין עוב ונקרא באר ישמעאל עד היום. משם נסעתי עד הר קפיאלה ושם עברתי את המדבר הנורא היא מדבר שור ועל ראש ההר נבנה בית תיפלה וחריבה עתה ונקראת בית בעל זדק אלקי' כחיים. וחתת ההר קבר פומפיוס קיסר משם עברתי נחל ארץ קפיאלה וארץ פלשתים עד מזרים ישינה והי' חריבה ושם בה"כ גדולה ונבנית על שמונה עמודים ונקראת בית הכנסת של משה רבינו ע"ה והארון הקודש הוא בכוחל מערבי ושמה דרים שמש ואשחו לשמור אותה הכנסת והגר חמיד ושכרו מקהל מזרים חדש. ושמה מערות גדולות ואמרו לי שאולרות של יוסף הצדיק שמה. משם שני פרסאות באתי למזרים חדש משם באתי לפיתוח ולפני העיר כל הארץ טיט ורפש הרבה נחשים ועקרבים והיא עיר יפה וחזקה מאוד ומגדלים הרבה בחוכה ואמרו לי שאין זה פיתוח הנאמר בהורה. משם נסעתי לרעמסס ומרעמסס לעיר און וציו לבית רן נהר טרינוס ולפני העיר גינה אחת מלאה אפרסמון ובאר מים זכים מסבב אותה גינה וריח אוחו גינה הולך ומריח עד תחום שבת. משם באתי למקום אשר הלכו ישראל ביבשה דרך ים סוף ואינו נראה שם רק בשבולת הנהר לבנה וגדולה מאוד ומרחוק היא נראה וחודש ח' בשנה הוא מסוכן לנסוע שמה מחמת רוב הנחשים הגדולים. ומין דגים באים שמה בחודש ניסן או בחמוז ומזיקי' כל הבא לפניהם ומשם לרמליה ומשם אל הים הגדול עד עכו לבני אשר ומעכו באתי לעמק צעניים והעמק ההוא מלא מים ורפש ושם אוהל חבר הקני ושם המית' יעל אשת חבר הקני את סיכרא והעיר שמרון אינה רחוקה משם ושם בנין יפה מאחאב מלך ישראל. משם באתי ללפת והיא נקראת לע"ע שפעט :

אירע שנשבר הכוך אשר ארונו של עזרא הסופר צחוכו ויהי שמה רועה א' מרעה את לאו
 והרועה לא ידע וישכב במקום ההוא על קבר עזרא ונרדם בשניה והנה בחלומו איש זקן עומה
 מעיל ויאמר אליו איש זקן ההוא אני עזרא הסופר נקבר פה וגשבר קברי לכן אל תהמהמה ולך
 נא אל היהודים יושבי העיר הזאת ואמור להם שיפנו את ארוני מפה אל מקום פלוני ואם לא
 יניחם שר העיר אזי האמר אליו שיבא דבר גדול על עמו. ויהי בהקיצו הלך ליהודים וסיפר להם
 את חלומו הלכו היהודים עם רועה הנזכר אל שר העיר ודחה אותם ואמר חלומות כמה מיד בא
 דבר גדול בעיר ההיא ומתו יוהר מחני יושבי העיר ולכל בני ישראל לא נפקד מהם איש. מיד
 שלח אותו השר ליהודים שיעשו עם קבר עזרא כאשר פקד עליהם והוציאו היהודים את ארונו
 משם והעמידו אותו בכוך אחר החת רשיון שר אחר וזנו עליו בית המדרש גדול בנין מהודר מאד
 וכל העובר עליו נדר ללדקה ושמן למאור כי יומם ולילה לא תכבה עליו השמן זית כמו על קבר
 יחזקאל ולפעמים נראה בלילה על קברו עמודא דמורא מקברו עד הרקיע וקבר הלז נראה למרחוק
 עד ג' וד' פרסאות. משם נסעתי לבבל ושם מושך נהר הגדול נהר פרת ושמה ראיתי בית
 הגדול של נבוכדנאצר הרשע ואולם הוא חרוב ואללו עומד ביתו של דניאל ועומד ציפיו כאלו
 בשנה זו נבנה וביניהם חלון קטן שהיו מריצים האגרותים בבית זה לזה וצביתו של דניאל עומדין
 עד היום שלשים כסאות שישבו עליו חכמיו. ובימין הבית חלון קטן פתוח נגד ירושלים ולפני ביתו
 מונח חזן גדול מאד ואמרו לי היהודים שהחת חזן זה עמן דניאל כלי המקדש. פעם אירע שרצו
 השרים לחפור מחת החזן ולכוונו המטמון משם כיון שפתחו לחפור מתו מיד כל החופרים. וגם
 זה זמן לא כביר אשר נמנו וגמרו ג"כ לחפור אך הערימו לחפור רחוק הרבה מהחזן וכשהגיעו
 בערך ד' אמות משם מתו החופרים והעומדים סביבה נפלו לארץ ממורה ופחד הרוח והרעש אשר
 יצא מהחצירה. מיד לזה השר לככותו ואולם נראה עד היום סימני החפיר. גם הייתי על עלייתו
 והוא בנוי כולו שישי ומרמא ושם התפלל דניאל גם הייתי בצור אריות של דניאל ובכבשן האש
 של חנניה מישאל ועזריה והוא עד חצי גבהו מלא מים וכל מי שיש לו קדחת ר"ל הוא רוחן שמה
 ומיד נחרפא. משם לעיר סילא חצי פרסה ושם קבר ר' מאיר בר זעירא בר חמא. משם נסעתי
 לארץ קוט עד הרי אררט ושמה היחה עומדת היצתו של נח בין ההרים וארבעה פרסאות משם
 עומדת היסלה אשר בנאה עמר בן אלכחאז והיא היה מלך ונבאה מעני התיבה וקרוב מאד עומדת
 בית הכנסת מעזרא הסופר ע"ה ובכל י"כ וס' באב באים יהודים מרחוק להתפלל שמה. והרי
 אררט כמה ד' הרים שנים נגד שנים והתיבה היחה עומדת ביניהם. ושם גדל עשב מר מאוד
 ובכל יום נפל עליו טל מהוק מאוד והבני אדם אשר שמה מערבים העשבים האלו עם הטל
 ואוכלים אותם וטעמו כטעם המן וכל אחת צפני עלמו א"ל לאכלו. משם נסעתי למגדל אשר
 בנאו דור הפלגה והוא חרוב ואעפ"כ עדיין גבוה מאוד כמעט החים שבת ורחבו שש מאות וארבעים
 קלאפטר והלבנים כ"א צ' שפהן ארכו ושפהן א' רחבו ושפהן א' עוביו ואלל המגדל הלז עדיין
 מונחי גלים מאותן לבנים. וביניהם נחשים ועקרבים ומסוכן לילך שמה ואמרו לי שהעומד על
 המגדל יכול לראות על ד' פרסאות. משם נסעתי לק"ק נפחא שמה בה"פ דר' יצחק נפחא וקברו
 לפני בה"כ שלו. משם באתי לנציבין ושמה ראיתי בה"כ ובכוחל בה"כ פתוחי אותיות עזרא הסופר
 על חזן א' והיא קהילה חשובה. משם באתי עד הר חרמון והר הלבנון והר שניר ובראש הר
 חרמון היסלה חריבה והיחה מלפנים נקראת בעל זבוב. משם באתי לארץ עוג וכל הארץ הייתה
 חריבה וראיתי שמה קבר א' ושמויים אמות ארכו ואמרו לי שהוא קבר שם בן נח. משם לדמשק
 משם לשלוניא חצי חלק מנשה שמה ראיתי חיות ד' אמות גבהם מנומרים חצרפורות כל מימי
 מצעונים ושלשה עינים להם. ומינים זבובים כיונים. משם באתי קרוב לירדן אשר שם אבק יעקב
 אצטו עם המלאך ועדיין ניכרים הפסיעות אשר דרכו שמה. משם באתי עד המים הנקראים מי
 מרים וראיתי שמה מין קרעפסין קרנים להם ומנומרים לבן ואדמדס. משם נסעתי ועברתי גשר
 א' הנקרא גשר יעקב חלק נפחלי והירדן מושך למים אשר תחת הגשר ומלד השני יולא משם
 ומושך לו צפני עלמו. משם באתי לק"ק קדש נפחלי משם באתי אל הר דשן חלק זבולון. משם
 באתי אל צור יוסף הצדיק אלל הדרך ואינה עמוקה. משם לדותן משם להר הצור ואלל אותו ההר

יפתחו את קברו. אז בקצו היהודים מהמלך ליתן להם ארכא ג' ימים בכדי לעורר לבם בחשובה
 והפכים המלך על ידם מיד גזרו היהודים תענית וקראו לום שימחול להם הקב"ה על אותו עון
 כי חנוסים המה מאת המלך והשרים. אחר ג' ימים נהוועדו המלך והשרים וכל העם למקטן ועד
 גדול שם הוא לראות או במסלת עזמן או הנביא. מיד פתחו היהודים את קבר הנביא ולא נשקד
 מהם איש ומאלו אותו בארון של אבן שיש והוא מוגח בחוכו כאלו מת היום. ויאמר המלך לא
 יאות כן ששני לדיקים באלו יטחו במקום אחד בכך גזרני עליכם יהודים שחוליכו אותו למקום
 רחוק אשר במדינתי מיד עשו כן היהודים. וכאשר נסע משם לערך תחום שבת לא יכלו לזוז
 הארון ממקומו עוד משם והלאה עד אשר לום המלך להביא גמלים וחמורים וסוסים למשוך ארונו
 משם ולא יכלו וילו המלך לקברו שמה ויקברו אותו שמה ויבנו היהודים עליו בית המדרש יפה
 מאוד. וכראות המלך כן אמר לשריו ועבדיו ללכה אל מעקויו אשר ושם קבר מחמד וגראה אם
 הוא ג"כ כמו הנביא המכר בשלימות. וילכו שמה ויפצחו את קברו והנה הוא בלה ונבאש ועלה
 באפו וחלל לחנתו בזוי ונמאס. הלכו משמה וגיירו עצמם וקדשו את השם הגדול ואמרו משה אמת
 ותורתו אמת. שם גדלים עשבים ועלים גדולים אשר בלילה נוזלים כעין נקודת זהב עליהם.
 הקבר מברוך בן נרי' הנביא הוא עתה רחוק תחום שבת מקבר יחזקאל הנביא. וקבר יחזקאל הוא
 על שפת נהר כבר בעיר מליח וכל ההולך על קברו מנדר מעות לשמן להדליק על הקבר ההוא.
 ועוד שם פלא גדול הרואה לשמור מעיניו ימיתו על קבר יחזקאל וא"ל לשום אדם לזוז לקחת
 הממון משם גדולה מזו אם מת מניח מעותיו שם ובאו יורשיו ממקום רחוק וכלו לקחת אותו
 מטמון ועזובו אביו ולא זולתו. חני פרסה משם קבר חגייה מישאל ועזריה. משם עד עיר ליונה
 קבר רב פפא ורב הוגא ורב יוסף סיני ורב יוסף בר חמא. ועל קבר יחזקאל הנביא נבנה בית
 המדרש יפה מזהב כחליו מבפנים רק כותל המערבי היא כולה חומר והקבר עצמו הוא מסיד
 ושלש אמות גבהו. ופתח בית המדרש המכר היא קטנה ביותר וכשבאים להחשלל שמה מתרווחת
 והולכין בחוכה עם רב בריוח גדול והרבה יהודים דרים שמה חלקים ישמרים. משם באתי לקבר
 רבי אבא אריכא ואורך הקבר הוא י"ח אמות והרבה קברי ח"ח סביבו והרבה קברים מכוסין
 בצנד שחור חדש אשר החיים נדרים להם הרבה קברים נחשים ועקרבים סביבם ומכוסין בצנדי
 שחור ישן ובלה כבר שא"ל לשום אדם לקרב לשם להסיר הישנה ולחדש החדשה. שמה ראיתי
 הרחיים של רבא אשר תלמידיו עתנו שמה להחיות את נפשם. משם באתי לקבר נחום האלקושי
 הנביא משם עד עיר פרס קברי רב חסדא ורבי עקיבא ורב דוסא משם עד עיר טירגא כחלי
 יוס קברי רבי רוד ור' אבא בר' יהודה ור' עובדיה ורבי סחורה ורבי אבא מטירגא ולהלאה קבר
 נדקיהו המלך משם לעיר קופה נקבר יכניה מלך יהודה וקבר נאה עליו והעיר ההיא מלאה
 מיהודים ח"י משם לסוריא היא מתא מחסיא הוא מהלך יוס ומחלה שמה נקברו רבי שרירא
 ורב שמואל בן חפני הכהן ופנייה בן כושי בן גדליה הנביא ועוד הרבה לדיקים אין מספר להם.
 משם נסעתי למדינ' עילם עד עיר שושן ושמה ראיתי את ארונו של דניאל חלוי על לב נהר
 חדקל בין שני עמודי ברזל בשלשלאות גבוה מאוד עד שנראה למרחוק וארונו קנץ כעין זהב.
 והענין אשר חלבו באמצע הנהר הוא כן כי מלפנים היה קברו בצד ה' מהנהר ונחברך אותו לז
 מאוד ומאוד ובלד השני לפעמים נתייקרו הכפואות ולפעמים הולו כדרך העולם. וכראותם כן עשו
 מלחמה עם לז שכנגדם לאמר שיחשבו עמם כמה שנים שדניאל קבר אללם יהיה עתה קבור מלד
 זה כל אותן שנים בכדי שגם המה יחברכו עד שנעשה השווא' ביניהם לחלות ארונו באמצע הנהר
 לראותו משני לדיו כי הנהר חדקל מושך באמצע העיר שושן. והעולם סיפרו לי לאמר שעל פי
 רוב הספנים אשר המה חסידים נללים כשבאים בספינות תחת הארון ההוא והרשעים נעצעים בי
 כל הספינות מוכרחים לעבור תחתיו ואין ברירה להם. והמינולי' שמה סימן טוב להם שינללו
 וימלטו על כל הימים אשר נוסעים משם ובמים אשר תחת הארון נראים דגים וראשיהם נוזן כמו
 זהב ולכבוד דניאל לא ירשו רשחות תחום מזה ותחום מזה ללוד הדגים. ראיתי שמה מין גמלים
 כמו סוסים ורגליהם דקות מאוד ורעים מאה וועלשה פרסאות ליום ובשושן יש ס"ה צחי כנסיות
 ובתי מדרשות ודרים שמה ד' אלפים בצ"ב חלקים ישמרים. משם באתי לקבר עזרא הסופר. פעם

יונים והעלפים הנקראים שוואלבי"ן כמו חורים ופני אדם להגה . משם נסעתי למדינת צבל לעיר
 גזור אלל הנהר חדקל . משם לעיר יוכר היא פומבדיתא שמה קבר בסתגאי הנשיא ראש הגולה
 ושמה קברי רבי נתן ורב נחמן בר פפא . ועירים וכפרים מלאים מיהודים הרבה שמה ואמרו לי
 שיותר מכפלים כיוצאי מצרים שמה יהודים . משם נסעתי ע"ז יום עד מלמי נחל הוא טפל לנהר
 פישון . וגסעתי דרך מדבר עבאי עד עיר עבאי ושמה מתחיל ארץ חוילה ושמה ראייתי אנשים
 אשר יש להם זפק עד עבורם וכשראים זורקים זפקם אחורי כחפס והנהר הגדול הוא פישון אינו
 רחוק משם . ומשם עברתי אח היס סוף לעיר תחור והיא מדינת מדין ואנשים שחורים והארץ
 מלאה מסחורות ופירות טובים . משמה באתי עד השנים עשר מעונות מים אשר שכנו ישראל אללם
 בעלותם ממצרים ועיר מלא מהמרים . ומעונות האלו מושכין דרך היער החמרים האלו משם דרך
 מדבר סין עד עיר חוטיכא ואללו עומד ההר סיני והר חורב והמה זה כנגד זה ומעין זך טבע
 מהר סיני ובנין מפואר עומד על הר סיני ושמונה עשר מאות מעלות יש להלך עד לראש ההר והוא
 מהלך יום אחד ומלפנים היה על ראש ההר בית חפל' של עכו"ם . ואלל ההר קבר ר' סעדי'
 גאון ומתחת ההר חורב מערת אליהו הנביא ז"ל . ושמה הר קטן אלל הר סיני שמה שבר משה הלוחות .
 ומקדם להר סיני ראייתי אח הר האמורי ללד מזרחה משם נסעתי למדינת כוש לעיר לוביא משם
 לעיר גינגלה ומשם לעיר קתופה ושם החל מדינות לודיא אלל היס הגדול ושם נסעתי כ"ח יום עד
 מקום אשר בכל שנה כשיגיע כ"ד ניסן יבא נשם שוטף ומימיו זוחלין לים הג"ל נוערב עם שרשים
 ובט"ו חשרי אחריו לדין אוקן ברשתות ובמכמרות וגמלא בהם אבנים טובים הנקראים קריסטאלין
 והארץ מגדלת בשמים . בסרט פלפל והפלפל הוא לבן ובני המדינה שופכין עליו רותחין ונעשה
 שחור וכוכיץ ומעמם בכדי שלא יתקלקל בספינה כשנושאים אותו לרחוק על הימים ונהרות . ואנשי
 מדינה זו שחורים וערומי' אנשים ונשים מרוב החום ועד ג' שעות על היום עוסקים במלאכתן
 ואחר זה כ"א פונה לביתו להיות קורות ביתו וזילו לו למחסה ולמסתר מאש הקודה עליהם עד
 בא השמש . משם נסעתי על היס הגדול דרך רחוק מאוד עד למדינת מדי לעיר קרקוסיא . ומשם
 מהנס בסחורות כוש דהיינו בשמים . זורעים בחשון וקולרין בניסן . משם נסעתי לעיר צילג יום
 א' מבגדה ושם בה"כ של משה רבינו ע"ה עומד' על שפת הנהר בנין מפואר מאד . משם
 נסעתי לבגדה היא עיר הגדולה ואם מדינות שנער ופרס ושמה קבורי' עשרה רבנים אשר היו
 עשרה בטלמים ה"ה מהר"ר שמואל בן עלי ראש הישיבה וסגן הלוי והרב ר' דניאל זר' אליעזר זר'
 חסדא פאר החברים זר' חגי הנשיא זר' עזרא זר' אברהם הנקרא אבן סמהר זרבי זכאי בן
 בסתגאי בעל החיים ראש הישיבה והרב רבי שמואל ראש הישיבה גאון יעקב זר' אליעזר בן נח
 ראש הסדר מזרע שמואל הנביא ז"ל כולם רבי דניאל בר חסדא ראש גלוחא מזרע דוד המלך
 ע"ה והמה נקברים בפני עצמם בנין יפה . ובשער אשר באתי בו גובהו מאה אמה והדלתות נחושת
 קליל נוץ כעין זהב ופישרו לי היהודים אשר השערים הללו היו שערי ירושלים וכשהחריבו אח
 עיר הקודש עקרו השערים האלו והביאום פה ומלפני העיר ההיא שמה קבר של הצדיק ברוך
 ופעם אחת היה בעיר זו עשיר גדול ובנים לא היה לו ובא אותו לדיק בחלום הלילה אליו ויאמר
 אחת חבנה בית לשמי על קברי ובזכות זה תזכה לבנים וכן עשה אותו העשיר וזכה עליו בנין
 מפואר מאוד ועלתה לו והוליד בנים ובנות . משם נוסעים דרך המדבר דרך רחוק עד קבר יחזקאל

הנביא וגם אינו רחוק משם קבר ברוך בן נרי' הנביא :
 מעשה במלך אחד שאמר לאיש יהודי ושמו ר' שלמה נחועד ונלך ונעלה את יחזקאל הנביא מקברו
 ונראהו איך הוא כי הוא היה זקן ונעשו כמה נסים גדולים על ידו . השיב לו
 היהודי חלילה לך לא חוכל עשוהו ולא חוכל לראותו . אך איעץ אשר קרוב משם קבר ברוך בן
 נרי' הנביא הלמידו אם חוכל לראותו אפשר שתזכה לראות גם את רבו . אמר המלך מה מאוד
 נעמו עליך וכן אעשה . שלח המלך לשריו ולדוכסיו ונחזעו יחד והתחילו לחפור קבר ברוך בן
 נרי' הנביא ולא אחר הדבר עד שפיהם משחנים ומחו מיד ותמהו מאוד . היה שם ישמעאל אחד
 זקן ויועץ למלך ויאמר מדוע פניך רעים הלא לזה על היהודים המה יפתחו את קברו כי המה
 אדוקים בחורתו תמיד ולא יזיק להם . ויעש המלך כן וגזר תיכף על היהודים אשר שמה המה
 יפתחו

אגרת הקודש

ב

להודיע למאן דבעי למידע דרך המלך ממדינות אלו לארץ ישראל. כמה דרבים לפני האיש יש נוסעים אוחו מפאני"דיג. ויש מעיר אובן שטאט. ואולם דרך הישר והטוב שבכולם הוא לנסוע דרך ק"ק קאמניץ (פאדולסקי) לעיר יאס העומדת במדינת וואלכיי ונקראת בוגדאמיאה. ומשם לגלאה"ץ העומדת על נהר קונא. ומשם נוסעים בספינה שתי שעות עד כפר אחת שעומדת על הספר טורקייא ומשם לעיר פראווידיעה ומלפנים היה שם הים ומעצמם נסו המים עד מהלך חצי יום משם ועליו נבנה כרך פראווידיעה הנ"ל. ומשם לקארניבד. ומשם לאנדרינאפיל. ומשם לקונשטנטינאפול ושם קברו של איוב ומשם לדמשק. ואין אלו נריכים לנסוע דרך ים רק תחום שבת אחד עד עיר סקודארי ושם חפר אלכסנדר מוקדן ומשך את ים הלזן לחוף ים השחור. ומשם ביצעה עד עיר אנגורי. ומשם לביאר ומשם שמונה ימים לעיר טוריא ומשם ששה ימים לעיר מסיא ומשם ג' ימים לעיר טוקאד ומשם לסלעפ"ף ד' ימים היא ארם נהרים. משם לתוצראד י"ב ימים משם לדמשק יום אחד ובדמשק עומדת בה"כ של אליהו הנביא ז"ל ובית מדרשו ושמה שני נהרות אמנה ופרפר נמשכין ובאין מהר חרמון. נהר אמנה הולך תוך העיר. והנהר פרפר מחוץ לעיר ומשקה כל הגנות ופרדסין. ומלפני העיר חוצראד עומדת בה"כ של עזרא הסופר באמצע שדה ושמה כלי כתיבה שלו אשר מהן כתב את התפלות ובחוף בה"כ הנ"ל ארון קודש מלמעלה ואין פוחתין אותו כי הפותחו מיד מת ומתחטיו יש ארון אחר וכשמחפליין שמה מנחה גדולה קורין מס"ת שבארון החחסון. והאוגרמין קורין שם העיר חוצראד כי היא בלשונם לשון חורה על שם חורת עזרא העומדת שמה. ואולם דרך הלז דרך רחוקה היא והואלה גדולה. ויש דרך אחר מק"ק גליפול אלל עיר אנדרינאפול לק"ק ראדיש על הספינה ומאיש אחד א' טאליר שכר הספינה ומשם ללודון דרך ים הגדול ושכר הספינה ד' ר"ט ולידון היא ארץ ישראל ומשמה נוסעים ביצעה עד ירושלים קוב"ב או עד שפעט. ויש נוסעים מראדיש לאלכסנדריא ומשם לעיר אט או עד טרידא ועד מנרים ביצעה עד ראמליא. ומשם לשזורי דרך ים הגדול ומשזורי לעכו דרך יצעה עד ירושלים קוב"ב ותחת השער עכו הנקרא שער השמנאי שמה קברו שני בני מחתיה כה"ג ומתחתיו אלל הנהר מונח הרב ר' שמעון ז"ל בן אברהם ז"ל בצל תיספות. ור' יוסף ארמלי בן רבינו יחיאל מפריז. והר"ר יעקב מדליג ורמב"ן מגרונדיא ורבינו יעקב בן רבינו שמעון בעל תוספות ורחוק מעט מהעיר שמה מקוה מחול יפה וזכה מאוד ונקראת מקוה חול זכוכית עד היום. ושמה קבר אמנון ע"ה ועליו בנין מהודר מאוד.

שנת שפ"ד נשכיחי במדינות שמערין בעיר קרימונוס והיא עיר המלוכה ושם המלך אז (קענסימר) באתי שם והשר אשר נשכיחי ח' סולטן מחמד אומרוועה ושלחתי לק"ק סעפה ופדאוני היהודים מק"ק קושטאנא בת"ק ליב"ן טאלי"ר. משם נסעתי לעיר באשילריה משם נסעתי ועברתי את הים ושם ביצעה אח"כ דרך ארץ קדרים נקראים טאטרין ואין להם עיירות וכפרים רק שוכים בשדות באוהלים ובמערות עד עיר בתירא סמוך לארץ כוורא ודרך רחוק הוא ומלפני העיר מושכים שבעה עשר נהרות ונריכין לללוח את כולם לבא אל העיר ומלד השני לעיר ים הסרות וא"א לעברו כי העובר שם מת מגודל הסרחון. והוא הולך עד אשור. ושני ימים משם ים אחר והוא זך וללול אפ"כ אין נוסעים עליו כי כאשר יגש הרוח מים הסרות ללד ים הזך הנ"ל כולם נעשים פגרים מתים עליו. משם נסעתי למדינת נליבין סמוך למדינת אשור ונסעתי לעיר נליב ושמה ראיתי בה"כ של ר' יהודא בן בתירא ושני בתי הכנסת של עזרא הסופר ובבה"כ אחת אבן אדום בכוחל אשר לקחו מבית המקדש ובנאו וסקעו שמה. ועוד בתי כנסיות הרבה שמה ויהודים ות"ח ויש להם מחיות גאים. משם נסעתי לעיר חדירא יושבת על נהר פרח ושמה מגדול בלעט. משמה לניוה הישנה וחריבה וארנה חושך ושממה. משם נסעתי ג' ימים עד הנהר חדקל ועברתי את הנהר ברפסודאות הנקראים פלע"צין בל"א ואמרו לי הואיל וימינו חדים וקלים א"א לעברו בספינה כי המים מהפכין אותה על פניה ומעבר הנהר יושבת ניוה חדשה ודרים בה ז' אלפים בעלי בתים ולשונם לשון חרנוס אין להם חזן הכנסת רק החכם מכבד בכל יום לא' מהן שיחפלה יראת אלקים ערא במקום הזה אין לשער ואין לספר שמה ראיתי מוקין המה היחושים הגדולים כמו

Дозволено Цензурою.

Варшава 5 (17) Ноября 1873.

ИЗДАТЕЛЬСТВО

В. В. ШИШЕВА

1873.

ספר

אגרת הקודש

חברו איש מהימן

ה"ה כמר גרשון במוהר"ר אליעזר סג"ל

אשר ראה כל הדרכים וכל הגלילות של ארץ הקדושה תבנה
ב"ב, להודיע מהן פלאי פלאים ומעשים נוראים.

וכבר נדפס באמשטרדם בשנת שצ"ה לפ"ק עם הסכמות גאוני עמודי ארץ
ה"ה הגאון הגדול מה"ו יואל סירקש בעל הב"ח ז"ל מקראקא, והגאון
ר' משה ר' מענדילס ז"ל, והגאון ר' יוסף ר"א קלמנקש ז"ל זכותם יעמוד לנו
אשר כולם יעידון ויגידון בהסכמותם על האגרת הלז שראוי לסמוך על דברי
הלז. בכך ראינו להביאו לבית הדפוס כדי להודיע לרבים נפלאות וחדושים נאים.

הובא לבית הדפוס בהוצאות הנגיד הנכבד וכו' מוהר"ר
יעקב אליעזר עדעלשטיין בהר"מ שמשון נ"י מביאליסטאק.

ו ו א ר א

בדפוס ר' יואל לעבענזאהן נ"י

שנת תרל"ד לפ"ק

ИГЕРЕСЪ ГАКОДЕШЪ

т. е. Описание святыхъ мѣстъ

ВАРШАВА

въ Типографіи Ю. Лебенсона,

на улицѣ Налевки N. 9.

1873.

שער יב נחמות הארץ

עמר בני טוב שנת אם יחמהמה חכה לו יבא לפ"ק קמן

אברך לאל השומר אשר עלי גומר. כל הכתוב להיים שבחי שערי ירושלים :
מהר בנו יתקיים הנחמות עדי עדיים :

על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון. הרימי זכח קונך מבשרת ירושלים. הרימי אל תיראי
אמרי לערי יהודה הנה אלהיכם (ישעיה סי' מ') :

הנה אנכי מרבין בפרך אבניך ויסדתיך בספירים ושמתי כדכד שמשותך ושעריך לאבני אקדח וכל
גבולך לאבני חפץ (שם סימן ל"ד) :

עורי עורי לבשי עזך ציון לבשי בגדי תפארתך ירושלים עיר הקודש. כי לא יוסיף יבא בך
עוד ערל וטמא התנערי מעפר קומי שבי ירושלים. התפתחי מוסרי לוארך שבי בת ציון
(שם סימן ל"ה) :

מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום מבשר טוב משמיע ישועה. אומר לציון מלך
אלהיך נו' פלחו רננו יחדיו חרבות ירושלים. כי נחם ד' עמו גאל ירושלים (שם) :

למען ציון לא אחסה ולמען ירושלים לא אשקוט עד יבא כנגה לדקה וישועה כלפיד אש נו'.
על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה המיד לא יחשו נו' (שם
סי' ס"ה) : אמן :

אלו הם הי"ב שערים

שער א חיבת הארץ בו מבואר גדול מעלת אה"ק וקדושה :

שער ב גבולי הארץ בו מבואר כל הגבולים והעיירות וההרים סביבה ומדת שטחה :

שער ג טבעי הארץ בו מבואר כל טבעות היום והלילה ומהשמים ועת הזרע והקליף וחיות
הנמלא שם :

שער ד ישוב הארץ בו מבואר מהחלת התישבות היהודים שמה עד היום והגלות והמאורעות
וחסד האל אשר נחו היהודים מאויביהם ומספר היהודים אשר בכל עיר :

שער ה שבחי הארץ בו מבואר כל הערים והכפרים כיצד נבנו על יסוד והדרם :

שער ו פרי הארץ בו מבואר הפירות והירקות הנמלאים כעת :

שער ז מזון הארץ בו מבואר פרנסת היהודים ומעמדם ומלכדם וכמה מגיע להם מאת אלהי
שגולה בכל שנה ושנה והנמלא אש וביחו :

שער ח קדושי הארץ בו מבואר כל קברי הדיקי' אשר בכל עיר ועיר וכפר וכפר :

שער ט מנהגי הארץ בו מבואר כל מנהגים הקדושי' מהיהודי' מהאשכנזים והספרדים ומנהגי
הישמעאלים והערביים :

שער י מעשה הארץ בו מבואר כל המעשיות וסיפורי נפלאות אשר קרה מימי קדם עד היום :

שער יא זמרת הארץ בו מבואר כל השירים מהספרדים ושאר שירים ודברי' נעימים :

שער יב נחמות הארץ בו מבואר כל הנחמות וישועות אשר יהיה בעזר האל באה"ק בבית
גואל לדקנו בני"א :

תושר בע

כנסת ישראל לפני הקב"ה רצש"ע בשביל תורה שנתת לי שנקראת מקור חיים אני עתידה להחנינו
 באורך מאי באורך נראה לך זה אורו של משיח שנאמר וירא אלהים את האור כי טוב מלמד שלפה
 הקב"ה בדורו של משיח ובמעשיו קודם שנברא העולם וגמו למשיח ולדורו תחת כסא הכבוד שלו
 (פסיקתא רבתי): תביא ר' אלעזר הקפ"ר אומר עתידין בתי כנסיות ובהי מדרשות שבחונה לארץ
 שיקבעו בה"י שנה' כי תבזר בהרים וככרמל צים יבא והלא דברים ק"ו ומה תבזר וכרמל שלח
 באלו חלה ללמד תורה לפי שעה נקבעו בה"י בתי כנסיות ובהי מדרשות בקורין בהם ומרבינים בהם
 התורה כולה על החת כמה וכמה (מגילה פרק בני העיר): ואמר ליה רב נחמן לרב ינחק מאי
 דכתיב בקרבך קדוש לא אבא בעיר (ישעיה ע"ו) משום דבקרובך קדוש לא אבא בעיר ח"ל הכי
 אמר ר' יוחנן אמר הקב"ה לא אבא בירושלים של מעלה עד שאבא בירושלם של מטה. ומי ח"כ
 ירושלים למועלה. הין דכתיב ירושלים הבנויה כעיר שחוצרה לה יהדיו: בנין בית המקדש יהיה
 קודם לקיבוץ גלויות וקיבוץ גלויות יהיה קודם לתחית המתים (מדרש העולם עמוד שכ"ח):
 קודם לאלף השביעי ר"מ שנים יעלו המים ההחיתים ויכסו כל העולם ולא ישאר רק ח"י ותחיה
 שטה על פני המים כמו חיבה נח והלכה עד קרוב לגן עדן הארצי במקום שיואלים הארבע
 נהרות ואוהן האנשים שישארו באותו זמן הם לדיקים גמורים ולשם מהלכניה ומטהרים ועש"ס רוחניים
 (גליא רז"ח). וגם מובא בשכחה לקט הנוסף על ילקוט הראובני: צבאה נפשי לאלהים לחל הי
 מהי אבא וגו' (תהלים מד) אמרו לו ישראל רבנו של עולם חימתי אחת מחזיר לנו את הכבוד שהיינו
 עולין בשלשה פעמי רגלים ורואין פני השכינה ה"ר ינחק כשם שהיו באין לראות כך היו באין
 להראות שנה' מהי אבא ואראה: א"ר יבוע בן לוי למה היו קורין אותו שמחה בית השואבה
 שמסם היו שואבין רוח הקודש אמרו חימתי אחת מחזירנו לאותו הכבוד הרי כמה זמן שחרב בית
 חיינו הרי שבע הרי יובל הרי שבע מאות ושבעים ושבע ועתה הוא כבר חלף ומאה וחמשים ואחד
 מהי אבא ואראה פני אלהים אמר להם בני העולם הזה כמה פעמים הייתם עולים בשנה לא שלשה
 פעמים בשנה כשיגיע הקץ אני צונה אותו ואין אהם עולים שלשה פעמים בשנה חלה כל חודש
 וחודש ובכל שנה אתם עתידים להיות עולים בו כמה שנאמר והיה מדי חודש בחדשו ומדי שנה
 בשנתו ד"א והיה מדי חודש בחדשו והיאך אפשר שיבא כל בשר בירושלם בכל חודש ובכל שנה.
 ח"ר לוי עתידה ירושלם להיות בארץ ישראל וארץ ישראל ככל העולם כולו והיאך הם באין
 ר"ח ושנת מסוף העולם חלה העבים באין ועמיתם אוחס ומציהין אוחס לירושלם והם מהפללים
 שם בבקר והוא שהנביא מקלסן (ישעיה ס' ח') מי חלה כעב העופנה גו' ד"א והיה מדי חודש
 בחדשו והרי שאירע ר"ח להיות בשבת ואמר הכהן מדי הדש ומדי שנה היאך ח"ר פנחס הכהן
 בן חמא בשם רבי ראובן באין שני פעמים ח' של שבת וח' של ר"ח והעבים פומנין אותו בהשכמה
 ומציהין אוחס לירושלם והם מהפללין שם בבקר והן עוענין אותו לבחיהן מי חלה כעב העופנה הרי
 של בקר וכיונים חל ארובותיהם הרי של מנהה. הינו אומר יבאו כל ישראל אלה בשר ח"ר פנחס מהו
 כל בשר כל מי שבשר ילכו בעוה"ז (ש' כמו בוסר לשון מאוס וציון כמ"ש בירושלמי ברכות פ"ב
 הלכה ח' בר גש דאימא מצטרף ליה ולהתא דחבזה מיקרף ליה) זוכה לראות פני השכינה כדכתיב
 (משלי ל"ג פ"ו) עולם עיניו מראות ברע מה כתיב אחריו מלך ציפיו החזינה עיניך ד"א יבא כל
 בשר אפי' עכו"ם ולא כל עכו"ם חלה אותן שלא שעבדו בישראל משיח בקבלן. ובזכות מה ישראל
 זוכין לכל הטוב הזה בזכות ישיבה של ח"י שהיו יושבין ומלטערין בין האומות בעוה"ז וכן אתה
 מולא בחבזה העולם הין סוף על מה שנלטערו על קבורת ח"י. (ע"כ הפסיקתא רבתי):
 עתיד הקב"ה לקבל כל ישראל מארבע כנסות כל הארץ כגן הזה שנוטע מערונה לערונה כך עתיד
 הקב"ה ליטע אוחס מארץ עמחה לארץ עבורה שנה' שחולים בבית ה' וכעשב השדה יפרחו
 וילמחו בבית המקדש שנה' בחצרות אלהינו יפרחו עוד ינבזן בשיבה מה השיבה הזו וכוונת לזקנים
 כך הם הדר וכבוד שנה' דשים ורעניים יהיו להגיד כי ישר ה' כל אלו למה להגיד להלל ולספק כח
 משיח של הקב"ה ולהגיד שהוא לדיק וישר ואין עיל שנה' אורי ולא עולתה בו (פרקי דר"א פ' י"ט):

שער יב נחמיות הארץ

בתחיית המתים כל מחי חו"ל יצרא להם הקב"ה גוף שלם מעצם קטן שאינו נרקב ולא יקבלו
 שום נשמה עד שיתגלגלו לה"י ושם יתן בהם נשמות (עיין זוהר בראשית) :

דע כי מסורה קבלה בידינו כי באותו יום שיבא מלך המשיח עם קיבוץ גלויות לה"י ימצא שם
 בא"י שבעת אלפים חבני ישראל וצאוחו היום יחיו המתים שבארץ ישראל וגם באוחו היום
 יסלקו חומות ירושלים ויצנס אותם באבנים טובות ומרגליות ויחזרו אז המתים שבא"י בעת חיותם
 אל צריה חדשה רוחניית וכן השבעת אלפים אשר נמלטים חיים בעת ההיא שמה ג"כ יהיו צריה
 חדשה כולם גוף רוחניות כמו גוף אדם הראשון קודם שחטא והגוף של חנוך ומשה רבנו"ה ואלהיו
 וישוטטו כולם באויר ועושפו כנשרים וכל זה יהיה לעיני אנשי קיבוץ גלויות וכאשר יראו אותן האנשים
 כאשר אחיהם נעשו צריות חדשות ופורחים באויר ללבת לדור בג"ל ללמוד תורה מפי הקב"ה אז
 יקבלו יחד בני קיבוץ גלויות ויקחו דאגה בלבבם ויהיה להם דאגון נפש ויחרעמו אז על מלך המשיח
 ויאמרו הלא אנחנו עם בני ישראל כמוהם ומאין זכו להיות הם רוחניות בנין ונפש משא"כ לנו ולמה
 נגרע וישיב להם המשיח הלא כבר נודע ומפורסם מדותיו של הקב"ה שהם מדה כנגד מדה אותן
 שהיו בחו"ל אחר יגיעות רבות השתדלו לבא לה"י כדי לזכות אל נפש טהורה ולא חשו לנופש
 ולממונם ובאו בים וביבשה ולא חשו להיות נעצעים בים או להיות נעזל ביבשה . ולהיותם שבויי'
 ביד אדונים קשים ובעבור עיקר רוחם ונשמתם עשו זאת ע"כ חזרו להיות רוחניים מדה כנגד מדה
 אבל אחס שהיה בידיכם לבא לה"י כמוהם ואתם נחרשלתם בעבור חמדת ממון וחששת' לאיבוד גופיכם
 ומאודכם והם עשיכם עיקר ורוחכם ונפשותיכם עשיתם טפל לכן נשאתם ג"כ נשמיים מרוח' (ע'
 בס' חסד לאברהם אזילאי מעין ג' גהר כ"ב) : כיסורת קבלה היא בידינו שתחיית המתים יהיה
 בא"י ארבעים שנה קודם התחייה אשר בחולה לארץ אמנם כל מי שנפטר בחו"ל ויש לו ממשפחתו
 קרוב שכ בא"י שהוא חייב באבילתו הן איש או אשה יש כח ביד קרוב ההוא אבר בא"י להחיות
 אותן שבחו"ל וזה סוד נרמו במס' תמיד נשחט שארז"ל עתידים לדיקים שיחיו מתים שנאמר כה
 אמר ה' עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים ואיש משענתו בידו וכתיב ושמת משענתי על פני
 היער (לומד ג"ש משענת דהכא ממשענת דהתם אלל אלישע ששלח את גחזי להחיות את בן השונמית)
 ומה שחולה כח התחייה בזקנה ולא בצדקה הענין הוא כדי לרמוז כל הדר בא"י נקרא לדיק כמ"ש
 ועמך כולם לדיקים וכו' ע"כ אמר זקנים ולא לדיקים אמנם סגולה זו דתחי' אינה חלויה בזקנה
 רק לדיק שיהיה בן תורה שהם נקראים זקנים כמ"ש והדרת פני זקן וארז"ל זקן זה קנה חכמה
 שהיא חירה (עו' חס"ל מעין ג) : בשעיה שהקב"ה גואל את ישראל ג' ימים קודם שיבא משיח בא
 אליהו ועומד על הר ישראל ובוכה ומספיד עליהם ואומר להם הרי ה"י ע"ד מחי אחס עומדים
 בארץ ליה ושמנה וקולי נשמע מסוף העולם ועד סופו ואח"כ אומר להם בא שלום לעולם בא שלום
 לעולם שנא' מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום מבשר טוב משמיע ישועה אומר לציון
 מלך אלהיך כיון ששמעו רשעים הם שמחים ואמרו זה לזה בא שלום לנו ביום שני בא ועומד על
 הרי ישראל ואומר בא טובה לעולם בא טובה לעולם שנא' מבשר טוב וגו' ביום השלישי בא ועומד
 על הרי ישראל ואומר בא ישועה לעולם שנאמר משמיע ישועה וכיון שהוא רואה את הרשעים
 שהם אומרים כך אומר לציון מלך אלהיך קומי אורי כי בא אורך א"ר יוחנן משל למהלך בדרך עם
 דמדומי חמה בא א' והדליק לו את הנר וכבה ובא אחר והדליק לו את הנר וכבה אמר מכאן
 ואילך איני ממתין אלא לאורו של בוקר כך אמרו ישראל לפני הקב"ה עשינו לך מזורה בימי משה
 וכבתה בימי שלמה וכבתה מכאן ואילך אין לנו ממתנים אלא לאורך שנה' (תהלים לו) כי עמך מקור
 חיים באורך נראה אור וכן אמר הקב"ה קומי אורי כי בא אורך וגו' : א"ר אחא נמשלו ישראל לזית
 שנה' (ירמיה יא) זית רעקן יפה פרי תואר קרא ה' שמך וגמל הקב"ה צנר שנה' (משלי כ) נר אלהים
 נשמת אדם מה דרכו של שמן להנתן צנר הם מאירים שניהם כאחת כך אמר הקב"ה לישראל הואיל
 ואורי הוא אורכם ואורכם הוא אורי . אני ואחס נלך וגאיר לציון שנאמר קומי אורי כי בא אורך :
 א"ר הושעיא עתידה ירושלים לעשות פנס לאומות העולם והם מהלכים לאורה מה טעם והלכו גוים
 לאורך (ישעיה ס) וכן הוא אומר (שם ב') והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש
 ההרים וגו' ונהרו אליו כל הגוים וגו' ז"ה (תהלים לו) כי עמך מקור חיים באורך נראה אור אמי

שער יא זמרת הארץ

ל בבות יכאבו . עינים תבכינה . דמעות ישאבו . ידים תרדינה :
 י ען כי נתונה . חמדתה לחרם . כסוכה בכרם . כמלונה בסקשה :
 את רבתי ברכות . בתוך עם סגולה . כך יופי ומלכות . ברכה ותהלה :
 מאז הם בגולה . את רבת המהומה . כאשה שוממה . מכורה נטושה :
 מארבע הפאות משרידי עדותיך . עיניהם תלויות . אל אהבתך :
 עד יקים חרבותיך . ארון המתנשא . ואותך יעשה . בריאה חדשה :
 הומיה באבל . עניה סיערה . עוד תהי בתבל . לעולם גבירה :
 לשם ולתפארה . לאורך ילכו . ובכה יתברכו יחד איש ואשה :

זומר הזה שר הרב המקובל ר' ישראל נגד מדמסק ז"ל :
 חוש תן לנו חלק בדוד . וגם נחלה בבן ישי .

י רך תנחנו לארץ הקדושה . כאשר הבטחתנו על ידי משה מורישה . ושם תחיינה
 עינינו מקום מקדשך על ידי דוד בן ישי .
 ש עה שועת עם דל אשר לבם נמם . גם כי אזעק ואשוע על לא חמם . מדוע לא
 בא בן ישי .
 ד גלי המבשר תוש נא אל נערץ . ויבשר לנו פתאום חזון הנפרץ . השמד העם
 אשר בלשונם יחרוץ על מלכות בית דוד בן ישי .
 אשר נדרתי אשלם . ואבא בתוך עיר סוכת שלם . ושם אראה מלך השלום ע"י
 דוד בן ישי .
 לך צור ישעי אייחל יום ויום . ואשוע תנה לנו פדוים . ויציץ ציץ קדוש ואיום ויצא
 חומר מגזע ישי .
 חוש וכו' .

זומר הזה לומרים הספרדים כליל פורים :

פורים פורים פורים לנו ברוך אשר בחר בנו . יתרומם שם אלהינו . הנוקם את
 נקמתנו . מעמלק ראש צרינו . כי ברפידים נלחם בנו . פורים
 פורים גם זאת בהיותנו . גולים בארץ אויבינו . לא עזבנו אלהינו . להפר ברית
 אתנו .
 בחר היתה לראש . אל מלך גדול וקדוש . בימי המלך אהשוורוש . יי הוא משנב
 לנו : פורים
 פתשנן הנשתון . להברית את עם לא אלמן . בעצת הצורר המן . אזי חיים
 בלעונו . פורים
 שלח רצים דחופים . אך שבע מאה ועשרים . להשמיד כל היהודים . לולי יי שהיה
 לנו . פורים
 לבש נקם ולי חסה . על יד ימיני והרסם . זמר חרש אליו אישא . עד חנה יי
 עזרנו . פורים
 ויוציאנו לרוחה . ומיגון ואנחה . ליהודים היתה שמחה . ואור יקר זרח לנו . פורים
 מלאו גביעכם יין . ושלחו מנות לאין . ונראה עין בעין . בשוב יי אתנו . פורים

כליל שני נוהגים לומר פזמון זה .

יקרבנו יי לעבודת בית המקדש . למען זכות אבותינו . אב רחמן . קרב זמן קרב
 זמן . אל רחמן .
 אין כמוך יי . מהר יבנה בית המקדש נעשה את עולותינו . אל רחמן
 והצילנו יי מזרים עושי רשעה . על ידי דוד משיחנו . אל רחמן
 שמחנו יי עם משיח דוד בן ישי . וקבץ גליותנו . אל רחמן
 עת לעשות ליי . בעמלק נקמה . כאשר עשה לאבותינו . אל רחמן

שער יא זמרת הארץ

בר יוחאי קום כדר צלותא . קמי אל יפרוק כגלותא . לן וליה יתיב ית שכינתיה . די
השתא גו עפרא רחישא :

סיד וכנסה לכבוד רש"י ביום ל"ג לעומר כי' הני אליהו סדון :

א יום נכבד יום זה ונורא . עימחה וששון ליהודים ואורה . בו נכנס לפרדס וכתר
התורה . קודש קדשים הוא לה' :

ג עמו אמרותיו האלהי התנא . מלא רוח אלהים בהכמה ובתבונה . ויביט נפלאות
מתורת האמונה . רוח דעת ויראת ה' :

י שישו יגילו רעי ואחי . פי רנה אמלא אערוך שבתו . בשמחת הצדיק רבי שמעון
בן יוחאי . כי בו בחר ה' :

א דון עוזנו מנן בעדנו . מלא חכמים משהת גואלנו . צמח צדיק מושל יראת אלהינו .
מי ימלל גבורות ה' :

ל קה הטוב ניתן לו למקונו . בבואו למערת הצרים למבטחו . שם נגלו אליו האלהים
בברחו . ביום הציל אותו ה' :

י שמחו מרומים ותגל האדמה . בתפארת אדם ואיש המלחמה מלא מאור הנוצץ
כזוהר החמה . קדוש כמלאך ה' :

ה יום חמדת הימים יקרו לנצה נצחים אותו השמרו . אכלו דודים ורועים שתו
ושכרו . ושמחתם לפני ה' :

ו שלחו מנות לאין נכון לו . איש רעהו יעזור אשר כגילו . ביום הזה כי רב הודו
ומהללו . תצא תורה ודבר ה' :

ס וד ה' לחביריו הביע . צדיק יסוד עולם הגיד והודיע . כמעין המתגבר ממעל
לרקיע . ומלאה הארץ דעה את ה' :

ד בר גדול במעשה כרכבה . דבר הנביא גדולות ונבא . ירדה סביבותיו אש מעלה
ולבה . והריחו ביראת ה' :

ב יום שלשה ושלשים לעומר . הפשיט הצדיק את בגד החומר . בו נבחר מפי קדוש
וטהור גמר אומר . את כל דברי ה' :

ו אתה לך לקץ אליו נאמר . להיכל העליון נכנס למשמר . לפני ולפנים כאלעזר
ואיתמר . העומדים שם לפני ה' :

ג אב רחמן בגללי תרומם . דגל המלכות ותבנה השמם . עמך גוי הגדול מאבלם
תנחמם . ונעלה אל הר ה' :

הזמר הזה יחד סדר הקדוש ר' יסודס הלוי ז"ל נכסרו שספרו על קבר ר' יהודה בר' עילאס
בכל ער"ח ואלו מצינו כל הזמר רק סרן הקדושה יקרה וחמודה וכו' . ואלו ינעמי ומלמחי לוחו
בכ"י חלל נכבד אחד :

בכ"י חלל נכבד אחד :

א רץ הקדושה . יקרה וחמודה . לתורה ולתעודה . תקרא דרושה :

ב אמצע העולם . הוסר יסודתיך . משמים סולם . נצב לעומתך :

מורה בשלימותיך . כי את הנבחרת . פינה מיוקרת . ואבן הראשה :

ד מה על גבול תבל . רב יקרך . בפז לא יסולה . ובספיר עפרך :

גם כחכים אוירך . ומאירת עינים . הבת ירושלים . בלבבות שרושה :

ה מוריה מעונה . והמקדש הנורא . לכסא שכינה . וארון התורה :

ו עבודה נהורה . ושולחן הפנים . לכפר עונים . כזבה נחושה :

מ קום הנבואה . ואורים ותומים . והאש הנורא . באה ממרומים :

ב ארצות העמים . אין ערך הדרך . ברוך שבחרך . לעמו ירושה :

ס נהדרי גדולה . לבני ישראל . כחצי עגולה . אצל ההראל :

עין ראתה אל תורך . אשרי חלקה . ארץ החשוקה . מאבות שלשה :

לבבות

שער יא זמרת הארץ

ממ

בר יוחאי נמשחת אשריך שמן ששון מהברוך

מלכות בר יוחאי שמן משחת קודש נמשחת ממדת הקודש. נשאת ציץ נזר הקודש
הבוש על ראשך פארך. בר יוחאי

יסוד בר יוחאי מושב טוב. ישת יום נסת יום אשר ברהת. במערת צורים שעמדת
שם קנית הודך והדרך. בר יוחאי

נלח הוד בר יוחאי עצי שטים עומדים למודי יי הם לומדים אור מופלא אור היקוד
הם יוקדים הלא המה יודוך מורוך. בר יוחאי

תפלת בר יוחאי ולשדה תפוחים. עלית ללקוט בו מרקחים. סוד תורה בציצים
ופרחים. נעשה אדם נאמר בעבורך. בר יוחאי

נצטק בר יוחאי נאזרת בגבורה ובמלחמות אש דת השערה וחרב הוצאת מתערה
שלפת נגד צורריך. בר יוחאי

חסד בר יוחאי למקום אבני שיש הנעת ופני אריה ליש גם גולת כותרת על עיש
תשורי ומי ישורך. בר יוחאי

זינס בר יוחאי בקודש הקדשים קו ירוק מחדש חדשים שבע שבתות סוד חמשים
קשרת קשרי יי"ן קשריך. בר יוחאי

הכמה בר יוחאי יו"ד חכמה קדוכה השקפת לכבודה פנימה ל"ב נתיבות ראשית
תרומה את כרוב ממשח זיו אורך. בר יוחאי

כסד בר יוחאי אור מופלא רום מעלה יראתי מלהביט כי רב לה תעלומה ואין קורא
לה נמת עין לא תשורריך. בר יוחאי

בר יוחאי אשתי יולדתך אשתי העכ למדך ואשתי העומדים על סודך לבושי חסן הגמך ולורך :

בר יוחאי נמשחת אשריך שמן ששון מהברוך :

פיוט להרכ המוסל ח"ק המקובל האלפי מוה"ר פראג"י שוואט ז"ל :

בר יוחאי בוצינא קדישא ינהיר לך בנהורא דנפישא : בר יוחאי

בר יוחאי אית לך מרגליתא. טבא היא. כלה משהוניתא די מינה אהניתא
מתניתא. כל ליליא על פומך רחישא : בר יוחאי

בר יוחאי נהירא בנהורא. טוב איהו. שושבינא יקרא. בן מלכא. ושכנתיה
דנהורא לך בהאי זווגא קדישא : בר יוחאי

בר יוחאי ירות אולפן בתרי אפיא. רברבי זוטרי. חד קביל חד הוו נהירי גו ביתא
די השתא כתישא : בר יוחאי

בר יוחאי פום קודשא בריך היא. לך נשיק. נשיקין סניאו וכגון דא מקמיה גליאו
לך רזי אורייתא בלחישא : בר יוחאי

בר יוחאי רשיעין גמירא. בשמאלך תדהינן לנורא ושביבין דלהיטין תדירא לדבוקי
האי סטרא די בישא : בר יוחאי

בר יוחאי גו ביתא זמינא. האי דרנא דדרועא ימינא. די פרישא על תוקפא דדינא
לך סליק אברהם ברישא : בר יוחאי

בר יוחאי ינוקא דאמא עילאה חירותא דעלמא. מחמרא טבא לך טעימא. די
מנטר גו ענבי פרישא : בר יוחאי

בר יוחאי הכים וסוכלתן. בתלתין. ובתריין שבילין די מריקין לך משחא בעידנא
דעסיקין. בתפילין דרישא : בר יוחאי

בר יוחאי זיו רישא דכולא. דסתימי וטמירו לעילא לית לן רשו לאסתכלא ביה בנין
הוא ברישא סניא : בר יוחאי

בר

ז (שע"י)

שער י מעשה הארץ

כריא חולם והה"ג הנ"ל אמר אל העדה הזילכו וראו את ישועת ה' אשר עשה עמכם היום אשר
הי' חוץ מדרך הטבע היאומן כי יסופר וכמחו העדה מאד ועשו אותו יום הלל והודאה להש"י
על הגם אשר הוציאתם ממות לחיים כן יוציאתו מכל צרה וצוקה אמן :

מעשה מנהג קדמון במקבלות ירושלים שהשמש יקח עמו לציחו הללויה עם היין אחר הקידוש
שעושה צביהכ"ג וצמו"ש מציאו מניחו להבדיל עליו המנהג הזה בא להס ע"י מעשה נורא
שאירע בירושלים :

לפני ימים רבים ויקר מקרה פעם א' בליל חמישי וישן השמש מביהכ"ג הלמוד תורה שינת
החדמה ושנהו ערבה עליו פחאום בא אליו איש בלי הכירו מעולם ויקץ אותו משנתו
וידבר אליו בקול גדול וחפזון לך מהרה לביהכ"ג ואל העמוד כי בוער אש להבה אדום כדס
בארון הקודש מקום עמידת הספרי תורות . וח"ו מזה יוכל לבא כל הבהכ"ג במאכלת אש גם כל
העיר חהי' לשריפת אש :

ויחרר השמש מאד וילך במרוצה לביהכ"ג שלו ובחפזון רב פתח את ארון הקודש וירא כי אין אש
ואין דבר רק בשעת החיפוש בארון הקודש בחשכת לילה הרגיש כי הללויה של היין
אינו עומד על עמדו החמידי וזה הדבר עשה רגש פלא בלבו מיד לקח הללויה בידו והביע
בו נגד אור הלכנה אז הכיר בו שהללויה הזה אינו הללויה שעומד בו היין חמיד ואחר הוא
מיד לקח הכוס ושפך מעט מעט מהללויה וראה שהוא דס אז הבין היטב שדבר הוא גם הזכיר
את החלום . אז לקח את הללויה ושברו להלאה מביהכ"ג ולחץ וכסה את דמו בעפר ויעמיד
ללויה אחרת עם יין לבן כדרכו וילך אל ביתו וישכב על משכבו ולא הודיע הדבר לשום אדם ויהי
תמחרת בעת אשר עמדו הצבור להתפלל הפלת שחרית ויבוא הפאשא מירושלים עם כומר הגדול
של הגרעקין והרבה ישמעאלים וכומרי' ואנשי חיל . ויחדרו היהודים מאד מאד ופניהם נחוורו
כשנג לבן וכסיד ההיכל רק השמש לא חרד מאומה אדרבה שמה שמחה גדולה מאד בלבו כי הבין
כל הענין להכליתו . ויהי כמחריש לדעת מיד לזה הפאשא לחפש בחפש מהופש בכל פינות ביהכ"ג
בחורין ובסדקי' ויחפשו ולא מצאו אז אמר א' מהגרעקין נפתח נא את ארון הקודש ונראה שמה .
מיד פתחו הישמעאלים את הארון ויוציאו את ללויה היין החחיל יוני אחד ללעוק ראו כי הנה
מלאה דס ילד נוצרי אשר שחטוהו היהודים לקרבן לאלהיהם אשר דרכם כך . וישאל כומר
הגדול אל ראש הרבנים מה יש בהללויה השיב לו לא יש רק יין על קידיש מיד לקח הכומר ושפך
מהללויה אל חוך הכוס וראה כי הוא יין המשובה וריחו נודף כבשמים הנעשה מענבים מחברון
המשובחים מאד ויושט הכומר את הכוס אל הפאשא והפאשא אל העומד אליו וכן כולם וכולם
העידו והגידו כי הוא יין משובה אז בקש כומר הגדול את ראש הרבנים שימחול לו על שהשביח
את עבודת אלהים זו הפלה כי עליו אין האשם חלוי רק היוי בקש להעליל על היהודים ולהצדן
ח"ו על לא דבר ושקר ענה בהיהודים הנקיים מדס הזבח אז שלף הפאשא את חרבו מחטרו
ויבקש להרוג את היוי באמצע ביהכ"ג אך הכומר הגדול אחז בחרבו ואמר לו אפס כי לא תפארת
הוא לשפוך דס האדם במקדש ה' בלאהס מביהכ"ג נחן היוי תודה כי הוא בעלמו עשה את הדבר
הזה מפני שנאתו את היהודי' כי חשב אשר בזה ימלא חן בעיני הפאשא אך ונהפוך הוא כי הכנים
בזה חרון אף גדול בהפאשא וישלף חרבו ויהרגו סמוך לביהכ"ג כן יאבדו כל אויבי ה' וישראל .
לזאת החקין הרב מירושלים שמים ההוא והלאה לא יעמיד השמש את ללויה היין בארון הקודש
בביהכ"ג . כי לאו בכל זמנא וזמנא מתרחש ניסא :

גשלם שער מעשה הארץ . ובעזר העושה מופתים בארץ אתחיל שער זמרת הארץ :

שערי מעשה הארץ

מח

ככה כפרו כמסית לפי חומס ויהודים מהם האמינו לקול האות ואמרו שהוא רמז על ביהת הגואל במהרה ומלאו רמז בתיקונים מהרשב"י והרבה לא האמינו באמרו כי שקר עו הישמעאלים להטעות את היהודים וללחק בהם הקב"ה ישלח לנו מהרה אות האמת:

מעשה מרבי ציימן נארבער האיש הזה מנעוריו עד בואו צימים כששים שנה עשה מלאכת עיצוד העורות והי' ע"ה אשר לא ידע צין ימין לשמאל וגם בעל עבירות ר"ל פחאוס בהעלות על לבו מעשיו הרעים והבלי העה"ז כי תוהו המה הופיע ה' בקרב רגש רודם לבז בחשבה שלימה לפני האדון ה' לצאת. וגמר בלבו לעלות לאה"ק לקנות שם שלימות לפשו הנטבעה בעיט היון במולות מחשכים ובלי תיחור כלל לקח נרור הכסף אשר צירי סך רב ובא ללפת וקנה לו שם גיה ועשה השובה שלימה כל חנות לינה עבל במקוה והמר תיקון חנות בקול מר לורח ואחרי כן גמר את ההבלים והרד עינו דמעות מאין הפוגות ואחר זה הלך בשוקים וברחובות וקרא בקול גדול ישראל עם קדוש עמדו נא התיצבו נה לעבודת הצורא כי לכך נוצרת' (כי מנהג בכל אה"ק שאתה מעירר את העם בכל לילה אחר חנות צין בקץ וצין בחורף) ולא עזרוהו שים גשם ומטר ורוח סערה וקור אף לעת זקנתו ועשה זקנה וחסד מה שהיה צידו חילק לחלמידי חכמים לזה קנה בית ולזה עשה מלבושים לזה מחיית ביתו וקנה חלק בכל חבורות קדושות. חבורה ש"ס ומשניות ופיזור ממון הרבה וקנה מכמה אנשים מלות ומכר להם העבירות ולקח מכלם שטרות עם חתימות ידי עדים ככה נהג לערך עשרים שנה עד שנעשה צן שמונים שנה ואור עיניו גם הם חין אתו והשם כחו והי' כליא בבית לא יכול עוד ללאת ולבוא בכל זאת אמר תיקון חנות והבלים בכל חנות לילה בעל פה אך נשאר בעירום ובחוסר כל כי כל מה שהי' לו נתן בעד נפשו הנלחית ובא עת פקודתו ליתן נשמהו ויקרא לאוהבו ויזכו לאמר הן יש עמדי כך וכך מעות כסף אשר הנחתי לתועלת נשמתו העשה בה כל שלשים יתפללו ממין צביתי וילמדו משניות והתן לכל או"א כך וכך וגם קדיש יהמר ה"ה אחד כל השנה בכך וכך והשאר על הנלאת חכריצין וקרקע ולחבורה קדושה ותן לי ידך שכל השטרות אשר יש לי הניח עמי בקברי למען יהיו לי לעד השיב לו האיש הנני לעשות ככל מלוקח אשר נותני רק הן לי ידך להודיעני מה שנעשה עמך בזה העולם ונתן לו ידו ויאסוף רגליו ויגוע ולאחר שני חדשים בא אליו בחזיון לילה ואמר לו בעת בואי לפני צ"ד של מעלה פתחו לי הפנקס אשר חתמתי בידי וראיתי כחוב כל העבירות שעשיתי מיום הולדי עד היום הזה ותסמר שער ראשי מיד לקחתי את הכתבים והשטרות שהי' עמדי והנחתי לפניהם. מיד אמרו חין לו משפט מחשבותו אשר עשה וגם מכר העבירות אך האיש האחד לא עוב יחי' אחריתו אשר עשה וחין לי רשות לגלות האיש ולא יותר בצוקר ויקץ האיש בחרדה גדולה מאד ויצא לפני הקהל ויטפר להם כל חזיון הלילה ויחממו אים אל אחיו. מכל זה נוכל ליקח מוסר השכל כי לא דבר רק הוא מה שהאדם עושה בשוה"ז וכמה גדול כח החשבה הש"י יחזירו בהשובה שלימה לפניו כי"ר:

מעשה בלפה זה שם שנים הלכו זקנים וגם בחורים לכפר מירון על ציון התנה רשב"י ז"ע עוד הם לא הרחיקו את העיר בא נער ה' ישמעאל מיישבי לפת ויסקל באבנים גדולות עליהם ובגערה בו פעמים ושלש ולא הטה אמו רדפו אחריו הבחורים והכוהו מכה רבה וילכו לדרכם ליום המחרת נפל הישמעאל הנ"ל בחולי גדול באש הצערה והי' מסוכן למוח. והכינו הישמעאלים יישיבי לפת את נפשו לאמור במוה הזה נעשה נקמה גדולה ביהודים עד השמודס ח"ו. והרב הגדול המפורסם רבי שמואל העליר נ"י הלך אליו כל היום וכל הלילה ונתן לו רפואות יקרים כי הוא רופא נאמן ומומחה אך לא מלאת מזון לנפשו ציום ה' בא ה"ה ג הנ"ל אל היהודים בשחד גדול ואמר להם החלמו והרבו תעלה שיחי הישמעאל הזה כי לפי דעות עיני לא יעמוד הישמעאל מחליו והישמעאל' העבירו כרוז ביניהם לאמר היו נכונים ליום מוח הישמעאל הזה ופחד גדול נפ' על היהודים מאד. וגזרו לים ויאספו כל המוקיט של בית רבן ויבואו בבתי כנסיות ובתי מדרשות ואמרו תהלים ובקשות. גם השתחוו על קברי נדיקים והזכירו שמו ושם אמו על מקומות הקדושים ובעזר השומע לקיל עמו ישראל לאחר ימים אחדים עמד מחליו

בריה

שערי מעשה הארץ

אדום) והרח"ו הלך עמהם ללוותו ויצאו עד מקום בית רימון ויצעקו העשאים בקול מר ורח
 להרח"ו אהה הנה הוקל הארון מאד בלי הרג כלל אם מת בתוכו ויאמר להם עמדו נא ויעמדו
 אז הלך הרח"ו ויגש אל העומאה הביטה וישמחה שם כשעה ואח"כ בא אליהם ואמר להארבעה
 העשאים הספרדו לארבעה ראשים כל א' ילך אל מקום א' מארבע כוחות השמים ומסר להם
 שמות וילכו ויעשו כן רק עם לכל ירך לבדם משחד עיניהם אשר יראו ויהי המה הולכים ראו
 כלבים הרבה שחורים גדולים ונוראים מאד ואלהים מבית רימון ויבחיס עליהם בקול מר ויודפים
 להורגם וגפל פחד וליהם עליהם אך הסחזקו כמות הרח"ו עליהם וימלאו כל א' על מקומו
 רבע מהמת אשר נחסך לארבעה חלקים ע"י הקליפות ימ"ש ובדאבון נפסס הביאו כל א' את
 חלקו והיחויבו בארון והרח"ו אמר קדים והלך עמהם עד מקום קברו ואחר שהימת הגולל הלך
 לביתו ומיחוס והלאה נחצלה הקליפה לגמרי כן יחצלו כל הקליפות שבעולם וישב בדמשק עד שח
 פעיררו ויה לברות לו קבר נגד בית רימון ואני בעת הייתי שמה הלכתי להשפח על קברו
 פעמים וראיתי משם אפס קנה העומאה מבית רימון כי צנין גבוה היא מאד וסביב קברו נקברו
 עשרה רבנים גדולים ולדיקי הזמן זע"א. גם ה' בדמשק מקום א' אשר אם יהודי עבר דרך שמה
 עבר עליו רוח עומאה להשתמד ויהי לער גדול ליהודים על ככה כי רבים המירו דתם אף יהאי
 ה' מעשוריהם ויהי היום בא יהודי אחד לפני הקהל ואמר להם אני אלך ואבטל את הקליפה בעז"ה
 ויהי כמחוק בעיניהם כי הלך קרוע ובלוע והואר פניו פחות ורק ולא יאומן אם יודע אף להתפלל
 ולא תטה און לקול הצחוק והלך לשם בעש"ק ויהאחר שמה כמו שעה ויהי כי פנה ללכת ויצאו
 נגדו שני כלבים גדולי שחורי ונראים נובחי בקול גדול את ה' גרש מעמו והשני רך אחריו
 ונשכו ובה לפני הקהל ואמר להם את הקלפה כבר בטלתי אך את ענמי סכנתי ואת הסימן
 אשר יהי לכם שכנים הם דברי כי בעוד שני ימים ימות ויהי כן אחד כלות השני ימים ויה
 נפטרו לבית עולמו אז ידעו הכל כי הוא ה' מהאדיקים הנסחרים אשר בכל דור ודור זכורם

מעשה בשמות קדם עלור עלר ה' בצעד הגשם ולא ירד אף טפה מער בכל אה"ק עד אחר
 טבת אף אחר התעניות הקבועות ואחר החפלות והשתנוים והשתחוות על כל קברי
 הדיקים לא געו מן השמים אז שלח הבאשא אל היהודים להתפלל על המער הסיבו אותו דבר
 לאמר אם ייחוס ליכנס להוך מערת המכפלה אשר בחברון להתחן אל אבותינו אשר שמה ירד
 גשם מיד שלח הבאשא להקאדי הגדול אשר בדמשק כי צידו מונח המפתח מהמערה שהוא ישלח
 לספאמבול להסולטאן ביחן השות אל היהודים ליכנס למערת המכפלה להעחיה על הגשם שלא
 ימותו ברעב אז חשב הקאדי בדעהו הלה עד שיבא רשיין מהסולטאן יתאחר הזמן וימי הסחיו
 יעצרו ומה צנע יבא להתפלל על הגשם אחר הזמן מיד שלח אל הבאשא המפתח שיביח סיכף ומיד
 ליהודים ליכנס להמערה אז בחרו היהודים עשרה אנשים ח"ח יראי ה' בעלי קבלה מעשיות
 והלכו לחברון ונכנסו להמערה וירדו חמשה גרם המעלות ואמרו ספר ראשון שבתהלים בכונה
 גדולה וקול מר ואח"כ שלחו את הבמש לראות אם נחקדו שמים בעבים וילך ויבא אליהם לאמר
 עוד השמש זורח כימי קיץ וירדו עוד חמשה מעלות ואמרו ספר שני בסדר הראשון וישלחו
 לראות זבא ואמר עוד השמש על הארץ וירדו עוד חמשה מעלות ואמרו ס' שלישי ושלחו לראות
 וחזר הבמש ואמר להם כבר נחקדו השמים בעבים והתחיל הגשם לירד מיד עזבו את כוונה
 הגשם להפך על כוונת הגולה ופרס התחילו לכיון כמעט רגע בא פתאום רוח סערה מהוך
 המערה בקול רעם גדול ודחפס לחוף צבת גדול כרגע אז הבינו כי לה בא העת לפקוד את
 ישראל ואסור לדחוק את הקץ אך פחד גדול נפל עליהם וארכבות' דא לדא נקסן וילכו ויצאו
 לירושלים לשלום וירעו צנה והוא וימלאו צרכת ד' בכל מעשיהם:

מעשה זה עשר שנים בוקר א' באו הישמעאלים לפני היהודים ואמרו כי פתאום שמעו קול רעם
 גדול מאד קיל נכמת אריות בא מתוך מערת המכפלה חיל ורעה החזתם וגפלו כלם
 על פניהם הרצה עד בוש כשעה אחת ויהעלפו ואחר השעה עמדו והפעס רוחם מאד מאד

דב סביב ויבאו ופתח דלתם כיוון זה וכן ופתח דלתם חזק ככה

ערך אהם מלחמה ולא עלה בידו גם אצרהים באשא הטוע בנצורתו שמו הניר עליהם ימים רבים ושב ריקם מהם ואמינתם לא נודעת בארץ רק לבושיהם כאורחת הישמעאלים נשיהם עושות להן קרן אחת גדול מבליי בגדי' על מנחת ועליו פורסים בנד משי ולזר וגורא למראה ונקשר בחבלי' עבי' של אמר שחור הגסרה לאחוריהם מקדקדם ועד רגלם והם בעלי שנהא והחרות עם הנוצרי' בכל זאת יושבי' הנוצרי' וישחרו בארצם כי אהבת הממון מקלקלת השורה ויהי היום ויגו יחד איש פלשתי עם פלשתי אחד ויכהו הפלשתי ארנה מחבוסם בדמו אז קמו הנוצרי' עליו בחרית אפס והרגוהו כאשר עשה כן עשו ויחר הדבר מאד להפלשתי' ויעשו כמעיל קנאה ויחגרו איש חרבו על ירכו וכל מיני כלי זיין מלופש ויבואו בכל מקומות מושבם ויהרגו כל איש ואשה מעולל עד יונק נשים מעוצרות קרעו בטנם ושמו למרמס תחת רגלם וכל חררות' וטירות' שמו למאכולת. אש ערו ערו עד היסוד ויהרגו לאלפי' ורצבות כדומן ע"פ חוניה ובבזה לא שלחו את ידם רק הכל החרמו ושרפו באש פגם א' פגעו באיש א' פלשתי נושא על חמורו מטוב בגדי משי יקרים הרבה מאד ושאר דברים הנחמדי' אשר חמל עליהם מיד לקחוכו ושרפוהו באש עם החפלי' על אשר מעל בחרס אחרי כן שמו פניהם ללכת לפת ובנותיה ולכל המקומות מושבות הנוצרי' לעשות גם שם בהם נקמה ויהי כי שועו הישמעאלים יושבי לפת אשר הפלשתי' חוני' סביב והמה בכפרי' הסמוכי' יראו לנפשם מאד פן יחמו את העיר לשרפת אש העבירו קול במחנה לאמר מי האיש היודע לירות בכלי הנשק ולא ירך לבבו מקול כלל חרבות ורמחי' ודברו' סוסים יחזוק ויהי' לאיש מלחמה לעמוד נגד הפלשתי' האדירי' האלו ויאספו כל הבחורי' גבורי חיל מלומדי מלחמה לשני אלפי' וחלקו לכחות כל בני שוק ושוק שמו ראש עליהם לצדנה והכינו סוסי' וכלי זיין הרבה מאד. ויהי היום נשמע קול שאון מעיר קול קורא לאמור באו שודדי הפלשתי' והמה בכפר הסמוך לפת ושמה (קאדיעה) מושב הנוצרי' אז אחרו חיל ורכבו על הסוסי' מכל שוק ושוק ומלכס בראשם ורומח בידו ורדפו דרך העיר כמלאכי משחית וכל כלי זיין בידם וקול החרושה עלה השמימה בהשמיטם בכלי הנשק וההום כל העיר ונמס לבבו ויהי למים מקול החרדה הגדולה הזאת ולא קמה עוד רוח בנו עד בואם אל הכפר חולם והך לשיח' הי' כי כבר עשו הפלשתי' כל חפסם וברחו ומלאו מהם גשמים מהם מדוקרים עודם מחנולי' בדמם ולקחו הישמעאלים כל רכושם וכלו העירה בקול דממה ומיום ההוא והלאה פחדנו לילה ויוט כי בכל שעה באה השמועה עכשיו הם באי' אף שכל מנוחתם אל הנוצרי' אמרו שמה יגרום החטא וישפכו גם עלינו כוס המהם יחד עם הישמעאלים כי מי יאמר להם מה העשו ובעוה"ר נהקיים בנו ופחדת לילה ויומם והיהודים הטמיעו בארץ כל רכושם ושאר בחיהם ריקם. ויהי בליל י"ז המזו ימי הדין בו רמוז אשר חנו מבכי' את החמות בצום ותענית עליתי הגגה לשאיף רוח מפני חום הרב שהיה בלילה ההוא וערם נהתי שינה לעיני לעפעפי הנומה שמעתי אחרי קול רעש גדול לאמר הפלשתי' באו חיל ורעדה אחזתני יצרי לידה כמבכירה ונשחללו רעיוני ולולא המלת ה' חונן דעת הייתי נוסל מעל הגג הנבזה ג' מקומת אדם מקול הרעש והפחד מנהמת העיר ויתרוצצו בקרבי אלף דעות שונות בחוך רגע עלה על רעיוני אהה. הלא יש מעלות אשר בהם עליתי הנה כמעט הלכתי כל גרם המעלות כאותה מרוב הצהילות והפחו. ובבואי ברהוב העיר וארא אנשים ונשים וטף בוכים למשפחותיהם בקול מר נורח זה רודף הנה וזה הנה. זה חובק ידים. וזה אף ברגלים לאמור. אנה נלך ואנה נברח. מכני האויב הבא לטבות עצה אז אהפנו כלנו לביהכ"ל הארז"ל לאמר אם חפץ ה' להמיתנו במקום קדוש יא גשמתנו ונשא לבבנו אל אבינו שבשמים בחפלה ובתחנונים לאמור למה תמסור אותנו ואת עפינו ביד הערלי' הטמאים האלו נפלה נא בידך כי רבים רחמך וביד אדם אל נפול ונעקנו בלב מר וגשבר כל הלילה עד אור הבוקר. ושמע ה' לקולנו ולא באו העירה חולם בהכפרים עשו ולא חמלו ושמעו קולי קולות מכלי הנשק וראינו אש מתלקחת מרחוק ובכל זאת הפחד גרםם בלבנו מפחד אויבינו גם הישמעאלים יושבי העיר היו בוטים בדבריהם כמדקרות חרב בהואהם עם איש יהודי לאמור למחר אהה ורכושך שלנו הם ובכל פעם באו אל בני היהודים ובלגונם המרמה והכזבה בשפתי חלקות דברו על לבם לאמור למה

שער י מעשה הארץ

מאות דינרי זהב וחזר אל רבינו האר"ל ללפת וזכה לפניו בקול מר ואמר מה בלע כי מלאתי
 מרגליות טובה ונאבדה מעמי אז התחיל האר"ל ללחק מאד ואמר לו אל תשנני דע כי אשתך
 היחה בגלגול ראשון זכר ואחה הי"ח שוחטו צמו"מ ונגב הוא ממך כל משך השוחטות שני מאות
 דינרי זהב אך הקב"ה רוצה לזכות את ישראל לבל ידח ממנו נדח לזאת הצד הדבר ונחגלגל
 שתקח אותה לאשה ותירש ממנה השני מאות דינרי זהב בשלימות ועשה אל ירע לבבך על הדבר
 הזה ובעז"ה יזמן לך שידוך הגין ותאריכו ימים צבים ובני בני' :

מעשה מוערת ר' שמעון בר יוחאי אשר לפני כפר פקיעין אשר ישב שם עם בני י"ג שנים .
 ממחרת ל"ג בשומר הלכתי מכפר מירון לכפר פקיעין ואחזתה מרעי לערך חמשה
 וארבעה אנשים והעמל והיניעה מהדרך הין לשער כי כלו מלא אבנים דרכים עקלקלות הרים
 וגבעות עולה שמים ויורד תהומות . לערך מהלך שמונה שעות הלכנו וחגוף באבנים רגלינו .
 עד שבעור ה' באנו אל מקום המערה והשמש נטחה לבא ורגלינו נלקה וגם רעבים ולמאים
 מטורח הדרך והנה ראינו חילי חרובין הרבה עומדים לפני המערה ותחתייהם שטוחים הרבה
 חרובים אשר נשלו מרוח היום וישבו שם ולקטנו אחת אחת ואכלנו והותרנו . ותחי רוחנו והיו
 כדבש לפנינו אך עדיין לא רוינו את הצמחון . ונבא למטה מן המערה והנה מעין יונא ושופף
 נחמד למראה ושחינו המים המתוקי' הקרים על נפשינו העיפה משרב השמש אשר קדחה על
 ראשינו כל היום ואחרי הנחת רוחנו הלכנו אל המערה שאינה מחוקת רק שני אנשים בדוחק
 כי היא כמו נקרת הנור . שנים שנים באנו אל המערה ואמרנו שם תהלים ותפלות ונשקמו
 כיפת האבנים והתשללנו מנחה והלכנו להכפר כי כבר באה עלינו השמש ויהי בדרך פגעה
 בנו אשה ח' זקנה ישמעאלית ההולכת לקראתנו מן הכפר ובמענה פיה אמרה לנו אחיי מאין
 אתם ואנה תלכו אמרנו ועינינו ממועת הליק רשב"י ואמרה הידעתם גודל קדושת זאת המערה
 עמדו נא ואספרה לכם מעשה נורא מה שאירע במקום הקדוש הזה בימי נערותי איש יהודי
 יושב כפר הזה הי' עוהן חטים ברחיים של מים הרחק מן הכפר ותמיד מתפרנס מזה בהביאו
 מלא שק קמח על חמורו ומכר לאנשי הכפר במשקל ויהי היום ויעבור דרך המערה לעת
 מנחה עם חמורו החבוס שק הקמח כדרכו יום ויום ופזאזוס בא לפניו איש ח' זקן מצבי האילנות
 החרובין ואמר לו בא עמי אל זה המערה להחפלה הפלה המנחה כי אהננו כאן חשעה ובך
 נשלים המנין השיבו הטוען האיד אוכל לעזוב את החמור לבדו פן וחולי יגב מאתי אמר לו האיש
 אל תירא אנכי אחטנו מידי חבקטנו אז הלך עמו וראה השעה אנשים זקנים זקנים מלובני' ככסף
 טהור והחפלו מנחה יחד ואחר החפלה אמרו לו ראה שמור נפשך מאד לגלות זה הדבר לשום
 אדם לעולם כי בנפשך יהי' וילך ויקח את חמורו החבוס עומד ומלפה לצעליו והלך להכפר ויהי
 הוא מוריק שקו וימלא את הבית כלו קמח מלא ברכת ה' כן הי' כל יום ויום ויגדל האיש
 מאד ונעשה עישר גדול בזמן מועט ויהי כל מכירו מחמול שלשום אמר הגם שאל צנביאים .
 דחקוהו והללוהו לספר להם מה זה ומה זה השיבם לאמור אני מושבע ועומד לכל אספר לשום
 אדם כי סכנה גדולה עבורי ויהי כמלחק בעיניהם כי תמיד היה בעיניהם לאיש פחות וריק ואמרו
 לו שוטה ריקה לא יהי' לך שום היוק מזה אז סיפר להם כל המעשה ויזו לביתו ונפטרו לחיי העולם
 אז ראו כי הי' ירא השם ולדיק חמים צסתר וגודל קדושת זה המקום וילכו על קברו ובקשו
 ממנו מהילה :

מעשה מהפלשתיים הנקראים בערבי (דרוזים) מה שאירע בשנת כ"ר י"ט לחודש המזל הנה
 הפלשתי' יושבי' על הר גדול למאד כולו אבן אחת מהלכו כמה וכמה פרבאות והיא
 הנק' חנטי לבטון (ר'ל נגד הר הלבנון) ובלשונם נקרא (חוציית) גם (זעביל דרוז) ויש להם כל
 טוב שם מעינות ותהומות כרמים ושדות ולעלות אליהם ההרה למלחמה ח"א כי אין לו דרך רק
 מקום צר מאד דריסת רגל אדם ח' והיא חשבון עיר סיחון ועל שם זה נק' בערבי חוציית
 לשון חושבנא שהם מצטי' השין זין יושבים בטח ושאלן מזל צר ואויב גם הם מלומדי מלחמה
 מנעוריהם גבורי חיל אנשי שם הישמעאלים והערביים אשר גם המה הגבורים בכל זאת פחד
 הדרוזים מפול עליהם והם מורדים בהשולטאן ואין לאל ידו לעשות בהם משפט כי כמה פעמים

קורחו ראוהו מעוטף בלבוש ומוטף בהלמידים כזהר הרקיע מזהירים ודוניה למלאך ה' לבאות
 (כן דרכו בקודש אחר חנות היום טבל ורחץ פניו ידיו ורגליו בחמין והתעטף לבנים וישב עם
 ההלמידים ומגלה להם נסמרות וסודות הסורה ואח"כ אמר להם בואו וגלה לקראת שבת מלכתא
 והלך עמם לשדה וקבל שבת קודש בקדושה ובעברה פעם א' פתאום אמר לתלמידיו בואו
 עמי לירושלים לקבל שבת לפני כוחל המערבי אז הסכימו כלם רק שנים מהם אמרו לכה וגשלה
 את נשינו הם יסכימו על זאת מיד ויספוק הרב כף אל כף ויחאנח ויאמר העת הזאת היתה עת
 רצון לביאת משיח לדקנו הם הייחם מסבימים כלכם שאעלה עמכם לקבל שבת לפני כוחל המערבי
 אך השנים מנעו טובת ישראל אהה ויתחונן מאד על הדבר ימים רבים) וייראו האנשים לגשת
 אליו כי פחד ה' נפל עליהם ויסוגו אחור אז אמר להם מה תבקשו השיבו ואמרו יחי אדונינו
 מורינו ורבינו לעולם עת נרה היא ליעקב ע"כ באנו לפני קדושתו להחפלה עלינו ולא נמות וספרו
 לו כל אשר קרה להם אמר להם בעיני רחמים וחגונים לא עת העלז בשבת קדש שבו פה עמדי
 השבת ובמו"ש חראו את ישועת ה' ואחם אל העלבו ואל תיראו וידבר אל לבם וסחי רוחם
 ויהי צמו"ש אחר ההבדלה אמר פתאום להלמידים ולהאנשים בואו עמדי עד שהם הולכים אמר
 להם עמדו ויעמודי וראו צור חפור בארץ יאמר לקחו החבלים אשר לקחתם עמכם ורדו בהוך
 הצור הזה מיד לקחו את החבלים ויורידום לתוך הצור וכאשר כלה החבל את ארכו אמר להם
 משכו בכח גדול וימשכו כלמו ברב כחם עד אשר נלאו מאד ויטמיהו האנשים איש אל רעהו
 פתאום התגשף מטה נאה ואיש א' שוכב עלי' תוארו תואר פני המלך ויחרדו האנשים מאד
 וישתוממו על המראה אז ויגש אליו האר"ל והקיטו משנתו וקרא אליו בקול גדול האחה הוא
 שגורת חומר על אחיי היהודים שיתנו לך דבר אשר אין בידם ויאמר הן אז נחן לו דלי בלי
 שולים ואמר לו שחוב לי זה הבאר עד אור הבקר ובהביטו ראה שהוא צלי שולים נעק בקול
 מר נורח אהה הם אלף שנים אחיה האוכל לשחוב הצור הזה בדלי הזה אמר לו האר"ל
 הטיב חרה לך ולמה לא תרחם על היהודים האומללים לבקש מהם דבר בלתי אפשר הם תבעל
 הגזירה הרי טוב ואם לאו חסרוק את בשרך השיבו אני תבעל את רוע הגזירה אך את נפשי
 שמור אמר לו קח את טבעתך מעל ירך וחתום וכך כתוב אני קבלתי כל הממון מיד היהודים
 עד פרועה אחרונה והתם נטבעתו והכתב מסר להאנשים אחר הדברים האלה אמר לו האר"ל
 רצונך שחלך לביתך כמו רגע דרך הצור כאשר העליתיך משם או חלך למחר לדרכך כדרך כל
 הארץ ותאחר שני חדשים השיב לו רצוני שתורידני דרך בואי והורידוהו אל הוך הצור והלכו
 לביהם בבקר ויקן המלך משנתו וירא והנה חלום כי הוא עומד במקומו בביתו שאן ושקט ויאמר
 דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין ולא שת לבו גם לזאת כי החלומות בוא ידברו ויהי כבוא זמן
 הקבוע שלח אל היהודים להביא את הכסף הנגזר מיד שלחו היהודים את שני האנשים עם
 הכתב בידם ויעמדו לפני המלך והשרים ויהי כראוהם ויכירם וחרדה גדולה נופלת עליו ויתעלף
 עד בוש חלי שעה ויבואו הרופאים ויפזיקוהו ואח"כ ויגשו ויראוהו את הכתב וחתומו ויכירה
 ויאמר לדקו ממני אז ראו כולם מעשה ה' הגדול השומר ישראל בכל מקומות מושבותם ומיילם
 מיד מבקשי רעתם ולדיק גוזר והקב"ה מקיים אז העביר כרוז בכל המדינה מי האיש אשר יגע
 בהיהודים אחת דחו להמית ונחן להם מתנות רבות והלכו מאתו בשלום וכל ימיו היה משחוקק
 לקבל פני הרב האר"ל להתענג בזיו יקרו ויאמר מי יביא לי את האיש הזה תעשרנו עושר רב
 ואגדלהו ואנשאהו מאד :

מעשה בזמן רבינו האר"ל פעם אחת בא לפניו בחור א' שהגיע לפרק הנשואין ולא אסתיע
 מלתא לישא אשה עד שנעשה כבן חמשה ועשרים שנה אמר לו האר"ל לך למנרים
 ותשב שם ימים אחדים וידברו לך שידוכין הרבה ולא תאזין איניך אליהם עד שידברו לך שידוך
 א' שיש לה שני מאות דינרי זהב אז הלך החבור למנרים וישב שם ימים אחדים ודברו לו
 שידוכים הרבה וימאן לשמוע און אליהם עד שדברו לו אשה א' שיש לה שני מאות דינרי זהב
 וגם מזונות על שלחן אבי' אז מיד נחרצה החבור וגשא אותה ובמשך חלי שנה נפטרה אשתו
 ויקוקן החבור עליה מאד וינר לו כי הי' אהבה ואחזה ושלוש וריעות ציניהם ואח"כ לקח השני
 מאות

הסודלר את העורות והי' הערבי בעל השדה אשר המערה היא בחוף שדהו רועה בלגו בשדה
 כל היום ובלילה היה מכניסם לחוף המערה הזאת (כי בימי הקיץ היא יבשה) והפקיד עליהם
 נערו משרתו שישמרם כל הלילה . פעם אחת בא בבקר ומלא את לגו חלל המערה ואין הנער
 חס . ויקאף מאד על הנער והנער לא אחר לבוא לפקיד את לגו וירא והנה אדוניו עומד עליהם
 וחמתו בערה בו . ויתחלחל הנער מאד לדעה מה זה ועל מה זה עודנו משתומם על חרון אף
 אדוניו והנה האדון נועק עליו בקול מר עורר ויכהו מכוח הכזריות לאמר בן בליעל מדוע נטעת
 את הלגן והלכת אחרי שרירות לבך הרע . לו גגוב שה א' מהעדר . כי עתה גם אחך הרגתי
 וגחחתיך לנחשים . ויענהו במענה רך מדוע ידבר אדוני בדברים האלה הלא גם אנכי יראתי
 נעזוב את הלגן לבדנה . אולם ידעתי כי במערה הזאת שמורים הם כאלו סוגרו על מסגרי . כי
 הלדיק ר' יוחנן הסגדלר שומרם כשמוע אדוניו את הדברים האלה . ויוסף להכותו וידבר סרה
 על כבוד הלדיק כדבר אחד הגבליס . עודנו מדבר נאצות והנה נהפכו פניו ונאצותו לאחוריו
 וערפו נהפך לפניו ונאלם דומיה ונפל מלא קומתו הרגה רפה כח ואין אונים . ויהי בראות הנער
 את זאת וירץ לכפר לבני הכפר את מקרה אדוני . ויקהלו כלם לראות את כל הדבר מראשו ועד
 סופו והפול הרדת אלהים על האנשים ויענו כלם יחד ויאמרו לדקו משפטי ה' . הרשע הזה את
 עונו ישא כי חרף מערכות הלדיק השוכן פה ועתה נלכה נא ונקריב קרבן לכבוד הלדיק חולי יעתר
 ננו (כן דרכם עד היום הזה להקריב קרבן על דבר מקרה וקוראים אותו קורבן) . וימחרו
 ויקחו שה א' מן הלגן ויעלוהו עולה לכבוד הלדיק ועד מהרה נרפא הערבי מחליו אך נשאר
 בעל מום . וידור נדר שמיום הבוא והלחה ייקר כבוד הלדיק בעיניו . וידליק שמן זית במערתו
 וכן עשה . ויהי היום ויבא שמה לראות חס הנר דולק בלילה וימלא כי נכבה והשמן אינו ויאמר
 בלבו חס קדוש המקום הזה מדוע יוכלו חיות השדה לנשח חליו כי הבין אשר בן אדם לא יערב
 לבו לכבות את הנר הזה . ויהי ממחרת וידליק את הנר שנית ובחלות הלילה קם משנתו לראות
 חס לא נכבה הנר . ויהי כבואו אל חוף המערה וימלא חיה עומדת חלל השמן ופיה סגור מבלי
 יכולת לפהחו והקועה במקומה כיחיד במקום נאמן ולא יכלה למוג ימין ושמאל . ויקם האיש
 עלי' ויברגה וירא כי נורא המקום הזה וישם לו לחוק להצפין בחוף המערה כל סגולותיו . ויהי
 היום ויקאר את טעב הטחבאק הנדל בשדהו ויעמנהו בקרבה כי עד היום גדל טחטין שם בכל
 שנה ויהי בלילה ויבאו ג' שודדי לילה לגנוב הטחבאק וכאשר מלאו את כליהם וישאו את רגלם ללאת
 אולם לא יכלו לנוע ממקומם וימחרו ויריקו את שקיהם שנים נפתחו ממאכרם כרגע והלכו
 לדרכם . אך הג' נשאר כאבן דומם אף חס הריק גם הוא מאמתחתו כל אשר נגב . ונשאר על
 עמדו עד אור הבוקר ויהי כבא הערבי אל חוף המערה וימלא את הנגב עומד כנליב מלא .
 ויבך השודד לשניו ויהרן לו ויאמר מדוע גדול עוני מחטאת רעי . וילחק האיש ויאמר לו חפש
 נא בבגדיך חולי נותר אלך עוד דבר מה מהנגנבה . ויבוקש הדבר וימלא מעט טחטין בין
 טלחי בגדיו וינער אותם מהוכם וכרגע הותר ממאכרו וילא . ומיום ההוא נפל פחד הלדיק
 חיה על הערבי והרשה ליהודים לדרוש בחוף שדהו להפלה על קברו וכן הוא עד היום הזה :
מעשה בעה"ק לפת בזמן רבינו האריז"ל מלך א' במדינת הים גזר אומר על היהודים יושבי
ארצי החובי' בלילו שיחמו לו כך עלום ורב מאד אשר בלתי האפשרות בידם להביא
 וקבע להם זמן כשלב חדשים ואם ימאנו ולא יביאו לידו הכסף בלי מחסור לזמן הקבוע אז כלה
 נרש יגרשם מהארץ אחר ייכרס במשפט ויכהוב בספר ונחוס בטבעה המלך וישלח ספרים אל
 כל מדינתו לכל עמו לאמר להיות עתידים ליום הזה חס היהודים לא יקיימו את מאמר המלך
 והיהודים אשר דבר המלך ודחו הגיע גזרו נוס ומספד שק ואשר ויתפללו אל אלהים בחזקה
 אז עתה ה' הופיע עליהם ושלחו שני אנשים יחידי העדה אל רביע הקדוש האריז"ל ללאת
 להעביר בעדם רנה זו הפלה כי שמעו כי איש אלהים קדוש הוא אז קמו שני האנשים ולקחו
 עמם ללור הכסף על הולאות הדרך הרב כאשר מלפנים בהלוך הספינה לרוח היום ובאו
 ללפת יום עש"ק ועוד לא טעמו טעם לחם להשציע את רעבון נפשם וגם כי ענה בדרך כחם לא
 החמהמהו רק מיד שאלו אל אנשי המקום איה פה הרואה ויראום את נוח ביחו ויהי כבואם בלל

שער י מעשה הארץ

מד

השמש שכת על מסתו ושפתו ערבה עליו ובחזיון לילה ראה זקן א' מרא מאד מחזנן לפניו ואמר
 לו עמוד מהרה ולך אל פתח שער החצר ויש מונח כל המעות הנלמד אני חברהם חזיכם
 ראיתי את הלחץ זו הדחק אשר הגוי' לוחצים אחכם וישמע ה' נאקתכם אז קם השמש בחרדה
 גדולה מאד וירא כי אין אים והלך מהרה אל פתח השער וירא את לרור הכסף ויקחו ויביאו
 לפני העדה ויספר להם גיא החזיון ויחמסו האנשים מאד וראו כי המעיה הוא בשלימות לא
 פתוח ולא יוחר מגזירת השר מיד הלכו אל השר ומנו לו כל המעות וישחאה השר מאד על
 הדבר הזה כי ה' הדבר בלתי האפשרי ומיום ההוא היהודים נכבדים מאד בעיניו באשר ה'
 אחס ועד היום יש בפתח שער החצר חור עגול אף שנחדש הפתח כמה פעמים שטופים זכר לנס
 כי עשה חור עגול בפתח דרך בו יתן לרור הכסף אז ראו היהודים כי זכות אבותם מגנת
 עליהם כן זכותם יגן עלינו אמן :

מעשה פעם א' זה מאה ועשרים שנה בחרו את א' מהחכמים לשלחו על פני חוצות לעורר את
 רחמי האחים יושבי חו"ל להשכיל ולהטיב לדלים. אך בחשבו כי הם עוזרים דרך
 מדבר שני' עשר ימים ויוחר ובינימו יום שבת קודש. התנה הרב החמים עם מנהל וראש
 השיירה לעמוד ולנוח ביום הקדוש הלזה. המנהל לקח משכורת בעד העמידה הזאת ויסעו שיירה
 גדולה יחד ויהי ביום הששי בעת רד היום מאד והשמש נטתה לבוא וימאן המנהל לעמוד ויתן
 כהף סוררת לכל בקשת הרב עד אחרי הפלירו בו פעמים ואלש גזר אומר לנסוע הלחה מזלי
 תה אף כרגע לעמוד ועמד משחומם מדאבון נפש וע'יצת רוח ויתרוננו בקרבנו אלף דעות שונות
 אם לחלל את כבוד השבת לנסיע עם השיירה או להפחד מהם ולהשאר גלמוד במדבר בין חיות
 השדה אולם בהמלך לבו חשב בהלוק רעיוניו בהשאר ביד במדבר פן ואולי תדבקני הרעה ומתי
 אולם בחלל את יום השבת אז אבדן נשמתו בחיים נלתי ויהי לחסרון לא יוכל להמנות אז לא
 אחר הרב החמים לדעה מעל הפרד ויקח את לרור ההפזים אשר אחרו על שכמו ויעזוב את
 שיירה הנוסעת קדימה ומקלה אנשים שחקו עליו כמו על משחנע וחסרון דעת ומקלחם נכמרו
 נחומם עליו כמו על לקוה למות. השמש נטתה כבר ויפן הרב את פניו המזרחה וישלל זקבל
 שבת קודש בכונה רצוי. ואחר השפלה הוציא מאמתחתו מעט יין ולחם לברך על קידוש היום
 ויהלל מארוחת הלחם אשר לפניו ושפתי רננה יהלל פיו בזמירות קדושות ונשימות לכבוד השבת.
 אולם היה חרדה מוח נפלה עליו. בהסבו עינו פתאום והנה ארי אדיר נוהס לפניו לא האמין
 עוד בנפשו וחיוו תלויים בשערה אף הארי' רבץ על הארץ לפני הרב ויביט אליו בעיני רחמים
 ונחמיים והרב הלך נמנו ושב לארוחתו ולזמרת השירים לכבוד השבת כשהחלה. אחת ואחת
 עד כי הארי' נרדם וגם הרב נרדם בעפרות המדבר בהקילו משנתו בעת הבקע אור השחר
 ועיניו משוטטות הנה והנה וירא את שומרו רובץ באיתנו הראשון בעיני רחמים והנומים לפניו
 אז האמין הרב כי הוא שומרו להגן בעדו ככה חלף הלך לו יום המנוח בהגיון חמומים ובזמירות
 הכלל. אחר ההבדלה ההנשא האריה אשר רבץ כל היום במרגוע וכמו כלב נאמן התנועע
 בזנבו וילקק ביד הרב בפיו ובלשגו. עד כרע רבץ לרגלי הרב. כמהלה את פניו לעלות על
 גבו. הרב הבין את רצינת האריה מה הוא ויקח את לרורו ויניחאו על גבו וגם הוא ישב עליו
 מיד בדהרות אבירים הלך הארי' האדיר במרוצתו כל הלילה ויאחז בשערות נואריו ותהי לרסן
 בכפיו ונשאו כסוס דוהר ושמע קול חיות מנהמות נרא מאד כעלות השחר השיג הרב את
 השיירה רובצים עם אהליהם וגמליהם והפרדים כלמו ראו גם תמחו. הארי' רובץ וכורט כח'
 הגמלים לירד רוכבו מעליו. והרב ירד ממונו בשמחה ענומה. אחרי כן התנשא הארי' כמו רגע
 בנהמו בקול עז ובהרימו את זנבו ובקליעות שערותיו המעופפות הרים את פעמי מרוצתו לטוס
 המדברה וחיש החשיף עיני השיירה בו ואיננו מעתה חשנו והוקירו את הרב לבחיר אל וידיד יה.
 המנהל הרשע חלה את פני הרב למחול לו על זדונו כלמו קראו שמו מהיום ההוא ולהלחה אריאל.

עוד כהיום הזה פורחת משפחת אריאל היקרה והנכבדת בחברון :

מעשה אלל קבר ר' יוחן בכפר מירון. רמיק ב' שעות מלפת יש מערה אחת כולה מאבן
 וחמיד היא מלחה מים ממי הגשם מדי שנה בשנה וקבלה כי שם עבד ר' יוחן
 הסגלר

שער י מעשה הארץ

בחברון היו בזיל ובאו הנשים מירושלים לקנות פחמיו מחברון להביאם לירושלים לסחורה ובהובם
 היה ח' ושמו חברהם גאלד שמיד ושמו מדע בשערים לחים גבור חיל מאוד וראו היהודים יושבי
 חברון כי בכל יום מוסיפים הישמעאלים על מקח הפחמים אז הכריזו כל העדה בחרם חמור
 בסופרות לכל יקרב חים זה לקנות משם פחמים לעיר אחרת ורבים יראו לנפשם בגזירת הנח"ש
 אך חברהם גאלדשמיד הנ"ל מעדה שפרושים לא שה לבו גם לזאת והרהיב בפשו עוז לקנות
 כדבר יום ציומו ויהי כמנחק צעיניו ולא הלך ג' ימים ונסל למשכב על ערש דוי ובאו כל רופאי
 ירושלים למנוח מזור לנפשו וילאו ובהמשך שני ימים נפטר לביה עולמו קודם מוחו הבודע חטאתו
 אשר חטא ולא הועיל הון ביום עברה כמעט וההום כל העיר ויהי לפלא כי עדיין הי' רך
 בשנים כבן שלשים שנה ובריח חולם וגבור חיל היחומן כי יוסר ה' ישמרו מכל צרה ולוקה
 לכל חסי' עוד זאת לפוקה :

מעשה בעה"ק חברון ה"ו. מלפנים לערך שמונים שנה היו היהודים מעשי' כמעט לא היה
 מיין עשרה להפלת יחד כ"ח מאנשים מעיירות אחרות שבאו להשחטח על קברי האבות
 הקדושים לפני מערת המכפלה וההושבים היו ה"ח יראים ושלמים לדיקים וחסידיים לדקות פרזון
 והכנסת אורחים במסירת נפשם בעת בוא ח' אורה אליהם היה מחלוקת גדול ביניהם זה אומר
 חיי אובה בו וזה אומר חיי אובה שישב על שלחני והאים אשר זכה בו שמה עמו כמוזל כלל
 רב ויהי היום ערב יוה"כ לא היו רק חשעה וננטערו מאד על שלא יהיו עשרה להפלת יחד
 ביום הקדוש וכל היום נחפשו על הדרכים חלו וגה ואלו הנה ופיו והביטו ועיניהם כלוח ואין
 יולא ובה אליהם ויהי לעת ערב והשמש חשכה לבוא פחאום ראו זקן ח' וזקנו ארוך מלובן ככסף
 מווקק בבגדים קרועי' ובלוי' ורגליו בלקה וסק מלא על כתיפו כדרך עובר אורח וקומחו שחוי
 ויראו וירצו נגדו בשמחה עלימה עד מאד ואמרו לו בואך לשלום והשיב להם עליכם שלום ולקחו
 אוחו לביחם ונהגו לפיו לאכול ולשחות ויאכל בחשון וילך עמם להשלל אחרי כי הליבו את
 האים בגדים לבנים יקרים ונחמדים ושאלו אותו על שמו ואמר להם חברהם ואת שמחת לבם
 אין לשער במוצאי יום הקדוש הטילו גורל ביניהם מי יזכה לישב על שלחני ולשמוח עמו
 ועלה הגורל לשמש ציהכ"ס ויחמהו האנשים ויחאבלו על כי כלמו לא זכו רק השמש חולם
 השמש הי' ג"פ יהא וחדד על דבר ח' ויבמח השמש מאד מאד אך שמו נהפך לחבל כי בעת
 הלכו יחד לביח פחאום נעלם מעיניו ואיגו ונעק ר' חברהם ואין קול ואין קשב וזכה בקול מר
 מאד ויחפש אחר האים על הדרכים הנה והנה בחוזרו כפעם בפעם אל ציהכ"ג בחשבו סן הלך
 בדרך אחר כי הועה הוא ואין רואה וירץ אל העדה ויספר להם את כל אשר קרהו כשמעם
 חיל ורעדה אחזתם כלמו וינעקו בפה ח' על השמש כי הוא לא נהן עיניו בו בהלכתם יחד והלך
 בדרך לעקלתון כי הוא בעיר נכרי' ויבה בין הגוים ויהרגוהו ונהפך להם השמחה לעון ואנחה עוד
 חכלם צפיהם וירצו ויחפשו בחפש בין שוקי הגוים לא הי' בית אשר חפשה לא נהן לו
 בחורי' וצבדקים כל הלילה הוא עד עמוד השחר וילכו לביחם לישן שונח העמל והתלחה
 מעבודת היום גם מהלער הזה והלער השמש עלה על כלמו ויהי הוא שוכב על מטחו כמתנמם
 כמעט רגע אבר סגר דלתי עיניו וירא את האים האורח ר' חברהם עימד לפני עיניו כזהר
 הרקיע מאיר כצרק בצגדי יקר והפארת מלא חגים עוצות המפיקים אור שמש בגבורתו ויחדד
 האים וילפת והרדמה גדולה מופלת עליו וטרם פתח פיו לשאול לו מה זה ומה זה אמר לו
 האורח חפך לדעת הלא אנכי חברהם העברי חביכם השוכן עתה במערת המכפלה וראיתי הלער
 שהי' לכם מזה שאין לכם מנין עשרה ע"כ צאתי אליכם והתם אל העצבו שמוחו וגילו מאד ויהי
 שנת צרכה והלחה עד בלי די :

מעשה בחברון ה"ו פעם ח' בשנות קדם שר העיר הי' חכור גדול ולחץ את היהודים מאד
 ויהי היום גזר אומר אשר היהודים יתנו סך עלים מאד וכלמו יהי' מעבע אחת משנה
 אחת בעלילה בא עליהם לבקש מהם דבר בהעדר האפשרות ואם יתנו פתח סודרת אחת דתם
 להמית והיהודים גזרו לום ומספד רב ויתפללו אל ה' בחזקה במערות הנדיקים וישחטחו על
 קצריהם בהפלה ובחחוננים וטרם בא יום הקבוע אשר הכינו את נפשם לטבוח עבה בעלילה
 השמש

ויעו חולות למען לא ישאר זכר למו ככלותה לדבר וזה המלך לחתה במשמר עד אשר יחקור הדבר
 אם חמת בפיה ויזו על עבדיו לעמוד מרחוק ולחפוש כל איש אשר יביא חשפה למקום הזה וכל
 איש אשר תפשו חמר בדבריו האשה וכראות המלך כי כן הוא ויעבר קול בארץ לאמר מי האיש
 החפץ חן וחסד מלפני יבא הגה ויעשה כל אשר יראה ידי עשות ויקח בידו איזה כיסים מלאים
 זהב וכסף גם סל ומטמטא והלך אל החל ההוא ויפזר עליו הכסף למען יקפץ העניים ללקטו
 ומאהבה הכסף יפני האשפה מן המקום ההוא והוא עמד עליהם לזרום גם עשה בעצמו במלאכה
 וגרף עם עבדיו ושריו וכן עשה יום יום עד חדש ימים עד אשר נטהר המקום ונגלה כותל
 מערבי ויסודות הנראים עתה לעין כל ואת האנשים אשר החזיקו באולתם ויוסיפו לחטוא
 בימים ההם נתנו במאסר ומהם נחחו שלשה נשים לגורים וקבעום במסמרות סביב העיר למען
 ישמעו וייראו והעביר קול בכל מלכותו לכל יערב איש לבו לעמא חת המקום הזה ואף לא ירוק
 צו כי קדוש הוא לחלבי ישראל ואח"כ קרא לראשי היהודים אשר שם ודבר על לבם לבנות הבית
 מכספו ויעו אותו בכזי לאמר עלינו לזרך לאדונינו המלך ולהודות לו על החסד הזה אשר עשה
 עמנו ועם המקום הקדוש הזה אך כפי מסורת אבותינו בידינו לא נוכל לבנות הבית הזה עד יבא
 גואל הגדק להשיב כבודה כבראשונה ויאמר המלך אח"כ איפה אבותו לבית חפלה עבדו
 כאשר אמר שלמה וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא וגו' וצא להתפלל אל הבית הזה
 חתה חשמע השמים והשיבם לבתיהם לשלום וקרא להם דרור בחרנו:

מעשה מוערת שכם זה כעשר שנים נפתח מערה חתה סמוך לשער שגם בירושלים וכאשר
 הרגישו היהודים בזה אז הלך ר' אליעזר שו"צ ואחוזת מרעיו כעשרה אנשים בחורים
 ולקחו עמהם כלי זיין מפחד שמה ימלא שמה חיות ואנשים ועקרבים וגם חבלים לקחו כמאה אמה
 למדוד עד כמה הגיע מהלכה ונכנסו להמערה ואבוקות של אור בידם יעלו הרים ירדו בקעות
 גדול' וגוראים מאד עד כי כלה מדה החבל ופחאום שמעו קול המון מים רבים אדירים וכמעט
 עבלו במים רגליהם ויחדרו האנשים חרדה גדולה ויהמהו איש לרעהו ומיד איש מהר זרחו
 החולה והעת הזאת היתה שעת מלחמת הסולטאן וקיסר ענגילאנד עם קיסר רוסיה יר"ה והמה
 צואם החולה ראה אותם שומר השער שכם מהלכי' עם כלי זיין ויהיו צעינו כמרגלים ולקחם
 אל הבאשא והבאשא שלחם אל הקאנסיל שלהם החוסי' החת קונסיל עסטרייך יר"ה אמר להם
 הקונסיל הלא ידעתם גם שמעתם כי עת מלחמה היא ולמה לא יראתם לנפשכם לעשות דבר
 גדול כזה הלא משפט מות היא ונתנס במשמר עד חגי היום ואח"כ קרא אותם ויעמדו לפניו
 והגדיקו דבריהם וישבעו כי כנים המה ולא מרגלים וראש הרבנים נתן חעודה עליהם וישלחם
 חפסי בשלום רק הזכירם שאל יוסיפו עוד סרה לעשות כזאת כי דמש צראשם ומיום ההוא והלאה
 לא בא שום אדם לחוך המערה הזו לבקש את עובה:

מעשה מספרדי א' מארלות מערב זה שש שנים בירושלים האיש הזה בא משנים כבירים לגור
 בירושלים ונהנה מיגיע כפו בחפרו מנעלים המטולאים ברחובות העיר גם כי הזקין לא בוש
 להיות שקד במלאכהו דבר יום ביומו תיכף אחר החפלה. ייהי היום ויגוע האיש וימה זקן
 ושבע ימים וקברוהו כאיש פחות ורק כי הי' צעיני העדה לאיש בער לא ידע ואח"כ לקחו החפלים
 שלו למכרם פתחו היבה חתה וראו כי מלא ברכת ה' בכתבי יד על דרך הקבלה עמוק עמוק
 מי ימלאנו ויביאו את הכתבים לפני ראש הרבנים הראשון לליון ויהי כי קרא בהם חתה ושחים
 שורות והגם כדבש לפיו ויאמר מי הוא זה אשר אור לו בליון. ויספרו לפניו מעשה האיש
 ומעלליו אז חלש הרב את שערות ראשו ויקונן עליו קינה גדולה וכזי ומספד רב ויזו לילך על
 קברו לבקש מחילה מכבודו לכל ישיב אשם לנפשם על זאת כי שגיאות מי יבין והנסחרות נעלמו
 והשביעו את האשה לספר האמת ממעללי מנעדי האיש ותאמר הלא אשה חכמי על פלבי ועל
 קדרי מה לי לדעת כדברים האלו לא רחיתי רק בלילה ישב ולמד וכחצ. ומעודו לדיק חמים
 במעשיו בהסתר רב:

מעשה בירושלים זה שבע שנים נחיקר שער הפחמי' מאד ונלאו מנבוא כי שם בשולם ואפייתם
 הוא בפחמים במקום עלים כי עלים שם יקר ערכם ואין בנמלא מהעדר היערי' ורק
 בחברון

עסק בנסתרים ויפטר בו מאוד ואחרי אשר נתן לו איזה קסימות כסף סיפר לו המעשה. השולטאן
הי' לו חלפן יהודי והי' נכבד מאד בעיני השולטאן ואחרי שנים כבירי' נחקגלו בו הישמעאלים
והלשינו עליו אל המלך לאמור הלא נגב יגנב מעמך כל הוה. ומאשר לך עשה את כל הכבוד
הזה ושלח המלך אחריו ואמר לו בוא חשבון משנים קדמוניות מעת היית לראש אז חרדה גדולה
נפלה עליו וארכבותיו דא לדא נקשן כי מי יכול ליתן חשבון לדק מעשרים שנה או יותר ולא
הועיל בקשתו ביום עברה ועם לפני המלך ובראות המלך כי ניתן מגרעות לכסף מספר רב מאד
לפי חשבונו אז חרה אפו מאד ויש לו לעשות בו משפט מות והרגוהו ויחננו אותו וישם בחרון הזה
עד אשר יהודים ישלמו בעדו כל הכסף הנגנב עד פרוטה אחרונה ואז ניתן לקבורה וכשמוע
הבן דבריו אלה לא עזר את שיו לשאלו כמה חסר עוד לפי החשבון אמר לו כך וכך מספר רב
מאד מיד הלך הבן לחצר בית המלך ואמר להגנבים עליו דבר סתר לי לדבר עם המלך ויוגד
סדר למלך ייתן לו רשות לבא לפניו ויבא לפני המלך ויברך אותו ברכת המלך בלשון נח ובהשכל
וימלא חן בעיניו מאד אמר לו המלך מה בקשתך וניתן לך אמר לו הבן שאלתי ליתן את ההרונ
לקבורה ואני כל מגרעות הכסף אשקול להמלך וייטב הדבר בעיני המלך ויש לו לקבור את החלפן
החומלל החמים והוא לקח את כל הכסף והניח לפני המלך ויבקש מאת המלך להעביר כרוז
בכל סטאמבול כל איש ואשה אשר לא חבוא אל קבורת האיש הזה אחת דהו להמיר
וימלא המלך בקשתו גם לזאת כי מלא חן בעיניו ולא נשאר אף ילד בעריסתו שלא הלך ללותו
וכבוד גדול והספד עשה לו מאד אחר ימים אחדים שלח המלך אחרי הבן ואמר לו אחת אשאלו
אל היתן כהן סוררת אמר לו הנני עבדך לכל אשר תצוני אמר לו המלך חפני ורצוני להגחילת
שכר נזותך אשר עשית כעת אמר לו הבן כל מה שתאמר לי אעשה עד נפשי אך זאת לא
אוכל לעשות כי מה אנוש ומה חייו אם לא לקיים מצוה ה' וכל ימי הייתי מאטער מחי יבא ליד
מצוה גדולה כזו אשר אין לה ערך ליום שכולו ארוך ואיככה איכל ליתן שכרה לאדוני ומי יודע אם
כל ימי חלדי יבא לידי מצוה כזו גם בעד כל הוה וייטב הדבר בעיני המלך והשרים וראו גוד
חכמהו והלך המלך עמו לטייל בין הגנים והראה לו כל טוב יקרו וישלחו וילך מאתו בשלום ויל
משם עוד מעיר לעיר ואחרי כמה שנים הלך על הספינה לחזור לביתו ויהי היום והנה רח
סערה גדולה מאד והים הולך וסוער עד שנשברה הספינה ונפלו כולם בעומק ובלב הים והם
כאשר באו מים עד נפש נדמה לו כנזב על אבן גדול והוליקוהו על שפת הים וירד אל היבש
וישב בדד על שפת הים ויבך כזי גדול כי לא ידע מה יהא בסופו והיכן הוא וישא עיניו ויר
והנה נשר גדול לכן כשלג חזור מועף ביעף וירד השיט ויעמוד אללו וקרא בצלפוף לשונו כשע
אחת אז הבין מדעתו כי לא דבר רק הוא אין זה כי אם שלוחו של מקום וברוב בטחונו בהש
ית' עלה על הגשר מיד הגזיה הנשר את כנפיו ויעל עמו ובאיזה רגעים הביאו לירושלים והעמיו
בחצר שלו ויעל ונעלם מעיניו בחשכה לילה וירא איש עומד לפניו מעוטף לבנים ויחרד הא
וילפת. ויגע בו האיש ויאמר אל תירא אני האיש החלפן אשר עשית עמדי חסד של אמת ע'
הגלתי נפשך ממות האבן והגשר אני הוא. אשריך בעוה"ל וטוב לך לעוה"ב שדרך הרבה מאד
רב טוב הנפון ללדיקים לך לפון עין לא ראתה וגו'. ועד יום מותו הי' העיר בנחת וכבוד ויש
צני שלשים. עוסק בחורת משה יונס וליל וירא אלהים באמת. ובעל דקה דקה פזרונו בישראל
בשנת ש' לאלף הששי נגלו יסודו' ציהמ"ק שארית הפליטה ע"י מקרה כי כאשר כבש הסולטן
את ירושלים אזה למושב לו בלשכה אשר בה עתה בית מועד שופטי ישמעאלים במעט
ציהמ"ק היא לשכת הגזית ישיבת הסנהדרין וגק' בלשונם (מאחכימע) לשון הכימיה על שם חכ
הסנהדרין ויהי היום וירא חשה זקנה נכריה מביאה שק מלא חשפה ומשלכה אותו על גב
אשפתות הקרובה למשכנו ויחר אפו מאד על אשר העזה פניה לשקן מקום נושן כבודו ויש לה
את החשה לפניו ולדקה את נפשה לאמור מהרומיים אנכי ומקום מושבי רחוק מירושלים דרך
ימים ומנות אבותי אני עושה כי כן יסדו ראשי הרומי' אשר כל איש ירושלים יבוא אשפה
בכל יום וכל היושב בצנתי' שהי פעמים בשבוע והיושב דרך שלשה ימים ממנו פ"א בחדש כי
הי' בית אלהי ישראל ואחרי אשר לא הי' לחל ידס להרום עד היסוד בו גזרו לכסותו באש

ינחת היום מפתח ביתך החולה ובזעקת מריבה ענפה מאת עלה השחר הגני עומד פה על מפעלי המלחמה מרובה לא נשאר לי כרגע לנחת החולה למען הביא את כל השמלות הכבדות לעת ערב למקום העודתן כאשר שבו השלוהים ויספרו איך מלאו את האשה במלחמה חסבו כלמו את דברי השוטר לכזבי ויחפשוהו וישליכוהו אל המדורה אשר הצעירו שם מענפי עני זית יבשים וישרפו שם בפקודה הקאדי מן היום ההוא והלאה הביאו כל אנשי העדה לכונסת ההמימה את שמלותיהם לכנסן בחפזם לדעת מהומה על חודות הדבר הנפלא הזה אך היא הראתה פנים זועפים לכל השואל רק בשכבה על ערש מיתה ספרה את הפלא אשר קרה לה וכל הוגה אשר רכשה בשקידה כפיה הניחה לעדת ירושלים ולוחה מחמת מיתה כי אחד מהמורים יאמר קדיש מדי שנה בשנה על קברה בהקיפת יום מוהה וכן יעשה עוד עד היום הזה:

מעשה בירושלים בזמן הרב הקדוש בעל חור החיים הנה בירושלים היו קראים הרבה הם הנדוקים אמונתם ידועה לכל כי הם אינם מאמינים בדברי חז"ל רק בחורה משה גם בו הולכים בארחות עקלקלות כפי דעתם הנכונה פעם ה' גבר לחץ הממשלה על היהודים בירושלים בשומו עלימו מס כבד מנשוא אז היה הרב הנ"ל על המקהלה להתאסף בסתר בבית חפלת הקראים למען לא ישמע הדבר (כי עד היום היא מתחת לקרקע) ולראות אייה ענה ולהתפלל אל ה' בדת הרב הקדוש הנ"ל בנר המעלות לבוא אל האסיפה ההעלף פתאום ורגליו נכשלו ויתמהו האנשים איש אל רעהו ויאמרו אין זאת כ"א רוח רעה השיכן פה הדניקהו ויבוקס הדבר בחפרס חיש מהחת לגרם המעלות וימלא כי עמנו שם הקראים את ספרי רצינו משה בר מיימון ז"ל למען הצות' ולדרוך עינינו וירשיע' לשלם את מכסה המס על פני כלה גם קללם לבלי היות בינינו עוד עשרה אנשי' למלאות מנין החפלה עד עולם וכאשר קללם כן הוא לא יש ביניהם מנין עשרה אנשים כשנולד ה' או כשבא ה' מעיר אחרת מת אחד מהם הנה זה כשלאים שנה באו כעשרים משפחה קראים ממדינתם להתגורר בירושלים ועדת הקראים הקטנה שמהם והריעה לקראת בואם בהמלא עתה מספרם אך ששונם נהפך להם לאבל ולשממת נפש כי כמעט הגיעו הבאים לגור לשער ירושלים והחל המגפה להשחית בהם עדי מהו כל האנשי' ערס הגיעם לפתח בית הקראים והנשארם מהו בבית עדי גם היום לא נמלא עוד המנין בימיו:

מעשה בירושלי' בשנות קדם. הי' זקן ה' עשיר מופלג בעשרו. ולעת זקנהו נולד לו בן יחיד ובהגיע הבן לדעת בין טוב לרע כשש שנים ובראות האב כי הנער משכיל מאד אז גמר בלבו להבדילו מהבלי העה"ז השוא אשר המה ככל עובר ואינו וללמדו רק מצות ה' ותורהו אשר מהם חיי העה"ז והבא להיות לו ליקר ולהפארת כי הוא בן יקיר לו מכל מחמדיו ואז הפריש חדר מיוחד נאה. ומלמד מופלג ללמדו ספר התורה עד הומו יום ולילה לא ימוש מפייהם. ולבל יאל הנער מפתח החדר חולה וכל מעדני העולם ובגדי יקר לא מנע ממנו גם למלמדו לא חשך ממנו כל ככה עשה משך עשר שנים רגופים והנער חפץ ה' בידו הנליח והשכיל ועשה למדן גדול ומופלג בש"ס ופוסקים כ"עט בעל פה ושאר ספרים עד אין מספר ואביו זקן בא בימים וירא את הנער וינה טוב מאד והבשילו ימי נעוריו כשבעה עשר שני' אמר בלבו הן קרבו ימי ובא העם להחזיר הפקדון לבעליו ומה אעשה לכל יקר הונו אשר ישאר אחרי לבל ההי' יגיע ועמל כפי להבל ולריק הן בני יחידי לא ידע אחי מה בבית ואינו בקי בטוב משא ומתן ואיבכה אוכל ולחיתו באבדן עשרי ובני יקירי וחמדת לבני יושעי ידו לאגורה ככף אז לקח את הבן להראות את כבוד עשרו ורב הונו ולמדו טיב משא ומתן וטייל עמו בשוקי' וברחובות והראה לו כל מיני כחורות ואמר לו חכם בני וישמח לבי גם אני ובכל זאת תורת ה' לא תמוש מפיד טוב תורה עם דרך ארץ והנער השכיל מאד והבין דבר מחוך דבר והאב שש מאד על חכמתו ולאחר ימים אחדים קרבו ימי אבל אביו והלך בדרך כל הארץ זקן ושבע ימים. ואחרי כן לקח הבן כל הונו אשר ירש וישא את רגליו ללכת מעיר לעיר להבין ולהשכיל בטיב העו"ם וענינם והלך עס לרור הכסף אשר בידו רב מאד. עד שבא לכטאמבול וטייל בשוקי' וברחובות ובא לשוק ה' וראה ארנו גדול של ברז: חלוי בשלשלה ואיש חיל ה' הולך ובא לפניו וכלי זיין בידו לשמרו עמד הבן על עמדו וישאל להשומר מה המעשה הזאת אמר לו בחרות אסו גם הלאה אין לך עסק

שער י מעשה הארץ

דנה זו חלה בעד בני ישראל והרימו בקול יללה ממחרת יום הרביעי אמר אל עדתו הגזנים עליו
 על אחד מאתנו לאום אשם נפשו ולמסור לנומיהם בעד כולנו בלכתו אל קברי המלכים עתה מי
 ומי מכס ילך ויכפר בעד עדת ה' ובראיוו כי ההריבו כלמו ואין קול ואין עונה הוסיף לדבר ח"כ
 איפה בחיק יוטל הגורל ויוכיח וגפל הגורל על משרת בית ההפלה איש חמים במעשיו וישן ויאמר
 בני עבד לאלהי ישראל. ויכין אח נפשו ויחקדש בהעבלו שלש פעמי' במקום ללכת באורח המות
 אחר הפרדו מאת בני ביתו ומשפחתו ומעם כל העדה העומדת בדמעות מאין הפוגות שם לדרך פעמיו
 לעלות לציון אל מקום קברות מלכי יהודה והבאשא כבר הוחיל שם עם אחות מרעיו ומשרתיו חלוני
 נשק ויורידו את שמש ביהכ"ס בהבל אל החלן הבאשא הטף אזו להקשיב בעד פה הנפוצ ברב קצב
 ולב היהודים הבאי' לשלח את הלקוח למוה התחלחל בקרבם אחרי רגעים אחדים שמעו פחאים קול
 דממה דקה הקירח העלוני וימשכו בהבל ואחת אחת נראתה ההגית ויבא גם הנגב המלא פנינים
 ואבני יקר אחרי הלהב ואז התגשף רהש השמש אשר פניו כמת חירו ואח"כ נראה כל גופו ויושיט את
 החנית אל הבאשא המסתומם וגם כל העם נשלו על פניהם ואמרו ברוך ה' אלהי ישראל ומן היום
 יהיה והלחה נכדו היהודים בעיני הבאשא מואד אחרי כן העדה נהלה ושמה ומשחה גיל ושגון
 בכל בית וקול מנגנים מלללים ובחופים נשמע מסביב ובמשפחה השמש עלתה ההלחה על כלנה
 בהעניקם אורו במאכל ומשחה ובאשכרי זהב וכסף עד בלי די כל העם חשקה נפשו לדעה את
 מרחות קברי המלכים ותמינתם והמעשה הנעשה עמו שם אולם הוא החריו רק אל החכם
 באשא גלה את סודו כי פחאים בהיותו בחשכה האפל עמד זקן ושיבה מהניצן לפניו והושיט אליו
 את החנית נחריש:

מעשה באשה אחת כובסה בשניו קדם והיא היכה יראת אלהים עד למאד בירושלים שכולה
 ונלמודה מעלה ובניה והחיה את נפשה בהביאה ביגיע ועמל כתי' את לחמה בכבסה את
 שמלות הבד בעד עשירי העיר ככה כבסה גם השמלות בעד השומר העומד למשמר על קבר
 דהע"ה ויהי היום והש צה אליו את השמלות המכופסים כשלג והוא הי' לבדו עמה בחצר ההיכל
 אמר אליה הנך אשה יקרה ועינת שכל ונפשי חשקה להתך מחנה לפעולת לדקך הים את נפשך
 לראות הפעם את כבוד החדר הפנימי מקבר דהמע"ה אשר לא שזתו עוד עין ה' מבני אמונתך
 ענתה ואמרה כי שופע נשינות כזאת חולה על ראש שמחתי ואחרי אמר אליה ח"כ איפה קומי
 ובה אחרי וילעה לפנייה עד הגיע לשה מתחת לקרקע ויפתח שם את הדלת וישו אליה לבוא בה
 אך כמעט זרכה כף רגלה על הסף סגר חיש מהר את הדלת מאחריה וייחה בדודה במקום
 הסך ואפל והיא לא אחר כרגע למחר ולרוץ אל הקאדי ולספר לו כי אשה יהודית הרהיבה
 בגשפה עיז להחננב ולבוא בלחט אל קבר הנביא דוד. וכאשר נגלה אליו הדבר מהר סגר הדלת
 מאחריה למען חפשה ולמסרה למשפט כשמוע הקאדי את דבריו חרה אפי מואד ויקרא חי הנביא
 כי נכפשה עשחה האשה את הדבר הזה הוליאוה והסרף והאשה האומללה הבינה כי החל בה
 השוטר במרמה וצוון לב וכי רק כפסע בינה ובין המות ותחגפל מלוא קומתה חרנה ותרום
 קולה בככי חמרורי ותחפלל אל ה' לעלע: מרשת השחת הנטמנת לה ומלחך המות למען עבדו
 דוד היא מדברת על לב פחאים עמד שיבה בהדרת פנים מהניצן כצרק מול פניה והחדר האפל
 נפמלא אור זו יקרו ויאחזו את ידה בלי התחלחל וינהלה בארחות מחשכים מתחת לקרקע עדי
 הגיע עתה על פני חוץ מבינות לערמות חל שממה ושם אמר אליה עתה הרימי פעמיך ומחרי
 ואל העמוד עד בואך אל משכך ושם התלכתי חיש אל השוקת לבסם כדרכך פעם בפעם ולוץ הודע
 כך מאומה מכל הגשפה פה אהך כמעט בקשה האשה התמימה להודות למיזל והנה נעלם מעל
 פניה ואיננו בשעה זאת צה הבאשא והמופתי וכל שיטרי העיר ורבים ישמעללי' אתה למען
 חפוש את החוטאת ולהקריבה למוגך וישתח את החדר אך אחרי בקשם צו בחפש מחופש לא
 מלאו שם שום איש ואשה אז קרא הקאדי בהרות אפו אל השוטר הלחך בנו קראת לנו הלום
 וישבע השוטר בחי הניבא כי לא דבר רק חמת ויקרה גם הכובסה בשם חיש שלח הקאדי
 אחדים ממשרתיו אל מקום מנוחי האשה אשר נקבה בשם וימלאה שיקרת על מפעלה כיום ביום
 מבלי השבת ממלאכה שאלה את משרתי הקאדי כמתנכרה מה חבקשו הנה אמרו לה העוד לא
 ילאת

בצפת לא יש רופאי' מומחי' מלומדי' רק יש א' יהידי רב פסח רופא והוא בקי ברוב הרפואות
 והוא מחסידי סאדיגורא ועוד יש א' ר' לדוק רופא למדן וירא אלהים והרב ר' שמואל העלר
 בקי ברפואות הרבה ויש לו ידיעה בערכות הדפק ובספרי הרפואות בלשונות העמי' בטעריא יש א'
 חיים רופא והוא היה רופא בין אנשי חיל וכן בשאר עיירות אין רופאים מצויים . רק בירושלים יש
 רופאים גדולי' מענגלאנד ומארפת ושאר מדינות המלכים . באה"ק כל מי שיראה ובקי במיני רפואות
 מותר לפתוח לו הפטייק מכל הסממנים . וכל מי שיראה לעשות מי"מ שישה ואין מי שמוחה בידו כי
 השולטאן הוא מלכות של חסד אינו לוקח אנשי חיל מן היהודים ולא שום דבר :

נשלם שער מנהגי הארץ . ובעזר מנהגי הארץ אתחיל בשער מעשה הארץ :

שער י מעשה הארץ

קברי מלכי בית דוד הנכבדי' בקדושתם בעיני ה'שמעאלי' כמו מקום המקדש ולזה אין מניחים
 לבוס אדם ליכנס להמערה חוץ מהם רק הפרינץ בן המלכה מענגלאנד הי' בירושלים זה
 שש שנים ולקה רשיון מהסולטאן בכל זאת הלך עמו הבאשא עם אנשי חיל והלך גם למקום
 המקדש ולמערות המכפלה בחברון :

מעשה פעם א' משני' כבירי' וזה הכומר הגדול לבנות חומת בית חפלה שלו וזה ליקח את
 האבני' מיסודות שנים אשר על הר' ליון עיר דוד ושכר פועלי' והיו מוליאין את האבני'
 מחומת ליון ובין האנשי' ההם היו שני אנשי' אוקבי' בעלי ברית והם היו מוליאין את האבני' והקימו
 אבן א' ומלאו פי המערה ואמר א' לחבירו נכנס ונראה אם יש ממון הלכו במבוא המערה עד שהגיעו
 אל ארמון א' גדול בני על עמודי שיש מלוכה בכסף וזהב ולפניו שלחן ושרביט סהב ועפרת זהב
 והוא קבר דוד מלך ישראל ולשמאלו שלמה כמו כן וכן קברי על המלכי' הקבורים שם ממלכי יהודה
 ושם ארנזות סגורות שאין אדם יודע מה בחוכם ורצו שני האנשים ליכנס בארמון פתאום בא רוח
 סערה מתוך המערה והכה אותם וגשלו לארץ כמתים ושכבו לארץ עד הערב והנה רוח אחר בא
 ונעק כקול אדם קומו קומו לאו מן המקום וילאו דחופים ומבוללי' והלכו א' הכומר והגידו לו כל
 הדברים ושלח הכומר להביא לפניו ר' אברהם חסיד הפרוש מאבילי ליון וירושלים וספר אליו
 הדברים על פי שני האנשים האלו שבאו משם . וענה לו ר' אברהם ואמר כי קברי בית דוד הם
 למלכי בית דוד . ולמחר שלחו אחרי שני האנשי' אל העבודה ומלאו חופן כל אחד מושכב על
 מטהו חולה ופחדו מאד . ואמרו לא נכנס עוד שם כי אין חפץ ה' להראות אותנו לשום אדם
 וזה הכומר לסתום אוחו מקום ולהעלימו מבני אדם עד היום הזה :

מעשה בשנות קדם בקר באשא בירושלים את קברי מלכות בית דוד והנה שם חלון הנשקפה אל
 המערה ובהשתחוויתו נפלה חניתו המשובצת במלואת פנינים ואבני יקר מאזורו אל החלון
 ויצו להביא את חניתו ויירידו את אים ישמעאלי בחבלים אל תחתית הקבר אחר רגעים אחדים
 העלוהו והנהו מת באין רוח חיים . אח"כ הוריד את השני ובהעלותם אותו אחרי בוש והנהו מת
 כראשון וככה השלישי וככה הרביעי אז נשבע הבאשא כי חנית יקרת הערך חושב אליו גם אם
 יאבדו עבודה כל חושבי ירושלים ויענה הקאדי אל הבאשא אל נא תלחית אדני בחמתך מספר
 רב מבני חמונה אולם שמוע נא אמרתי ענה עבדך שלחה נא א' מעבדיך אל החכם באשא למען
 ישלח לך א' מן היהודי' להעלות את חניתך ואם מאן ימאן אזי תגזור אומר לאבד את כל
 היהודי' אך כפי דעתי נאמנה הושב לך חניתך כי רב חן היהודים בעיני הנביא דוד למלאות
 חפצם ורצונם ויטע הדבר בעיני הבאשא וישלח אל החכם באשא ראש הדברים בירושלים ויצוה
 לשלוח לו א' מהיהודים להשיב את חניתו מקבורת דהמע"ה ויחדד הרב מאד וילפת לחלל את
 קדושת מקום קברת המלכי' במדקך כף רגל ויזר לו על אבדון מולדתו ובהשתפכו נפשו בצכי
 חלה את פני השר לתת לו מועד שלשה ימים ובקשהו נתנה אליו . כשיבו הביתה חכף את כל
 העדה ויטע ליום שלשת ימים ומדי יום ביומו הלך עם האנשים והספך אל קבר רחל אמת להשחיר

שער מ מנהגי הארץ

הן הגרושין וכשלוקת אשה צריך ליתן מעות לחזיה ולחזיה וקונה אותה כמו שפחה ורשות צידו להרוג אותה ממש הנשים הם כלוים בבית ואם א' רונה לבוא אל החצר פנימה לחזיה דבר צריך לדפוק על הפתח תחלה והמשרת פותח לו השער והנשים מכסות את פניהם צמורה ואם אין האיש בבית אינו הולך כלל אל החצר ואם לאו אחז דחו להמית וגם כשרואים את א' יהי יהודי וישמעאל או אחר תומ"י מכסין את פניהן אבל בצנעה הם שטופי זימה כמאמר חז"ל עשרה קבים זימה ירדה לעולם אחת נטלו כל העולם השעה נטלו הערביים :

הערביים הם בעלי הכנסת אורחיו והם יושבי' באהלי קדר בין ההרים והם שחורי' מחוס השמש וכמעט הולכי' ערומי' ועל ראשם מטפחת שחור קשור בחבל אמר סביב הראש ויש להם שדות וקרמי' ועודי' אותם יום ולילה וכל המעות הם טומנים בארץ והם חיים ככלבים פת חריבה כל היום ערומי' ויחסי' בשר אינו אוכל כל ימיו רק חמנים המרים ובללים וכשצא אללם א' עובר אורח לוקחי' אהו בזהבה וחיבה ונתן לו לחם לחכול ומים וצנים וחלב ומלווין אותו עד מיל מאהלו ושם לוקחי' ממנו מה שיש לו אפי' כחנתו מעל בשרו ואמר בשמהה (הדאי כיסיכי אלה) ר"ל זה הריוח הוא מאלהים ומניחו והולך לו אבל הישמעאלני' יושבי העיר אינם כן רק דעתם מיושבת עם הכריות והם כוחרים גדולים ועשירים והולכי' בצנדי כבוד ואוכלים ושותים כדרך כל הארץ ובפרט היום עת דעה ושלוה :

מנהג בכל אה"ק בעת העזר הגשם אשר נריכי' לשדות ולצורות אפש העם ירעה לה מדהגה עליו אז אם ימות בעת הזאת א' הרבנים יתנו צידו מכתב שיבקש רחמים וגם הריכת פשתן הנחך מחכריכו והנטבל צמים בעת ימותי שנים מחזר א' אז ישחטו צמות אנשים הרגול ובמות נשים הרגנולת את הראש ואת הרגלים יקברו את הבשר יחלקו לאביגים :

בבל אה"ק לא יניחו לדור בבית א' שני זוגות איש ואשתו ואם יש ח"ו חולאים בעיר או חזיה דבר תומ"י שולחים אנשי' לפשפש במעשה העיר אם ידורו שני זוגות יחד או שאר דבר מגונה ועושים משפט. יש בירושלים בתי אשר יראים לשבת בהם מחגרת השדים והם רקים מבלי יושב הפחד מעין הרע עולם ונפרץ מאד בעה"ק ע"כ רובם יליירו על הכותל כמו פס יד אדום על ראש הילדים יקשרו יד כסף או זהב קטנה בהשעלף איש עדי בשרו עליו יכתב אז יקראו למשבע או למשבעת והם הספרדים כי יש ביניהם הרבה ידעים ללחש ויעבירו על ראש החולה מסרק או סכין בעת הזכירם שמות האבות הצרבה ילחק ויעקב ושם משה רבינו הנשים ההרות המודנה בחוט משי את חומה ההיכל ואח"כ תאזרנה אותו מסביב לחלציהן או לוקחין מטפחת של ס"ת וקושרין לכן סביב הבטן למען לא תאבדנה את צרכה הרחם או תהלה על צווארם מסגר מסוגר ואת המפתח השלכנה הלאה נשים עקרות הקטופנה עשבים מצדקי כותל המערבי הגדלים שם בין נדבכי הכותל ומצגלים אותם ושוהין את המרק לסגולה :

הספרדים עושים עוד היום רפואת (מוטיא) הנעשה משהיקה עלמות יבשים של מחים אשר ימלאו במדבר בין החול כי בדרך ההולך למעקא יש מדבר גדול ויש מקום מלא חול ונק' יש החול וכשצא רוח סערה מגביה את החול למעלה מעשרי' אמה ומכסה כל אשר יעבור דרך שם אף רחוק מיל והולכים לשם אנשים וע"י חיפוש רב ימלאו שמה חתיכות בצורה אדם שחורי' ויבשי' כאבן כי גדול שבאנשים המונח תחת החול נהיבש ונעשה גדול כאצבע ומוכרים אותו לאפטייק וניתן בתוך רפואת הספרדי' כשיש להם חזיה חולה ימי' רבים ר"ל לוקחים ועושים אותו כיצב הדק ונחמים משקל קצוב אל מי דבש וישתה החולה מידי פעם בפעם בשלש לילות לפני שחווה ירחו אותו ויעטוהו בשלמה לבנה וישכרוהו במטה על מצע לבן הנשים אשר המה בנדח דוחן לא יכנסו להבית כל עת האריך המדוה למעניהו פן יזיק לחולה ולנפשן החולה ישכב בדד וגם לא ימלא בבית אדם נפש חי או הרגנולי' וישמרוהו מריח השום והבצל. מאכל החולה בכל השעת הימים חלב חמאה ולחם :

מנהג בכל אה"ק שלא ליתן שום דבר מבית היולדת כל שבעת הימים ואין שואלין שום כלי או שאר דבר ובפרט אש אין לוקחי' כלל לבית אחר המנהג שאין יולדת בתוך שלשים יום באות ליולדת אחרת ובפרט עם הילד וגם כלות בתוך שלשים לא יגשו זה אל זה כי סכנה לשמיהן :

על הגנות האנשים אשר ישארו שמה כלילה ורוחאים את האור במירון כאשר גדול מתלקחה וכל הלילה אין רוחין שיגה בעיניהם רק אובלים ושותים ושמתים בחוף ומחול אשר אין לשער עד אור הבוקר. ובבוקר אחר התפלה מגלה כל איש את בניו הקטנים בפעם הראשונה (כי כן המנהג באה"ק שהגלחת' הראשונה מכל זכר חיה על קבר חייה לדיק במשחה ושמתה) וחולק לקד ויין נספך כמים ומליכים את הגער המתגלה בראשונה לקבר ר' יוחנן הסנדלר בחוף ומחול בשירי זמרה ואחרי כן שבים לחצר רשב"י ומגלחים אותו אלל פתח הביהמ"ד ורבים מביאים בניהם מארצות רחוקות לקיים מצות פחה ראש במקום הקדוש כל היום ההוא גיל וששון ליהודים כל הביהמ"ד והחצר והחדרים והגנות וחוף לחצר מלא על גדוניהם לפעמים יהיו בלי גזומא מעשרה עד חמשה עשר אלף איש אנשים ונשים וסף קול ההמון נשמע למרחוק מאד וגם כליל ל"ד לעומר מעלים נרות לכבוד הבאים ביום ל"ג בעומר ומרבים בשמחה מצוה :

אחב"י מי יוכל לספר לבוא בספר וסיפור קדושת וחדות היום ההוא. הלא תלה כל עט ושליטה פעמים בשנה קבוצ גדול למקום קדוש הזה כל"ג בעומר והוא יתמהמהו הרבה אנשים עד חג השבועות והגנים בחורה ובס' הזוהר ובהני אלול עד ר"ה ובשבעה באדר יום פעירת משה רבינו ע"ה ויש שהולכים בכל ער"ח ובכל עת עזירת נשמים ילכו שמה להתפלל מלפנים היה מקום קבר הזה פתוח בלי גדר ולכן הליבו אנשי מלחמה חגורי כלי קרב בעת היום ההוא לשמר מן השודדים ע"כ בנה הרב הקדוש ר' אברהם גלאנטי זל"ל מכספו את החצר למחסה ולמשמר לכל הבאים להתענג ביום הקדוש הזה וקבר רשב"י ור"א בנו קדושים גם בעיני הישמעאלים ויודרים שמן להדליק עליהם וביום ל"ג בעומר באים לשם ושמתים בחוף ומחול ושירי זמרה בלשון ערב ואומרים (כולו הדא משאן לדיק) ר"ל כל זה לכבוד הלדיק ונשבעים שבועה חמורה בחיי רשב"י (בחיות ר' שמעון) ובכל השנה שער ההצר סגור לא יפתח והחפץ להתגפל על קברי הקדושים לוקח המפתח בעה"ק לפת המונח אלל ה' והולך בטח אין פוגה פה ומלפנף :

המנהג בצפת בפסח שני הולכים כל אנשי העיר אנשים ונשים וסף על ציון ר' יהודה בר עילאי רחוק מעט מכפר עין זיתון בשמחה וששון ומשתתחים על קברו ומדליקים נרות ומתפללים ולקבר ר' כרוספדאי ולקבר ר' יוסף סארגים הגק' ר"י הלבן הסמוכים לשם כמעט כל היום ההוא והדרך הוא מלא זה הולך וזה בא :

המנהג בר"ח אייר הולכים בני יושבי צפת על קבר אבא שאול ואשחו אשר במערת ביריא. ומתפללים על קברו ומעלים נרות ומשם הולכים לקבר בניהו בן יהודע הסמוך לשם ומשם הולכין לכפר אבנים הסמוך לצפת ועכשיו חרב ושם קבר על ראש הר גבוה ר' יהודה נשיאה נכד רבינו הקדוש שם קברי רב פפי ועשרה בניו במערה קטנה ויש שם י"א כוכין חנוכים בכותלים ומשם הולכין מהלך ג' שעות על הרים ונבעות ויורדין לעמק גדול שם קבר יונתן בן עוזיאל וחזרין לבתיהם כשתי שעות כלילה וביום ההוא אובלים ושותים ושמתים :

המנהג לילך בכל ער"ח על בית הקברות אנשים ונשים ובפרט בער"ח אלול גם בכל החודש עד יו"כ ושופכים החימות ובקשות והרד עיניהם דמעות מאין הפונות וביום שני של שבועות הולכים לקבר הושע בן בארי על בית הקברות בצפת וכל היום ששים ושמתים ומתפללים : רוב הסוכות עושים שם על הגנות ובצפת עושים הסכך מעלי הדסים כי שם יש הרבה מהם גדלים על הדרכים ובטבריא מכסין בלולב כי שם הרבה דקלים והסוכות חולים אותם בסדיני' נאים ובגדי לבועים ותולין במים סלחות ויינות ומיני פירות רמונים אשכולות ענבים אהרוגים ושאר מיני פירות נאים ויש מכסים מעלי להרביר המריחים כבשמים וגם במרחץ מזיעים במעשי להרביר כי בצפת יש מהם הרבה והדפנית עושים מקנים ארוכים ועבים נק' (טרוכטימוס) לולבין ואהרוגים שם הרבה אפי' קטן בן חמש שנה יש לו אחרוג ולולב כל יום של חג הסוכות לוקחים הדסים ירוקים חדשים וערבות חדשים :

המנהג בצפת ששוכרים את ה' להביא כל ע"ש הדסים ירוקים מן הקדה לחלק בכל צהי כנסיות ובתי מדרשות וכליל שבת אחר התפלה יקח כל ה' שנים א' כנגד זכור וא' כנגד שמור כדאיחא בגמ' כי הוא מנהג קדוה וקודם קידוש מברכין עליהם בורה עלי בשמים : בירושלים

שער ט מנהגי הארץ

בטיה ולא יקברו בארון רק ייחובו תוך הארץ וממעל לו ישימו כפת אבנים ויכסוהו צעפר וכוון
 ליון של אבנים גבוה חמה וחצי עליו ומיחין חבן גדול וארוך על הציון ארכו לאורך הציון ועל האבן
 חוקקים אותיות משוקעות שמו ויום מוחו המנהג לשפוך המים מהבחים בשכונת המת כדין המבואר
 ציו"ד אך בשבת אין שופכים כמבואר העם רבים יכינו להם קברות בחייהם נגד נוואת ר' יהודה
 החסיד ומניחים בהקבר ללוחיה שמן זית ומסגר סגור . צמות איש חכם מהספרדים הנשים שלהם
 עומדות על הנגות ומקוננות ומטפחות בידיהן על לבם האשכנזים לא ייחיו לילך אחר המטה שום
 אשה . המטה היא שם שני קורות עליה משולבים בשלשלאות של בחל בצפת יש מקום אלל בית
 הקברות והוא חל גדול ועליו מישור ושם עושין מעמד עם המת ואומרים ויהי טעם ואח"כ קדיש
 ומבקשין ממנו מחילה ומשם עד מקום קברו אומרים ויהי טעם כמה פעמים ומקום ההוא אומרים
 ששם קבורת הגה ופצעה בניה וצח"ב הולכין נשי הספרדים האומנות ויושבין שם ומייללות ומקוננות
 ומטפחות אחת אומרת דברי נהי וכלם ענית אחריה כמלפנים היינו דחקן בנמרא מענות ומטפחות
 רוב המהים טובלים אותם במקוה של רבינו האריז"ל אשר אלל בית הקברות והוא מים חיים
 ומטפטים נטבלים במקוה אשר בבית המרחץ מי גשמים הספרדים יקיימו עיד היום מצות יבוס וצטבריא
 יש א' אשכנזי שהיה לו אשה וגפלה אשה אחיו לפניו ליבוס ויצמה לו לאשה ויש לו בנים טובים
 ממנה הספרדים אינם לוקחים שתי נשים רק כשאין לו בנים מן הראשונה או אשי' אס אין לו
 זכרים וגם צריך ליטול רשות מן הראשונה הספרדים כל מנהגם כהרב מרן הב"י ויש להם
 קולות הרבה :

המנהג בכל אה"ק להיות נשורים צלילה אלל היולדת בין לבן בין לבת כל שבעת הימים . כי שם
 נריכה שמירה הרבה אלל מטעה יושבין נשים . וגם הנשים בחורים יושבים בבית ולומדים
 ומכין להם י"ג ומגדלים ומיני פירות לכל הלילה . וכל לילה אחרים ונק' (וועל"א) . כי סנה
 גדולה היא להיולדת ולהילד אס לא ישמרו אותם כי כמה פעמים קרה אסון רח"ל :
 המנהג בעה"ק נשח"ז לילך צל"ג לעומר יום הלולא דרשב"י לכפר מירון אל ליון שלו אשר צביהמ"ד
 ואל החצר הגדולה עם החאים והחדרים המבואר למעלה וגם עושים סוכות על החאים
 ומחנניגים ושמחים בהדרת קודש ומי יוכל לבאר חדות היים ההוא כי רבה היא וכזרם מים כבירים
 יבואו שמה הנשים ונשים וטף לאין מספר וכל הדרך מפנה למירון מהלך ג' שעות מלא הנשים מבני
 ישראל מכל קצוות הארץ הולכים ביום וצלילה וצאים שלשה ימים קודם ל"ג בעומר והנשים צאים
 לשם למכור י"ג ויין וכל מיני פירות ומאכלים טובים ולחם כלום חסר מכל אשר יכסיף האדש למלאות
 שמחת לבו ביום הקדוש הזה וגם ממדינת פרס יבואו שמה החדרים הם ונשיהם וצניהם אף כי
 יארכו ימי מהלכס שתי שנים וצבואם לחזות בנועם ה' קדוש עליון יהנו בחורה ויחשלו ובוים קה"ה
 יקראו בחורה ויחשלו ומדליקים שמן למאור ונודרים נדרים ונדבות וששים ושמחים בחופי' ובמחולות
 ובערב ל"ג בעומר בהתאסף חכמי לב לביהמ"ד ילמדו מס' הזהר מאמרי האדרא וצלילה מדליקים
 נרות אין מספר צביהמ"ד ואח"כ יעלו את הנרות עד הציונים והשמש מכין צלויי צגדים הרבה מאד
 ונוחנס בהספל אשר על עמוד של חבן על הגג הכפה המכוון כנגד ליון רשב"י ושושן שמן כמים
 עליהם והשמש מכריז כמה נוחים בעבור ההדלקה הראשונה של רשב"י וכל אשר ידבנו לבו יקנה
 אותה בכסף מלא פעמים יהי הקניי' כעשרת אלפים גרוש שהם אלף ריוניש כסף כי צאים לשם
 עשירים גדולים מופלגים ומצרכים צרכת מי שצריך לכל קונה ומדליק את כל מה שנספל האבן עד
 אשר תראה האור למרהוק כי מירון צהר הוא יושב ואח"כ ישפוך כל איש שמן לחוך הספל והקונה
 הדלקה הראשונה משלך לחוך האש צגדים יקרים של משי ומוזהבים ומטבעות של כסף וזהב לקרבן
 כליל לכבוד רשב"י ואיש איש ואשה ישליך צגדים נכבדים לתוכו להעלות את הנרות ונודרים כל א'
 כמסת ידו והשמש מצריך כל א' בשמו ואח"כ ילכו אל העמוד השני אשר על הגג שהוא מכוון נגד
 ליון ר"ח צנו וגם עליו ספל גדול של חבן ומדליקים גם שם שמן עם צלויי צגדים הרבה ע"פ
 הכרזת השמש גם הוא נמכר בממון הרבה וגם שם משליכים צגדים הרבה ואח"כ הולכין ליון
 ר' יצחק וגם שם עושין כסדר הזה ואח"כ הולכים ליון ר' יוחק הסנדלר הקרוב לשם מחוץ לחצר
 גם על קבריהם עמודים וספלים עליהם ומדליקים גם שם שמן וצגדים ובעת ההיא מדליקים בצפת

שמינה סמוך כי עומדת על הר גבוה (ולזה בר"ה בצפח עולים על הגנות ורואים כל היס כנרת
ואומרים השליך כנגדו) ובחברון ג"כ עושים ב' ימים מחמת ספק בערב פסח שעה ראשונה אחר
חלות יאפו מצות מצוה ויזמרו עליהם את ההלל כאשר עשו אבותינו על הפסח בזמן שבהמ"ק היה
קיים המנהג הזה הוא בכל א"י גם האשכנזים מלובשים בצנדי יו"ט ובלילה יאמרו בכל א"י הלל
גמור אחר הפלת העמידה ומברכין עליו לגמור את הלל אבל כשאומרים הלל צדילוג אין מברכים
לא לשני ולא לאחריו .

מנהג הספרדים כליל חג פסח מהקצנים כל בעלי הבתים מכל החצר גם משכונתם לבית אחד
ועושים הסדר יחד הם וגושיהם ובניהם ומספרים בי"מ כל הלילה ומחרגמין את כל ההגדה
בלשון ערבי בקול זמרה נאה כדי שיבינו גם הגושים והקטנים ואוכלין ושותין יחד בשמחה ואומרים
שירות והשבחות אשר יונעם לשומען . הספרדים חוגים מקבלים הגזירה של הקטניות ואוכלין קטניות
גם אורז בפסח אבל בשאר החומרות הם מחמירין בכל כמו האשכנזים :

מנהגם לקום בכל חודש אלול לסליחות ניוס שני (כזכר בצ"י בש"ע) ואין להם סליחות מיוחד לכל
יום ויום רק סדר אחד לכל לילה ויש להם כמו מ' פזמונים ובכל לילה אומרים פזמון
אחר וחוזרין חלילה . מנהגם מאחר חג הפסח בכל שבת קודש קודם המנחה עולים המלמדים עם
חלמידיהם על הבימה והנערים הם מעוטפים בטליתים וכל א' אומר משנה א' מפרק אבות בקול
נאה וזמרה ואח"כ מהרגים אותהם בלשון ערבי כדי שיבינו כל העם והגושים העומדות בעזרת גושים
המביטים בעד האשכנזים ואח"כ מהחיל השני משנה ב' כסדר הראשון וכן כלם עד גמר כל הפרק:
בכל חודש אייר לא יאמרו החנון בכל א"י על אשר הגנו בו פסח שני מלפנים גם שצעה ימים
אחר חג השבועות לא יאמרו החנון כי יש לו השלומין כל שצעה לענין הקרבן . וי"ט שני כחול
הוא בכל א"י חוץ מר"ה השני ימים הם קדושה אחת . ובשמיני של פסח אוכלים חמץ ככל השנה
גם עוד כליל שמיני המנוחה אללם לאכול חנון . בשבת חזין אין רועים הצילות אולם בת"כ יתאבלו מאד
האשכנזים והספרדים ובפרט צעה"ק ירושלים צרהוהם החורבן לעיניהם . הספרדים הספרי תורות וכל
עדיים מעוטפים שחורים הש"ך והקהל יעלו עפר על ראשם ומכבים כל הגרות ומרבים בכי ונהי בקול
יללה ומספד מר ויש להם קינות אחרות לא כמו שלנו ולצכוף מזכיר הש"ך מספר השנים שעברו מיום
שחרב ביהמ"ק ובבקר מהאספין לביהכ"נ ויאמרו קינות ואח"כ יקראו בהורה (לא כמנהג אנשי חו"ל)
ואח"כ יאמר הש"ך שיר להי גדול מעורר הלב בלשון עם הארץ למען יבינו גם הכמון הגושים והטף
ואפי' לב חזן ימם למים לשמע דבריו ובקראו אותו הנהי בכיה גדולה ונאקה שבר בכל העדה וכל עין
חרד דמעות מאין הפוגות ואחר זה יאמרו הנערים ספר חיוב כל א' קביטיל א' בלה"ק ואח"כ מהרגם
איתה בלשון עם הארץ בקול נהי ואחר זה ילכו רוצם לכוהל המערבי ויבכו על חורבן בית קדשנו
גם האשכנזים הולכים לשם . מהרה יהפך אצלנו לששון ולשמחה חמן כי"ר :

בחג הסוכות יעשו בכל יום אחר הפלת ערבית הקפות בביהכ"נ לזכר שמחת בית השואבה וכל
מקיף ישא חבוקה בידו ואחריהם מוזמרים בחלילים שירות ושבחות ומדליקין גרות בכל
הביהכ"נ הרבה מאד בכל א"י גם האשכנזים . בירושלים צוהר וביהכ"נ הנודעה קהל ציון נעשחה
מכונה אשר מים למרום צעת ההקפות לזכר נסוך המים . והחזיון הזה יעשה רגש קדש בלב
כל רואיו והאשכנזים שמחים מאד בהוף ומחול ואוכלין ושותין :

המנהג בכל א"י להיותם נעורים כליל שביעי של פסח והספרדים יש להם היקון ללמוד כל הלילה
ולאחר עמוד השחר מהקצנים בכל כחי כנשיות ובחי מדרשות ואומרים השירה של ים בקול
נעים וערב וזמרה כל ופסוק פסוק בזמר מיוחד הש"ך קודם ואחריו הקהל כי גם בכל השנה אומרים
השירה פסקא פסקא : קבירת המתים לרוב בלילה כי בכל ערי הקדושות אין מלינין בהם את המת
ובפרט בירושלים שאין מלינין בה את המת מעולם מדין חו"ל :

הטהרה צעה"ק עבודה קשה היא שרוחנין את המת בחוף גופו שופכין מים דרך פי הטבעת
ומנגללין אותו והנה ומעמידין אותו עד שהמים נשפך לחוף וכן עושין פעם ב' וגו'
עד שילאו המים זכים כברייתם לפעמים ימשך הטברה שתי שעות ויותר שם אין קוברין את המת
בטלית

הסעודה ההיה לערך שעה אחת ולא יותר ובשעת ימי המשחה ישבו החתן והכלה ביחד חתח על חופה נאה ומקבלים שם כל הבאים לברכה ויחוגו בה בשמחה רבה . הכלה לא מסתפרת שערת ראשה לעולם רק נהרים שלא יגלו אף שעה א' לחוץ כי הצעפים שלהם מכסין היטב השערות אבל נשי האשכנזים מגלחים את ראשם תמיד בגדיהם אינם רחבים רק בצניעות על ראשם לעף כמו שאלכו הנשים במדינת הים מלפנים ומנכסים גם את האזניים חבשיטין איך להם כ"א ממי האזניים ומי שיש לחל ידו חולה על זוארה מטבעות כל זה הנק' (סאלבא) ובחוכן מטבע הנק' (אויביל) ויש שעושים עק של כסף מזהב או של זהב סביב הזוארה הנשים כל כבודה בת מלך פנימה עושין לרכי הבית חופות ולשות ותופרות ומבשלות ומכבסות ושאר לרכי הבית איך הולכין בשוק לסחורה ואיך יושבין בחניות ובפרט ליבב בשוק כמו באן במדינות הים מי ראה כזאת כי לתרפה גדולה יחשב ובפרט בחולות מי יראה אותם בשוק כלל הנשים רובם ככולם הולכים בכל יום שחרית וערבית להתפלל לבתי כנסיות ובתי מדרשות לרוב ישאו הנערים נשים בהיחס בני י"ד שנה ופחות והנערות תהיינה לחים בנות י"ב שנה לרוב ומנהג קדמון בירושלים הוא שכל נערה אשר לא כלו לה י"ב שנה לא תגשא בעיר רק יעשו החופה בכפר הסמוך לירושלים . בכל ח' איך מי שיודע לנגן בכלל וכינור ואיזו חנשים שבאו מחו"ל לשם והם מנגנים בכינור על החתונות אך לא האריכו ימים שמה וזה כבתי שנים שבא יודע נגן וכינור לעה"ק לפת"ו ועשה שם כבתי חדשים וקראו אותו על החתונות ואת"כ הלך לחו"ל והזר והביא אהו עמו כינור חדש קטן וכינור הגדול הנק' (באם) וחליל הנקרא (קליינד) ולאחר שהי שבעות נפטר לבית עולמו או ראו בחוש שאסור לומר וכינור בעת החורבן כמאמר רז"ל . בא"י מתפללים בלילי שבת ובלילי יו"ט בעליהם . בא"י יש חבורות משמחים חתן וכלה ויש להם חוף וכשיש חתונה בין עשיר ובין עני הולכים לשם ומכין בחוף ומנגנים בפיהם בכל כחם ורוקדים במחול בכל מיני שמחה עד אור הבוקר . והם האשכנזים : האשכנזים יש להם חבורות . א' חבורה ניקור חולים . ב' חבורה הלויית המה . ג' חבורה קדושה . ד' חבורה לינה חלל החולה ע"פ הגורל . ה' חבורה הכנסת אורחים לכל מי שיבא מעיר אחרת . ו' חבורה עולי רגלים בעה"ק לפת ועבריא ח"ו כל א' נותן בכל חדש עשרים פארים וכשיגיע ג' שבעות קודם חג הפסח או שבעות או שוכות עושים פתקות מכל שמות החבורה וכנגדו פתקות חלקים וביניהם פתקה זכה בגורל וטורפין בקלפי החלקים לבד והנכחים לבד וא' נותן ידו א' בהנכחים וידו א' בהחלקים ולוקח א' מכאן ואחד מכאן וכל שם אשר יעלה עמו הזכה בגורל הוא זכה ונחמים לו על הנחלות הדרך לירושלים ולהברון ונחמים לו מכח מליצה גדול על כח רש"י להחבורה אשר בירושלים כי גם בירושלים יש חבורי עולי רגלים כנגדם לקרב את האיש הנבחר וכל החבורה כותבים שמוניהם על נייר שיזכירם בכל מקומות הקדושים אשר שם כי איך ביכולת כל א' לעלות לרגל לירושלים ח"ו מהולאות הדרך המרובה ושוכרים סוס לרכוב וכשבא לירושלים הולך אל גבאי של החבורה ומראה לו הכח מיד מקבלו בשמחה רבה ונותן לו בית מיוחד נאה ומאכל ומשהה כיד המלך וכשהולך על קברי הצדיקים או אל הכותל המערבי הוא מזכירם לטוב ומתפלל בעדם ולאחר המועד הולך לחברון על קברי האבות הקדושים ולשאר קברי הצדיקים אשר שמה ואח"כ חוזר לביתו לשלום והחבורה הם שמחים עמו ושוחים יי"ש וגם במועד מתקבלים יחד ויושבים ואוכלים ושוחים ושמחים מהרה חכה לעלות לניין צרנה לראות פני השכינה ג"פ בשנה :

הספרדים בשבת בשעה ג' אחר חלות ידרוש א' מהחכמים צביהכ"ל בעיני הדת והאמונה ומוסר השכל בכל ח"י הש"ן לא יקדש על היין צביהכ"ל גם לא יבדיל על הכוס כמו"ש הספרדי לא יאמרו כל פיוט בכל השנה רק יתפללו התפלות הקבועות מאנשי כנה"ג מלבד ציוס הכפורים יש להם ויודות הרבה ואיזה פיוטים באמצע פסוקי דזמרה אבל הפלה העמידה של ר"ה ויה"כ אומרים רק נוסח התפלה בלא שום פיוט : המגילה נקראת בירושלים צט"ו באדר ובי"ד הם שמחים מעט במאכל ומשהה בלפת קורין את המגילה בי"ד וצט"ו ועיקר הסעודה והקריאה היא בי"ד בטבריא בי"ד וצט"ו כתבאר במס' מגילה מהמת שידה דימא כי טבריא היא מוקפת חומה מג' רוחות ולד א' היא כנרת וגשתפקו אם חשוב מוקף או פרוז ומחמה זה הספק גם בלפת עושים השני ימים כי לפת נראה בטבריא אע"פ שאינה

האיש במכות אכזריות למען יגיד כמה נעשה זאת כי חשבו למכסף ויהי כאשר ענו אותו הודה כי
הרג את רבי שלמה בן גפירול וינו המלך ויחלו את הרוח ההוא על התאנה לכפר פני נפש הדיק:
יבנה זה קבר ר' גמליאל ולא נודע חיוה היא ובנין נאה על קברו ונראה שהוא קבר ר' גמליאל
איש יבנה:

נשלם שער קדושי הארץ ובזכות קדושי הארץ אתחיל שער מנהגי הארץ:

שער מ מנהגי הארץ

מנהג יפה אף נאה בעה"ק ירושלי לילך למרו' מראשון מקום מקדשנו ולעמוד אחר כהלינו הוא
כותל המערבי אשר אמרו חז"ל שמשול' לא זה שכינה משם אף בחורבנה אחר הטבילה
ולבישת בגדי לבני' ובבואם שמה כורעי' ומשחחוי' בהכנעה ואומרי' מה נורא המקו' הזה אין זה
כ"א בית אלהי' וזה שער השמים וארבע אמות טרם יגשו חוללי' המנעלי' ויקרבו אל כותל
יסוד בית קדשנו ומופלי' על פניהם עליו ומחבקי' ונושקי' את אצבע הקדושי' באהבה וחביבה
יחירה ומעוטפי' באימה ויראה ואומרי' שיר השירי' בקול זמרה גם ההלי' עד גמירא בקול צוכי'
להעלות השושנה מבין החוהי' ואחרי כן מתפללי' תפלה המנחה ברוח נמוכה ומתפללי' תפלה קלרה
בנפש מרה כל א' על משפחתו אשר בגולה והולכי' לביהכ"ל לקבל שבת ויש אשר נשארים שמה
ומקבלי' שבת בקול שירה וזמרה ורובם הם הספרדי' ויש הולכי' בכל יום אחר התפלה ואומרי'
תפלות והחנונים:

ובהגיע עת מועד חג הפסח בערב פסח אחר טבילה יו"ט ולבישת בגדי יו"ט הולכי' כל העיר
אנשי' ונשי' וטף וגם משאר עיירות וארצות הבחי' לחוג את חג הפסח בירושלי' לפעמי'
יהיו כשלשת אלפי' איש ועושי' כסדר המבואר למעלה ואומרי' סדר קרבן פסח לקיי' ושלמה פרי'
שפתינו ואומרי' תהלי' ושאר תפלות המשצרים את לב האדם וקול הצוכי' נשמע למרחוק מאד
ומתאנחים מקירות לבם מיללי' בקול מר בהעלות על לבם במקום הקדוש הזה מה היה נעשה
ביום הזה ועכשו אנו רואי' בהטמאי' הפראי' מקרקדי' בהיכלו בלעג וקלות ראש והפגרי' הם מביאי'
בהוכו. וכל החוששות בו עושי'. אהה:

עתה אהם אחצ"י מי יראה כזאת ויוכל להתאפק ויעזור רוח ולא יקרע סגור לבבו ולא ישפוך לבו
כמים ועיניו מקור דמעה היש שבר כשברנו. אהה ויקראו זה אל זה לאמור בואו ונתחזקה
בתפלה ובתחנוני' לפני בורא עולמי' אולי יהעשת לנו וישמע לעקבתו ויגאלנו ויבנה בית בחירתנו ונקריב
סדר קרבנותינו בני"א ואחר תפלת המנחה הולכי' לביהכ"ל להתפלל תפלת יו"ט וגם תפלות
המוספי' של כל ימי חג הפסח ועלרה וחג הסיכות ור"ח הולכי' מכל בתי כנסיות ובתי מדרשות
להתפלל לפני כותל המערבי וחיל ורעדה אחזתם בעת אומרי' ומפי חטאינו גלינו מארצנו ונטל
כבוד מביח חיינו ובפרט בערב יוה"כ וערב ר"ה שופכי' שם לבם כמים יהי רחן שיבנה
ביהמ"ק בני"א:

המנהג בירושלי' לילך בכל ער"ח אל קבורת רחל אמנו רחוקה שתי שעות יגם בשאר ימי השנה
ובפרט בני"א מרחשון יום מיתה ללון שם ובלילה גומרי' תהלי' יחד מלה במלה בקול נעים
וכל א' מתפלל בעדו ובעד משפחתו וכוח שמש על נייר ומניח שם ודולקי' נרות הרבה עם שמן
זית ובצקר מתפללי' בליצור ומנשקי' את הליון והולכין להם לשלוש והאזן אשר שם יעקב אבינו
ע"ה למנחה ככתוב בתורה עד היום עומד באמצע הביהמ"ד שלה גבוה כחמש אמות ארכו כשש
אמות וטוח בסיד:

המנהג לילך בחג המצות לכפר רמה לקבורת שמואל הנביא וישבו שמה כשנים או ג' ימים ואוכלים
ושוחי' שם ושמחי' ומתפללי':

המנהג שם לילך למערת שמעון הדיק בל"ג בעומר אנשי' ונשי' וטף בשירי' ושמחה כי לפני
המערה יש מישור גדול מאד ונחמד ונאה מלא עצי פרי תנובה ודשא כגן ה' ועושי'
תגלחת

שער ה קדושי הארץ

כפר ענן שם קבר רבי אבא הלפתא וגדר סביבו ועץ גדול עליו והללו קבר רבי יעקב א"ת כפר חנניה חבי רבי אליעזר בן יעקב. והללו מערה כחומ' וזה קבר ר' אליעזר בן יעקב וזית גדול לפניה ומפללי' בו ולהלה מבס מערה וזה קבר ר' חנניה בן עקשיא והלמידיו וזה כיפות ובכל כיפה המשים קברים זה לפניה מזה :

כפר שזר בו קבר ר' שמעון שזרי וקבר ר' שמעאל בן אלישע כהן גדול מהרוגי מלכות ועליו עץ חרוצין והללו קבר ר' שמעון בן אלעזר :

כפר פקיעין שם המערה אשר נטמן בה רשב"י ור"א בנו י"ג שנה (שבת ל"ג ע"ב) בנקרת הצור מקום שני אנשים ולא יורה ולפניה עני חרוצין הרבה זקנים. ולמטה מטע מעין גדול וחזק ומחוק ובס מדגרא דלוד. ולמעלה מן הכפר הזה קבר ר' אבשיה רבה בסל המדרש רבה וליון הרום עליו :

כפר כוהין שם נקברו מלכי בית חשמונאי ועל קבריהם שצעה עמודים נפלא' ולא רחוק מהם קברי שצעה בני חנה אשר הומחו על קדוש הבס הנזכרי' (במוס' גיעין דף ל"ג) ועליהם בית הפלה לנזרי' :

כפר רמיה עיר מולדת שמואל הנביא. והוא קבור שם במערה גדולה רחבת ידי' ועליה בנין נאה נאה וגדול אשר בנה מהמד באשא בר יושלי' והוא כדמות עיר קטנה :

כפר עברתא שם קברי אלעזר ואיתמר על הר גבוה ועליה' צווי' גדולי' ונאי' מאד והללו מערה גדולה ועליהם מגדל רם ובס קבורת שצעי' זקני' ומשמר לפניו ולא ייחו כל א"ת לבוא שם :

כפר הרם היא המגת סרח בו הר גבוה והלול נקרא געש (ביחושע כ"ד ז"ו) ולרגלו מערה אשר בה קבור יחושע בן נון גם שם קבר נון אביו ועליו ליון גדול ונאה לפניו בית הפלה לישמעאלי' ובו קבר כלב בן יפוגה :

בית לחם במרחק תהום שבת לפניו קבורת רחל אמנו על אס הדרך ומחמד באשא בנה עליו בנין נאה וכפה עליו גדולה עגולה ולפניה עזרה גדולה מרובעת אשר תיקן אותה השר והטפסר הצדיק רבי משה מונטיפיורי כ"ו אחר שנחרבה וי"ב בה דלת מנופה ברזל ומפתח גדול ביד היסודי' יושבי עה"ק ירושלי' ח"ו כל ברואה לבוא להשחטח על קברה לוקה המפתח מיד היסודי' קרוב לה כפר ובו באר אשר שאבו שלשה הנזכרי' מים דלוד (שמואל ב' כ"ג ע"א) וקרוב לו קיפת עיר מולדת עמוס הנביא :

כפר חלחול שם קבר גד החוזה שומרון שם קברי אלישע ועוזדי' הנביאי' :

כפר ארבל שם קבר נתאי הארכלי וקבר ארבעה שצעי' (מי המה) ודינה בת יעקב אע"ה :

כפר חוטיין קרוב אליו ושם נקבר רבי יחושע בן פרחיה ויהרו חותן משה :

חקוקה בערבו (יקוק) עיר קטנה ובס קבר חקוק הנביא וקרוב לו קבר רבינו צחיי אף לא נודע א"ת ר' צחיי הזקן בעל ס' חובת הלבבות או המפרש על החורה :

כפר בנה קרוב לו בו הר גבוה ובראשו קבר יונה בן אמיתי הנביא בית גדול עליו ובמורד הכר מערה קטנה נאה וזה קבר ר"ש בן גמליאל :

צפורי עיר רחוקה מספריא דרך שהי שעה צראש הר גדול ולדעת חז"ל (מגילה ו א) היא עיר קטרוך הנזכרת בשופטי' (א ל) זה קבר ר' יהודה הנשיא נכד רבינו הק' גם מערה מיוחדת לרבן גמליאל וצנדה מערה מיוחדת לאחינו ר"ש שניהם בני רבינו הקדוש אליה גלו הכנהדרין אחר החורבן (ר"ה ל"א ב). כפר עליבין מקום קרוב אליה וזה קבור ר' מחיאל בן חרש :

רומי מקום קרוב לעבריא ובו נקבר אביה בן ירבעם (מלכי' א' י"ד י"ח). ערביא בו קבר רבי חנינא בן דוסא ואשתו ור' ראובן אלטרובלי. שבנין בו קבר ר' יחושע דכפר ככין ואשתו. כבול שם קבור ר' אברהם אבן עזרא ור' שלמה בן גבירול וכחוב צסדר הדורות סיפור שקבל מחכמי הדור כי ישמעאל א' לבש קנאה עליו מרוב חכמתו והרגו וקברו בננו אלל האנה אחת והאנה חננה פניה קודם זמנה ועשהה תאני' גדולי' וישים מאד וגשמע הדבר למלך וינו ליסר את הא"ת

שער ה קדושי הארץ

כפר ברתותא זו קבר רבי אליעזר ברבי יהודה איש כפר ברתותא :
כפר תיבנין זו קבר שמגר בן ענה :

כפר עכברא שם קבר ר' ינאי ושני בניו ר' דוסחאי ור' נהוראי חוך מערה בפרדס מלא עלי פרי
נחמדיס מאד ולפני המערה משין מים חיים אשר כעת נשחת גם זו גן נחמד גדול
מלא עלי פרי הדך אחרונים טובים מאד :

תנחום שם קבר נחום הנביא וי"א כי שם גם ר' הנחום ור' הנחומא אך יוכל להיות משנה בידם
ע"י מצטא שם נחום עה שני השמות האלה :

כפר מירון קרוב לכפר חצר גדול רחבו חמשים אמה וארכו שבעים אמה סביב החצר בחוכו
חדרים הרבה תחזיים שנים ושלישים . בהם מקיס ללון לאנשים הרבים הבאים שמה

בל"ג בעומר לאחרים יש גם חצר גדול שם בור מים גדול ובחי כסאות באמצע החצר עץ אגוז
גדול יפה טף . לפאת מערב בית מדרש גדול ועליו כפה צמיו והוא עומד על המערה אשר תחזיו

אך המערה עכשיו סתומה ובבית המדרש הגדול יש ציהמ"ד קפן ובו ליון המכוון כנגד מנוחה התנא
הקדוש האלהי רשב"י ושם ארון קודש ע"ס ס"ח נאה ונרות של כסף דולקות תמיד נאים מאד .

ובכותל צפונית יש שם ליון המכוון כנגד משחת בנו הקדוש ר' אליעזר וגם עליו כפה כי הם מנוחה
בחך המערה כמבואר בזכר הקדוש ממערת מרוגיאל בפחת החצר יש בית וליון שם קבר ר' יצחק

לא מודע איזה ר' יצחק) . רחוק משם כמהלך עשרים אזה ליון ר' יוחנן הסנדלר ליון גבוה ונאה
בו פחת קטן לתוך המערה אשר א"א ליכנס בו ומאמצע הליון עולה חילן בוטים נאה . אלל קבר

ר' יוחנן הסנדלר יש מערה ואומרים כי הוא המקיס אשר עבד בו ר' יוחנן את העורות קרוב
לשה מערת הלל הזקן ותלמידיו והיא נשלחה בגדלה וכוכין יפים בה תצובים באבן והיא גבוהה

ומרובעת כבית נחלב בהר מאבן אחת ועל גג המערה חילן גדול אשר ענשיו משתערים ולמטה על
פי המערה בחוכו עשרים וארבעה ארומות גדולות של אבנים כסויים מצויירים בכותל דרומי אשר שם

הפחת לא נחלב מאומה אך בשלשה הקירות האחרים חצובים ששה כוכין גדולים ועמוקים ובכל כוך
ארבע ארומות ובראשם ארון ר' הלל הזקן . וגם יש בקרקע חצובים כמי קברים ארוכים פתוחים

ציוס ל"ג בעומר בכל שנה המערה מלאה מים כמעט עד חציה אבל יש שם אבנים גדולים שהולכים
עליהם גם הארומות הם מלאים מים ויש שני ארומות שהכסוי שלהם נעקר מעט ממקומם והבאים

שמה שואבים בכלי מן המים ורוחצים ראשם ופניהם וידיהם מפני רשואה ולפני המערה מאד
אחד יש ארבעה ארומות משוקעים עד חציה בעפר ומאד השני ג"כ ארבעה ארומות כמוהם של אבנים

גדולים מאד ואומרים כי הם המשמשים שלהם לפחת נגב המערה יורדים לעמק גדול של אבנים
ועוזרים את מי מגידו ועולים לראש הר גבוה מאד מלא אבנים גדולות מאד . כמעט עולים צידים

ורגלים הוא ההר חבור שם מערת בית שמאי ואשמו ובין אבנים גדולות עליהם גם קברים אחרים
וקרוב לזה מערה יפה גבוהה מלאה כוכין ופחתה למערב וקוראים אותה מערה הכהנים ועל פחת

המערה נחלב כחבנית ידי כהנים בעת הדוכן ושם חורבות רבות של אבנים גדולות ואבני מחלב
ועמודים הנוחנות עדיהן כי היה שם עיר מלפנים והיא העקף על מ:ידו המבואר במקרא אלל מלחמת

סיסרא . וקרוב לשם אבן גדולה עומד גבוה ומרובע ונקרא צפי כל כסא של אליהו על פי מסורת
בידיהם כי לשם יבא אליהו תחלה ויחקע בשופר גדול לחיכותיו :

כפר קדיתא שם קבר ר' ערפון וגל אבנים עליו לליון ורחוק ממנו כמהה אמה קבר ר' יוסי בן
קסמא ועליו גל אבנים ועץ שקדים . וקרוב לכפר קבר ר' צנימין בר יסא ואללו

קבר ר' יוסי חסופה וגל אבנים עליו . גם קבר ר' יהודה בן בחילא :
כפר גוש הלב שם קבורים שמעיה ואבטליון . ואדרמלך ושראזר בני סנחרב שנהגירו ובבקעה

קרובה לכפר זה קבר יואל בן פחואל הנביא :
כפר בערהעם שם קבר עובדיה הנביא במערה . גם שם קבר מר זוטרא חסידא וקבר רב נחמן

חסופה בעל גבוהת הילד :
כפר פרארי שם מערה אשר בה קבור ר' נחמיה העמסני . ואללו קבר ר' ישמעאל יר פלוגתי'
דר' עקיבא :

שער ה קדושי הארץ

ואמר הטי בכסית ר"ל חנו לנו מעות שמירה לקחתי מכל א' חמשה פארים ונתתי לו ולא רצה כ"א עברה לגלגולת ואכן רה וכה וארא כי איש ערבי אחר אין עמו אמרתי אחי הכו והכו אוחו מכת מות ואף גם פרוטה א' לא לקח אבל היה לנו נס גדול שלא בא בזמן ההוא בוס ערבי כי תמיד הם עוזרים ושבים והלכנו לשלום לדרכנו :

בפר עין זיתון אחרי הכפר יש מערה נכסין בה בפישוט ידים ורגלים שם קבר רבי יהודה בר' חילעי וגם אביו חילעי וקרוב להם קבר הגאון רבי יוסי סרגוסי רבו של הרדב"ז איש לדיק וחסיד ודרכו היה לעשות שלום תמיד בין איש לאשהו ובין אדם לחבירו ואפילו בין הגוים והרב מרן הב"י נהג בו כבוד ונקרא בפי כל לדיק הלבן כי יספרו שפעם אחת גיר השר שיביאו לו היהודים איזה מאות הרנגולים לבנים ולא היה באפשרות שיביאו והלכו על קברו להתחק לה' להעביר את רעת העלילה הזאת כי אמר שיעשה להם משפט קשה אם לא יביאו אליו ובה בחלום לאחד ואמר לו שיקבלו תרנגולים כמספר אשר בקב השר ויעשו האנשים כן ואחרי נאספו יחד פחלים נהספו כלם ללבן ולכן מכונה בפי כל ר"י הלבן על אשר נחלצו התרנגולים וקרוב לו קבר ר' נהוראי סבא :

בפר ביריא למעלה מן הכפר בהר יש מערה ובה קבורת אבא שאול ואשתו :
בן גבלין לשמאלו גל אבנים והוא קבר בניהו בן יהודע אך לא נודע איזה בניהו הוא כי שנים היו א' בימי דוד (ש"ב ח י"ד) והשני בן בנו בסוף ימי שלמה (שם ב כ"ג) וקרוב לו קבר אנטיגניס איש סיכו בראש ההר וקרוב אליו קבר נתן זולתא :

בפר אבנית בראש ההר אשר שם קבר ר' יהודה נשיאה נכד רבינו הקדוש . מבי דינא דשרי משחא (ע"ז ה') ותלמידיו רחוק אלף אמה מקבר בניהו בן יהודע ועליהם ציין הרום וצמזמת ההר בשיפולו יש מערה נאה עם כוכין ארוכה ונפלאה ושם קבורים אב"י ורבא ומן המקום ההוא רואים את כל ככר הירדן :

בביארעתן קרוב לאם הדרך קברי רבי אליעזר המודעי ורבי יעקב איש גבוריא ועל שניהם מצבה ואולם הר גדול ובאמצעו קבורים רבי יונתן הורכנוס ור' יצחק בן אלישב :
עמיקה קרוב אל הכפר קבר יונתן בן עוזיאל ועליו ציין אבני מחלב נאים פטורי לזנים פרחים ועץ גדול נקרא סנדייאן והוא שריקה לא נמצא כמוהו ביפיו ועוביו וברוחב ענפיו המשחערי' למרחוק והוא יולא מאמצע הציון הרבה אבנים גדולות חולין בין הענפים אשר חבקו אוחס צעה עלוחם מן האדמה והוא פלא גדול :

בפר פערעם שם מערה אשר בה קבורים חוגי המעגל ואשתו והאלס היה בית מדרשו אך נחרב ובעבר ההר לז שני המערה ובה קבורי' אבא הלכיה בן בנו וחנן הנחבא בן בחו :

בפר דלא תא בו הר ובראשו קבר רבי יוסי הגלילי ועליו ציין ועץ זית וגדר סביבו גם קבר רבי אליעזר בנו וציון עליו ומחוץ לכפר מישור מלא עצי זיתים ושם קבר רבי הלל ועליו ציין אך לא נודע איזה רבי הי'לל :

ראש אל אחמר בראש הר גבוה אשר שם קבר רבי זמרא ורבי יוסי בנו וציון עליהם . ומן המקום יוכלו להשקיף על פני כל הגליל :

בפר עלמא לנשיאו קבר רבי יהודה בן הימא וציון עליו וקרוב אליו מערה גדולה ובהוס מערות אחרות רבות ונקראת מערת הצבליים . ושם קבורים רבה בר רב הונא רב הממונה רב חננאל ורב הונא ולדרומו קבר רבי אליעזר בן הורקנים בתוך כרם וציון יפה על קברו וקרוב לו קבר רבי אליעזר בן ערך מאבן שיש ומכסה מאבן גדולה עליו ואומרים כי פעם א' לקחו הישמעאלים את האבן ההוא וישאוהו אנשים רבים משם לרחיים וישכימו ממחרת והנה איננו וילכו אל קברו וימצאוהו שמה וקרוב לו קבר רבי יוסי הכהן . גם בין הכרמים קבר רבי אליעזר בן עזריה ועץ פרי בוטים על קברו אשר יעשו ממנו שמן :

קדש שם קבר דבורה הנביאה וברק בן אביטעס וחבר הקיני ויעל אשתו ועליהם אבנים גדולי' מאד :
במזיים שמה מערה מקיס כשהירדן יולא ושם קבר שבואל בן גרסוס בו צמעה ועליו חילן שמו סנדיין וקבר עדו הנביא ועליו חילן בוטים :

בראש ההר סלע ואללו קבר ר' ייבא סבא ורחוק ממנו כמאתים אמה לפאת מזרח קבר אוריה הכהן .
בראש ההר לפאת לפונה יש סלעים רבים בגובה אחת ככדור ויאמרו כי גם גאפפו רשב"י
וחלמידיו ללמוד האדרת דבי משכנא ושם קבר ר' יוסי דמן פקיעין וקרוב לשם קבר בן
הא הא קרוב לחל בראל המזכר הר גבוה ובראשו קבר ר' יוחנן בן ברוקה .

קרוב לכפר קומאה אשר בין לפת למירון יש הר ובו מערה ובה קבר ר' יוסי דמן יוקריה וזמין
הרום על המערה והמערה נסתמה גם קבר בנו אשר הענישו על שהוציא תאים שלא בזמנו
להשועלים (תענית כ"א א) רחוק ממנה כנגדה מערה אחרת חלל כפר עין זיתון בה קבור ר'
כרוספדאי האמורא ושי לדיקים אחרים אשר נשכח שמותם קרוב לשם הר גדול ובראשו סלעים
רבים וביניהם עמק שם מערה ובה קבר חלקיה אבי שמואל הבייא וקבר ר' בגאה האמורא בדרך
הסולך מנצח לכפר עין זיתון בקצה גדולה מלאה עצי זיתים ושימת מים וקרוב לה קבר ר' חילא .
מבריא ברחוב הישמעאלים יש ביה"כ"נ חרבה הנקראת על שם הגאון בעל סל"ה הקדום כי שם היה
מקום חפלתו הקבוע . חלל שער המערבי יש מקום לים ואומרים כי שם קברי הסנהדרין
אשר ישבו שם אחרי גלו מאפרי גס בה קבר רב למח גאון בה לישמעאלים מגדל גדול ואומרים כי
שם קבר בה כלבא שבוע . אשת ר' עקיבא וקוראים אותה קבר הזקנה .

חויץ לעיר עד החומה לרוח לפנות קבר ר' יוחנן ואללו קבר ר' הנחל תלמיד רב וקרוב לו קבר
רב כהנא ואללס קבר הנגר הגדול רבינו משה בר מימון ז"ל וקבר אביו ר' מיימון ז"ל קרוב
להם קבר הגאון הקדוש ר' ישעיה הלוי הירוויץ בעל הסל"ה למערב יש הר גבוה וארך ועליו קבר
ר' עקיבא רבו של רשב"י גם שם מערת ר' חייא וזמין יהודה וחזקיה ועמם רב הוגא לדרוש בדרך
הסולך לחמי עבריא יש בית הקברות ובו ספונים לדיקים וחסידים גאונים חדשים גם ישנים . מרבני
אשכנז הנודעים הם הרב הקדוש ר' נחמן האידיענקר והרב הגאון הקדוש ר' יעקב שמשון שפישיפקר
ועל שניהם ליון ארוך הרב הקדוש ר' מענדילי מפרמיסלאן הרב הקדוש ר' מענדילי ווישישסקער הרב
הקדוש ר' אברהם קאליסקער הרב הקדוש ר' זאב וואלף ששנוסמערער ורבים לדיקים כמוהם :
ברחוק חלי שעה קרוב לחמי עבריא יש גל אבנים ושם קבר ר' ירמיה האמורא וקרוב אליו חצר
מוקף שלש קירות ורלפת אבנים ובחוכו ליון ושם קבר ר"מ בעה"צ החגא כאשר היה לפני
מוחו יהבו ערסו על כף ימא (ירושלמי כלאים) ובעתים מזומנים יוצאים אל קברו בקהל עם קדוש
ולומדים תורה ומתפללים וכל לרה שלא תבא נודרים שמן זית על קברו וגם בכל השניות ישר'
ואללו קבר ר' חמי ור' חסי ואין עליהם שום סימן גם קבר ר' זירא המזכר (במגילה ו ב) :
במרחק תחום שבה למערבה יש מקוה הנקרא מעון והוא מדבר מעון אשר ישב שם דהמע"ה
בברחו מפני שאלו (שמואל א כ"ג) קרוב לה בחמי תחום שבת יש מערה ובה קבורת
יוכבד אס משרע"ה וליפורה אשת משה ואלישבע בת עמינדב ויש אומרים שגם בלהה חלפה
קבור שם :

שבם רחוק מהעיר כחמשים שבת חלקה הסדה אשר קנה יעקב אע"ה במאה קשיטה מיסור נחמד
למראה גדול כמחלק שלשה שעות ובו שדות נושאים כל פרי תבואה למכביר ובאמצע קבור
יוסף הצדיק ועליו בית בלא גג רק ארבע מחיצות של אבני מחנצ ובאמצע ליון נאה על קברו ומגדדיו
שני עמודים גבוהים חמה וחמי ואומרים כי שם ליוני קברי שני בניו מנשה ואפרים ואלל הבית יש
מערה נפלאה ונקראת באר יעקב והדלת של שער ליון יוסף הצדיק סגור וערבי ח' שומרו וכשרואה
יהודים באים לשם פוחת להם השער ולוקח עשרה פארים מגלגולת :

ופעם ח' כשהלכתי מירושלים ללפת דרך שכה היינו כעשרה אנשים ובאנו לחלקה הסדה וכשראה
אותנו בא חליוו בשפתי חלקות כדרכם לומר (שלוס עליכס אינחו חביביו כף חלכיס . אישאה
דאוועדכון הו) ר"ל שלום עליכס אתם חביבי כינא היליכס (ר"ל כחכס) ומה אתם עושין כאן
קרובי חליו חמי אמרתי אנהו בידנא פאז גוואי (זיואי) רנד אל לדיק לגיער (זאשר) תומ"י הניח
ידו על ראשו ועל עיניו ואמר (על ראשי על עיני) ר"ל חמי אשא על ראשי ועל עיני וגזתי לו חודה
וסתח השער ועשינו השתטחות על קברו ואמרנו שם תשלוח ותהליס ככל חשננו והערבי עמד על
פתח השער ואחרי הנביקות את אבני הקודש קמנו מכרוע על הברכים ורצינו לילך ולא הניח אותנו
ואמר

שער ה קדושי הארץ

שנ"ה קבר הרב הגאון ר' משה חאניו נכד הגאון ר' משה גלאנטי וניסו של הגאון בעל פרי חדש
 נפטר בשנת ה"ח ת"ג קברי הגאונים ר' יונתן גלאנטי ר' יעקב אבולעפיה ור' משה צמ"ר שלמה
 מאנים ור"מ צמ"ר משה וויטל ור' טוביה הלוי בעל ס' חן טוב ומערות רבני אשכנז מלכים חכמים
 וסופרים לדיקים וחסידים גאונים אין מספר ורבנים חסידי עולם אשר נשכח זכרם ומן הגודעים עיד
 הם הגאון החסיד המקובל ר' אלעזר מקראקא אב"ד באמשטרדם בעמ"ח ס' מעשה רוקח על המשניות
 ומקום קבורתו אלל פתח המערה בימינו קבר הגאון החסיד ר' יששכר בער אבד"ק זלצטשוב בעמ"ח
 ס' צח עיני על גפ"ת וס' מבשר לזק על החורה מנוחתו במערה הנקראת על שמו ופתחה למערב
 קבר הגאון הגדול החסיד ר' ארי' ליב הלוי וואלעשיסקר במערה הנקראת על שמו ופתחה לדרום
 והיא בדרך ההולך מקבר האריז"ל לקבר הב"י ועל ליון קברו יבנה בשם הרב אהב חורה בי ק
 זוה לפני מותו ואללו קבר הגאון החסיד ר' דוד שלמה אב"ד סראקא בעמ"ח ס' לבישי שרד וס'
 ערבי נחל ושו"ת נאות דשא ולא היה ניכר שום ליון ומצבה רק היה קבלה שכאן מקום קבורתו
 לקחה עמי ד' הצירי יחסרנו ומלאנו בעומק הארץ מצבה ישנה נחקק אותיות מטושטשות פ"ג הרב
 הגאון ר' דוד שלמה בר אביגדור שנת הק"ע כ"ב מרחשון ועשיו נפש גדול על קברו ואת אבן
 המצבה חצבו ועשה כחדש ממש ואני בעלמי פיתחתי עליו אותיות גדולות נאות משוקעות פ"ג הרב
 הגאון הגדול הלדיק החסיד ועמו המפורסם ר' דוד שלמה אב"ד סראקא בעמ"ח ס' לצושי שרד על
 יו"ד ואו"ח וס' ערבי נחל על תורה ושו"ת נאות דשא עלה בסערה השמימה כ"ב מרחשון שנת הק"ע
 ונתיי בהם לזע שחור ושמנו את האבן הגדולה הזאת על הקבר זכרה לי אלוה לעוזה ואללו קבור
 הרב הגאון הלדיק הקדוש המפורסם ר' אברהם דוב אבד"ק נאווריש ז"ל אשר בא לעה זקנתו לעה"ק
 לפת ונחמנה לראש וגשיא בחנם ורוב לזקתו קדושתו וטהרתו אין לשער גם צו המערה יש קבר
 הרב הגאון החסיד אבד"ק הוסיקאב ז"ל אשר בא לעה זקנתו לשם וקנה לו ביה ועשה בחיבו מקוה
 מים אשר נהמלא ממי הגשם ולעה פטירתו זוה לטבלו במקוה שלו דוקא וכשנסטר היה המקוה ריק
 אין זה מים ונגמר בדעת החבורה הקדושה לטבל אותו במקוה של רבינו האריז"ל כי היה מן
 הנמנע לטבל אותו במקוה שלו כי השמש היה על הארץ כימי קיץ ובחוד שעה נהקדרו השמים בעבים
 וירד מטר הרבה ונחמלא המקוה וטבלוהו בחוכה והיה לפלא גדול ולגם כך סיפר לי חמי שהיה
 בזמן ההוא ועוד קברי גאונים קבר הגאון הלדיק רבי חיים אבד"ק טשערנאוויץ בעמ"ח ס' סדורו
 של שנת ובאר מים חיים על החורה מנוחתו במערה הנקראת על שמו ופתחה לדרום קבר הגאון
 החסיד ר' משה הלוי אבד"ק אוצניצ ויהא על מערת הגאון מוואלשיסק הנ"ל :

אצל בית הקברות לפאת מערב יש מישור נחמד נושא פרי תבואה ועלי זהים שם קבר התנא
 האלקי ר' פנחס בן יאיר וגל אבנים על קברו ושם הולכים להחפלה בעת זרה וכמה פעמים
 אשר בעל השדה הערבי לא הניח להיהודים לכנס לחוף השדה אל קברו כי אמר שנקלקלים את
 תבואתו לשנה הבאה לא נמח שדהו שום ירק עשב ומאז והלאה קבל עליו להניחם לך בכל עת חפזים .
 ברחובות הישמעאלים בלפה יש שני מקימות א' בגובה העיר למזרח ושמו דהרייא העליון והשני
 בשפיע ההר למערב ונקרא דהרייא ההחון ושם קבר עדינו העלמי המכר (שמ"ב כ"ג ח)
 לפי הקבלה והוא במקום מהצב אבנים וקרוב אליו מהצב אחר ושם קבר ר' חולפיה המתורגמן
 מהרוגי מלכות והוא בצור גדול ועמוק אשר הושלך שם לפי הקבלה ומשה ולמטה יש סלע גדול
 מרובע כעשר אמות ופתחו קבר יהודע הבן אבי צביה אשר היה בימי דהמע"ה ומשם והלאה
 אילן חרובין ופתחו קבור בריה דרב סארא המכר בזוהר פ' הרומה . ולמטה בדרך הזה ללד מזרח
 יש מערה ובה קבורים יוסי בן יעזר ויוסי בן משולם ויוסי בן יוחנן :

במערב העיר לא רחוק מנהר דלצחי הנקרא מו מגידו במלהמה סיכרא יש כפר קטן ושמו עהקאב
 ובו מערה גדולה הנזכה בסלע וממנה ישחשפו מערות אחרות קטנות ושם קבורים רב
 זריקא ורב סמא ואושיעא זעירא דמן חברייא יחד ומר עוקבא לבדו במקום מיוחד וקרוב אליו ר'
 לויטם איש יבנה ומשם ולהלאה ללד מערב יש חור צין פלעי ההר ושם בדרך ההולך מלפת וגוש
 חלב יש נחל מים הנקרא בראל ורחוק ממנו ה' אמה יש אבן גדולה וארוכה והחתיה קביר ר' נתן
 הצבלי ושם ללד מערב יש בהר מקום גדול מלא נקיקים ושם קבר ר' שמעון בן מנשיא ומשם ולהלאה

ע"ה אשר שכן בו מדי מלכו בחברון השבע שנים ועוד ישדו עליהם יפיים והדרם שהיו מלפנים .
צפת כשהולכין מהעיר לעבר השני מההר למזרחו יש בנין ישן ואומרי' כי הוא קבר רבי יוסף
דילבריינה אשר בנה להביא את המשיח ולמטה משם יש מרחץ ישן בשומק הארץ ובה
מאבני שיש נאי' ואבני גזית וקוראי' אותו מרחץ יעקב אע"ה ברחוב הערביי' יש מערה ושם קבור
ר' דוסא בן הורכיום וקוראי' אותו מערה יעקב אע"ה גם בקצה הרחוב הזה יש שער גדול ובמעלות
עולין בו וכפי המקובל הוא מדרש שם ועבר ואינם מניחין לשום ישראל ליכנס לב' המקומות האלו
כי קדוש להם מאד . בפאת נגב הרחוב הזה יש מישור גדול מלא אבני' קטנים בחוכו גל גבוה
והוא קבר בנימין הנדיק ההגא' ומלפני' היה שם ציהכ"כ וקרוצ' לו עמק קטן שם קבר נחום איש
גם זו . במערב העיר יש בית החיים ישן נושן ובו צויים ישנים ומערות חלוצים ורבינו הקדוש האריז"ל
אמר ברוה"ק ששם נקברו כפלי' כיוצאי' מנרים נדיקי' וקדושי' ושם קבר ר' שמעון בן הלפחא
ואין כל ציון עליו גם שם בית גדול מרוצע ונגה כפה גדולה עגולה וגבוהה וזכותל לצווי' יש נקב
למערה ואומרים כי שם קבר הושע בן בארי הנביא אך משנה הוא כי הוא קבר ר' יהושע
החנה (איזה ר' יהושע לא נודע) וטעו העם וקראוהו הושע ובכל יום שני של שבועות הולכי' בני
ישראל אל הקבר הזה ומחפלי' שם ושמי' ומדליקין שם נרות לרוב ונגד הקבר הזה קבורת
הרוגי צ"ד מקודם החורבן וזה לא כביר חפרו שם ומלאו בצטן הארץ אכן ציון לפש ועליו היה
כחוב החכם וכו' ר' דוד אבוב :

בקצה העיר לרגל ההר משחילין קברי אבותינו הקדושי' אשר בארץ המה חדשי' גם ישנים בית
החיים אינו מוקף חומה אך גדול מאד גם שם מערות רבות לאין מספר וביניהן מערות
חלוצי' מאבן אחת מהלך יום ויש שם מקום שקוראי' אותו מדרש לנוכח הר ציון רש"י זלה"ה
במירון והוא מלא קברי ישראל בבית הקברות ההיא קבורי' הקדושים האלו חוץ מהנעלמי' שלא
נחגלו המקובל האלקי הקדוש רבינו יצחק לוריא אשכנזי ז"ל ואינו במערה רק כקברי' שבאירופא
ועליו חומת אבני' גבוה חמה וחמש אמות ארכו ועליו מלכת אבן כנגד כל אורך הציון ועליו
חקוקי' כדברי' האלו המקובל האלקי הקדוש רבינו יצחק לוריא אשכנזי ז"ל נפטר בשנת ה"א
של"ג לינירה ומשוח בסיד ולימינו קבור בנו ר' משה קרוצ' לקבר זה מלכת קבורת רבינו הקדוש
המקובל ר' משה קורדוברי ז"ל תלמיד מרן הב"י ורבו של הגאון בעל ראשית הכמה וגיטו של
הרב המקובל ר' שלמה חלקבץ הלוי ועליו שוכנת אבן גדולה עושה בסיד משם ולהלכה למערב
קבר הרב הגדול רבן של כל ישראל מרנא ורננא ר' יוסף קארו בעל השלחן ערוך וגם
עליו אבן גדולה לארכו עושה בסיד ועליו נחקק הרב ר' יוסף קארו בעל הש"ע משם ולדרום
קבר הרב הגדול מרנא ורננא ר' משה חלשיך הקדוש ז"ל תלמיד מרן הב"י ונסמך ממנו והוא
במערה וקראת מערת האלשיך הקדוש וגם עליו אבן גדולה עושה בסיד ובמערה יש קברים
רבים נדיקי' וחסיד'י אצל מערה זו יש שלשה ציונים מאבני' גדולות זו בצד זו ומראשית' מלכות
אבנים חמה מרובעת ועליהם כתובי' תוארי' רבים בשמות גבירים ונשיאים שורות הרבה ומספר
השנה היא שי"ג שם האחד ר' מאיר ושם השני ר' שמואל והשלישי לא נודע ורבינו האריז"ל אמר
שהם נשמת אברהם יצחק ויעקב קבר הרב המקובל ר' שלמה חלקבץ הלוי והוא מחבר פזמון
לכה דודי וחבר ס' מניח הלוי פי' על מגילת אסתר בשנת ה"א רפ"ט ושלחו לחתנו מנחה ציוס פורי'
חפת אשר ישלחו החתנים עדי זהב וכסף לארוסותיהם וחותנו גיטו בעל אחות אשתו קבלו המנחה
הזאת בשמחה ועיב לב יוחר מכל סגולות ואבני יקר ולכן קרא שמו מנחת הלוי גם חבר ס' שרשי
ישי על מגילת רות בשנת ה"א שי"ג לינירה קבר הגאון ר' יעקב המכונה מהר"י בי רב מגדולי
תלמידי מהר"י אבוב בעל ס' מנורת המאור והרביץ הרבה חורה בישראל נפטר בשנת ה"א ש"א
לצ"ע קבר הגאון הגדול הרדצ"ז הוא רבינו דוד בן זמרא רבו של האריז"ל בצפ"ת והגאון מרן הב"י
גדלו וגשאו וכבדו בכבוד גדול כי היה גדול בשנים ממנו וחי מאה וארבעים שנה ולעת זקנתו עקר
דירתו מירושלים והלך ללפת ונפטר שם זקן ושבע ימים והיה עשיר גדול וחמך ידי ה"ה אשר בה"י
ומלרים קבר הגאון המבי"ט הוא ר' משה בר' יוסף טראני תלמיד מובהק הרב הגאון מהר"י בי רב
ואחרי מות רבו ישב על כסאו בלפת ושפט את ישראל כ"ד שנה ונפטר בן שמוני' שנה בשנת ה"א

שערה קדושי הארץ

קרוב למערה כלבא בן שבע יש מערה שמעון הנדיק משיירי כנה"ג ואשתו. הדר החילוק מרובע
 ובו מקוה מים חלב מהבן ומה החדר הולכין לשני ומן השני יש פתח קטן נכנסים בו
 בפישוט ידים ורגלים ובאים לחדר השלישי אצל ולוקחים עמהם גרות כהול מערב ארון ארון מעוך
 בארץ אלל הכהול ועליו גל אבנים קטנים וכוחל מזרחי כמותו היא ארון אשתו וכל החדרים חצובים
 מן ההר כאבן אחת והמערה הזאת נוסר ציד ישמעאל א' ועשה פתח הסוגר וכשהיהודים באים לשם
 לוקחים ממנו המפתח ולוקח כ' פארים לגלגולת. אלל זו המערה יש עוד מערה א' ובה הרבה
 כוכין בהתהלים סביב וקבלה ששם סנהדרי קטנה קבורים קרוב לשם יש בנין גבוה מאד נחלב מהבן
 מההר ומרובע כבית גדול ואומרים כי שם בהכ"ג של שמעון הנדיק רחוק משם כמהלך חלי שעה
 יש מערה של סנהדרי גדולה חצוב בהר והוא כלאי :

הדר החילון היא כמו עזרה מרובעת והתהלים וההקרה הם חלקים כמו בית ממש ארבה ורחבה
 כשמונה אמות והפתח רחב הרבה ולפני הפתח למעלה פטווי יליים ופרחים והיא חין בה
 שום קבר ובאמנע כוחל א' יש פתח כמו פתח בית ממו נכנסים לחדר גדול מרובע ובהתהלי'
 סביב נחלב כוכין מלאים אבנים קטנים תחתיים שניים ובה החדר יש שני פתחים א' כוחל מזרחי
 בו נכנסים לחדר א' מרובע מלא כוכין סביב וכוחל דרומית פתח שבו נכנסים לחדר השני כמוהו מלא
 כוכין סביב ובקרן מזרחית לפניה של החדר הגדול יש פתח בו יורדים מדריגות כעשרים למטה
 לחדר א' מרובע מלא כוכין סביב ובקרן מערבית דרומית יורדים מדריגות למטה שם הדר קטן
 מרובע ומכוחל א' בולט שני אבנים ארוכים ואומרים ששם נגמו שני ספרי חזרות שם חין שום
 כוך מנין הכוכין על כלו הם שבעים ואחד וחלי בעלמי כמה פעמים הייתי מונה אותם וראיתי
 החשבון מכוון וכל המערה כולה מהבן אחת חצוב בהר וחוף לזאת המערה נמצאו כמה וכמה
 מערות נאים ויפים מאד מלאים כוכין אצל לא נחגלו מה המה :

בדרומה של העיר צסיף עמק יבוספט קרוב לרגל הר הזיתים שם מי השלוח אשר נמשח שלמה
 עליו. וממיו יצברו שדה ירקיה למאס אצל לא ילחיו לשחיה כי מלוחים הם קרוב לשם
 יש מערה אחת יורדים בה מדריגות מלאה מים היום זכים וקבלה שהיא טבילה ר' ישמעאל כהן
 גדול. וכל פעם כשאתו חוזרים מבית ההיים לנו עובלים בו והמים קרי' הם מאד והם סגולה לכאב
 עינים צדוק ומוספה ואף הגוים עובלים בו לרפואה רחוק משם מעט יש ביר גדול עמוק עמוק מאד
 ונקרא באר יואב בן נרויה וללדו ברכת מים נאה וגני חמד ואם ירד הגשם ימלאו המים את הבאר
 וממנו המלא הנריכה ואז יבואו שמה אנשים וגשים וכף מירושלים וגם הפאשא עם חילו ומביאים
 שמה כל מיני פירות ומשקאות ואוכלים ושוהים ושמחים כי אות לטובה הוא שיחברכו האובות האדמה
 וגם חם חין מער בארץ לא יכזבו מימי הבאר ההוא ושואבים ממנו מים בגאדות של עור ומוליכים
 לירושלים למכרם כי זכים וטובים המה לשחות. בה מערה המכפלה והיא בנין יפה מאבני שיש
 וגזית ועליה בתי הפלוח לישמעאלים והם שלשה ואומרים כי א' כנגד אברהם וא' כנגד יעקב וא'
 כנגד עשו וכמה פעמים שבו א' כנגד יחזק ונפל וקורין לו יחזק כעסן ועוד בנינים רבים שם מושב
 ישמעאלים ואין מניחים כל אדם לירד לחוכה פנימה ויש חלון לחוף המערה שבו מורידין גרות דולקין
 חמיד והיהודים עומדים בחוף אלל הכוחל ואומרים תפלות ובקשות עליהם ועל כל ישראל סמוך לשם
 קבר איש האלהים הרמב"ן ז"ל והוא רבינו משה בן נחמן גירונדי גם קבר אבנר בן נר בבית ישמעאל א'
 ועליו בית השלה והוא בחדר מיוחד ולפני הקבר פרוכת מכך וגרות דולקות חמיד. וכשהיהודים
 באים לשם לוקח א' טאהליר לגלגולת. חלון ממרא הוא מישור גדול ונהמד מלא נעשים ולמחים
 טובים למכביר ועמי בכאים רבים ושם קבר ישעיה הנביא למערב ההר ובחוכו קבורת ישי חבי דוד
 ועליו בנין ישן עובן וקרוב אליו מערה וכוכין בה ושם קבור עהניאל בן קנו ולדיקים אחרים ולמטה
 משם בית הקברות כולו ובו קבורים הרבה לדיקים קדושים וחסידיה הרב הקדוש ר' אליהו
 די ווידהש צעמ"ח ס' הקדוש ראשית חכמה הלמיד הגאון הקדוש ר' משה קורדביו הרב הגדול
 ר' ישכר בער בעל מהנות כהונה הלמיד הרמ"א הרב בעל זהרי חמה הרב הגדול ר' אברהם
 שעפיל הלוי הוכוין בעל חסד לאברהם הרב ר' אליעזר בן ארחא הרב בעל אורים גדולים הרב
 ר' מלכיהל אשכנזי המובה בשל"ה דף רכ"ז. קרוב לעיר קבר נהן הנביא וחורבות היכל דוד המלך

המלך או עמק השוה המזכר בחורה (בראשית י"ד י"ז) מקום הקברות הוא בעמק הזה ויתפשט למעלה על הר הזיתים ושם קבורים גדולי עולם וחסידים מימים קדמונים עד היום ואליג פה אפס קלה מהם הרב הגאון מהר"ם גלאנטי הנפטר בשנת ה"א המ"ט . הגאון ר' חיים אבואלפיה הזקן הגאון מהר"ם לונזאני הגאון מהר"ם בן חביב בעמ"ח ס' גט פשוט ר' חזקיה די סילוא בעמ"ח ס' פרי חדש הגאון ר' חיים בן עטר בעמ"ח ס' הקדוש אור החיים על התורה ואללו מלד זה ומה שני יצמות שלו ועליהם חבנים גדולות חלקים מאד ומסותחים אוחיות משוקעות כלו מראשם ועד סופם שזחים גדולים נפטר בשנת ה"א הק"ג הרב ר' אליעזר נחום בעל ס' חזון נחום הגאון ר' יחזק הכהן בעל ס' כתר כהונה וס' הדמיה קודש הרב ר' ישראל מאיר מורחי בעל ס' פרי הארץ ופרי האדמה הרב ר' יעקב אלגזי בעל ס' שמע יעקב הגאון ר' יונה נבון בעמ"ח ס' נחשה בכסף נפטר ה"א הק"כ הגאון מהר"מ די בולה בעמ"ח ס' גט מקושר הרב ר' לבי הירש מווילנא בעמ"ח ס' בית לחם יהודה הרב המקובל ר' שלום שרעבי הרב ר' אהרן אבן חיים בעל ס' קרבן אהרן ובנו הרב ר' דוד הרב החסיד ר' גרשון קיטיצער ובמרגלותיו קברו נכדו הרב ולמעלה מבית החיים מערה גדולה מאד יורדים זה כמו לבור אך למטה יתפשט המערה למערות רבות ושוקים רבים מוז לזו עקומות עקלקלות נפלא מאד ושם קבורים הנביאים חגי זכריה מלאכי ואחרים ועמה זה כשני עשר שנים אשר קנו הפרושים מיד הפאשא למעלה מבית החיים הישן על גובה הר המשחה מקום לקברות ואחרי כי קנו כולל וואלין יחד עם כולל אוסטרייך למעלה מהם וכס ימלאו מהחח לארץ חבנים גדולות מאד ועמודים גדולים של שיש וישימו אותה למצבות ואמי מורתי מ' הינדא זה המנוח הר"ר משה נחום ע"ה נפטרה בקוצר ימים כל ימי חייה מעטים ורעים כשבע וארבעים שנה נפלה לה חלקה שם וקברה בליל שמיני של חג הפסח קרא עלי מועד לבור לבני משמחה להבל בשנת זכתי"ר לפ"ק ונדתי ללמוד לחועלת נשמה ששה סדרי משנה בואת השנה כידוע שהיא סגולה גדולה להציל את הנשמה מלצוא בגלגול לעולם וב"ה נדרי שלימתי וסיימתי כל השנה סדרי משנה ביום ה"א"ש וקראתי למאהבי ועשיתי להם משחה ונדתי שמן זית חמשה אנשים שהם (קוואטירליך) והדלקתי נרות בכל הביהמ"ד כי ה"א"ש נפל בשבת קודש וההפלתה כל החפלות לפני התיבה זכרה אלוה לי לטובה ויקיים בנו בלע המוח לנח וגו' חמן :

בצפון העיר נגד שער שכם רחוק כמהלך עשרים אמה יש מערה גדולה גבוה מרובעת חלוצה מאבן אחת ונקראה חנר המערה ובהוכו הבור אשר השליכו את ירמיה הנביא לחוכו (ירמיה ל"ח ו') קרוב לשם מערה בן כלבא שבוע לפניה חנר גדול מרובע חלוצ בקרקע ובהוכו עץ חוחים ועץ האנים ועל קירותיו פטורי לנים נאים כחמנה אשכולת ענבים ועיגולים שקורין (בייגיל) רמו לשמו שכל הנכנס אללו רעב ככלב ילא שבע ונקרן דרומית מערבית פתח לר ונכנסים בו בפישוט ידים ורגלים ובאים לחדר גדול וגבוה חלוצ מההר וממנו לפתח דרום שני חדרים קטנים ומעבר השני באים ממנו לחדר א' גדול ובהוכו ג"כ שני חדרים קטנים ומחדר הגדול השני לפתח לפון באים לחוך חדר קטן ושם קבר בן כלבא שבוע ועליו חבן גדול לזיון ארכו ארבע אמות ועגול למעלה ומזוייר יפה מעשה ידי חמן וכל החדרים האלה חלוצים בחוך ההר עשויים כבחים רק בלי חלומת וגם דלתים מאבן שוכבים אלל הפתחים מנויירים ויפיהם אך הם נשברים מרוב הימים ולמעלה אלל החנר בור מים ובעיה"ר זה שהי שנים שאלו לרפתים ובמקום קדוש יהלכו וחסרו כל המערה הזו ערו ערו עד היסוד והשליכו את עפר הקברים ועלמות היבשות לחוך ולקחו את הארון של בן כלבא שבוע באמרם כי יש להם רשות מהשולטאן לעשות כחפנם ורצונם והיהודים בשמעם נתאבלו מאד ע"ז וחרגו בטנם וחיל ורעדה החזתם על מעשה הגדול הנורא הזו וכחבו מכחב להשולטאן לבטאמבול בהתימת טבעת הפאשא חס אמת הדבר חס יתן רשות למשחית ובחיחור הימים בא מכחב מהשולטאן לאמר מי הוא זה ואיזה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן האיש אשר יגע בעלמות הקדושים הנדיקים אחת דהו להמית כי גם הישמעאלים מכבדים את הנדיקים אולם אך לשוא היה כי כבר עשו מה שעשו ואת הארון חתכו לשנים ולקחוהו על הספינה והלכו להשתבח בעיר והיהודים הלכו אחרי כן בשברון לב ולקחו את העפר ולקחו העלמות וקברו אותם במקומם ועשו אצל כבד והספד ואמרו שמאלו שם כהר אחד של זהב עם חבנים טובות ומרגליות ושאר מסמוניות ירא ה' וישפוט :

חלקה כדמות עבלא וגם זיריה אשר הדלה הסוב עליהם ממנה נחלצו ושם קבורים דוד ושלמה וכל המלכים יולאי חלליהם במקום הזה חצרים וצחים נאים סמוכים ומשולבים זה לזה וגרחה כמוקף חומה וכן משכן הישמעאלים וצחי השלוח הרבה על המערה לרגל הר ליון היו שתי צריכות העליונה והתחתונה (מלכים ב יח יז) והעליונה עוד עד עתה על מזונה והיא גדולה ועמוקה מאד במייה בקירות אבנים סביב והיא מרובעת ובקיר הדרומי יש הגשר שעוברים בו לקבר רחל אמנו ולחברון אך בימות החמה אין בו מים רק בימות הגשמים נחמלא ממי הגשם לפאת קדמה מזרחה שם הר הזיתים והר המשחה יחד מלא עצי זיתים לא ילחו לכל ואגודת אונב הרבה מהר הזיתים יוכלו להשקיף על פני כל העיר וביהמ"ק כלו גם משם יראו הר גריזים והר עיבל אשר בשכם ויס המלח כי קוממו גבוהה מאד בראשו קבר חולדה הנביאה צמעה של שים ובית הפלח ישמעאלים בנוי עליו ועי' בהרמב"ם ז"ל הלכות בית הבחירה ועי' בשו"ת מוהרי"ט חשוכה ל"ז ח"ל מה דקשיא ליה למר בקבר חולדה שאמרו שהיתה בחוף ירושלים שהוא עכשיו בראש ההר וה"ל שהיתה ירושלים עד לשם שהרי עמק יהושפט מפסיק ביניהם עכ"ל. (וזה הקושיא גם על קברי מלכי בית דוד שמהתוספתא ז"ל משמע שהיו בחוף ירושלים כדאמרין כל הקברות עשויים להתשנות מירושלים חוץ מקבר המלך וקבר הנביא ר"ע אומר חף קבר המלך וקבר הנביא מפנין ח"ל והלא קברי בית דוד וקבר חולדה הנביאה היו בירושלים ולא נגע בהם אדם מעולם. ח"ל משם ראה מחילה היתה להם והיתה מושיאה טומאה לנחל קדרון).

תשובה היא גופא קשיא היאך קברוה שם בימות הנביאים הראשונים והלא מעשרה דברים שנאמרו בירושלים זה ח' מהם שאין מליין בה את המה כדאיחא בסוף פרק מרובה ואמרין התם דהכי גמיר לה וכו' ע"ש ומביא ראה להרץ מגמ' שבעות פ' ידיעות הטומאה שתי בצעין היו בהר המשחה תחתונה ועליונה תחתונה נחקדשה במלך ונביא וב"ד של ע"א שבימי בית ראשון הכניסוה וחברוה לעיר ע"י חומה אחרת כו' ומביא בשם החוס' שפרש למה הכניסוה לעליונה מפני תהורפה של ירושלים היתה משם טחה ליכבוש הרי שבהר המשחה עשו חומה עליונה לחיזוק ולשמירה מפני האויב הלכך נריך לעשותה בראש ההר וגמלא קבר חולדה הנביאה לפנים ממנה בחוף הצנעה העליונה כי שם ביחה כמ"ש בסוף מלכים והיא יושבת במשנה פירוש בצנעה העליונה שלא נחקדשה וכו' ע"ש באריכות ומסיים למדנו משם שקבר חולדה בתחלה לא היתה בחוף העיר אלא שהקיפו העיר אחר שנקברה וכן קברי בית דוד בתחלה היו חוץ לחומה שכן היו קורין לה ליון עיר דוד ושזב הקיפיה והכניסוה חוץ לחומה ומפני כבודה לא פגע ולא נגע בהם אדם מעולם אלא מחילה היתה מושיאה את הטומאה לנחל קדרון עכ"ל ע"כ עכשיו בעוה"ר כשנתחרבו החומות נשארו חוץ לירושלים כבראשונה. לרגל הר המשחית שם עמק המלך יהושפט וקרוב לו מערה סחומה וכפי המקובל נקבר שם רבינו מרדכי אשכמי בעל ס' מרדכי אשר נפטר בשנת ע' לחלף הששי ורבינו קלונימוס ורבינו עובדיה מזרעטורה עם שאר נדיקי וגאוני עולם וקרוב אליה מערה נאה חנוכה מאבן אחת ושנים עשר עמודים בה ולמעלה בית ח' מרובע מפותח פטורי זינים ופרחים כולו מאבן אחת נאה והוא קבר זכריה הנביא ע"ה ואחלה קבר הצנועה החכמה ביילה אשת הגאון בעל הסמ"ע והיא היתה מלומדת צחורה ובעלה הגאון מביא דבריה בספרו גם שם קבר הגאון ר' אברהם יצחקי בעהמ"ח ס' זרע אברהם אשר נפטר תפ"ט לחלף הששי ואחלה בית ישן מאד חדר לפנים מהדר נחלב מאבן ההר ולפניה עמודים מאבן ומקובל כי הוא בית החשיט המזכר במלכים ב' וקרוב לזה יד אבישלום והוא אוהל גדול עגול הקיפו שמונה אמות ויפה עד מאד ולמעלה אבן אחת גדול רחב מלמעלה ומקצר ועולה עד שלמעלה הוא כיד אדם והוא המבואר במקרא וילב לו יד ויקרא שמו יד אבישלום עד היום כי לא היה לו בנים ולפניו גל אבנים קטנות רבות מאד ע"י מנהג קדמון אשר כל עובר שם משליך אבן לסקלו ובהיות מלך נאפאלעאן שם לזה לשבר את הצניח היד בקאגאן ואמר מטעם זה יד שמרד באביו חקלץ אולם לא נקבר שם כי אם בעיר בעבר הידרן כמבואר (שמואל ב) בין הר הזיתים והר המוריה הוא ביהמ"ק וירושלים לפאת קדמה מזרחה יהפשט עמק יהושפט מלפניו לדרום וצחוהו עובר נחל קדרון אשר מימיו יקוו ממימי הגשם הנחלים מההרים ולכן ברוב הקיץ יחרב ויבש ולדעת חז"ה חכמים העמק הזה הוא עמק המלך

ובעת זקנת' וחשש כחם שלא ילחוו עוד למלאכה אזי יביאום הערביים לשוחטם אשר ע"כ נשרם
 רע וכחם מאד ולא ישחטו רק כבשים ולאן גם הם לא יתכשרו לרוב ע"כ מחירם יקר : הכבשי' יש
 להם חליות יש ח' משקל עשרה פונט ויש מהם יותר ומה' עישין שומן הנשים בטע' משומן חווי' :
 חוויים ובר חווי' (קאטשקיס) וחרנגוליס של הינדיא (סקורין אינדיקעס) אין בכ' הארץ ואם יתראה
 אחד מהם הוא לפלא . חולס חרנגולי' פשוטי' וחרנגולי' גדולי' שקורין חות' (קיבריער הינער) שם
 הרבה ופעמי' הם במקח השוה ולפי דעתי חרנגולי' הגדולי' הנמלא' קעת בחו"ל הנקרא' (קאליקאנקא)
 הם כחרנגוליס הגדולי' שלנו הנקרא' (חרנגולי קיברון) וגידולם שוה בלי שום שינוי כלל :

נשלם שער מזון הארץ . ובעזר הזן את הארץ . אתחיל שער קרושי הארץ

שער ה קרושי הארץ

מצינו בנמ' (חולין ז ב) ח"ר חמא בר חנינא גדולי' נדיקי' במיתתן יותר מבחייה' שנא' ויהי הם קוברים
 ח"ש והנה רחו הגדוד וישליכו את הח"ש בקבר חלישע וילך ויגע הח"ש בעלמות חלישע
 ויחי ויקם על רגליו כו' ע"ש :

בספר נגיד ומורה מביא הר"ר חיים וויטאל ז"ל וז"ל בענין ההולכים על קברי ר' שמעון בן יוחאי
 וכו' זיע"א במירון בל"ג בעומר ראינו חני למורי ז"ל זה ח' שנים שהיה שם עם השחו הג'
 ימים ההם גם שנה אחת קודם שהכרתו אותו הלך שם לגלח במו במשחה ושמחה בימים ההם גם
 העיד לי הרב"א הלוי כי הוא היה נוהג לומר שם המיד נחם ה' בצרכת המזון וכשסיים הצרכה
 ח"ל מורי ז"ל משם הרשב"י ז"ל הקבור שם אמר לח"ש הזה למה אומר נחם ביום שמחתו ולכן בנחמה
 יהיה בקרוב וכן היה שלא ילא חודש אחד עד שמח בנו הגדול וקבל כוס נחמה עליו . נראה מכל
 זה שיש שורש בהשתחוה על קברי הנדיקים עכ"ל . וע' גם' חרדים בהקדמה וז"ל אמר המחבר
 בהיות חברים מקשיבי' אלל ליון ההגא רשב"י עובקי' באמרוהיו אמרות טהורות דדרכנו פעמי' בשנה
 מעת לעת ומפקידה לפקידה שם ישנו גם בכינו לעקנו במרירות לבנו ויחנו כמים שאנותי
 בראותינו ח"ך רשב"י וחבריו בדורותם היו מלעטרים ואומים וכו' כ"י על גלות השכינה וכבוד
 ה' הגדול המחולל בנוים על רוב פשעינו ואוהם הנדיקים לה היו גרמא בניזקין וק"ו חנו שאנחנו
 הנורמיי שיש לנו לבכות ולהצטער כפלים עכ"ל הטור והף גם עהה חחצ"י יושבי ארצה הקדושה
 לא יחוסו על עצמם לינוף באבן רגליהם לדג בחרים ולקתן על הנבעות להשתטח על קברי הנדיקי'
 אשר בארץ המה על כל הר גבוה ותחת כל עץ רענן ובעת הלוכט בדרך גיוס נוהגים למורעי'
 ופניהם לא יסתירו מכלימות ורוק מהגוי' הערבים הפרחים בזריקה חבנים ולשליז כל אשר להם
 אפילו מגלימא דעל כתפיהם וכל זאת לא ימאסו ח"ו והולכי' בשמחה עזומה במס"ג ממש להתפלל
 ולשפוך החינה ובקשה בכריעה על הצרכים עליהם ועל יושבי חו"ל ועל גלות השכינה ועל ליון
 וירושלים למען זכות הנדיקי' והקדושים אשר בארץ יקוים בנו במהרה חדני יתן אומר המבשרות לבא
 רב מלכי לבאות ידודון ונת בית החלק שלל (פירש"י ז"ל אומר מאמר עוד היה ישאג בקול
 להשמיע לבאות הגוים רבים והוא האומר מלכי לבאות ידודון ידודון ויושלכו מהוך ח"י
 וכנ"י שהיא עת בית החלק את שללם וכו') אמן . ואבאר כל הנדיקים בפרט אשר באה"ק והסביבות
 זכותם יגן עלינו כו' :

ירושלים בדרומה קברי מלכי בית דוד הם במערה נפלאה בהר ליון היא עיר דוד בראשונה
 יבואו אל חדר גדול מרובע חצוב בסלע כמעשה ידי חמן ואח"כ יבואו ממנה אל ששה
 חדרים כתבניתו ושנים האחורים עמוקים יותר מארבעה הראשונים ובהם ארמות חצן מעוכים
 בארץ אלל הקירות צפוי של הארמות הם מאבנים מפותחות פטורי לנים ופרחים מעשה חושב אך
 רובם נשברים ונשחחים מרוב ימים ומידי הגוים הזוררים מלפנים בכל חדר יש לנור אשר אליו
 נקוו המים הנוטפים מן הקירות מרוב הלחות אשר בשטן הארץ ובהם דלת עשויה מאבן אחת
 חלקה

שער ז מוזן הארץ

טוב להם ממשא הכסף מאחריות הדך ובשיר זיירוט יש קאנטארין אשר יקבלו מיד הסוחרים כל העראטין בעד כסף וזהב וכל יאקס הוא על שלש חדשים כי הכסף יתחלק לארבעה חלקי' וכל שלש חדשים יבואו להם היאקסין מקודם והאר ימי' יבואו העראטין מהרב ר' עקיבא לעהרין נ"י . וגם כל חשבון החובות של הנושים קיבל ונחשבה עמהם לפרוע להם מעט עד ה' שנים ואקיה לה' אשר אחר השלמת החובות יהוסף לכל ה' וא' די פרנסהו . מארץ מולדת יקובץ למו כשמוני' חלף טאהליר ומארטות אחרות כששת אלפי' למסעד :

כולל הב"ד מושב רבם אשר החת ידו גם פקודת כספם היא ליבאוויטץ ברוסיא למו יבואו ממדינות רוסיא כמ' חלף טאהליר ומארטות אחרות כחמשת אלפי' לשנה ולפי שהם מהי מספר יוספק להם די פרנסהם הממוצע :

כולל ילידי ווארשא למו יבואו מידי שנה בשנה כחשעי' חלף טאהליר ומארטות אחרות חמשת חלף טאהליר גם הם מהי מספר לואה יגיע לכל אחד מעט יותר ועכ"ו הם בדחקה :

כולל אנשי הוד למו יבואו מק"ק אמסטערדם ששים חלף טאהליר ומארטות אחרות שני אלפים ויחד והם מהי מספר מכל הכוללי' ויחולק להם גפס כנפש על כן יאכלו חת

לחמם צלי דאגה והיא העדה המיוחדת אשר לא נמלא בה אביון . מכסה הכסף הגדבה הבאה מאייראפא היא נהוגה החת יד המקרה פעם רבחה והפעם נחנה בה מנרעה לחלוקת הכסף אורח פי שנים האחד כפי מספר הנלגילת בלי הבט על מין חשיבות והזקן ילד בן חודש ימים שזה עם זקן בן מאה ולמשפחה רבת הנמים ירבו החלקים והשני כפי משפט הקדימה ויחד שאת לנכבדים ונשואי פנים . חלק השחות שבכל הכוללים הוא חלק אנשי וואלין ואוסטרייך אשר לא יגיע להם כ"א רביע להולאח ביחס המרובה ובפרט בעת הויקר אשר יאמיר בכל מידי דמיון על חד חלה חף על שכר דירה לא יוספק להם חלקם ובפרט בירושלים אשר היא ישיבת כרך הקסה . ולאשן האיר חת עיני קורא הנשים אבאר כל פרטי ופרטי מההצרכות של יושבי חה"ק ת"ו . דירה בינונית לאיש וביהו זו אשהו בירושלים חמש מאות גרוש היא (טאהליר) ובשפת ושאר עיירות שלש מאות טאהליר : חשים לשנה בינונית שלש מאות טאהליר מה גם בשנת רעבון כשנה זו אשר פוגע לחם בעד שני טאהליר ואדאזלו מזדבן מי יוכל לשער ערך ההולאה ממש (נפיעי נפוחי כפון) חון הולאות הטחינה והרקידה והפייה והכל לפי מרבית ביחו :

פחמים לשנה בינונית מאה טאליר כי כס הכל מבשלים בחמים על הכירה כי גם תנור החורף אין בירושלים ומחממים חת הבית בפחמים על מחבת נחשת הנקרא (מאנעל) רק האופים קונים ענים לאפייה והם ביוקר הרבה חף שהם עקומי' מגיעי האילנות ואף זה ממלממים חורקי' בכל פעם אל התנור קונים וברקי' וע"ז אינם מניחין לעשות עיסות גדולות רק כמו חררה רק בשפת נמלא יותר ענים מהיערי' אשר סביב לכן לחמיהם גדולים ויפים :

שמן זית לשנה בינונית בלמנוס שני מאות טאהליר כי שם אוכלים כל המאכלים בש"ז במקום שומן אשר יקר מחירו וגם מדליקין בש"ז כי נרות של חלב לא יעשו שמה כלל . חון שאר זרכי הבית המרובי' אשר חי אפשר להעלותן על הכתב כגון מים מלח כלי בית מלבושים הולאה שבת זי"ט :

הבלל אחר כל ההולאות הכרחות לנפש איש וביחו בלמנוס גדול יעלה שני אלפי' טאליר ומה גם שני ביהו מרובים והולאות בניו לחלמוד חורה . וחלק הגדבות מחול'ל מגיע לאיש וביחו ערך עשרה רז"כ לשלש חדשי' . ועשה אחינו בני ישראל החבוננו וראו מהיכן ירק זה חי הלא למשמע חון דאבה כל נפש גם לחם נר ומים לחן חון להם מי יוכל לשער גדול דחקס היוכלו לטעו' טעם בשר כל ימי השבוע גם בשבת ויו"ט בהכרח גדול שיוכלו ליקח ליטרא בשר רק לקיים מצות כיבוד שבת . לואה אחינו בני ישראל חזקו ואמנו במצויה רבה כזו להחיות עם רב נפשות קדושות מישראל כי ידוע כל המקיים נפש חחת מישראל כאלו קיים עולם מלא ובזכות זה חאריכו ימים ושנות עולמי' בטוב ובנעימות ויקיים במהרה מה נאיו על ההרים רגלי מבשר וגו' משמיע ישועה אומר לליון וגו' ולירושלים מבשר חתן חמן :

יוקר הכשר אשר באה"ק דין גרמא כי שוורים אינם בנמלא רק פרות אשר בהם יעבודו חת האדמה ובעת

שער ז מזון הארץ

למען חרבו בשני' ברב הוגים וחפארת בניס דשני' ורעמי' עד יעמוד הכהן לאורים ותומי' חמן .
 הם בפרוטה ואחזו בני אה"ק ברגליו לעמוד לשרת בקודש להעתיק בעדם רנה זו חפלה על כל מקומות
 הקדושים אשר בארץ המה למען חייבם ה' לנאוף יגן עליהם ויחקיים ליון במשפט חפדה ושביה
 בנדקה ועלה ליון ברנה לראות פני השכינה שלש פעמים בשנה :

ועתה למען העיר את עיני הקורא על מצב היהודים צילושלי' ונפח וטבריא' וחברון ונעמד' במדריגות
 האמונה ולהת לזני ישראל פהח עינים להביט על עמדהם אברר כל נדבה אחב"י יושבי חו"ל
 ליושבי אה"ק חוב"א . הספרדים דרכיהם לשלוח ליר נאמן שנה בשנה בכל מדינה מושב הספרדי'
 לדמשק וארס לובה ובבל מדי ופרס ותימן ולשאר עיירות וליקח מכל עיר ועיר נדבה הקלוב להם
 לחה ליושבי אה"ק הספרדי' ונקרא שליח הכולל וגם יש להם מהומה נדבה מק"ק אמשטרדם ס"ה
 אוסף נדבה הכסף מכל פינות הארץ השונות מדי שנה בשנה העל עד לערך מיליאן טאליר וטאליר
 הוא ערך י' גרייזר עוד יש להם הכנכה ע"י מהים וליוני קברים ברית חהומות ממם היין והבשר
 לערך חמש מאות טאליר :

הוצאות המידות אשר על העדה אל חנשי כפר סליוחן העומד בגובה יהושפט צעד שמירת הבית
 קיים אשר על הר הזיתים הסמוך לכפר זה שלא ישחיתו מקום הקברות לערך י' אלפים
 טאליר שגר לגדולי ישמעאלי' על רשיון לנבחה אל כוחל המערבי ס' אלף טאליר שגר לחושבי בית לחם
 לשמור את קבורת רחל אמנו ה' אלף טאליר צעד ח"ה כ' אלף טאליר לחכם באשא ה' אלף טאליר
 לסופר ומשרתי העדה ה' אלף טאליר להמוך עניים ויהומי' ל' אלף טאליר ס"ה עולה ק' אלף
 הוצאות מדי שנה בשנה והכסף הנשאר אחר כל ההוצאות לחלק לחכמים היושבי' בישיבה ולומדי'
 ולבעל אומן וסוחר ועם הארץ אינם נוהגים אף פרוטה אחת ולזה יש לחכמי' די והואר סיפוק
 נרכיהם ורוצם הם עשירים גדולי' ומופלגי' . והאלם היום כמו שהיה מלפני' בעת רבוהינו חכמי
 החלמוד כבוד החורה גדול מאד הע"ה הם כעדה נדלה מהחכמי' ועומד לפני החכם כעבדא
 קמי מאריה ואם החכם יכהו מכה רנה והוא כאלם לא יפהח פיו והח"כ נושק ידיו ומה גם מהרב
 ראשון ליון אימה גדולה נופלת עליו ואם יבואו עדים שראוהו עובר איזה עבירה לוקחין
 אותו ומכין אותו מכות מרדות והח"כ ישימוהו בציה האסורי' עד אשר יצוה החכם באשא להחירו
 ועם יענש בממון :

כולל פרושים מושב פקודה' היא בק"ק ווילנא אשר הליו יקובץ כל הכסף נומדינת' והוא ישלח
 למו מדי שנה בשנה שלש מאות רבבות טאליר וחלוקות קטנות משאר מדינות שמוי'
 אלף טאליר למסעד :

כולל חסידי וואלין מושב פקודתם בבארדיטשוב וסאדיגערי ורהש גשיא הארץ הוא ה"ה ס' בק'
 אדמו"ר ר' אברה' יעקב שליט"א מס"ג מארץ מולדה' יביאו למו כמאת אלף טאליר
 וחלוקות קטנות ממדינות אחרות כחמשי' אלף טאליר ומהכסף הזה יחולק גם לנפח וטבריא' יב"ב :
 כולל חסידי טסטריך מושב פקודתם הוא בק"ק לבוב היה הרב הגאון כו' המנוח ר' מרדכי זאב
 עטינגער זל"ה אשר היה גשיא שלש הערים כמה שני' באמה ולדק וענה משחי שני'
 מלך בנו היקר תחיו מילה מקומו בחורה וגדולה ה"ה הרב הג' ר' יצחק אהרן עטינגר נ"י אשר
 שלחו מג' הערי' לפח טבריא' ירושלי' מכהב התמנות להיות גשיא עליה' ואשר כעה נתמנה לראש
 אבד"ק פרעמיכלא . ובעת לוקחה הממשלה ההת ידו ראה כי מגרעה ניהן לכסף ואשר הכוללי
 עסטריך משלש הערי' הקדושות האלו הם בשפל המצב גם הם בעלי הובות על סך עצום כי
 הממוגי' לוו מעות לכלכל את העם בעת היוקר אז החיעץ עם שאר גשיאי האה"ק ח"י ה"ה ה"ה ג'
 הגאון ר' חיים מכאמו שליט"א והה"ה ר' מטנדילי מוויזניצ' שליט"א והה"ה ר' יעקב שמשון מקאסיב
 שליט"א וכולם הכימו לדעת א' לבל ישולח כסף מזומן לאה"ק רק יאכסין נפש איש וציתו וחלקו
 המגיע לו ולמטה החימה שלש הנשיאים המצוהרי' והגשיאי' ישלחו כל הכסף המקובץ ממדינת'
 לק"ק אמשטרד' להגביר העלה המפורס' מהו' רבי עקיבא לעברין נ"י והוא שולח לשם טראטליך
 לכל חו"א בו כספר הכסף המגיע לו והכוהרי' קוני' אות' מידם וקוני' בהם בחורה כי יוחר

שער ו פרי הארץ

עשב איזוב הנזכר בהורה בכל הדרכים גידולו :

וראיתי בס' מדבר קדמות מהרב הגאון ר' חיים יוסף דוד אזולאי ז"ל המוליך אליו שורש איזוב לא יויקאו כיסוף והארץ"ל אמר שיהיה המיד על השלחן ברמ"ז בפי' על הזכר ח"ב על ד' ג"ה ואפשר שלכן איזוב רמז לענוה כמש"ל כי מי שיש בו ענוה אינו שולט בו סט"א כי ה' עמו עכ"ל . גם הרבה מיני עשבים וריחם כריח השדה אשר ברכו ה' . וא"א להעלותם על הכבש :

חלמות הגז' במס' כלאים פ"א משנה ח' בל"א שלחז בלעטער ובערבי בובאזע:ס"ה כאסיס. פאפליזען. במשיים . הארביזעס . מאלויים . קארו . קעליוואסי . אונגערקיס . קאומצריס . קאליקאס . מייערין . צורקיס . רובין . טאמאטיס . צללים . שימים . קרויט . קאניוועטיס . פלפל . אדום . חרדל . חסא . סילקא . כרפס . פעטרישקי . קלח . כמין . ענוס . יאקוב . ערד עפיל . קגיס מחוקים . כרתי . כמהין . פעריות . תורמסיס . כוסבר . עולשין . פיגס . איזוב . חלמות . ס"ה ארבעים חסר אחת כל אלו הם תחת המקרה פעמים בזול ופעמי' ביוקר :

בתוב בס' עוב הארץ בשם ר' חיים וויטל ז"ל שיש שלשים מיני פירות בא"י ומכל מין ומין יש הרבה מינים כמ"ס חז"ל על פסוק ושבעים המרים ע' מיני חמרים וכן בכל המינים . ומונה והולך אותם בשמותיהם ע"ד עולמות עליונים ע"ש . (עוד שם שפירות האדמה הראוים לאכילה נבראו ל"ה כחושבן האדמה ע"ש) . ואני לא מלאהי מפרי האדמה כ"א ארבעי' חסר ח' פירות האילן שהם ושלשים אותם הידועים לי אשר מטובם אכלתי מהרה יביאנו אל ארץ חמדה טובה ואכל מפריה ונשבע מטובה בב"א :

נשלם שער פרי הארץ . ובעזר הבורא פרי הארץ . אתחיל בשער מזון הארץ :

שער ז מזון הארץ

זברה אלהי לטובה לדקה פזרון אחינו בני ישראל יושבי חו"ל הם המה הגבירים הרמיי' שרתמים קיצי עמים פקודי אמרכלי גבאי וכל העוסקים בצרכי ליבור יושבי ארץ הקדושה האומללים העטופי' בעוני ולחץ זו הדחק והסובלים יסורי ארץ הקדושה באהבה וחיבה יחירה אשר עובר עליהם חמיד . ובפרט בשנה זו שלש אלה רגזה ארץ הארצה והרעב והאחרון הכביד מאד זו הדבר ר"ל אשר בארצו' נשל השלהבה כי בירושלי' מהו בחמשה עשר יום מאה וחמשים נפשות קדושים לדיקים ה"ח מישראל הם האנשי שט ומה גם ביחר העם אין מספר לבי לבי על חלליהם ילדים יונקי שדים אין מנין . התחלחה אמרו הרופאי' שהוא מן הארצה אשר זרק ארס בפירות וירק השדה וגם מן הריח שלהם אשר נשלו ע"פ חוזהו זמרים חמרים הארצה נראה בארץ בשנת העבר תרכ"ה בר"ח אדר סתאוס בלהרי' ויכס אח עין הארץ אשר כמוהו לא היה ולא יהיה כ"א גדול כנפורי שמים ד' כנפים לאחד מהם ושני רגלים גדולים ויש להם שיני כשיני המנירה ונחפשוו בשדה וכרמי' ואכלו כל ירק עשב וחיבף ומיד נתיקר השער כי הגויים הסמינו כל חבואת הארץ מפחד הארצה הנורא והבאש הארץ מן הארצה נפלו על הארץ כאמתיים ובים הלכו ספינות העשן הנקרא (דאמפשיף) שתי שעות בין הארצה אשר נפלו שם וזאה הספינה הולכה ד' פרסאות בשעה . ואחר חג הפסח התחיל הדבר בעם באלכסנדריא של מצרים אשר היא עיר גדולה מאד ומחו בכל יום כאלף נפשות עד שנגע בירושלים ומשם להסביבות ולטבריא ולנפת"ו . ולקחו ראבי העה"ק לפת יחומים ויחומות והשיאו אותם והחופות עשו על בית הקברות בין רבינו האריו"ל ובין רבינו מרן הבית יוסף ז"ל כי קבלה בידם זאה הסגולה וחודות לחל אשר נח מהם וסר המות הזה אך הרעב של בצורת הלך וחזק בכל יום ממש נשיבי נפוחי כפן מדליה חיבר :

אי לזאת אחב"י רחמנים בני רחמנים התבוננו וראו שכרכם כי ירבה מאד שאתם מקיימי' כמה אלפי' נפשות קדושות מישראל וכבר אחז"ל כל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא אף שחלקת כל א' לא יספיק אפילו לשליש ולרביע הוצאות ביתו על כל זאת נפקא מינה לחיי שעה ה' בכל מקומות מושבותיכם יהן השלוס והברכה וההצלחה כי תוכל המזוה להגן אלף המגן למען

טאמשים כמין הפוחי קטני' אדומים וצחוקן שרף הרבה חמוץ מעט ומלא גרעינים ועושין אותם עם צללים ושמן זית וחומץ ולופחין בהם את הפת וגם מבשלי' אותם עם שמן זית וצללים וחבלין וטעמם כמרקחת בערבי נקראי' (בענדארא) ובחול' אינם נמצאי' כ"א מעט אלל הפריזי' והיהודי' יראי' לאכול אותם . והוא כמזחק בעיני :

בצלים נמצא הרבה ובזול בערבי (באלעל) שומי' בערבי (חום) היא לשון הגמ תומי' נמצא הרבה : כרוב צל"א (קריוט) נמצא הרבה ומחירי' יקר מחול' קאניוועטים הוא מין כרוב ותמונתו עלי' ארוכי סניב ובחמלע יש כמו ראש אחד לבן וטוב הוא לבשלו עם שמן זית או עם בשר ול"כ שהוא הרובחור הזכר במשנה אלל כרוב :

פלפל ארוך צל"א טירקסי פעפער והם ירוקי' ומאליהם נעשו אדומי' מהם הרבה והם בזול וכובשין אותם עם אוגערקים :

חרדל צל"ע (כרדל) בלשון אשכנזי (גורשיני) וכוחשין אותם הדק היטב ומהני' בהם חומץ חזק ודבש ועומד ג' ימים ואח"כ הוא טוב מאוד לטבל בו בשר יותר טוב (מחרין) :

חזרת צל"ע (חסא) והוא לשון גמ' פסחי' אלל מיני מרור ואללנו לוקחי' אותו ג"כ למרור בפסח ולוקחי' מעט עולשי השדה הוא :

לענה בערבי (היגדבה) כזכר בגמרא לקיים טעם הב' של וימרו את חייהם כי החסנו הנקרא צל"א (שאלאטין) אינו מר רק כטעם הראשון מה חסא החילתו כך וסופו קשה אף המארים היו מתהלה בלשון רכה וסופו קשה שנאמר וימרו את חייהם בעבודה קשה גם טעם ב' לשון חס רחמנה עלן ומהשורש עושין זכר כהלל . הרין אין בכל הארץ :

ברפס מני עשב כמו (פעטריסקי) ועלים שלה יותר גדולי' מהם וטעמו מר מעט וכך הוא נקרא בלשון ערבי :

תרדין הוא בערבי (סילקא) לשון הגמרא והם עלי' ארוכי' ורחבי' ומבשלים בהם מי חומץ (בארסט) וגם ממלאין את העלים בבשר מחותך ועם שמן זית ומעגילי' אותם ואחר הבישול הם טובים מאוד :

פעטרישקע יש הרבה . קנח בלשון אשכנזי נקרא (טשערניסקי) . כמון כך נקרא צל"ע (כמו) ובלשון אשכנזי (קימיל) :

עגום (בלשון ערבי יאנסאן) הם אשר נותני' אותן לחך הי"ש (יאקוב) צל"ע הוא מין דרדר עגול מלא קולי' וקולפי' אותו ומבשלי' אותו עם שמן זית עם בשר מחותך עם מי הלימון ומאכל טוב הוא ללפת בו את הפת :

צגון צל"ע (פוגלא) הוא לשון הגמ' צל"א (רעטיך) הלשון שם הם ארוכי' כמו (מייערין) וקליפחס אדום והם מחוקי' יותר מחריפז' וטעמם טוב יש מהם הרבה ובזול . (באלבעס או ערד עפיל) הוא חפוחי אדמה בלשון ערבי (באעמא) אינם נמצא כ"כ ומחירם יקר כל פוגט עשרים פאריס : ברתני בערבי (כרת) תמונתם כמו צללים ירוקי' ארוכי' ועליהם כמו עלי' השומים וממלאים אותם עם בשר ומבשלי' אותם עם מי הלימון וטובי' למאכל עם פת ולוקחי' אותם בליל ר"ה כזכר בצ"ע :

כמיהין בערבי (כימה) הם עגולי' כמו חפוחים וגדולים וחוחכין מהם חתיכות דקות ומבשלים אותם עם מים ובשפי' אח"כ המים לחוץ . ונחנס לחוך החומץ והוא מאכל טוב לאכול עם בשר כמו (שאלאטין) ומחירו יקר וגדילי' באדמה :

פטרייות הוא (שוועמליך) או (פיטשיריטשים) יש הרבה : חורמום הוא מין קטניות עגול כמו ז"ל ושטוח וכך נקרא צל"ע והוא מר כלענה וע"י כבישה צמי מלח שזעה ימים הוא נמחק וטוב למאכל והוא זכר כמה פעמי' במשנה ובגמרא :

כוסבר בערבי (קלינדרי) הוא מין קטניות ויש לו ריח טוב ונחמם אותו בעיסת לחם והלחם יש לו ריח וטעם טוב והוא זכר במשנה כלאים :

פיגם הזכר במשנה (סס) הוא עשב רודא בלשון ערב או (ריטא) ויש לו ריח חזק מאוד וגדילין בכל הדרכים :

שער ו פרי הארץ

ערמונים בערבי (קישטני) הם טובי מאוד ובזול הרבה כל פונט עשרה פארים ב' ז"ל :
חאב לאזיעס הוא מין פרי חילן בלא קליפה וקטני' כקטניות והם מחוקי' כמו זיקר כל פינט
עשרה פארים :

תות בערבי והוא (אויזיניס) ול"ג שהוא תוחים המזכר במשנה :
זארארים בערבי . כמין הפוחל-קטני' חמוזי' מעט וטובי' למאכל וכלל ח' נמנח משלשה ועד
ארבעה גרעינים קשי' . ול"ג שהיא עוזרדין במשנה :

דאמים בערבי . הוא מין זארארים אבל להם גרעין ח' קשה ומחוק הוא :
סאבאר בערבי הנקראי' חאני' של אדם הראשון ולי נראה שהוא השיחן המזכר במשנה פירות
השיחן חאנים מדבריות והם גדולי' כביצה אווח' וגדילים על ענף ענף והעלי' הם
מלאי' קולי' כמחטים על כל עלה נמנח לפעמי' עשרי' או יותר והחאני' יש להם קליפה עבה
ומלא קולי' דקים מאוד ואינם נקחים אלא ע"י מטליה עבה וקולפי' אותם ואכילתם מחוק מדבש
ודרך גידול האילן שלהם הוא כך בראשונה נומח עלה אחת ועליו הב' וכן כלם עד שהעלה
התחונה מתקשה ומתעבה ונעשה גזע והם בזול עשרי' או שלשי' עד חמשי' בחמשה פארים שהוא
ז"ל ח' ולפעמי' עד מאה ויותר :

תפוחים בערבי (חאפח) שם הם מועטי' ומחירם יקר :
אגסים בערבי (אימאס) בל"א (בארין) מחירם רב :

שזופים גדולי' מחוקי' שזופי' קטני' חמוזי' ועמה אבאר כל פירות האילן דרך כלל :
ח' ענבים ב' זמוקי' ג' חאני' ד' רימוני' ה' זיתי' ו' המרים ז' שקדי' מהוקי' ח' שקדים מרים
ט' אגוזי' י' לוזי' יא' חרובין יב' אחרוני' יג' מרהלנין יד' לימונים חמוזי' טו' לימוני' מחוקי' טז' בטנים
יז' פיסטאק יח' פינינים יט' ניפייפי' כ' אפרסקי' כא' מיסמוס כב' פרישי' הם חזושים בערבי נקרא
ספרגל ובל"א נקרא גאטים כג' ערמונים כד' חאב לזיעס כה' תוחים כו' זערור כז' דאמים
כח' סאבאר כט' הפוחי' ל' אגסים לא' שזופים לב' קאקס ניס . קארשין ווינשיל יאגדים ווינפרליך
אין בכל הארץ :

ועתה אבאר כל מיני ירקות הארץ אבטיחי' (בל"א הארביזים) (בל"ע בטיח) עוד מין ח' בגוון
ירוק (געל) (בל"א דיניס) (בל"ע קאליוואסח) ואינו נאכל כמו שהוא חי רק ע"י בישול עם
דבש והוא מאכל טוב ללפת בהם את הפת דלעת לבן נקרא בל"ע קארי שאוכלים אותו בליל ר"ה
המבוחר בש"ע גם הוא מאכל טוב עם דבש אחר הבישול והם בזול הרבה וכל הג' מיני' הללו
יש מהם גדולי' מאוד . ואני ראיתי גמלי' באו מן כפר ח' והיו טעונים מהם וכל גמל נשא עליו
שנים אחד מזה ואחד מזה ומשא הגמל היא שני מאות אוקים . עוד מין ח' יש נקרא מילוינים
נאכל כמו שהוא חי ומחוק מדבש גם מין דלעת נקרא בל"ע (קאסיס) אינו נאכל חי כ"א ע"י
בישול עם שמן זית וטוב מאוד ללפת את הפת והם קטני' וארוכי' כמו (אוגערקיס) . גם מין
דלעז נקרא בל"ע (פאטליזען) כרישין המזכר במשנה וגונו כגוון החכלת מלמעלה וחוכו לבן וע"י
בישול עם חבלין או כשממלאין אותו עם בשר שמן הוא מאכל טוב מאוד ולופחין בו את הפת והם
עבים וארוכי' כמו (הקאסיס) :

מלפפונות בל"א אוגירקיס בל"ע כייאר כמו ספירש הר"ע מברענורה בריש מס' כלהים ויש מהן
הרבה והם בזול :

הקשות קבואין בל"א (קאמברום) בל"ע (פאקוס) והם ארוכי' מאוד ועגולי' כקשת או כחני
לבנה והם גדולי' מאוד הלבנה וטובים הם לאכלס חי והם בזול כי רבים המה והוא
מין אוגירקיס וטוב יותר :

קאליקאם הוא מין הפיח אדמה (ערד עשיל) שחור למעלה והפנימי לבן וכשרונין לבשלו חותכין
אותם החיכות חתיכות ומשלין אותם במים עד שירתיח ואח"כ שופכין את המים לחוץ
וגוחים בהם מי' אחרי' ונריך בישול הרבה שאל"כ הם כחדירין על הלשין ואח"כ נוהן בהם מי
הלימון ושמן זית והם טובי' ללפת בהם את הפת והם בזול . מייערין שם הרבה בזול . בורקיס שם
הרבה ומחירם יקר בערבי (שוואנדיר) . ריבין הוא לפת ובערבי (ליפה) מחירם יקר מעט מבחו"ל :

ולפעמי עושי' יין מהענבים שנתייבשו בשמש ג' ימים והיין ההוא אין לו ערך לשבח למוקים בערבי (גביב) כל פוגע בעד עשרים פארים :

תאנים בערבי (טיחון) כל פוגע עברה פארים ב' ז"ל יש לבני' ושחורי' ובעה בשולס קודם שנתייבשו על השמש חוחרם כמו חגסי' גדולי' (באר) ומחוקים מאד לאוכלס יוחר מדבש כי מלאים דבש כל פוגע חמשה פארים שהוא ז"ל או חצי גם מהם עושי' מלאכה היי"ש המשובח מחירו כל קוואטיריל החזק ששים פארים ט"ז ז"ל והחלס חרבעים פארים ח' ז"ל היין והיי"ש שם עומד בכלי חרס חציות המזכר בנמ'. כי חציות של עץ אין בכל הארץ. רימונים בערבי (רומן) נמצא ב' מיני' מחוקים כדבש וחמוצים כחומץ. המחוקי' הגדולי' לפעמים משקל ג' פוגע כל א' ב' ז"ל או ז"ל החמוצים הם בזול ומבשלים מהם מי חומץ (בארשט) :

זיתים בערבי (זיתון) יש ירוקים ושחורי' טעם עלו ופריו ועליו שוין מרים הם כלענה וע"י כבישה במי מלח ג' וד' שבועות ויוחר הם נמהקי' וטובי' ללפת זהם את הפת כי מלאים שמן והם נמכרים במדה בזול ומהם עובין שמן זית הך ועוב מאד לתח בהמאכלים במקום שומן ולטבול בו הפת וממנו מדליקין בנרות הנקראים (לחמפין) ולליל נהוריה טפי כי נרות של חלב אין בכל הארץ. כל קוואטיריל מעשרי' עד חמשי' פארים גם יש שומשמן שהוא מין קטניות וקטני' אדוכי' נבטוחי' ובערבי נקרה (סימסין) גם ממנו עושין מין שמן הנקרה (חירוש) והוא משובח כמו שומן אוזי'. (המרי') בערבי (האמער) כל פוגע עד שלשי' פארים והם גדילים בדקל בין הלולבין כמו אשכול ענבים וכל האשכול מונה זכים דק ובכל אשכול נמצא שני מאות חמרים ולפעמי שלש מאות והם מחוקי' מדבש וטפח לופים :

שקדים נמצא ב' מינים מחוקי' כדבש ומרים כלענה ובערבי (לויז חוליה) ר"ל מחוק (לויז מאר) ר"ל שקדים מרים המחוקי' כל פוגע ג' ז"ל שהם ט"ז פארים המרים הם בזול הרבה אין קונה וקודם בשולס אוכלים איהם עם קליפתם והם חמוזי' חגוזי' בערבי (גויז) והם בזול : לחזים בערבי (בענדאק) הנקרה טערקשי ניכלך והם טובי' מאד ובזול :

חרובים בערבי (הריב) והם גדולי' וטובי' מאד כמעט מלאים דבש והם בזול הרבה כי גדילים במקום הפקר על הדרכי' משנים קדמוניות ועל דרך מירון יש הרבה מהם והנערים זורקי' חבנים על האילן ונפלי' מהם הרבה על הארץ ואוכלים ושצעי' גם לוקחי' לביהם ויוחר משלים אשר נשאר על פני הארץ הפקר :

אתרוגים יש מהם הרבה והם גדלים בהכפרים וקודם חג הכיכות הנוים מביאין אותם לערי ישראל למכור להם בזול הקטנים אינם ראויים לאכילה כי מרים הם אולם נמצאו גדולים משקל ששה או עשרה פוגע אשר הם ראויים למאכל ומה גם למרקחת הקליפה הירוק הוא מר מאד וקולפים אותו דק והוא מחיק לחיך רק באמצע נמצא מעט שרף חמוץ כמו בלימונים :

קאקים נים הם מין חגוזים יש לערך משקל פוגע יוחר והקליפה יש לה נורה חזק ממש יש זכרים עם שערות כמו זקן ויש נקבות : מראנצין בערבי (פורטיגאן) יש גדולים משקל פוגע והוא בעד א' ז"ל חמשה פארים והציונים בעד חצי ז"ל ופחות :

לימונים הם ג"כ בזה המקח ופחות. ויש מין לימונים טגולים והם מחוקים מדבש : בפנים הם עגולים כמו קטניות ועל אילן א' גדילים הרבה גוונים ירוקים הדמונים שחורים ולבנים והם יפים חף נעים :

פיסטאק הם כמו לוזים ארוכים ומחוקים מאד. פינגונים הם מין לוזים ארוכים ומחוקים וכולם בזול. ציפויפום הכונתם כמו המרים קטנים הדומי' והם מחוקים מאד ובזול : אפרסקים (פערושקעב) יש הרבה וגדולי' לפעמים כמו בינה אוזת והם בזול. מישמוש הוא מין כמו פערשיסקים והם בזול הרבה וטובי' למאכל.

נאמים הוא מין הפוח וקשה לאכול כמו שהוא חי אולם ע"י בישול הוא מאכל טוב מאד ועושין מהן מרקחת טובה :

אמנם עהה הפירות חיוס חלק ה' ממאה ממה שהיו מלפנים. והבאר כל מיני פירות וירקות הנמלאים כעת בעה"ק ח"ו אשר רחיתי בעיני ואשר מטובם הכלתי וברכתי על הארץ ועל פירותיה הף שהם קטנים בכל זה הם מהוקים מדבש וגופה לופים :

הארץ שמינה היא מאד הף שהשדות הם מלאים חבנים בכל זהת יהגו הבואה טובה למאכל ונחמד למראה עד שאליה ישחוקקו כל הארצות ורוב הבואה יקחות לארץ ענגללנד על הספינות ומוזה נלמח היוקר המיד בזה"ק ורוב ההבואות מביאים הערביים ממקום הנקרא (חארלן) הוא חרן. ואשר יוליאו אנשי אירופה בעמל כפיה ועת הפים חתן האדמה בזה"ק בלי כל עבודה. דגן ושבלת שועל ושיפון (שהם בל"ה קארן האביר רעשקי היזו) חין בכל הארץ. חטים ושעורים עדשים שם הרבה. גם מין הנקרא לחביע בערבי שהוא שעושים בלשון משנה הם פולין קטנים מטעם לבנים וירוקים והמנק מהם נהפך לשחרות גם פולין עגולים כמו (ארבעים) יש מהן הרבה חבל יש להם עוקן מלד אחד ומלד אחד על פני כלו יש להם כמו חרין ונקראים שם (נאהיע) והם טובים מאד למאכל רק קודם הבישול צריך לכובשן במים כל הלילה גם יש מין אחד הנקרא (דארי) ובערבי נקרא (גילבאן) ובלשון משנה נקרא (עופה) והוא עגול ובעתו כמו עדשים רק שהוא לבן והוא למאכל חרנגוליש גם לבני הדם נאל ע"י הדחק גם מין אחד נקרא בערבי (כארסעני) הנזכר במשנה מכנת הרומות כרשיני הרומה פירש הברטנורה שבערבי נקרא כרסעני והוא מאכל לגמלים פולין הלצנים הגדולים והקטנים חין שם רק מה שיביאו מהרצות החרות ומחרים יקר כל פוגע ששים פארים שהם ע"ז ז"ל הדש פולין נקרא בערבי (כאל) עדשים נקרא בערבי (עדס) :

החטים הם טובים מאד וגדולים. ואני רחיתי ה' שכח על חטה חתה חרץ חפה ושעורה וגפן וחאנה ורמון חרץ זית שמן ודבש כחבז חשורית והפרי הדש מביא בספרו לפלח שראה כך כהוב על חטה חתה. החטים נעחנות שם לרוב ברהיים של כוסים והעחינה היא עבה כדי להוליח הסולת כי כך דרכנו. לפוח הקמח בשלבה נפות הרחבון הוא הקמח הדק לעשות ממנו לחם השני הנשאר בנפה היא הסולה לחפות ממנו חלת שבת לבנים כשג אחר שיוליאו ממנו הסובים והגושקרא ועושין שני מיני סולה הצ' הוא סולת נקיה וקמח הדק והגושקרא הרי ד' מיני קמח. והגשים יש להם עבודה רבה בליבת הסולה מחמת עוביו ומוכרחין לשפוך השמרים של יין לחוך הסולה בלי ששי כדי שישרה כל הלילה ובצקר הם לשין בכה גדול גם מהסולה השני יעשה לביבות גם עושים מין נקרא (קיסקבה) עגולים כמו פלפלים גם המנהג לבשל החטים ואחרי כן ליבשם על השמש ולטוחן כמו דייכה נקרא (בערגאל) בערבי והוא טוב מאד יותר. כדייכה מין קטניות נקרא (מאש) בערבי והוא ספיר הנזכר בכלאים פי"א :

השעורים הם גדולים ולא יעשו מהם שום דבר רק למאכל המורים וסוסים כי שגר שעורים לא יעשו שמה מהעדר (ההאפין) והף פעריל גרויפין חין עושים מקמחה. חטים בשנה ציננית כל מדה הנקרא (מעכטיל) אשר צו ארבעים קווארט 1 ריינש 5"ל 50 כסף שהוא חללנו חמשה עשר טאהליר שעורים המדה ששה טאהליר 60 5"ל. אורז בערבי (רוז) הפוגט ה' טאהליר שהוא עשרה 5"ל :

ענבים הם טובים מאד ימלאו חשכלות ענבים שנים עשר ליטרות משקלם וגודל כל ענב לרוב היא כשזופים הנקרא (פלוימין) יש לבנים ויש שחורים הדומים בזה הוא ימי בכורי ענבים ובעת ההיא בולרים כרמיהם וימשיך עד סוף חג הסוכות והערבים מביאים מן הכפרים בעלי' על החמורי' ועל הגמלים והיהודים קונים מהם לעשות מהן יין למכור ודורכים חת הענבים צרגליהם באמצעי ומשניין חת היין ומהחלניס הנשארין עושין מהן יין שרף מבקל פוגט בעד עשרה פארים שהוא צ' 5"ל ולפעמים ה' 5"ל וכשהגוים רואים ליקר השער עושים ציניהם חרס לכל יקנה שום יהודי מהם ומוכרחים למכור בזול. מהענבים הלבנים עושים יין לבן ומהאדומים יעשו יין אדום עד שלפעמים נהפך לשחרות והיין משובח מאד והאדום משובח ממנו מחיר היין כל קווארט בערך ששים פארים ע"ז 5"ל ולפעמים בפחות. אמנם בירושלים הענבים משובחים בפלי כפלים מצשאר ארצות והיין משובח מאד מאד ויותר בהדרין ענבים בערבי (ענעב) גם מהם נעשו למוקים טובים מאד אחר שנתיינשו בשמש ולפעמים

כתוב כי ה' אלהיך מציאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים עינות ורחומות יולאים בצקעה ובהר ארץ חטה ושעירה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש ארץ אשר לא במסכנת תאכל בה לחם לא תחסר כל בה (עקב ה' ח) :

א"ר חסדא מ"ד ואתן לך ארץ חמדה נחלת לבי למת א"י נמשלה לבי לומר לך מה לבי אין עורו מחזיק בשרו אף א"י חנה מחזקת פירותיה (עושה פירותיה מרובין עד אין מקום להצמיעם) ד"א מה לבי קל מכל החיות אף ארץ ישראל קלה מכל הארצות לבשל פירותיה אי מה לבי זה קל ואין בשרו שמן אף א"י קלה לבשל ואין פירותיה שמנים ה"ל זבת חלב ודבש שמנים מחלב ומחזקים מדבש (כתובות ק"ב ה) :

אמר רבא ב"ב חנה כי הוה חילין בתריה דר' יוחנן למיכל פירות גיטור כי הוין בי מאה מוקטין ליה לכל חד וחד עשרה עשרה ובי הוין בי עשרה מוקטין ליה לכל חד וחד מאה מאה וכל מאה מינייהו הוה מחזיק להו לנא בר חלחא סאין ואכיל להו לכולהו ומשבע דלא טעם זיוגא זיוגא ס"ד אלא חיימא מזוגא. רבי אבהו אכיל עד דהוה שריק ליה דודבא מאפוסיה ורב חמי ורב חבי הוה אכיל עד דנחור מווייהו רשב"ל הוה אכיל עד דמריד ואמר להו רבי יוחנן לדבי נשיאה והיה ליה ר' יהודה נשיאה בחלושו אבתריה ומייתי ליה לביתיה כי אחא רב דימי אמר עיר אחת יהיה לו לינאי המלך בהר המלך שהיו מוטיחין ממנה ששים רבוא ססלי עריה לקולני האנים מע"ג לע"ג וכו' (במס' ברכות דף מ"ד ע"ה) :

רבי בר יוחנאל איקלע לבי ברק חזינהו להנאו עוי דקאללן הוה חיימי וקא נטיף דובשא מהחיימי וחלבא טייף ממייהו ומערב בהדי הדדי אמר היינו זבת חלב ודבש א"ר יעקב בן דוסאי מליד לאינו ג' מילין פעם אחת קדמתי בנסף והלכתי עד קרסולי בדבש של האנים :

אמר ר"ל לדידי חוי לי זבת חלב ודבש של לפורי והוה שיחבר מילין השיחבר מילין אמר רבה בר בר חנה לדידי חוי זבת חלב ודבש של כל א"י והויה כמבי מיכסי עד אקרא דחולבקי עשרין ותרחי פרסי אורכא ופוחיא שיהא פרסי :

רבי חלבון ור' עורא ור' יוסי בר חנינא איקלעו להנאו אחרא חיימו קמייהו אפרסקא דהוה כאלפס כפר הינו ואילפס כפר הינו כמה הוה חמש סאין אכלו שליש והשקירו שליש ונחנו לפני בהמתן שליש. לשנה איקלע ר' אלעזר להחס ואייתי לקמיה נקטן בידיה ואמר ארץ פרי למלחה מרעת יושבי בה וגו' :

ר' יהושע בן לוי איקלע לגבלא חזינהו להגי קטופי (אשכולות) דהוו קיימי כי עגלי אמר עגלים בין הגפנים אמרו ליה קטופי גינהו אמר ארץ ארץ הגפנים פירותיה למי את מוטיאה פירותיה לעכו"ס הללו שעמדו עלינו בחטאינו לשנה איקלע ר' חייא להחס חזינהו דהוו קיימי כעזי אמר עזים בין הגפנים אמרו ליה זיל לא תעביד כחברך עכ"ל הנמרה הגם שאלו האנשים היו אחר החורבן כידוע על כל זאת הוטיאה פירות גדולים ועובים גם היה זבת חלב ודבש עד שהם קללוה שלא תתן פירותיה לעכו"ס ואף בזמן הרמב"ן ז"ל כשבא לעה"ק ירושלים ה"ו בשנת חמשה אלפים כ"ז לנירה ראה פירותיה גדולי למראה מאד ובשרון לב אמר ירושלי ירושלים עדיין את מוטיא פירותיה לפראים שאלו וישתומם כשעה ואחרי כן אמר ירושלים ירושלים אנתמך ואמשול לך משל למי את דומה לאשה מינקת שבנה לא יכול לינק מה היא עושה מפני כבדת רוב חלבה תקת כלב קטן שיניק את חלבה עד שיצריח בנה וכיון שבנה מתחיל להניק אז תשמה שמחה ענומה והשליך את הכלב לחוץ והלחא כך המשל דומה לנמשל הבן הלו ישראל שנקראו בני למקום שנאמר בני אהם לה' הליכום כיון שחטאו גלה אוחס מארצם וכדי שלא תהיה הארץ שממה מאין יושב עד אשר ישובו בני ישראל אליה הוסיב בה העכו"ס כדי שיעבדו את האדמה ואלא ירבו עליה חית השדה ולע"ע בס' תולדות פירותיה עד אשר ירחם ה' עלינו וירפא הלאה חטאינו ונחזור לעירנו במהרה בימינו אזי יגרשם מארצנו ככלבים וכנבלות פרוחה וישמת וישפאר בנו כמ"ש ישראל אשר בך תשפאר ויקוים בני מקרא שכתוב לכן עה אמר ה' ושבתי לירושלם ברחמים בימי יבנה בה נאום ה' לנאות עוד הפלוגה ערי מטוב ונחם ה' מיד את ירושלים גילי מאד בה ציון הריעי בה ירושלים הגם מלך יבא לך נדיק ונפש הוא עני ורוכב על החמור ועל עיר בן החומות אמן דב"י :

רמלה עיר נאה על פני השרון הנחמד מלא עלי זית תהנים וכל פרי עץ רחוקה ה' שעות מירושלם
בה חרבות ישנות מלפנים מסחר רב בלמוד גפן. כולה חושבי ישמעאלים:

רמה עיר מולדה שמואל הנביא ונקראה מלפנים רמיה לופים (שמואל א' א') כי היחה מחוברת
משני חלקים רחוקה מירושלים ארבע שעות ללשון נה הרבה ישמעאלים ונזרים:

עברתא כפר קטן למזרח שכס דרך שתי שעות היא גבעת פנחס המזכר בסוף ס' יהישע כולה
חושבי ערביים וישמעאלים:

חרם מקום רחוק לדרום שכס כשש שעות והיא המנה סרח והמנה חרם המ' ביהושע (כד ל)
ובסופטים (ב מ) שם הר גבוה הנקרא הר געש ביהושע (שס) כל חושביה ערביים:

שילה מקום רחוק לדרום שכס כשש שעות והיא שילה החמור בכל מקום אשר היה המשכן בחופה
שם בית וגנה כיפה גדולה וקורין אותו (קובא אל שכינה) בערבי ר"ל כיפה של שכינה

וסמוך לו מקום וקרא מאידה בני ישראל ר"ל הלוחה של בני ישראל:

בית לחם גם בערבי עיר קטנה ונאה היא בית לחם יהודה המזכר בחורה רחוקה מירושלים
כשש שעות כולה חושבי נזרים הרבה ויש להם שתי חתי תפלות הרבה כי קדוש להם

המקום ההוא:

חלחול כפר קטן קרוב לבית לחם חושביה ערביים ונזרים:

יריחו בערבי (רימכא) עיר שממה וחרבה המזכרת (יהושע ד יג) ושמה מלפנים עיר המרים (דברי'
לד ג) ישבה בערבה נחמדה ופוריה מלחה חמרים ועלי בלסוס חושביה מתי מספר ארבע

מאות ערביים אכלי קדר כי עהה היא כפר קטן רחוקה ה' וחני פרסה מן הירדן ודרך שש שעות
מירושלים במרחק שתי פרסאות ממנה יש מעין המלך חתה לל עץ גדול והוא לדעת רבים המעין

אשר נחרפאו מימיו ע"י אלישע הנביא (מלכים ב' ב כ"א):

ארבל מקום קרוב לטבריא כחני שעה והיא מזכרת (פרק אבות) נהאי הארבל. ועהה כפר קטן
חושביה ישמעאלים ערביים:

חיטין כפר קרוב לטבריא כשש שעות:

חקוקה בערבי (יקוק) כפר קטן חושביה ערביים:

בנה כפר קרוב לה וקטן חושביה ישמעאלים:

ציפורי עיר קטנה רחוקה מטבריא דרך שתי שעות בראש הר גבוה כדרשת חז"ל (מגילה ו א') למה
נקראה לציפורי שעומדת בראש ההר כציפור ולדעת חז"ל (שם) היא עיר קטרון המזכרת

(שופטים א' ל) אליה גלו הסנהדרין אחר החורבן (ר"ה לא ב) חושביה ישמעאלים:

עליבין מקום קרוב אליה והוא כפר קטן:

רומי מקום קטן ובו ישב אנטיוניוס קיסר לדעת מהר"ם אלשיך בפיורשו לשיר השירים על פסוק
ראשך עליך ככרמל ומשם הלך לטבריא ודרך המערה למד עם רבינו הקדוש כמבואר (במס'
ע"ז) וקרא שמה על שם עיר מלכותו והיא קרובה לטבריא:

ערבי מקום חרש עכשיו:

סכנין כפר רחוק מציפורי דרך חצי יום והיא מזכרת בדברי חז"ל כמה פעמים:

בבול כפר קטן קרוב המזכר (ביהושע יט כז):

בית שאן כפר גדול סמוך ללפת וכך נק' בערבי ומגמרא (כחובות דף קי) משמע שהוא משאר
הרעות דחני' ה"ר מאיר אני ראיתי בצקעת שאן בית שאן עושה ע' כורון כו'. חז"ל
המהרש"א ז"ל בצקעת בית שאן כו' פירש"י שהיא משאר הרעות עכ"ל ור"מ לעמיה כדאמרין
בפ"ק דחולין ר"מ הכל עלה של ירק בבית שאן וההיר רבי בית שאן וההם פריך והכתיב משה
לא הוריש בית שאן כו' ומשני הרבה כרפ"ס כו' ולדעת י"א היא מא"י:

שַׁעַר הַשְּׁבָחִי הָאָרֶץ

כו

תנחום הוא כפר ממוצע קרוב לנפת כב' שעה זו בניית נפלאי' ישני' מימי קדם ומשם לוקחי' חבני גזית לכל המקומות :

מירון כפר קטן נגד הר הצור וכנגד לפז מקום שמן ודשן ומעין לה במזרח ההר לגד דרום ושמו מנידו או דילבאי ונפת כותבין בנט דעל נהר דילבאי ישבא וממימי מעיטת מסתפקא : קדיתא כפר ממוצע באם הדרך בין נפת ומירון כולו יושבי ערביים :

גוש חלב והערביי' קורין לה (דויש חלב) כפר רחיק מנפת כמו פרסה ושמו נזכר במנחות (פ"ה ח') והוא מלא כרמי' טובי' מאד ותאמי' הרבה וטובי' אשר מהם מוליכי' לנפת ולשאר עירות למכור :

בערהעם כפר גדול רחיק מנפת מהלך ד' שעות וכך נק' בלשון ערבי (כפר בערהעם) כולה יושבי ערביי' בה שתי כתיבסיות חרבי' וישני' מאד ואבני' גדולו' גם הם יש בין יסן נשן וחרב לא נותר ממנו רק שני שצרי' גבוהי' מאד ועל משקוף ח' חרות בלחש אשורית כדברי' האלו (ה' במקום הזה יתן שלום ובכל מקומות ישראל אל תחמהו על השלג שבא בניסן אנוחו ראינוהו בסיון) ואומרי' שהוא ביהמ"ד של עובדיה הנביא וי"א שהוא ביהמ"ד של רשבי' זכותו יגן עלינו אמן :

פרארו כפר קטן סמוך לכפר מירון יושבי ערביי' :
ענן כפר רחוק ממירון כמהלך שעה . והוא כפר חנניה הזכרת (צמסכת שבועות פ"ט) :
שזור כפר קטן קרוב לו הושבי' ערביי' :

פקיעין בערבי (ליפקעיא) כפר גדול רחוק מכפר מירון כחמש שעות וכו כשלי' בעלי בתי' יהודי' ספרדי' עיבדי אדמה ולהם ביהמ"ד יסן ניסן וס"ה . מקום שמן ודשן מלא שדות תוצה וכרמי' גוה ופרדסי' ושם יולא מעין חזק וטוב נקרא מעין של ר' שאעין בן יוחאי כמבואר בשער מעשה הארץ ושיחתי מן המים ההם והיו מחוקי' מאד וקרי' :

נצרי כן נקרא בלשון ערבי עיר קטנה לרגל סלע הר יבש בלי דשא וירק עשב . רוב חושבי' נוצרי' וקדוש להם המקו' הזה מאד כי שם נולד משיח ועל שם זה נק' נוצרי' ושם יש להם בית חפלה אשר היה מלפני' ביהמ"ד רחוקה מנפת כמהלך יום וכן מסבירא :

און בקעה שמה פוריה מאד וטובה למרעה לאן קרוב לדמשק והיא מכרת בעמוס (ח' ה') כולה חושבי ערביים :

גובר בערבי (דזובר) כפר גדול ושמן מלא גוה ופרדסי' וברכת ה' רחוק מעיר דמשק כחצי שעה שם ביהמ"ד יסן נשן וגליל וקבלה בידם כי נבנה ששי' שנה קודם חורבן הבית והוא הביהמ"ד הח' במס' (ברכות נ' ח') רפרס ב"פ איקלע לבי כנישתא דאבי גובר ומתחזק ההיכל בלד ימין יש מערה קטנה יפה מרופפת באבני' שיש ונקראת מערה אליהו אשר אמר ה' אליו לך מדבריה דמשק ויש שם ארבעי' יום והערבי' כלכלוהו ועוד יש שם בכיתל ח' חור לחון ואומרי' כי דרך חיר הזה כלכלוהו העורבי' . ואני בעת היותי בדמשק הייתי שם בביהמ"ד ובהמעה פעמי' :

המנהג של הספרדי' יושבי דמשק כל ר"ח אלול יושבי' שמה החכמי' לומדי הורה כחמשה מיני' וגומרי' כל ס' הזוהר ומשניות ומתפללי' שם כי יש ספרי תורות נאי' וראש של החכמי' דורש להם בכל פעם ואומר להם דברי' כבושין ומוסר וחיידושי הורה וגם אני הייתי בר"ח אלול ואמרתי עמהם זוהר ושמשתי הדרשה והתפללתי שמה :

הנה מה טוב ומה נעי' שבת האחי' האהובי' ישראל קדושי' גם יחד הונים בתורת אל המיוחד ה' בכל מקומות מושבם יתן שלום :

בעלבועק עיר ישנה מוקפת חומה גאה וחרבות רבות בה מימי קדם כלה תושבי ערביי' גם היא יהודים ספרדי' . רחוקה י"א פרסאות מדמשק :

מודין עיר קטנה על הר בה ישבו מלכי ביה השמונאי' ושמה נקברו ועל קבריהם שבעה עמודי' נפלאי' סמוך לשם קברי' שבעה בני חנה אשר הומחו על קידוש השם ועליהם ביה חפלה לנצרי' :

שער ה שבחי הארץ

משנה ז אבנים טובות ומרגליות וכסף זהב שהקדיש דוד המלך לבית הגדול אלף אלפים ככרי כסף ומאת אלפי ככרי כסף ואילנות של זהב פרוים שהיו עושין פירות שש מאות וששים ושש רבוא ככרי זהב טוב שהיה מתחת עץ החיים בנן הקודש כל אלו נגלו לחזקיה הסופר ומסרן לשמיאל המלאך שישמרהו עד שיקום המלך דוד וימסור בידו הכסף והזהב עם הזהב שהתנדב שלמה ועמהם ככרי זהב ואבני טובות שאין להם דמי' כל אלו נגזזו' ונסתרו' ושמרו' מפני חיל כשדי' במקו' הנקרא בורסוף :

משנה ח פרכת של זהב ז' שכנס בהם י"ב אלפי' ככרי זהב ולבושי הלוי' ואבנטי' שלהם י"ב אלף מלבושי' ואפוד של כ"ג שהיה משרת כהן ומעילו חוץ ממלבוש הכהני' ע' אלף ואבנטיה' ומנפתיה' ומכנסייה' כל אלו שעשה דוד להם לרצון על ישראל ולקחו' הכשרי' בסוד שנצגלה להם כל החשמיש הזה להיותם לעמיד לרצון על ישראל :

משנה ט כנורות שעשה דוד אלף ונבלי' ז' אלפי' לרצון על ישראל ללללי' לשיר ולתשבחות להודות ולהלל לאלהי ישראל שנחתו למשה מסיני וכתוב עליהן מתחת רגלי כסא הכבוד אכן ספיר דמות כסא והכנורות מעני אלמוגי' היו מלופי' זהב טוב ואבני' חמשה על כל כנור וכנור שהיו מביאין אותו ענני' והשעירי' והרוחות שהיו משועבדי' לשלמה ועל כל כנור וכנור היה פעמון של נחושה קלל מלפני כסא הכבוד ואבן א' טובה ומעולה שחצב משה בהר סיני מתחת כסא הכבוד של אבן ספיר הכל לפוני' ונגזזו' בפני הנדיקי' שהיו יודעי' הכשרי' בסוד שיפלו ח"ו ביד זר שהיה שונא לישראל שכלי' הללו אין משתמשין בהם אלא לרצון על ישראל והיו גזזו' אותם ברוך ונדקיה שהכשדי' לא ישמשו בהם ח"ו והסמינו' עד יום שישובו ישראל לקדמותן ויקחו כבוד ויקרת עולם כשימצא להם איש דוד בן דוד שמי' ויתגלה לו הכסף והזהב כשיתקבצו כל ישראל ויעלו עליה שלימה לירושלי' אמן :

משנה י ואלו הם משקל הכסף הנמזות בעין בחל' ע"י ברוך ונדקיה ככרי כסף ק"ך רבוא ושל כסף פוז ק"ס רבוא כלי' של נחושה סירי' של נחושה טוב מאתי' רבוא ושל ברזל ק"י רבוא ושפתי' שאין להם מלוקי' ומלוקי' של נחושה סביבות שער הנחושה כרובי' שאין להם משקל כיורי' של נחושה שאין להם משקל מתכת של זהב טוב ג' אלפי' ושלחמות של זהב טוב מתחת עץ החיי' העומד בנן הקודש שבעי' שהיה עליה' לחם הפני' אין ערך לדמיהם שקמי' של זהב שכל מיני מעדני' חלוי בהם והם של זהב מוזקק שזקק דוד המלך ע"ה כל אלו גמזם נדקיה :

משנה יא אוצרות של זהב וכסף מימי דוד עד נדקיה ועד שגלו ישראל מצבל מיני' של זהב ריבי רבבות ושל כסף שאין להם מדה מרגליות ואבני' טובות אלף אלפי' וש' אלפי' ונ"ג אלף כל אלה לפוני' ונגזזו' בחומת צבל וצח"ל ברקק לחתה ערבה גדולה שבצבל שהיו חולק עליהם כנורותיה' ומבית יער הצבון לקחו זהב מדה כורין אלף אלפי' וחשע אלפי' וכל הנביאי' וכל החכמים והסופרי' לא יוכלו לחשוב העושר והכבוד שהיה בירושלי' :

משנה יב ועוד י"ב אבני' טובות ביד חילק בן שימור הלוי נמסרו בידו להניעם ולהחזיר' לשבטי' שהיו שמות השבטי' הקוקי' עליהם שהיו מאירות על ראשי השבטי' מעולות ויקרות בדמיהן זו מזו ואלו מלך נביא ואיש לא ידעו באיזה מקום גמו אלא חילוק בן שימור הלוי ושאר עושר וכבוד שהיה בירושלי' לקח אותם שמיאל המלאך וחזרו והביאו אותו שימור וחילק וחזיריהם הלוי' ממיכאל ונבריאל וכל ישראל החביאו עליהם עד שיקום מלך דוד נדק לישראל ולא עוד אלא שנשבעו שבועה גדולה אלו ואלו שלא יגלו הכני' עד שיקום מלך דוד נדק לישראל ולא כסף זהב ומרגליות שהסמינו בשעה שיתקבצו גלויותיהם לישראל מד' רוחות העולם ויעלו בגדולה ומעלה גדולה על ח"י ובעת ההיא ילא נהר גדול מבית קודש הקדשי' ששמו גיחון וישקוף עד מדבר הגדול הנורא ויתערב הנהר פרת ומיד יעלו ויתגלו כל הכלים צב"ח :

ומלך נרפח (כאפולעאן) זה כחמשי' שנה שהיה צב"י . וגם הללו היה ידוע ע"י ספדי דברי הימי' ששם בהר עין בחול הכלי' נגזזו' וחסר את ההר כמעט עד חזיו . אך לריק היה יגיעו ולשוא היה עמלו כי לא ידע שלא יוכלו להתגלות אליו ולא להחר עד שיבוא משיח בן דוד נדקינו צב"ח :

תיבנין הוא כפר קטן מאד קרוב לפנה יושבי ערביים :
 עכברא כן נקרא בערבי כפר גאה קרוב לפנה כמהלך חלי שעה לדרום . והיא זכרה כז"מ (פ"ד
 ע"ב) אזלי רבין להסיקי לא שבקינהו בני עכברא שם מעין נשחה עכשו שם גן נחמד
 גדול מלא עליו פרי הדך אחרוני' טובי' :

עין כחל בקעה גדולה ועיוקה מאד זבה מעין מים טובים ועל שמו נקראת עין כחל שם מעט
 בחים הושבי ישמעאלי' ערביי' ולמזרחו הר גבוה ורם ומשופע מאד וזכראשו חנוב כדמות
 שער בחים ואומרי' כי שם נגזזו כלי בית המקדש וכן כחוב צס' עמק המלך וכן כחוב צס' מסכת
 כלים וכדי להרחות לבני ישראל הקדושי' כבוד בית אלהינו להחלגת ומה שאבדנו בעוונותינו אעתיק
 הכל מס' כלי בית המקדש :

כתב החסיד המקובל הגאון והקדוש מו"ה גפתלי כהן צדק ז"ל (צס' עמק המלך דף י"ד פרק
 י"א) ח"ל אלו המשניות כהבו חמשה לדיקי' גדולי' והם שימור הלוי וחזקיה ולדקיה חגי
 הנביא וזכריה בן עדו הנביא והם גמזו הכלי' של בית המקדש ועושר האולרות שהיו צירושלי' ולא
 יתגלו עד יום בא משיח בן דוד כז"ל חכי"ר :

משנה א אלו הן כלי ביהמ"ק הגנוזי' כשחרב בית המקדש . המשכן והפרוכת ומנחת הקודש
 וארון העדות וכן הזהב וזמר הקודש לאהרן הכהן וחושן המשפט וחוליות כסף הכרובי'
 ומזבח השולה והפרוכת לחל מועד המזלגות והקשות השלחן ומסך השער מזבח הנחושת והבגדים
 לאהרן (הקדושי' ז"ל) שהיה מלביש הכהן גדול ביום"כ פעמוני' שהיו על שולי המעיל וכלי הקודש
 שעשה משה בהר סיני במנחת הקודש המטה וללגנת המן :

משנה ב אלו כלי הקודש וכלי בית המקדש שהיו צירושלים וכל מקום קודש . כחצב שימור
 הלוי וחזירו על לוח נחושת וכל כלי בית קודש הקדשים שעשה שלמה בן דוד
 ובמקום שימור היה עמו חזקיה ולדקיה חגי הנביא וזכריה בן ברכיה בן עדו הנביא :

משנה ג אלו כלי לקחה הארץ הברית' והיהדות הקרשי' והעצמות ועמודי החצר . אלו הכלי'
 מזרקי כסף מלא ועשרי' רבוא מזרקי זהב המשנה רבוא של זהב טוב ששים רבוא ושל
 כסף ק"כ רבוא וחמשה אלו כהבו אלו המשניות כבבל ושאר נביאים שהיו עמהם ועזרא הכהן הסופר:
 משנה ד מאה ושלשי' מהלוי' נהרגו ומאה נמלטו עם שימור הלוי וחזיריו והם גמזו קערות של
 זהב טוב חמשי' רבוא ושל כסף ק"כ רבוא ועל כל קסוה וקסוה ה' אבני' טובות
 שני' (ז"ל שוי') ודמי של כל א"א של אבן טוב מלאה ככר זהב כל דמי המרגליות מאתי' אלפי'
 ככרי כסף חולרות של זהב ל"ו כל אלו החביאו' וגמזו' במגדל בארץ בבל בכרך ושמה צנדה (וזכרה
 בתלמוד) מטרה זהב טוב עשרה רבוא ושבעה נרות על כל א"א ששה ועשרי' אבני' טובות על כל
 מטרה ומטרה שמרגליות כל ה' מהם לא נודע דמיה וצין כל אבן ואבן מאתים אבני' ג"כ לא
 נודע דמיהן :

משנה ה שלחנות של זהב ע"ז וזהבם מקירות ג"ע שנהגלה לשלמה ומזיכירי' כזוהר חמה
 ולבנה שמוזכירי' ברום עולם . וכל כסף זהב שהיה בעולם מששת ימי

בראשית עד יום שחלף לדקיה לא היו שוים ערך הזהב שהיה מנופה על היכל הבית מבית ומחוץ .
 חין חקר ואין שיפור ואין קצבה ואין מנקה לאותו הזהב שעל היכל ועל פני היכל ועוד זיין
 אלפים ככרי זהב כל אלו החביאום וגמזום כסגל הכר ואבני' טובות שהיה היכל בנוי בהם ונדבכין
 ג' של אבני יקר ונדבך ה' של עניי האלמוגי' והנדבכין ששה הם מאבני' טובות ואורך אבן טובה
 אחת של שבע באמה ורחבו חמש באמה שחקן דוד ואורך מרגלים אחת עשר באמה כל אלה הכין
 דוד לבית הגדול לשלמה בנו :

משנה ו בנין אבנים ל"ו חלף ומנין המרגליות כך מכל אלו היה היכל בנוי בהם ג' נדבכין ונדבך
 ה' של עניי האלמוגים והיו מחופי' זהב טוב ונחוני' בבנין כל אלו החביאום הכשרי'
 שב' ישראל מפני נבוכדנצר והאלמוגי' מזיכירי' כזוהר הרקיע :

שער ה שבחי הארץ

ולומדי' בהם יומם ולינה . להישמעאלים שני מאות בתי חפלות . רחוקה מירושלים שלשי' פרסאות
וכן מזיירו וכן מלפס :

יבנה חכרה בדברי רז"ל כמה פעמי' חכמי יבנה בה ישב ר' גמליאל מלפנים היחה עיר גדולה
לאלהי' מהכמי ישראל ועהה בעוה"ר היא כפר קטן ואין בה יהודים רק ערביי' הפראי' .
בה חרבות ישנות נפלאי' מקדם רחוקה מירושלי' כשש פרסאות :

עין זרתון כפר רחוק מלפס תחום שבה מלפני' ישבו שמה יהודי' והרב בעל סדר היום היה
שם ראש ישיבה כו"ש ששער ספרו . ובס' חיקון יששכר מזכיר מנהגי עין זרתון לענין
קריאת החורה בפורי' אך עתה אין בה יהודי' רק ישמעאלי' . שם מעין גדול אשר מימיו מחוקים
מאה ומוליכים ממנו ללפס . וקבלה שמקור מבועו הוא מירושלי' דרך מערות מתחת הארץ גות
ופרדסים הרבה כגן אלהים השדות מלאות כל מיני ירקות טובים אשר יובילו מהם ללפס והלל המעין
יש בנין ישן הוא היה ביהכ"נ של הרב בעל סדר היום ועהה הוא בית חפלות הישמעאלים ומוזן
כביר מלאו בו הישמעאלים ס"ה והולכייה ללפס :

ביריא כפר רחוק מלפס כחאו' שבה ללד מזרחית לפנייה ומזכר במס' פסחי' (כ"א ח) מעשה ביהודא
והלל וכו' בשבת בבירי וגם בס' חיקון יששכר מביא מנהג של בירי לענין קריאת החורה
בפורי' כי גם שם גרו בני ישראל מקדם ובס' שם הגדולי' מהרב הגאון חיד"א העיד שראה שלחן
ערוד ישן אשר נדפס בראשונה בלי הגהות הרמ"א וכחוצ סוף חלק או"ח שחזרו מן הכ"י בכפר
בירי שבגליל בשנת ה"ה ובס' שבחי ירושלים מביא שיש שם ביהכ"נ אך עתה בעו"ה אין בו
יהודים ולא ביהכ"נ רק ערביים הפראים :

בין גבלין הוא עמק גדול בין שני הרים גדולים אשר בין לפס ובין כפר אבנית והוא לשון ערב
ר"ל בין ההרים :

אבנית כפר חרב ושמש מאין יושב קרוב ללפס :

גביארתיען גם הוא כפר חרב ושמש קרוב ללפס :

עמוקה כך שמה בלשון ערבי . כפר קטן כששים בתים יושבי ישמעאלי' ויושבת בעמק גדול מאד
ועל שם זה נקרא עמוקה רחוק מלפס שתי שעות :

פערעם כפר ממונע יושביה ערביים קרוב ללפס כשעה אחת ומשם מביאים ענבים והאגים ושאר
פירות ללפס למכור :

דאלתא כך שמה בלשון ערבי כפר קטן קרוב ללפס שעה וחצי יושביה ערביים :

ראש אל אחמד כך שמו בלשון ערבי והוא מקום מאין יושב קרוב ללפס . הר נמוך והאדמה
אדומה ולזה קורין לו (ראש אל אחמד) ר"ל ראש שהוא אדום כי אחמד בלשון
ערבי אדום :

עלמא כפר גדול במישור נחמד מלא משמתי ארץ קרוב ללפס ומלפנים ישבו בו יהודים אך עתה
בעו"ה אין גם ח' רק ערביים :

קדיש כפר גדול על שפת הירדן ונקרא בערבי (קאדיש) והיא היחה עיר מקלט המזכר (ביהושע י"ט
מ"ז) כלה יושבי ערביים :

פמייים כפר קטן רחוק מלפס כמאלך יום והערביים קירין לה (באניזאס) והיא היחה עיר מלפנים
כמזכר (יהושע יט מז) ושמה היה עיר דן כמו שפי' הר"ע מברטנורא דן בלשון ערבי
(בנייט) ואני בנסעי לדמשק בא עלינו השמש בבואנו לכפר הזה הפריקו בעלי החמרים המשאות
מעל החמורים והשפרידוה ושכבו שם לינת לילה חוץ מן הכפר חתה עלי רעקן וראיתי קרוב להכפר
חרובה רבות ישמת וגיכר שהיה שם חומה בצורה ואבני' גדולו' מאד מאד . וראיתי שהירדן יוגא
בשטף עז מתחת הר גבוה מאד כמזכר (בבא בתרא ע"ד ב') ורחלתי בו ושתיתי מן המים והיו
מחוקים מאד מאד כקלא דכנרא ימשם מתפשט הירדן מעט מעט ושם יושבים פלשטים הנקראים
דרוזיט בערבי :

חמאם כפר קטן יושבי ערביים ולדעת קלח הוא לררה :

ברתותא מקום חרב עתה והיא מזכרת בדברי רז"ל כמה פעמים :

מצודת יוסף בן גוריון גם הם נתיים רבים ומחילוח בלפון העיר. על הר גבוה יש מגדל קורין לו נופים רבים נפת נמשך מן הר אגמי לבנון וסביב לו הרים רבים הנזכרים (בשער גבול הארץ) וכפרים הרבה הנזכרים במקומם. נתי כנסיות ונתי מדרשות הרבה וישיבות וחלמוד חורה. שית טובה זו בית המרחץ גדולה נבנית מאבני מחלב גבה כיפה גדולה המקוואות הם ממי הגשם. רחוקה היא מירושלים שלשים פרסאות מטבריא שבע שעות:

מקרשי מעט

מהספרדים זיהכ"ג הגדולה הנקראת זיהכ"ג הארז"ל וגם זיהכ"ג מאריבר נקראת העומדת מלד מערב העיר צמוד ההר בנוי מאבני מחלב גדולים מפוחחים פתוחי ליים ופרחים חובס נאה חף נעים וזה שאננים מרוף מאבני שיש מינים שונים ירוקים אדמונים שחורים לבנים ובאמצע זימה גדולה מאבני שיש וסביב עמודי שיש עומד הארון הקודש משוכה ומפואר מעשה עבות חרושה עץ. בכותל מזרחי יש חדר ה' קטן אשר בו ההפלל רבנו הקדוש הארז"ל. על מקומו שיש גתון הגן גדולה משופע לכל יקרב איש זר לרמוס על המקום הזה אשר בו יחד חודים קדושים ומרחים שפעם בא בחלוס הלילה לגדול העיר ונדמה לו כאילו יושב על מקומו ולומד ומסתכל עליו בפנים זועפות ואמר לו למה תניח לקרב הלום מקום הקדוש ופחד גדול פל עליו וארכבוסיו דא לדא נקטן. בבקר ערס החפלה נוח להניח האבן הזה. לפניו חצר גדול מרוף באבני שיש בו עלי פרוי געועים. ומיני שופנים בחובו בור מים ממי הגשם: (ב) זיהכ"ג של הרב הקדוש ר' יצחק אבובב זלה"ה בעל מנורת המאור הנבנה מחדש זה נתיים כי נפלה בעת הרעש שהיה שם ולא נשאר כ"ח כותל הדרומי אשר בו נהיו הס"ת שלו ואחר הרעש נמנו ונמרו לטלפל הס"ת ההיא לזיהכ"ג הגדולה אשר נשארה על מכונה וטהרו וקדשו עשרה אנשים בצבילה ונשאו אותה שמה ויעמדוה בהיכל מיוחד עם ס"ת של הגאון ר' שלמה אבוחנה (הוא ר' סאלימאן הנזכר בסוף השוכת מהר"מ גלאטי וזה מקובל וחסיד בדורו של מהר"מ אלשיך). וכלם לא הוילו שנתם ר"ל. גם בזמן ה' גתן בופר ה' טלחי עם"ת הזו ולא השלים שנתו לכן נורא להם מאד הס"ת הלזו ולא יוליאו לקרוה בו רק שלש פעמים בשנה בר"ה ויוה"כ וחג השבועות ואז קירין עם"ת של ר' שלמה אבוחנה למפטיור. ויש להם בקרבה ספרי תורה מימים קדמוני' גם היא נבנית ביופי והידור מאד. (ג) קרוב לה יש זיהכ"ג לא גודעה בשמה גם היא גדולה ומפוארה: (ד) זיהכ"ג של ר' יוסף בנאה הנזכר בדברי חז"ל גדולה ויפה ובכותל מזרחי הוא קבור שם ועליו ליון ופרוכה פרושה לפמו ובכל ראשון של פסח מתאספים שם רבים מישראל ומדליקים שמן וגומרים תהלה וחפלה וחחנוים. (ה) קרוב לה זיהכ"ג של הרב הגאון מרן בית יוסף בעל הש"ע זלה"ה שם ישיבה לומדים יומם ולילה ויש להם ספרי לימוד וסו"ת אין מספר עוד להם נתי ישיבות הרבה יושבים ולומדים בהם:

מהאשכנזים (א) זיהכ"ג של רבנו הארז"ל צמי על מקום השדה אשר שם הלך עם החלמידיים לקבל שבת. גדולה ומפוארה ועל ארבעה עמודים היא עומדת וגבה כיפה גבוה עגולה ובאמצע זימה גדולה נאה מאד. לה ארון קודש מפואר מעשה עבות חרושה עץ מפוחח ליים ופרחים ומנויר בכסף זהב וגוים שונים וכלה צויה מאבני מחלב: (ב) כנגדה זיהכ"ג הנקראת זיהכ"ג חדש בנוי מאבנים גבה קורות עינים וחללה זיהכ"ג קטן. (ג) זיהכ"ג של הרב מראמין בנאו על הולאות הרה"ק אדמו"ר מרוזין זלה"ה. (ד) זיהכ"ג של הה"ש הקדוש ר' אברהם דוב ראבד"ק נאויריעש זלה"ה. רוב לדקתו וקדושתו וטהרתו אין נומרים עליו חת ההלל בסוף ימיו בא לשכון בבית בארצו הקדושה בעה"ק נפה"ץ גם שם היה ראש ומנהיג העיר באמת ולדק ומ"ל שם נפטר במגפה אשר היה בשנת תקל"ד ר"ל ונקבר במערכה אלל ליון הה"ש הקדוש הגאון ר' דוד שלמה זלה"ה בעמ"ח ס' לבושי שרד. ושם כמה וכמה לדיקים קדמוים זע"ה. (ה) זיהכ"ג של הרב אב"ד מטאלי ז"ל. (ו) זיהכ"ג של חסידי הה"ש מקאסיב שליט"ה. (ז) זיהכ"ג של חסידי הה"ש מוויזניא שליט"ה. (ח) זיהכ"ג של חסידי הה"ש אדמו"ר מס"ג שליט"ה: (ט) זיהכ"ג של

שער ה שבחי הארץ

קריה ארבע היא

חברון נק' בלשון ערבי (כליל אל רחמן) ר"ל ידיד הרחמן על שם אברהם אע"פ ידיד היא עיר ציטית רחוקה מירושלים שבע שעות לפני העיר ולאחריה מלא עלי נחמדים וכרמים טובים הרבה מאד אשר שם יגדלו ענבים טובים ומחוקים מדבש ונופה לטיפה וט עושים היין המזרח וגם למוקים גדולים וטובים גם עלי זיתים הרבה וטובים אשר מהם עושי' זית יך גנוח ופרדסים אחרונים טובים גם עלי המרים נחמדים:

היהודים המה יושבים באמצע העיר בחצר א' גדול מאד בו צחים רבים וחמרות ושוקים ל והבחים הם סמוכי' זה אלל זה עד שחומת הצחים נראים כחומה סביב והחצר נט צלילה ובדלה השער יש בו חור עגול לזכור הנס שהיה כמבואר במעשה הארץ אף שנהחדש ס פעמים להם צחי כנסיות ומדרשות ויש בית מדרש קטן הנקרא ביהמ"ד של אברהם אבינו ע"ה קבלה שאע"ה ימול שם והוא אלני ממרחא כמפורש בברכה"ק גם יש מרחץ הנק' מרחץ של אהע"ה קרוב להעיר יש בריכה גדולה ממים חיים מספיק מים לכל העיר סביב החצר העיר כלה מחפשי והולכה עד כי גדול מושב הישמעאלים רק חיזה יהודים יושבים חוץ לחצר שם יש ציה עשייה הזכור אמנם חינם בקיאים במלחכה זו ויעלה הזכוכית דק ומכוער ונמכר בזול . בקצה מערה המכס יש ציה נגדר באבני גזיה גדולות מאד מאד אורך כל אבן כעשר אמות ויותר ורחבן כארז אמות וכולו סביב לא יש כ"ה שני טורי אבן וכלל גד יש לורה פתחים ואדנים אריכים מאד אבני גזיה ובתוך האהל יש צור עגול נבנה מאבני גזיה נאים . אלל האהל יש עץ צמחים וקבלה ביד שזה אהל אהע"ה והעץ הוא האשל אשר נטע והמלאכים השענו החתיו וזה זמן כביר באו א שנגלגלגו וקלללו ועשו ממנה כוסות וכלים נאים . כנגדה בריכה גדולה עמוקה עם מים חיים נק מקוה שרה אמנו קרוב למקום הזה יש ג' צורות ונקראו צפי הערביים(ביר אברהם ביר יצח ביר יעקב) . כלם מים חיים . על הדרך יש צינן ישן ונק' צרק וגם בריכה גדולה עם מים חיים

צפת בצפת עשויה

צפת מכרת פעם אחת במקרא בשופטים בנימין לא הוריש את הכנעני יושב לפת בלשון עיר נקראת (צעפאת) עומדת על הר גבוה מאד וצבחים נראים מרחוק כמעלולו זו למטה מזו כולם צמחים מאבני מחלב גנחיה יש מהן צמחים כיפות ויש קרית עליס . רוב הצחים ס צחוק החללים מיעוטן הן לפני החללים והחללים לאחורי הצחים הנקרא בלשון חז"ל רחבה העיר היא ציטית וכלה מושב היהודים והגויים הם חונים סביב סביב . ונקראים שווקי הגויים מסביב עלי זיתים לרוב וטובים ועלי פרי וכרמים גם הארבעה המזמים הנלקחים צהג גדלים ל למכביר וכאין הם נחשבו עד שמהדסים סוככים הסוכות ומהם מוליפין לירושלים ולחברון למכור למערכה בעמק גדול צמוד הכר שם הולך מעיין גדול ונקרא נהר דיללאי או מי מגידו שם היחה מלחמת צרק עם סיסרא וגם רחיס הסולכים על הנהר ההוא וסביב עלי אחרונים הרב ועלי חמד ושושנים ואוזב ע"פ הפכר . גם סביב העיר וחוליה יש מעינות (א) נקרא (עיין א אפיא) ר"ל מעיין יפה וכשמי כן הוא מעיין חזק ויפה ומחוק מאד . (ב) נקרא (עיין אשדיר) ר"ל מעיין חדש . (ג) נקרא (עיין אל ווארד) ר"ל מעיין יפה כששונה . (ד) נקרא (עיין אל ניים) ר"ל מעיין ההולך לאח כהדס המתממם ועוד יש להם מעינות אשר לא נקבו בשמות ומכולם מביאים הגוי ללפת למכור :

למזורה העיר יש הר גבוה מלא עלי זיתים למכביר ועלי חמד הנושאים כל פרי תבואה וכרמים ובגובה ההר יש צינן ישן מן אורך כל ההר וחומה לו סביב בו צחים רבים שוממים וצורות נבנה מאבנים גדולות מאד נקרא מצודת יורפים הנזכר בדברי חז"ל וההר מסביב מרוץ א צנים חלקים אשר לא יוכלו לעלות ההרה . בדרו' העיר עוד יש צינן ישן וחזק מאבני מחלב ונקראת

אמונה. השך והטפסר מוח' משה מונטיפיורי י"ז היה יהודי הראשון מחורבן הבית עד הנה
שנכנס למקום המקדש ופיזר ממון רב על זאת שנטל רשות מהשולטאן ויחן מחן רב להשאשא של
ירושלים שילך עמו עם אנשי חיל ולשאר גדולי הישמעאלים נתן מחנות רבות ועשה נדב רזון כל
היהודים אשר בירושלים כי התרו בו שאחור לזר ליכנס שם ובפרט בזמ"ה שכלנו עמאי מחיס והוא
אשר לא כדה. הבנין המכר הוא לבית הפלה להישמעאלים בעו"ה מקום אשר הכ"ג לא נכנס רק
פעם א' בשנה עתה רמסו בו העמאית שומו השמים :

הכותל עומדת לזד ההר למערב ועל זה היא מכוונה כותל המערבי ארכה כנגד כל אורך
ההר. אולם משני הצדדים בנו הישמעאלים בחים רבים סמוכים להכותל והיה להם הכותל
לכותלי ביתם בעוה"ר רק באמצע כאשר מקום פנוי כשלישים אמה אשר שם עומדים היהודים להתפלל
יש עוד כעשר אמות כותל הנגדר באבנים ולא ייחוו את היהודי' לבא שמה כי הרדב"ז ז"ל היה
לו שם גילוי שכינה ומאז היו היהודים מחפללים ובוכים שם בקול זעקה ע"כ גדרו הישמעאלים
את המקום ההוא בכותל אבנים כי הוא סמוך ללשכה הגזיה מקום מושב שופטיהם באמנם כי
היהודים מבלבלים את דעהם בצעקהם וכבר ראו היהודים לקנות המקום ההוא לבנות שם בהמ"ד.
אך הישמעאלים לא רצו אף בהון רב :

הנשאר מבנין שלמה היה השעה טורי אבן הגשאים מחומת היסוד האבנים ההמה גדולים מאד
מאד רובם ארוכים שחיס עשרה אמה ורחבם כקומת איש. וגם הקטנים בהם ארכם
ארבע אמות ורחבם שתי אמות עוביים מי יוכל לראות וכלם חלוצים בשטח על ארבע קוואם
עד כי חלק האמצעי בולט ויוצא כל הרואה תואר הכותל ישחומם הינצר כח איש להגביה אבן
משא כוחה להניח על הבנין אף שלש אמות גבורי חיל גובהה כששים רגל כמעט כל יום באים
שרים ובננים מאומות העולם לראות שבח כותל הזה וכוחים מבניחו על הגליון וסיחה בפייהם
לאמר אמת מי שלא ראה הבנין הזה לא ראה בנין נפלא מימיו :

סביב הבית חצרות ובתים ומגדלים אין מספר ושערים גדולים אשר בהם נכנסים להר הבית
ובתוכם נמצא שער א' מאבנים גדולות מאד הרבה גדולים מאבני הכותל וניכר שהוא בנין
ישן וכן מבנין שלמה עובי חומת השער כמהלך חמשה מנוטין בחוף עובי השער משני הצדדים
נמצא חניות רבות ממולאים אשפה וניכר שהיה שם לשכות העזרה :

סמוך למקום המקדש יש בנין ישן נושן מאד וגדול הנקראת לשכה הגזיה אשר מלפנים ישבו שמה
הסנהדרין והיו דיני לזק ומשפט ובעוה"ר היום מקום המשפט להישמעאלים וקורין אותו
(מחכמיו) לשון חכמי הסנהדרין שישבו בה. רצף הבית מאבני שיש מינים שונים וגם הכתלים
מזופים לוחות שיש באמצע יש צריכה גדולה עגולה נבנה מאבני שיש מכל מיני זבעונים ומעין מוצע.
ואזי הייתי שם פעמים ושתיי מהמים ההם והיו מחוק לחכי. בכותל המזרח יש שער נכנסים בו
למקום המקדש וראיתי לפני כל רצפת הר הבית כי לשם מניחים את הכל ליכנס כי מקום משפט הוא :
ציון עיר דוד סמוך לירושלים מחוץ לחומה לזד דרום כמו שלשים אמה אשר שם כל מלכי בית דוד
שוכנים היא עיר קטנה ויפה מכלל יופי בה בתים ומגדלים גאים מאבני מחלז ובתי תפלות
הרבה גבוהים מאד על מערת מלכי בית דוד ויישביה כלם ישמעאלים ואינם מניחים לשוכ אדם
לישב שמה חוץ מאמונתם כי קדוש להם מאד המקום הזה. ובעוה"ר כשאנו רוצים להשתטח
ולהתפלל שמה את מוכרחים ליתן כופר נפא עשרים פארים לגלגולת ובכל זאת אינם מניחים אותנו
ליכנס לפנים למטה בהמערה רק למעלה לבית הפלה שלהם הנבנה כנגד מקום המערה הנקרא
בלשונם (זאמיא) ואין מניחים אותנו לגמור אף עשרה מזמורי תהלים כי תומ"י מגרש' אותנו משם
היש מכאוב כמחלוצינו ולחוף המערה יש חלון דרך בו מורידין נרות של שמן זית הדולקים תמיד :
ואברך על המוגמר חבנית עיר קדשנו. אך האמת אניד לבס אחי האבובים כי יותר ממה
שכהנה לפיכס לא יכולתי לצייר כי יקצר המצג ומה אומר לכם מי שיש בידו נרור הכסף יוכל
לבוא לשכון כביד בארצנו הקדושה ובעזר כונה ירושלים יתענג בדשן נפשו :

שערי שבעי הארץ

צעיני כל רוחי מרוץף צהני שיש טהור מין ממין שונה מי יוכל לשער ההולאות חבר עליה על הצנין הגדול הזה. צעה אשר הפרו היסודות מלאו בעימק האדמה צנינים רבים ואבנים ועמודים גדולים גם מטבעות של זהב יבנים מאד גם מלאו בית ישן מלא פכים קטנים לבנים הרבה מאד וצטה הנחה הבן הראשון צהוך היסוד נהחצרו יחד כל היבודים צהופים ומחולות ושפתי רגועה יהלל פיהם וצעה בהיה היה אחד מבית ראטשילד צירושלים ועוד שרים רבים ונכבדים ועמדו גם המה צמקום ההוא וגם הקונסלהטין כלם באו וכולם זרקו מטבעות של זהב יהוך היסוד משני הכבוד גם ננדבו מוהר ומתן רב על הבית הזה מי יוכל לשער השמחה וכבוד הבית הזה: ועוד יש גם הרבה ישיבות ות"ח הוגים צהורת אל יומם ולילה. ד צהמ"ד הגקרה נכחה ישראל והיה ציהמ"ד של הרב הקדוש צעל אור החיים זללה"ה והללי בית עבילה וקרוב לו הבית אשר טלד בו רבינו הקדוש האריז"ל. ה עוד יש להם חצר גדול נקרא על שם ר' ישעיה צהרדקי בו צהי' רבים וציהמ"ד גדול ומפואר מאד מלא ספרים בו יושבים ולומדים יום ולילה. בו בית עבילה מקוה מי הגשם. כולל חסידי אנשי וואלין יש להם צהי מדרשות וזה זמן צביר שבונים להם ציהכ"ג גדול ומפואר מאד ציה גזית גדולים מאד מפיהחים לציכ ופרחים נאים ויפים ותואר הבית צהבניחו יהיה למטה בית המרחץ גדול מאד ועליו ציהמ"ד גדול וצתי ישיבות ועליהם יהגשה ציהכ"ג גדול וגבוה מאד מאד ולע"ע נשלם עד החנוות מהחלומה רואים את כל הר הבית כנגדו. ואין מספר להולאותיו. ועדן לא נגמר כי אין להל ידס לגמרו צכי טוב. כי כמה וכמה אלפים נקבעו צבנין הזה. גם צתי מי"ו נשלח ע"פ חולות לקבץ נדבות אצב"י על הבנין הזה צעוד חיים היווה של הה"צ הקדוש המפורסם צולינא קדישא צו' קב"ה רבי ישראל מרוזין זללה"ה והוא נתן לו מכתב מליצה צחתימחו לעורר לבוה צני ישראל על זה ועוד יש אללו המכתב והחתימה. גם כולל אנשי ווארשא יש להם צתי מדרשות וישיבות יושבים ולומדים צהם יום ולילה גם כולל אנשי צב"ד יש להם צתי מדרשות גם כולל אנשי הו"ד יש להם צתי מדרשות יושבים ולומדים: אמת מה נהדר פאר הוד יקירי ירושלים אנשי הישיבות והחכמים היושבים והוגים צהורה וצחכמה יומם ולילה המיד לה יחשו ומשמורות קבועים וחבורות קדושות לכל דבר מלוה. צכל שצחות השנה יהאספו זרע קדש צבתי כנסיות ומדרשות צרוב עם הזרת מלך לשמוע דבר ה' ולשחות צלמא מנהל נובע מקור הכמה ונוחמים כבוד להל הכבוד: גם זה כשמונה בנה נהעוררו לבוה אצב"י מהמסטרדס ופאר עיירות דייטשלאנד שלחו צרור כספם לירושלים ה"ו וקנו מקום פנוי כמוך לחומה העיר ולפנים לצד דרום מישור גדול וצונים שם צתים נאים ויפים כולל אצני גזית ליבצ צהם עניי צני ישראל גם צינים שם ציהמ"ד וציהכ"ג י וישיבות ומלאו שם שמונה צורות גדולות מלאים מים טובים ומתוקים זכרה אלוה לצובה:

ברום מראשון מקים מקדשנו

הנשאר לנו מבית הפארתנו לעמוד אחר כהלנו. היא כותל המערבי להחפלה לאלהי אצוביניו המיד לא נחשה עלינו ועל כל אצב"י צבגולה למנן חייהם ה' צבחות ינ עליהם אמן: הגה מקום בית המקדש עהה פנוי צעוה"ר ובישמעאלים הם מנקי' המיד את רצפת הר הבית צלי שום אשפה אף צרור וקש לא יניחו שם רק נקי וטהור מרוץף צאצני שיש האחמד למראה למרחוק אורך הר הבית כאשר היה מקדס עוד היום נראה שם שמים עשר שערים שם נטועים עני ארזים נצוהים מאד שהיה נגד חוה"ק כמו שדרשו רז"ל על פסוק לא חטע לך אשרה אלל מזבח נו' על מקום קודש הקדשים יש צנין גדול מפיהר ומהודר מאד מאד ועגול מצוייר מכל מימי צבעונים נאים ועליו כיפה גדולה עגולה נאה מאד הבית מלא חלומה נאים חתהיים שניים שלישים צבנין הזה צנה השולפתן כאליומן כצוהר צשער מעשיות מלד הה' יש צנין גדול מאד וקורין לו מדרש שלמה סמוך לו יש צריכה גדולה נאה מאצני מהצב עגולה וקורין לה (ציר אל דעם) ר"ל צור של הדס כי הומרים שצם נכפך הדס של הקרצנית כלם. מקום ציהמ"ק קדוש מאד אלל הישמעאלים וקורין לו (אל האחרהכ) ר"ל מקום מקודש ולכן לא יניחו ליכנס לשם רק מצני אמונתם

לכל יעריחו לשאוב צדלי . וגם עשו שם רחיש ההולכת וטוחנת לרוח היום גבוה מאד ועגול נבנית
מאבני מהנב טובים וכל המאשינען שלה שלח מלודין . גם החלונות מהחכמי מצרול צינים ופרחים שלח
משם ושם גנות וחילמות טובות ואי"ה עשהבנה על הלה תהיה עיר ציננית והושיב שם יהודים מכל
כולל וכולל אשר לא ימלאו ידם די שכירות הבתים צירושלים מרוב היוקר ומחסרון כס . לכל איש
וביתו יתן בית א' גדול ובית קטן ובית התבשיל ואורז וביה"כ מושב מלכים מושבם ושולח להיושבים
שמה נדבח לבצו פעמים בשנה להחיות נפשם גם עשה שני בתי מדרשות א' להאשכנזים ואחד
להספרדים עם ספרי תורות גם בית לרי (אפטיק) מה אומר לכם אחיי ומה אדמה לכם הואר
יפי ירושלים וחוצה לה בכל יום ויום עיר קדשו הולכה וגדול נבנית ציפיה והדרה ת"ל . גם
שרים וסגנים רבים מענגלחנד ולרפת ושרייסין ושאר מדינות באים ובוים להם פלטרין גאים וחזיות
גדולות עם כל מיני סחורות יקרים ונכבדים גם זה משנתי הולך זה הדילוג רב ובשעה אחת יוכל
לידע צוקף העולם מה יעשה זה והולך דרך הימים שיאומן כי יוסף וצא מהר הבית להעיר גם
שיחה צפי הצריות כי בזמן קרוב ילך עם שביל הברזל (אייזין באן) קול החו"ר נשמע בארצנו
צבי"א . מזה נוכל להבין הפסוק בונה ירושלים ה' מכו הלשון בונה שהוא לשון הול"ל יבנה
שהוא לשון עתיד חלף לזה כיון דוד המע"ה שירושלים נבנית והולכת מיום ליום עד אשר ירחם ה'
עלינו ויבא משיח לדהנו ויבנה בית בחירתנו ויקיים בנו ואני אהיה לה חומת אש סביב גו' צבי"א .
מובא צילקוט שאומות העולם מוכרחי לבנות ירושלים קודם ביאת הגואל כאשר המה ההריבוע
ע"ש . בכל שוק ושוק עומדים אנשי חיל וכל א' הולך על המשמר בעה ומחלפים לכל יהיה ריב
ומנה בין איש לרעהו . בלילה הולכים אנשי חיל ולפעמים הולך עמהם גם הפאשא וסוברים בכל
חנות ירושלים אם רואים את א' ואין נר בידו חופסים אותו ונוהגים אותו במשמר עד בקר גם
ענש יענש בממון כי משהי שעה צלילה עד אור בקר אסור לשום אדם לילך בלי נר . גם המיד
משגיחים על המשקולות אם חכרים הם ואז יענש ע"ז גם על הלחם משגיחים אם לא יחכר מן
המשקל ועל כל דבר ודבר גם על המקחים שלא יתיקרו רק כקצוב לכל דבר אך אם ה' לא
ישמור עיר הוא שקד שומר ויקיים ה' ישמך צבי"א :

מקדשי מעט המה צחי נשיות וצחי מדרשות אשר זה הרבעה להספרדים והם ביחד ונכנסים
מזו לזו . א הנקרא ביהכ"ג כשאמצל . צ ממנו יבואו לביהכ"ג הנקרא קהל אמנעי .
ג ממנו יבואו לביהכ"ג הנקרא קהל גדול . ד ביהכ"ג גדול הנקרא קהל ת"ח שבו לומדים תינוקות
של בית רבן . זו ההפלל פעם א' הרב הגאון הקדוש ר' חיים בן עטר בעל אור החיים זללה"ה
ולפנים בלד מערב יש בית קטן וקדוש להם מאד ודולקים בו נרות חמיד כי קבלה בידם ששם נגלה
חליהו ז"ל וסמוך להם בנינים ועזרות הרבה כלם נבנו ציפי והדר . אלו הם הישיבות . א' חוס'
קדושה ב' ברית אברהם ג מאמר מרדכי ד היים וחסד ה אהל רחל ו בית יהודה ז בני אליעזר ח בני
משה ט ישמח משה י מרפא לנפש . יא קדושה יו"ט יב כוור נעים יג למח לדיק יד מדרש אליה .
טו תורה חיים טז עץ חיים יז תולדות יחק ח"י חיי עולם . יט מהם לומדים ש"ע גפ"ח ופוסקים יש
מהם לומדים בו מקרא משנה וספרי מוסר מן הבקר עד הערב . ויש מהם לומדים בו כתבי
האריו"ל ושער ספרי קבלה : ועוד ישיבה אחת נקראת מדרש בית אל . אשר יסדה הרב המקובל
רבי שלום שרעבי זללה"ה ואחריו נכדו הרב החסיד ר' אברהם חסיד ז"ל ויש בה ארון הקדש וס"ח
וכל חציה לילה הוגים בתורה וספרי קבלה . והם נקראים קהל חסידים גם מתפללים ע"פ כתבי
האריו"ל ומאחרים מאד את תפלתם והולכים בכל יום לטבול כלם יראים ושלמים חסידים ואנשי מעשה :
ואלו הם של האשכנזים הפרושים יש להם חצר גדול נקרא חורבה ר' יהודה הכהיד ובו שם
בתים הרבה וצחי נשיות ומדרשות . א ביהכ"ג הנקרא מנחם ליון בנין גדול מאד נבנה מאבני מהנב
גזית . הגג הוא כיפה גדולה עגולה ומעיינה . צ נקרא הכת שלם ג ביהכ"ג הגדולה מכלם אשר
זה לא כביר נבנה ציפיו והדרו מדת שטחו כ' המה על עשרים אמה ועליו כיפה גדולה עגולה ולא
נשענת על עמודים רק על הכתלים ופלא גדול הוא גבהו שלשים אמה ולפניו עזרה גדולה ונאה כל
הבית כהנמתו אבן שלמה וגדול נבנה מאבני גזית מפותה פתוחי צינים ופרחים הבנין נחמד מאד

שער השבחי הארץ

ישמעאל וא' נוצרי נחנים לו רפואות צחנם וכל הנריך לשכב על ערש דוי חודש או ימים הכל צחנם ב בית החולים של צרפת הנקרא (פרנאלטוויס שפיטלהל) גם הוא צחנם מחמת חביבת ירושלים מ וכל לשער ההולאות אשר עלה על הבנוים האלו והולאות של שנה ושנה אין מספר :

והישר והטפסר המפורסם סיגאר משה מאנטיפיורי נ"ו ומחברתו מחברת הכבוד הצדקה מרת יהודית נבג"מ צרחוס אשר היהודים התה מוכרחים להשכים על פתחיהם של אלו א קנחת ה' נבאות בער בלבם ואזרו כנצור חלליהם ובה הוא ואשתו ירושלמה בשנת תר"ו וקה הלך גדול נאה ומפואר צהון רב ובו בחים רבים נאים מאד וזייר החצר והבחים צמיני לצעונים נאים ועשה שם מטות נאות ומשכב ומושב כדרך בית החולים ובית מיוחד לבית הנרי (אפטייק) ושולח הרפואות היקרים מלונדין וגם רופא גדול משם יד הכל שוים בה לטובה ויש בה תקנות טובו וזכרהו אלוה לטובה כי מחיה כמה נפשות מישראל פועל ידיו הרצה והכי משכרתו שלמה :

בה מסרופולין של מלכים . א שכנה על שם הקיסר האדיר מאוסטרייך יר"ה והוא ציין נאה משום ומפואר ובס יושב הקאנסיל מאוסטרייך . ב של מלך צרפת יר"ה אשר קנה מהשולטאן צהי ישיים צחוך העיר והרם וחפר היכודות ומלא מעין א' צעומק הארץ והלכנו כלנו לראות השם ולשמוח כי ידוע מכחי רביו הארץ צעת ישחה הגיחון אשר סתם חזקיהו מלך יהודה סימן ה על ציאת משיח לדקינו . אך ראיו שהמים נובעים ממקום א' ולפינו זינור גדול מאבנים גדול מקום הילוך מים רבים ובו היו מוגחים אבנים ועמודים גדולים מאד של שיש הרבה וכמים עמו צמקום אחד ועשוהו צאר וממנו לקחו מים לכל הבנין ועד היום הוא הצאר ושחיתו מן המים הה והיו מחוקים כקלא דכנרא וגשאר צאומד הדעת הרבה אמרו שלפי המדה המבואר (במלכים) ויש אוחו אל עיר דוד נראה שהיה הילוך מי הגיהון ויש אמרו שמעין אחר הוא . ובו גם בתיס וחצה ומגדלים גבוהים וחוקים ונאים מאד מאד כולם מאבני מחלב נאים פתחי זינים ופרחים וגם ב החולים נאה ומהודת וגדול מאד לפי ענין בנאי צרפת . גם מלך ענגלאנד צנה שם פלטרין נא ויפיים . וגם מלך פרייסין בונה מחוץ להעיר בחים הרבה וחצרים ומגדלים נאים ופלטרין היינו בכל ש שולח משם בית חב (פאמילייע) ובנים להם חצר גדול ובו בחים הרבה נאים ומפוארים ג' וארבע עליות או על גב זו ויושבים בו עד שלאחר כמה שנים יעשה שמה עיר גדולה . וגם מלך רוסיה יר קנה מאת השולטאן מקום גדול מאד כשלישים אמות רחוק מן העיר ובנה חומה גדולה ונאה סו וצחובה צנה מגדלים וחצרים גדולים וחוקים מאד כלם מאבני מחלב מפותחים פתחים זינים ופרח ובתי הפלות ומרחאות רחובות ושווקים הרבה נאים אף יפיים מי יוכל לשער כל ההון אשר ב על הבנין הזה כי אין מספר ועושי המלאכה היו אלף וחמש מאות וההחלת הבנין משנת תרי עד הגה ועוד לא נשלם וקורא שם העיר (נאווע ירושלם) ר"ל ירושלם החדשה . ושולה מ

אמונתו ומושיבם צחוכו :

הדבר אשר אלזוהו לצנות העיר הוא כי ידוע שהומרים ששם מקום קבורת אוחו האים אשר אוחו מקום צהי הפלות הרבה ואין מניחים לשום יהודי לדרוך בשוק ההוא וכל יום ש שלהם הנקרא (קעסלח) מחקצנים ובאים מכל מדינות רוסיה וליסא ומכל מדינות צרפת אה וששים וכומרים פעמים ימלא כשני מאות אלף ויותר אשר צר להם המקום צירושלים מאד ימלאו בית לשכור אף צאלף זהובים לחודש ימים אחר שהיו רבים מאד לזאת עשה חסד עמ

ובנה להם זאת העיר : משנה תר"ה (ספר חסד) ימלאו צהי

גם לטוב יזכר שם השך וטפסר המפורסם לשם ולתלה ולחשארת מוח' משה מאנטיפיורי ג אשר בא לירושל' עוד הפעם עם מחברתו מחברת הכבוד כל כבודה צת מלך מנשים צה צבורך מרת יהודית נבג"מ לעת זקנתה ולא חשו לטלסול הדרך הרב על הימים ועל הגהרות

מאת השולטאן מקום ליה ושמה על דרך ההולך לחברון רחוק מירושלים בארבעים אמה וס שהרים למישור ובנה סביב חומה חזקה דלתים וצריח הקיפו מהלך שעה א' ובנה שם לע"ע ששים ועשרים בתיס צשורה אחת נאים ומהודרי' לפי ענין בנאי ענגלאנד מאבני מחלב טו ויפיים וחצר מרוצף באבנים חלקים נאים לפניהם ולאחריהם . ושם צורות חצובים ושלח מלונדין פל

לב

ונקרא (מאודה דוד) או (מגדל דוד) ושם מונח כל הכלי זיין ואצק שריפה (פילווער) וסביב החומה למעלה יש נקיקים ששם מונח חמיד (הקאלנאין) וסביב הבנין חשירה עמוקה מאד ובגשר הולכים פנימה ולפני החפירה חומה חזקה סביב ועל השער עומדים חמיד אנשי חיל שלופי חרב : בתוך העיר יש בנין יפה חף נאה וגדול וחזק למאד ונקרא בפי כל (ארמון הילנא המלכה) ובה מאבני שיש כולו ובין כל הבן וחבן נשפך עופרת במקום פיס וחבן ונראה עוד ובה חלונות גדולות במחילות של קני צרול עבים וישנים מאד מאד ונס יש בה חלונות שקופים חטומים כמו שהיה בביהמ"ק אורך הבית ירחבו כמאה חמה ובכל יד יש שערים גבוהים מאד מפותחים פתוחי לנים ופרחים ועמודי שיש עומדים מזה ומה גבהם לערך עשרים חמה והקפיס כשני חמות בחוץ יש בתים רבים מאין יושב והרבה חרבות . ואני הייתי כמה פעמים בחוכו וראיתי שם שלשה דודים של נחשת ישנים וגדולים מאד מאד ואומרים שהם שבשלו בהם שלמים בבית קדשו יב"א ושם עתה חטים מבית המלך הסולטאן על כל השנה ומה עושים חמחי לעניי הישמעאלים כי מלך השד הוא והחמחי נקרא בערבי (מחטבאח אל פאקארי) ר"ל חבשיל של עניים :

העיר המהוללה מלאה בחיים גבוהים משלם וארבע עליות זו על גב זו רחובות ושוקים אין מספר ארוכים ורחבים קצנים וקצרים מרזפים באבנים חלקים הבתים הם כולם מאבני מחבב נאים וגדולים מפותח לנים ופרחים . גנותיהם המה כיפות ובהן מכפות אבנים דקות וסיד וחול יש מהם שטוחות ויש עגולות כמו מלפפת ומקיימים ועשית מעקה לגגך נעשה מאבנים קצנים עם סיד וחול כמו דפנות דקים וחזקים סביב הגג ואף הישמעאלים עושים זה להידור הבית ממלא שעל הגג הוא כמו חצר כי הרבה חשמישים עושים על הגגות ולמעלה הגג מרוקף באבנים דקים מרובעים ויש שמסוחין עם סיד וחול המהקיים זמן רב הבתים כלם הם בחוף החצרים יש חצר נמלא בו עשרים בתים ויש שלשים ויותר החצרים מרזפים יש מאבני שיש גדילים מרובעים מכל מיני גוונים ויש מאבנים חלקים נאים והחצר יש לו שער הנסגר כלילה הבתים הם בחוף החצרים והחצרים הם בחוף מבואות כמו שהיה מלפנים והמבואות המה בחוף השווקים הגדולים מאד זה ומאד זה בכל חצר עשוי צור עמוק מהחצר לחצר גבה מאבנים יש עגול ויש רבוע כמו בית עם כיפה ובאמצע הכיפה מניחם פי עגול לשאוב משם מים עם דלי הקשור בחבל ארוך והצור הוא פוח בסיד וחול שתינו מאבן עפה ובו יקוו מי הגשם היורדים כל ימי החורף דרך מרזיבות הגמות אשר מהם מסתפקים מים כל ימי הקיץ כי צירושלם לא נמלא מעינות ולא נהרות רק מעין ח' באמצע לשכת הגזית כאשר מבואר לקמן והגוים המביאים משם מים צמודות של עירות מחירם בכסף וכל מי שיש לו צור קטן ויכלא הים באמצע הקיץ מוכרח לקיים מימיו בכסף שתינו בעו"ה ורובם יש להם הסדומין המכר בטברות מס' כלים (פרק י"ג משנה ז) ושם מביא הר"ע מברטנורה בשם הרמב"ם ז"ל שהוא כמין זיר ואונקלדיות של צרול סביבותיו ובו מעלין הכלים שנשלו לצור :

סביב העיר חוטה הרבה גנות ופרדסים כרמים ויחיים ואילני אחרונים לימוני' ומראנאין ושאר מיני פירות הרבה ושדי חבואה הנחמדים למראה גם בחוף העיר נמלא הרבה גנות אילני פרי חגיבה ועלי ארזים גבוהי' ונעשי שושנים יפה טף בה מגדלי' גבוהי' הרבה מאד הטחמים פאר וכבוד להעיר הקדושה . כל השווקים הם מלאים חניות מראשם ועד סופם משני הרחוקות והשווקי' נקראי' על שם הסחורה הנמכר בה למשל יש שוק מלא חניות מוכרי סחורות של בגדי צמר גפן ומשי (שנינו סחורה) מכל המיני' ומה יש הרבה שווקים והם הגדולי' שכול' שוקי' מוכרי (נעלמיק) מכל מיני סחורות יקרי' ונחמד' שוקי מוכרי פירות וירקות מין ממין שונה והם הרבה מאד שוקי מוכרי כל מיני צמחי' המפיקי' ריח טוב לארחוק ומה להולכי' בהם שוקי מוכרי פירות יבשי' למוקי' חלני' שקדי' חמרי' לחי' חנוני' פרך ורמוני' וכדומה שוקי מוכרי מיני מזון שוקי אומני מעלי' שוקי לורפי כסף וזהב שוקי לורפי נחושת שוקי לורפי צרול שוקי מוכרי צמר גפן שוקי מוכרי חטי' ושעורי' וכל מיני קטניות וכן כלם בחי צרי (אפטייק) הרבה . בה בחי חולי (פישאהל) א הנקרא (ענגליש שפיטאהל) של לונדין חצר גדול מאד עליות זו על גב זו ובה הרבה בחי' נאי' ויפי' ומסוארים ובה הצרי גדול ורופאי' גדולי' מלונדין וכל הבא ח' יהידי וא'

שער ה שבחי הארץ

אל השולטאן שהלימאן (הוא שלמה בערבי). אשר בנה ויבד חומה גבוה דלהים וברח סביב בשנת הרבעה אלפים ושלש מאות לבריאת העולם והיא היא החומה עד היום הזה. עובי החומה כחמש המות וראיה כשלש חומות זו גבוה מזו ולמד העיר יש בה מדריעות שעולין מזו לזו לערוך מלחמה נעח הארץ :

בראש החומה עבוי נקוקים סביב סביב אשר בהם יעמידו הכלי הוהח (קאמאון) בה בחים ומנדלים גבוהים מאד לאנשי היל גם יופים לראות אם בא איזה חויב. ללד דרוכ סמוך לשער ליון יש צנען החומה מחילות זו למטה מזו ונקראה ציבכ"ג של הרמב"ן ז"ל אשר בה ישב ולמד בבואו לירושלם. ואני הייתי כמה פעמים לפניו וראיתי על הכיהל נחקק באבן אוחיות אולם מהמח יבין לא יכולתי לקרוחם. הקיפה מהלך אדם ציניו יוחר משהי פעוה :

מנהגנו בעה"ק ירושלם ה"ו לסבב את החומה מחוץ בכל חוה"מ של יו"ט אנשים וגשים וטף לקיים הפסוק סובו ליון והקיפיה ספרו מגדליה והוא מנהג ישראל קדושים משנים קדמומים וחורה היא ויש הרבה שמקיפים על החומה הרחבה להילך חמשה בני אדם בראוב :

פעם אחד הלכנו על החומה והיה בנו זקן א' מכולל פרושים שמש ציהמ"ד של ר' ישעיה בארדקי ז"ל ויהי כי הלוך הלכנו ודנרנו דברי חורה מעיין לעיין באוהו עיין של ירוכלים ובאר אה"ק פהאים נחלק האיש הזקן האומלל הנז' מעל החומה לחך העיר. חיש מהר הלכנו למטה וראינו כי מוחו נחרוץ וסביבו מלא דב והין קול והין עונה חוי ואצוי והלכנו מוטף ביעף אל העיר וספרנו המעשה הנורא ובאו הרבה מאנשי העיר לראות הפרץ אשר פרץ ה' בישראל גם הרופאים באו עם צרי בידם חולי יש הקוה אך לשוא היה. אחרי כן באו החבורה הקדושה ולקחוהו עם העפר המלא דם ועם המלבושים לקבור אוהו כדין קדוש וכבוד גדול עשו לו כל גדולי ויקירי ירושלם לוהו עד ציה החיים בקינה והנהגה וכל העם באהרונה כי היה איש המים נמעשו וירא וחרד על דבר ה' ומפלג בחורה. ה' ישמרנו מכל נוקה ונרה בחורצותינו חין פרץ ואין ניחה חכי"ר :

החומה יש לה חמשה שערים גבוהים מאד והדלחים הם מלושים ברזל עב. למזרח החומה יש שערים סהומים באצנים ועדיין נורחם יכרת והם מכוונים נגד ציה המקדש גם סמוכים ונקראים שערי מזרח. ואלו הם השערים הפתוחים א סמוך לשערי מזרח המז' יש שער הנקרא שער השבטים או שער אריות כי דמות שני אריות נחצ על השער מזה א' ומזה א'. ונקרא שער השנטיים דרך זו נכנסו השנטיים לרגל. וצלשין ערבי באב של שבט ר"ל שער של שנטיים. ב למערב החומה נקרא (שער יפו) דרך זו הולכים ליפו וצלשין ערבי נקרא (באב אל כליל) ר"ל שער של חברון הנקרא צלשונם כליל כאשר אצאר לקמן הטעם כי דרך זו הולכים לחברון ה"ו גם נק' (באב יפי) מטעם הראשון. ג ללד דרום נקרא (שער ליון) כי דרך זו הולכין לליון עיר דוד הסמוך לשם כשלשים אמות והערביים קורין אוהו (באב אל דהוד) ר"ל של דהמע"ה השוכן צליון. ד עוד מזד דרום יש שער קטן מכולם והערביים קורין אוהו (באב אל פערבי) ר"ל שער של הנשים הבאים מארצות המערב השוכנים שמה. והיהודים קורין אוהו (שער האשפה). ה שער הנסווי הגדול מכלם נקרא צפי היהודים (שער שכם) כי דרך זו הולכים לעיר שכם. ובערבי (באב אל עמוד) ר"ל שער העמודים כי נחצ על השער כמו צ' עמודים מזה א' ומזה א'. עוד היה שער א' הנקרא בערבי (באב אל קושון) ר"ל שער של מוכרי אמר נסן ופתה החום באצנים :

חדלתות נעלות צלילה משהי פעוה צלילה עד אור הבוקר. ועל השערים עומדים אנשי חיל תמיד כל היום וכל הלילה וכלי זיין בידם ביום עש"ק בחצות היום סוגרים כל השערים כי יום וא"ץ אללם שבת והולכים כלם למקום ציהמ"ק לבית החפלה אשר בה גם הפאשא וחילו הולכים שם ולזה סוגרים השערים והטפשים אומרים שאין מיחים משיח של ישראל לבא ירושלם כי קבלה בידם שמשיח יבא בע"ש בחצות היום וממילא פעוה היא בידם שכבר אמרו חז"ל שאין בן דוד בא לא בערבי שבתות וכו' ואחר צ' פעוה פוהחין אוהם :

לפנים מן החומה במיך לבער יכו יש ציין גדול וחזק וגבוה מאד מאד ונשקפה מעל לחומה העיר ונקרא

רעים אשר בא להם וגם פתאום נראה חיה קטנה בעיר אשר הזיקה כמה ילדי נויס אז ראו שהיא
נגד רגלן ה' וחזרו ללפני יהודים ספרדים נמלאו בה לערך שבועים נשפות והמה כולם עובדי האדמה
ויש להם שדות וכרמים עוצים. ארם צובה ימלא בה יהודים ספרדים לערך חמשה אלף עשירים
גדולים סחרי העיר ה"ח לומדי תורה יראי אלהים להם רב גדול וצחי דינין יושבים על משכטי
אמת ולדק וישיבות הרבה והעיר היא גדולה מאד: דבשק ימלא בה יהודים ספרדים לערך ששת
אלפים עשירים וסוחרים גדולים להם רב וצחי דינים לומדי תורה יראי ה' בעלי אדקה גומלי הסדים
ישיבות היבה אשכמים בה מעט כולם בעלי מלאכה:

בשלם שער ישוב הארץ. ובעזר המשגיח על יושבי הארץ. אתחיל בשער שבחי הארץ:

תפארת ירושלים עה"ק

שער ה שבחי הארץ

ירושלים קריה נאמנה סגולה כל העמים נדק ילין בה ולא נשהה שמה הקדושה אף בלשונות
העמים ובל' ערבי שמה (אל קדוש) וקודם אקדים קירות הייר הקדושה ת"ץ
אשר אום ה' למושבו לו והרימה על כל משכנות חבל ומלוואה. מלכי אדק היה מלך שלם (בראשית י"ד י"ח)
והיא ירושלים ושמה מחוזר מן (ירו) הוא אהל בלשון ערבי ושלם בלה"ק אח"כ באה לידי היבוסים
ונקראה על שם יבוס. וכאשר לכדו בני ישראל את ארץ כנען באה לשבט בנימין אך לא נתנה
לו כי ירושלים לא נחלקה לשבטים, והיבוסים ישב בקרבה עד אשר בא דוד המלך ע"ה והורישו:
שלמה המלך כלל יסיה והרבה הדרה והיה לקרית מלך רב. ובה שכנו כל מלכי יהודה:

חמשה פעמים נכבשה העיר המהוללה. והיה לבז בהיות עוד יהודה על הדמחו: (א) בימי רחבעם
מלך מזרים (מלכים א' י"ד כ"ה). (ב) בימי יהורם מהערביים (ד"ה ב' כ"א ט"ז י"ז).
(ג) בימי יואש מהארמי' (ד"ה ב' כ"ד כ"ג). (ד) בימי אמליה מיהואש מלך ישראל (מלכים ב'
י"ד ה' י"ג). (ה) בימי יהואחז מהמזרים (מלכים ב' כ"ז ל"ד). אך כל אלה לא עשו אלה כלה עד
האחרון הכביד מאד זה נבוכדנצר מלך בבל אשר ערה עד היסוד בה ויקח כל הדרה ממנה. ובניה
בשבי הלכו ואחרי עבדו שבועים שנה רגש ה' על עמו ונתן בלב כורש מלך פרס לשלוח הגולים
חפשי ונצמחה העיר על תלה אלכסנדר המלך הגדול בקר אותה אחרי כבש את צור והרבה בה מנחות
וגססים והמלך אשר בא אחריו לכד אותה והוליך רבים מבני ישראל אתו לאלכסנדריא והיה ירושלים
ימים רבים למס עובד. תחת יד מלכי אשור:

בימי השמונאים פרחו עול העמים מעליהם והיה לממלכה קטנה אך כאשר רבו ארוסתובלים
ואחיו על דבר הממשלה קראו את פומפיוס הגדול לעזרה ומאז באה תחת ממשלת הרומים.
אחרי כן והרסה ע"י טיטוס אחרי בואו במצור עליה ימים רבים ובית חמדת כל העמים קדש הקדשים
סיה לשרפת אש והיה העיר אחרי החורבן הזה שמונה וארבעים שנה הל שמונה. עד אשר בנה
אוהב מחדש קיסר אנדריוס וקרא שמה עליה קאפיטאליא. ולא הורשה ליהודים לנשא אליה כ"א
פעם אחת בשנה לצבות על חורבותיה ואף גם זאת לא הורשה למו רק בתחת כופר נפשם בבואם
לשער העיר:

מלך קיסר יוליאן בשנת קכ"א לחלף החמישי פתח שערים לבני ישראל והטה אליהם חסד לשנת
בה ויטו לבנות בית המקדש. אולם כאשר עברו את הר הבית וחסרו בארץ ליסד מכוה.
ינאה אש הזקה פתאום מתחת לארץ והשרוף כפות רבות ורבים מהבוגים מתו. ויחדלו לעשות במלאכה.
אחרי כן באה לידי ממלכות שונות מזרים פרסיים ערביים. עד אשר לכד אותה סעלים הראשון
קיסר הביזנטיאלי בשנת רע"ז לחלף הששי ומאז היא בידם עד היום הזה:
בשנת חמשה אלפים תל"ג לכד אותה (מתמד עלי) מלך מזרים אולם בשנת ה"ר הוכרח להשיבה
אל

שער ד ישוב הארץ

החלקה מהם החפדו זה ששה שנים מחסידי וואלין ומעת הזאת נעשו כולל בפני עצמם . גם לומדי תורה חסידים יראי אלהים :

ד בולל חסידי חב"ד הם חסידי ליבאוויטש מהרב הקדוש ר' שניאור זלמן זללה"ם והם ילידי ליטא ורייסין והם כולל בפני עצמם מקדם היה מושבם בחברון ואחר כך גתישבו בירושלם ויש להם ביה"מ בפ"ע גם לומדי תורה יראי אלהים בעלי קבלה על דרך חב"ד מעט מהם סוחרים יושבי חיות :

ה בולל ווארשא הם ילידי ווארשא ופולין השיך לוארשא ומחמה מריבה הכסף אשר נלקח מהם והם מועטים נבדלו לכולל בפ"ע . העדה הזאת מורכבת מחסידים ומפרושים אשר קנהם ילכו בארצות ספלהם ומנהגם אחרי האשכנזים וקלמס אחרי הספרדים ויש גם ח"ת גדולים יראי ה' חסידים ואנשי מעשה :

בולל אנשי הוד השם הזה מורכב משני מלות הולאנד דייטשלאנד . מספרם מעט וזה כשמונה שנה החפדו להיות עדה בפ"ע רישומי אשכנז לא ניכרה בהם . כי בזואם לירושלם מיד לובשים בגדי ארצות המזרח . ופאת ראשם ארוכות בכל מנהגיהם ידרכו בפעמי הפרושים ועל שמם יהקראו . גם ח"ת יראי ה' הוגים בתורה ויש להם ביהמ"ד מיוחד . ורובם עשירים כי חלקם הבא ממדינתם רב הוא :

עה"ק חברון ת"ו לא נמנא בה כ"א אנשי חב"ד והם לערך ד' מאות נפשות יראי ה' חסידים מופלגי תורה בעגמ"ח והכ"ת לכל הבא לחברון להשתטח על קברי אבותינו הקדושים אשר שמה ומה גם כעשר שנים מקידם כשבאו אליהם אפילו מאה אנשים יחד היו חוטפים אותם כל א"ת לקח שנים או שלשה והיה שמהה ביניהם כמונא שלל רב ולפעמים היה מחלוקת ביניהם זה אמר אני אקחנו על שלחני וזה אמר אני אקחנו עד שהטילו גורל פעם הלכתי לחברון יחד עם אנשים לערך שלשים נפשות ובאנו לעת ערב לשם ואחר חפלת ערבית כל א"ת לקח שנים מאהנו ואותי לקח ה' רק בשנים מופלג בהורה וחסיד וירא אלהים וישבתי אלנו כמו ב' שבועות באכילה ושתיה מרובה כל טוב לא מנע ממני באהבה וחיבה יתירה ה' ישלם להם פעלם הסוב . ערביים יושבים בה הרבה . עה"ק צפת"ו ימנא לערך שלשת אלפים נפשות ויותר והם שני כוללים חסידי וואלין ואוסטרייך ומעט מאנשי ווארשא וספרדים לערך אלף נפשות ערביים ימשאלים בה הרבה מאד נזרים בה מעט ואין להם שם שום ביה חפלה שם ח"ת רבנים מופלגים יראי ה' חסידים ואנשי מעשה ומעט סוחרים העיר :

עה"ק טבריא ת"ו מספר האשכנזים לערך שני אלפים נפשות ונחלקו לשתי כוללים וואלין ואוסטרייך , ספרדים כאלף נפשות בה ח"ת יראי ה' חסידים ואנשי מעשה ומעט סוחרים העיר ימשאלים ערביים נזרים יש להם שם ביה חפלה . עה"ק שכם ח"ו נמנא בה לערך עשרים יהודים ספרדים וזה כחמשה שנים ראו האשכנזים להשייב' שמה ושלחו לשם לערך שלשים נפשות עם שוחט ונחנו להם שבר חך בעוה"ר מפני גלות הערביים הפראים אשר שמה הרבה מאד לא יכלו לשבת יחדיו כי לא האמינו בחיבה שלא הורגלו ביהודים ומיד חזרו לעה"ק ירושלים ת"ו : עה"ק יפו ח"ו נמנא בה יהודים ספרדים לערך שמונים נפשות סוחרים העיר . לומדי תורה בה מעט ויש בה חיזה אשכנזים בעלי מלאכה : עכו ימנא בה יהודים ספרדים לערך מאה וחמשים נפשות סוחרים העיר בעלי מלאכה לומדי תורה בה מעט : חופה נמנא בה יהודים ספרדים לערך מאה ועשרים נפשות לומדי תורה בה מעט . סוחרים העיר ובעלי מלאכה חה כד' שנים בא ח"ת אחד עשיר מושלג מארץ פלאגיה ודעהו היה לישיב בעה"ק לפח וכשבא לחופה וראה שהיא רחבת ידים עיר יפה מהוללה על חוף ים התיכון וכל טוב בה וייטב בעיניו לשבת שמה עם אשתו ובניו וכל מי שעבר דרך שם מחו"ל ללכת ללשח דיבר על לבו לשבת שם לעשות ישוב של אשכנזים ולא הלך שתי שבועות ונשטר שמה אז ראו מעשי ה' אשר לא נזר ליהודים לישוב החורבן רק בארבעה ארצות אלו ירושלים חברון לפת טבריא ומעט בשאר עירות גם בפקיעין ראו האשכנזים לישיב שמה אחר הרעש שהיה בעה"ק לפה"ו כי מקום דשן הוא וקמו שם חזרים ולא יכלו לשבת שם מחמת חולאים

ה' זה מראשית השנה עד אחרית השנה . כי זה כעשר שנים אשר נחו היהודים מאויביהם כי השולטן החזיק שבת המושל על המדינה והעמיד אנשי חיל בכל פלך ופלך ועושה בהם משפטים גדולים ורוחץ ומטהר את הארץ מדמים . גם הקונסילאטין אשר בירושלים ושאר עיירות מטילים אימה יתירה על הערביים הפרחים והישמעאלים:

ועתה חירות גדול ליהודים מכל דבר וכשישמעאל חומר חיזה דבר חרפה ליהודים ומה גם אם יקלל באמונתו יכול להכותו עד מות כי כך מכרו השולטאן י"ה בכל המדינה שהכל שייך ואם ימנע אחד מקלל או מבזה איש יהודי אחת דברו להרוג בבית האסורין ששה חדשים בשלשלות של צדול ולהלקוהו וענש יענש בממון . רק אהבה ואהבה יהיה בין אדם לחבירו ולא ישמע עוד שודדים בחזים כמלטהים . ואלה חיל להערביים היושבים על הפרים באהלים ושורף את אהליהם ולוקח כל קניניהם ומאיים עליהם :

וב"ה כי בכל יום ויום באים בני ישראל מכל המדינות לשכון כבוד בארצנו הקדושה וצונו להם בהים ובהי כנסיות ובהי מדרשות ומי שמציא צדור הכסף עמו מוהר לו לקנות בית וחצר במבחר המקומות . לבנות ולהרום . ואין פולה פה ומנפף . וב"ה היום רבים בני ישראל הבאים מליטא ומרייסין וואלין פולין אונגרין וגליציה וגם הספרדים ממדינתם יושבים בטח ושאן ושירות מנויות עם כסף וזהב וסחורות באין פחד כן ירחם ה' עלינו ויגאלנו בב"ה :

מספר העם היושב בה

מספר היהודים אשר בעה"ק ירושלים ה"ו על פני כלם המה כשנים עשר אלף והם כשלים למספר הישמעאלים והנוצרים :

היהודים יחלקו לספרדים ואשכנזים . הספרדים המה אשר הגלו מארץ ספרד ופורטוגאל לארבע פינות העולם ורובם הם ילידי מדינות ישמעאל המה מזרים טוים טריפאלים מארחקא אלגירא הוא (אלזיר) הודו פרס מדי ובל . ומכל ארציה המערב וכהלה ומדברים בלשון ספרדית הוא שפיה ומהם הרוב בין תושבי היהודים ולזה הם נקראים המקלה הגדולה בירושלים :

בראשם הרב הגדול המשורס כש"ת מו"ה הוד חזן נ"י נכד הרב הגזון הגדול בעמ"ח שו"ת אקרי לב והוא גדול בתורה זקן ושבע ימים ובעל צורה זקנו ארוך אשר נתמנה לרב בירושלים זה ששה שנים כי אין ממנין רב בירושלם רק זקן כי לא יאריך ימים על ממלכתו יותר מעשר שנים ויקרא ראשון לציון ומכונה בשם חכם פאשא כי יש לו כח מהשולטן וטבעתו טבעת המלך ובידו שבת המושל בין דין לדין בנדרי האמונה . ולהוכיח בין ריב לריב במשפטי החבל והחתו יש בהי דינין ופקידי העדה אשר נתמנו על פיו ועל פיו יאלו ויבואו ה' יאריך ימיו ויבטוהו :

האשכנזים המה מעט מזער ילידי אשכנז והאלאנד כי רובם הם ילידי רוסיה גליציען אונגארין בעהמן ומערתן וזה שלשים שנה הפחדו מהספרדים אשר היו מקדם עמם באנודה אחת וגם האשכנזים נתפחדו לשפה כוללים בפ"ע :

א כולל פרושים נקראים ככה שנתפרשו מן החסידים והם ילידי רוסיה ליטא ווילנה פוראדנא פינסק מינסק והם הלמידי רבינו אליהו מוויילנא ז"ל . מכון שבתם היה מקדם בפ"ע ומעת רעש הארץ שהיה שם בבנת הק"ו נסו לירושלם ורק אחדים נשאר שמה והם הרוב בין האשכנזים אשר בירושלם . ויש להם רבנים גדולים וה"ה ובהי דינין . והלמוד הגדל וישיבות . בהי כנסיות ובהי מדרשות . ורובם הם בעלי ממון אשר הביאו עמהם ממדינתם ומעט אשר ישאר שמה ויגליחו ויעשו פרי :

ב כולל חסידים וואלין הם ילידי וואלין מאלדאווע ובעסארביען . והם היו תושבי לפת וטבריא מקדם וזה שש עשרה שנה התכוננו ונאחו עדה שלימה בירושלים והם כולל בפ"ע ויש בנייהם רבנים ה"ה יראים ושלמים חכמים נבונים ומעט מהם סיחרי העיר יושבי חנוות : ג כולל חסידים אסטרייך הם ילידי גאליציה קראקויה אונגרין ואודות מריצא הכסף אשר ההלקחה

שער ד' ישוב הארץ

אחרים תומ"י הפשיט את בנדין עד בצרו ונתן לפניהם וחלקו שלל ביניהם ושלחו ערוס ויחף
ולזה השלל קורין בלשונם (הרא ביסיב אלא) ר"ל הדא הרייח הוא מאלהים . ומה גם מירושלים
לחברון מהלך שבע שעות היה סכנה גדולה לילך אף עם שיירא גדולה וצפרט לעיירות הרחוקות
ועד היום המנהג בנ"י כשהולכים מעיר לעיר מברכים ברכת הגומל את היודי הלך בשוק ופגס
בישמעאל והלך לימינו אמר לו (אישמאל) ר"ל לך לשמאל ואם נעצו בו או נכשל בו וצפרט את
סיגף את בנדין ומעליו קם עליו והכהו מכות אכזריות פגע וחבורה ומיד העמיד עליו עדים אש
היודי קיללו באמונתו ובנביתו המחמד אז קמו הרבה ישמעאלים עד אין מספר והכוהו עוד כמעט
שלא נשאר עוד נשמה בו ואחריו כן נהיוו בנים האסורים בעמים קשים . כשהלך יודי בשו
ביניהם זה זרק לו אבן כדי להמית חס משך בזקנו זה בפאת ראשו וזה ירוק ירק בפניו ויהי למש
ולשניה ביניהם זרקו הכובע מראשו והיודי האומלל ירא לנפשו מאד לאמר להם מה תעשו . כ
יכע נפש אך ברת לנפשו כבורח מחיות השדה ומבין שימי ארציה ונתן חודה לאל אשר אך את נפש
שמד ואלדיק עליו את הדין ויהיו בעיניו יסורים של אהבה אה"ק .

היהודי כשהלך לקמת חיזה דבר מישמעאל ושאלו כמה המקח של זה ההפך ואמר לו בדרך וס
את אמר לו היודי פחות מעט כדרך החגרים מיד חרק עליו שיניו וירק בפניו והכו
מכות אכזריות עד שהוכרח ליקח ההפך בזה המקח שאמר לו :

משפחה אהה ישמעאלים ים עוד היום בירושלים האקראים (באשעטים) והם מיוחסי הישמעאל
רשעים ושונאי ישראל מאד דרכם היה כשהיו צריכים לישא חיזה משא מהשוק לבית
המתניו עד שראו חיזה יודי חפילו זקן ועשיר וח"ח לא הנחינו והכוהו עד שהיכרה לישא המשא
כחיפו עד ביהם והיה כנחוק בעיניהם . פעם א' פגעו בהרב הגדול ר' ישעיה בארדאקי ז"ל
הפרושים אשר היה יושב יומם ולילה על התורה ועבודה וירא אלהים מנעוריו וצראותם אותו הכו
והוכרח לישא משא כבד על כחפו והולך לביתם וכשראו איש יודי הולך בצנד ירוק הכוהו מס
כח והפשיטוהו מעליו ונהניו בנים האסורים באמרם כי נחוק עשה מאמונתם (כי אלס לא יש
מלבוש ירוק רק [הסיד] הוא הכומר כי קדוש להם גוון הירוק) אשה לא יכלה ללאת מביחה לא
מפני הישמעאלים השטופים זימה . ועוד כהנה וכהנה צרות רבות אשר הלח כל עט להעלות
הספר וצפרט בעה הילך על קברי האדיקים ובעת עמוד לפני כותל המערבי להחפול זרקו אבס
ולגלגו בצחוק . גם בעה"ק חברון ה"ו היו היהודים מועטים ומה גם האשכנזים . החילת ההייש
האשכנזים היה הרב החסיד המפורסם מו"ה ליב ז"ל מאנשי חב"ד ונקרה ר' ליצלי מחברון וגם
ליב בעל יסורין . האיש הזה היה גדול בחורה וירא אלהים מרבים ובסוף ימיו נסע לעה"ק לפס
ונפטר שמה זקן ושבע ימים ולוח לפני מוהו שכל מי שיהיה לו עת צרה ר"ל ישחטח על קפ
ויעזרהו וכן עושים עד היום . והיהודים אשר בחברון סבלו עול גלות מהערביים והישמעאל ים א
לא האמינו בחייהם ופחדו מקול עלה נדף . והיה שם ערבי א' פניו כשולי קדירה וקראו א'
השחור והוא היה מורד בהשולטאן והיה גבור היל ויהלקטו אליו ערביים ריקים ופוחזים רבים ו
לו כלי זיין הרבה ונעשה ראש עליהם . ובעת אשר הוצרך לממון בא אל היהודים שיחמו לו כך
והיהודים האומללים נחמו לו כל מבוקשו כי פחדו נפל עליהם וכמה פעמים בו את העיר . גם
על היהודים שיחמו לו בכל שנה ושנה כך עווס ולא היה בידם וכחמו לנשיא שלהם לק"ק ליבאוי
שישלח לו הסך הקצוב ובעת בא הרשימה של החלוקה מחו"ל נרשם הוא ג"כ (השחור) כך ו
וכמה פעמים הלך הפשא מירושלים עם חיל להכבו ולא יכול לו ופעם א' אשר בעמל רב חפס
ויחמוהו בקולר וע"י שוחד רב הניחוהו עד כי בחמלה ה' זה שמונה שנים שהפסוטו ולקחוהו לכטאמ
בשלשלאות של ברזל ועשו לו שם מוסט מוח . כן יאכדו כל אויבי ה' והיהודים עשו משחה ופס
ויו"ט גם ליהודים בכל מקום לא הניחו לקמת דירה לחליטין ולנמיהוה וצפרט לצות ביהכ"ג
ביגיעה רבה זכהו רב אחר שנסעו לסטאמבול ליקח רשות מהשולטאן והרשות היא הכחב
השולטאן נקרא (פורמאן) הנחתם בצבעת המלך חולם חודה לאל יא' ויתעלה אשר לא עזב ה
מבני ישראל בכל מושבותיהם ובכל צרחה לו צר ומה גם באה"ק אשר ה' דורש אותה חמיד

אשר היה בינו ובין ה"ל ממעוזו ז"ל כידוע לכל . גם ידוע המכתב שלח ה"ל משעפטיפקע ז"ל
ממעוזו ז"ל לפייסו כי ה"ל ממעוזו ז"ל עשהו כנפשות ביתו ר"ל . כשחזר ה"ל משעפטיפקע
ז"ל מארצות המערב והלך לו אל מדינות פולין בא אל ה"ל למעוזו ז"ל . ואומר לו היום אני
ידע שאדוני לדיק א' ואני למדן א' וסיפר לו המעשה :

באשר בא לעיר א' בארצות המערב שמע שיש שמה רב א' גאון גדול ונדיק יושב על הסו"ע
יומם ולילה ובעל נדקה אז שאל אל ביתי זכא ועמד על הפתח כעני (וכך היה דרכו של
הרב הנ"ל בבוא עני הגון אליו וידע לפלפל עמו בחורה אז הכניסו והושיבו לפניו בכבוד גדול ונתן
לו כל חמדת לבנו והם היה עני עני בדעת אז לא הניחו שומר הפתח ליכנס לפניו רק נתן לו
נדבה הקטנה לכל הו"א) ולא הניחו שומר הפתח ליכנס ורצה ליתן לו נדבה הקטנה כי נחרחה לו
לאיש פשוט ע"ה ובעת עומדו ראה את הרב יושב ולומד והשלחן מלא ספרים על כל גדוהיו ושמע
סקשה לו חיוה קושיא חזקה ומפלפל בינו לבין עצמו מש"ס בבלי וירושלמי וסו"ת הרבה מאד ולא
יכול עוד ה"ל משפטיפקע ז"ל להתאפק ובקש מהשומר להניחו ליכנס לפניו כי ידע לפלפל עם
הרב מיד נתן לו רשות ליכנס וכנס ועמד לפניו והרב מגדל הפלפול לא הביט אליו וזה נתן לו
שלוש ויגש אליו ויאמר לפי דעתי בקושיא מחורץ יפה עם חוספות א' ואמר לו מקום החום ובפלפול
רב נתיישב הקושיא בטוב טעם . מיד נתן לו שלום והעמיד לו כסא ויחזקתו ויגסקתו ונתן לפניו
מיני מעדנים ושאל אותו מאיזה מקום אדוני אמר לו מארץ פלייא אמר לו הרב הידעת את הרב
רבי ברוך ממעוזו אמר לו ידעתי גס ידעתי הולם ה"ל משפטיפקע ז"ל והפלא מאד על זה מהיכן
הוא מכיר את ר' ברוך ממעוזו אשר בחוק משם כמה אלפים פרסאות ושאל אותו יאמר נא לי
אדוני האמה מהיכן מכירו אמר לו הרב חמיד אני שומע אשר בפעליא של מעלה אומרים חורה
מפיו והולקין לו כבוד גדול בעת עליית שמתו וכל ימי אני משתוקק לראותו ולהכירו ואתה החייתי
ושאל אותו למה באת לכאן למדינה החוקה כזאת אשר אינו לפי כבודך להיות גע וגד השיבו בי
דהיתי את הלחץ ו הדחק של אנשי אה"ק אשר הם נפוחי כפן לזאת השאתי נפשי בכפי לכביע
למרחקים לקבץ נדבת אהב"י להחיות עם רב מירשאל קדושים ונדיקים ולומדי תורה מיד נתן לו הרב
הזן רב וגם מן העיר קיבץ הרבה ופטרחהו לשלוש בחיבה יתירה ולזה כשבא אל ה"ל ר' ברוך
ממעוזו ז"ל אמר עתה ידעתי שרבי לדיק א' ואני למדן א' וד"ל :

גם עבריא ת"ו בזמן הרדב"ו ז"ל היחה חריבה והרב הנדיק הגאון רבי חיים אבולפיה ז"ל שבא
לאחר כמה שנים היה החילת ישיבתה והוא תיקן את העיר על מכוהו ואליו גלו עוד בני ישראל
הוא בנה חורבותיה והחזיק ידי לומדי תורה והרבה ישיבות עשה שמו נודע לשם ולתהלה ולתפארת
בישראל . וכל מישה תקפו לטבול עול גלות גוים הפראים ועמלו לישוב העיר אין להעלות על
הספר זכרה לו חלילה לטובה :

אחינו בני ישראל הקדושים מה אומר לכם ומה אדמה לכם חוקף עול הגלות אשר עבר וחלף
על אחיכם בני ישראל המחטוררים בארץ החיים מיום הכיבוש צה עד שנת
הר"ו החומן כי יסופר . ומה מאד נדקו יחדו דברי חז"ל באמרת (ברכות) ג' דברים נתן הקב"ה
לישראל וכלם לא באו אלא ביסורין ואלו הם חורה ועוב"ב וז"ל . והם אמרו כל המהלך ד"א
בא"י מוכפה לו שהוא בן עוב"ב וגם עונותיו מהכפרין לו ודומה לו כמי שיש לוהלוה ועוד כמה
ובמה מיימרה קדושה הלא כל דבריהם כנחלי אש וברוח הקודש גאמרו זיע"א . ואספר נא מעט
מועיר מהגלות של בני ישראל היושבים בקריית ארבע היא חברון ירושלים לפת עבריא יב"ב אשר
אבותי ספרו לי ואשר ראו עיני מיום עמדי על דעתי עד היום . זה כעשרים שנה עוד ליון מדבר
היחה ירושלים שמתה והיו צה חרבות ישות רבות אף מזמן החורבן ובפרט סביב העיר וחוליה היה
מדבר שמש מלא חבנים ודרכים עקלקלות וקוים וברקמים וד' אמות מהעיר ולחון היה סכנה לאיש
יהודי לילך יחידי מהערביים השודדים הפראים ואוי למי שפגעו בו אשר הוכהו מכת רעה וכן דרכם
לומר (אישלח יהודי) ר"ל פשוט ושלה לבושך יהודי ויהיודי בראותו כי כלחה אליו הרעה
ומפחדם אשר חרפו עליו שנים ומשועטות עיניהם הבערות באש וגם כי הם חגורי חרב וכלי זין

שער ד ישוב הארץ

ולקח מהם גם ממון רב ונתן ליהודים על היזקם ומיום ההוא והלאה יראו לנפשם לעשות כדח היום
ועוד מעשים רבים כאלה אשר סבלו היהודים באה"ק מהפרחים הלח חלח כל עט סופר ולא מאסו
ח"ו בארץ המדה אף כי מהחלה ישבו בארץ שלום בהשקט ובעה בעדן נפש וקמה פעמים
אשר היה המגפה ושאר חולאים רעים רח"ל. גם בשנת הק"ל זכ"ד לירח שבח בעה"ק לפת"ו לעת
ערב בעלות המגפה בעמוד בני ישראל בכל בתי כנסיות ומדרשות הפלות הח"י פתאום הביט ה'
לארץ וחרעד ותגעש וחרעש הארץ ועמודי האדמה החפלו ובעוד רגע נהפכה כל העיר לחל אבנים
ונהרגו אנשים ונשים וטף לאין מספר ובכל העיר נהי וזעקה מתחת גלי האבנים ותחשך הלילה ומטר
זסף מן השמים עליהם וכל הלילה נשמע קולי קולות מתחת האבנים זה מאק הוי אבי וזה מילל הוי
חמי וזה הוי אחי וזה הוי אחות פה קול בני אשה על בעל נעוריה ופה זעקת אב על אשת נעוריה
ותהי לחרדת אלהים. אך מחי מספר אשר נסו לקולס ההרה מחוץ לעיר נמלטו בנפשם וכל הבתים
גהרסו עד היסוד גם גם בתי כנסיות ומדרשות וישיבות הרבה מאד נחרבו וספרי קודש נקרעו
וגעשו בתיים קבריהם רק מביהכ"ל הארז"ל וביהכ"ל אשר בה ספר תורה ר"י אבוב נשאר השם
מעט אך שאר בתי כנסיות ובתי מדרשות נהרסו עם האנשים אשר היו שמה באמצע הפלת הח"י
ולא נמלט מהם איש רק מביהמ"ד החדש נשאר הרב הג' ר' שמואל העליר ר"י אשר עמד כל הלילה
בין ההרוגים ובין גלי האבנים עד חוטמו ובחמלת ה' עליו אשר נשאר נשמה באפו ובקבר באו אנשים
ויפקחו מעליו את גלי האבנים ולקחוהו משם מלא פלע וחבורה ודמו שותת וישאוהו לבית א' ושכב
על ערש דוי כחצי שעה וגשאר ידו א' נשברת עד היום וחמי גם הוא ננעה בו יד ה' ונהרסה
ביהו ונהרגו שלשה בניו אך הוא ואשתו נולו בצרחה לחוץ אשר לא היה עת ליקח גם בניהם
עמהם והנשארים בעירוהם ובחוסר עשו להם אהלים מחוץ לעיר וישבו שמה אך הרבה מתו מדאבון
נפש על בניהם ועל קרוביהם ומרעב וקור הלילה כמעט לא נשאר חלק עשר מאנשי העיר בעו"ה.
ואחרי כן באו על החללים לתת להם מקום קבורה ויפקחו את גלי האבנים ויאספו כל החללים
וקברו אותם במקום א' וגמסך הדבר כמה שבועות. גם מלאו בית שלם מתחת האבנים ונכנסו בו
וראו אשה אחת מתה שוכנת על ההרץ בפיסוע ידים ורגלים וסביבה מלא ספרים ונרות דולקות לה
מראשותה ויחמכו האנשים איש לרעהו והדבר הוא שלא היה לה לאכול ולשתות ובעת אשר הרגישה
בנפשה שהמות מרחפת עליה עשהה כן. גם בעה"ק טבריא ח"ו והסביבות שלש חלה רגזה ארץ
השוד והשבר והמגפה יחד נדבקו ונהרגו כמה אלפים נפשות מישראל קדושים וטהורים. זקנים ונערים
כלות וחתנים רבנים ותלמידיהם עוללים ויונקי שדים שלא חמאו שומו שמים מלאכי שלום מר יבכיון:
ועתה תודות לאל ית' אשר נצנו על חילם בחוספת מרובה הקב"ה ישמרנו מכל נרה וזוקה ולא
ישמע עוד שוד ושבר בערינו אין פרץ ואין נוחה ברחובותינו אכי"ר. ובירושלים ח"ל לא נפל
אף נרור ארנה בחמלת ה' עליהם ואחרי כן חזרו הפרושים אשר נשארו לעה"ק ירושלים ונתיישבו
שמה בחורבת רבי יהודה הג"ל ובנו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות וישיבות וספרי לימוד אין קץ
ובכל יום הם מתרבים והולכים ח"ל עד כי רבים המה היום ויתפרדו מאנשי חסידי וואלין לכולל
בפ"ע ולזה נקראו פרושים:

גם בעה"ק טבריא ח"ו היו מועטים זעיר שם זעיר שם כידוע בעת בוא הה"ל הקדוש כקש"ח
ר' מענדלי וויטיפקער זוק"ל בעמ"ח ס' פרי הארץ אשר חיבר שמה והה"ל הקדוש
קש"ח ר' אברהם קאליסקער זוק"ל. ובעת בוא הה"ל הק' הגאון קש"ח ר' יעקב שמשון שעפטיפקיר
לא מלא שמה רק מעט מאנשי רייסין ומעט מאנשי פולין והיו גדולים כלם קדושים וטהורים אנשי
מעשה. והרב הנדיק הקדוש ר' ברוך ממוזבין זוק"ל כל המעות אשר קיבץ ממדינתו שלח לאנשי
רייסין ולאנשי פולין לא שלח מאומה באומרו כי אנשי רייסין מאירי' לו את הגן עדן בעת קבלת שבת:
ובבוא הה"ל משעפטיפקע ז"ל וראה את הלהן זו הדחק של אנשי פולין וכמעט שהם נפוחי כפן.
אז מיד נשא נפשו בכפו והלך לו לכל המדינות הקרובים והרחוקים לבבל ולמלרים וקיבץ
הון רוב וגם למדינות הים לליטא ופולין והקיץ את לבב החב"י וקיבץ מהם נדבה לבבם וחזר ובא
לטבריא ח"ו וחילק את כסף המקובץ לכל אנשי פולין והחיה את נפשם ומה נאמח מחלוקת הגדולה
אשר

מכין מאנשי פולין להחפלה עמהם עד כי בחמלת ה' מאז ולהלכה באים לירושלים מכל המדינות
הקרובים והרחוקים בכל יום ויום אנשים ונשים וטף. להספח בנחלת ה' בהר הקודש ירושלים:
והאשכנזים היו נכנעים ח"י הספרדים וכל המעות שצאו מחוצה לארץ לקחו הספרדים וחלקו מעט
מן המעט להאשכנזים גם אם נעדר ח' מהאשכנזי ח"ו בא החבורה קדושה מהם
וקברו את המת ולקחו כל מה שהיה לו וחלקו ביניהם ולא הניחו לעשות חבורה קדושה מהאשכנזים
עד שנחרבו האשכנזים ב"ה ויחפרדו מהם במחלוקת גדול. אולם האשכנזים היו כלל ח' והפרושים
הלכו ונחיישו בנפת מהדוחק וישבו שמה בהשקט ובטח וקנו לשם בתים וחיירות אך בשנת תקצ"ח
בחדש סיון יד ה' נגעה ביהודים יושבי נפת ח' כי מרדו הפלשתיים בשר אברהם פאשא המושל על כל
ארץ מזרים וסירייה ופרקו עולו מעל נווארס. ויבואו על העיר חגורי חרב להשמיד להרוג ולאבד
את כל היהודים ושללם לבזו ויעזבו בני ישראל את בתיהם וכל אשר להם וימלטו לנפסם ורבים
ברחו לכפר עין זיחון ויחבאו שמה בקברות הקדושים בהמערות ויזעקו אל ה' והגכרים בזו כל
אשר מצאו בעיר ג' ימים וג' לילות ויריקו את כל העיר ויבאו במקדשי ה' בחי כנסיות וצחי מדרשות
ויטמאו אותם והשליכו את כל ספרי קדש ארצה וקרעו אותם וסגרו כל הדרכים אין יונא ובא
להודיע הדבר לשרי המלך היושבים בערי חוף הים וגשאו בני ישראל בעירוס ובחוסר כל כי
האויבים רדפו אחריהם והפשיטו מעליהם אפילו גלימא דעל כפיהם וכוס מזה רבה פלע וחבורה
ובעת ההיא היה ה"ה הקדוש ר' אברהם דוב אבד"ק נאוואריטש זוק"ל אשר בא לעת זקנותו לשם
ומיטוהו לראש ומנהיג לכל עדת ישראל אשר בנפת ח' והיה לו ביהמ"ד הנקרא על שמו עד היום לשם
נחבקנו אנשים ונשים וטף נופלים ארצה על פניהם וצוכים בכי רב ומר והה"ה הג"ל ביניהם וחמי
גם הוא היה שם כי חמיד היה אללו למליץ ולמתורגמן לדבר בלשון ערבי בעת הזורך לדבר לפני
שר העיר כי היה מילידי עיר הקודש טברי ח' והיה יודע לדבר בל' ערבי נח ונקי וביקש ה"ה
ממנו לילך אל שר העיר אולי ישא פניו להציל את בני ישראל ויכין את המנחה לרוב הכסף ושאר
מהנות רבות וילך אל השר ויצא אליו הביחה ויברך אותו ברכת טוב בלשון ערבי וימלא חן בעיניו
וקיבל ממנו המנחה בסבר פנים יפות ויצטח לו שישמור את העיר והיהודים ישבו בטח בלי פחד
האויב וילך מאתו בשלום ויצא אל ה"ה ויספר לו את כל דברי השר דברי שלום וישמח הרב מאד
וגם האנשים אשר אתו אך לשוא היה השמחה כי באו פעם אחרת על העיר ויבזו כל אשר מצאו
ויכו את כל אשר פגעו מכת פלע וחבורה והפקיד לא יכול לשמור מיצא שפתיו כי נמלט לנפשו והם
המה הפלשתיים הרשעים באו לבית ה"ה ז"ל ולקחוהו ואסרוהו בחבלים ידיו לאחוריו וגם רבים
מבני ישראל ולקחו את שבי בני ישראל ויוליכום אל חרמון יוסף בן גריון אשר שם הנקרא (שלום)
של יוסף בן גריון) ויכינו את נפשו למות ונתנו חרב חדה על נווארס כי הקצו לשאל מאתם עוד
חלף כיסים מעות והכים הוא חמש מאות גרוש שהם חמשים ריניש כסף אשר לא היה בידם כלל
וה"ה הקדוש ז"ל שאל מים לרחוץ ידיו והצדיק עליו את הדין בדברים האלו לאמר בני הניחו והקרא
בשם ה' ואברכהו על נושפטו אשר שפטני היום ואחרי כן ישבו לאכול לחם חמכים ובחמלת ה' על
ב"י בא זקן ח' ישמעאל ויעק להם בקול גדול עוד אחס יושבים פה הלא נזרה פאשא בא עם
הילו והוא במוך להעיר ולא ישאיר מכס שריד ופליט כשמעם פחד גדול נפל עליהם וחרדת אלהים
ויעזבו את כל השלל וכליהם ויברחו לנפסם לא נשאר עד ח' והיהודים באו והתירו את האסורים וגם
את הרב וילכו אל ביתם ומלאו את ביתם ריקם הגוונות נפונות וכליהם נשברות וספריהם נשחתות
אמנם נתנו חודות לאל נורא ההלות אשר הציל את נפשם ממות וגם הישמעאלים ויושבי העיר היו יד
ח' עם הרוצחים ושללו גם המה עמהם יחד ובחמלת המרחם לאחר ימים אחדים בא שר אחד עם
אנשי חיל מזויינים ועשו נקמה גדולה בהישמעאלים ואמר אל היהודים שיטשו רשימה מהחפנים אשר
שללו מאתם ויחזיר להם די מחסורם מחוט ועד שרוך נעל וכה עשו. בבקר אז ראו החונות מלאים
בנדים וכלי נחושת ושאר כלי בית הרבה מאד אשר בלילה השליכו הישמעאלים מפני פחד המושל
וילכו בני ישראל וילקטו המרבה והממעיט וגם אמר להם בואו אלי הנה נמצא אתי בית מלא
מלבושים וכלים הרבה כל ח' יכיר את אשר לו ויקרב אליו. ונעה בשבט מושל על הישמעאלים
ולקח

שער ד ישוב הארץ

עמי ואביון ופרי הארץ לגאון ותפארת ופרי' וחבואה' מרובה ועדיין היא זבת חלב ודבש ליושבים בה
 דמיתוך הורתי לילדה שמת בנה בחיקה והחלב בשדיה למכאוביה ותמיק את גורי הכלבים כו'.
 כי טוב לי יום בחריך ולבקר בהיכלך החרב ומקדשך השמש. לחזות לרעת אבניך ואת
 עפרך לחוק. ועל חורבונך לקוק. כי עפרך בפי לץ ופג. וכייתי עליך במר נפש ובצרכי אהענג.
 ויהי כהרמי קולי ובקרעי בגדי ומעילי אז ינח לי כי ביום חשיעי לירח אלול שנת חמשה חלפים
 ועשרים ושבע באתי בעיר החרבה והשוממה מבלי צרה והיא יושבת וראשה חשי וקראתי אליה
 כראוי ליון מדבר היחה ירושלים שממה ואלל העיר כנגד הפסח קרעתי עליה ובבואי כנגד הבית
 הגדול והקדוש קראנו בצביה רבה בית קדשו וחשארתנו ונו' ה' לחרבה. וקרענו קריעה שמת
 צהא' ואתה וקראנו במקום מזמור קינא לאמר חלבים בלו גוים במחלך עד סוף המזמור. ומאריך
 עוד בדברים קשים. והנראה שדברים אלו הקדושים הארוכים כהז מיד בבאו לעה"ק ירושלים
 ואגרת המזכר למעלה ששלח לבנו היה אחר יוה"כ כח"ל ואז ראה וידע ז"ל שהיו שני אחים והמיון
 נאספו בביתו כח"ל ומאז נתיישבו אחב"י צעה"ק חובב"א :

וברב מא"י בירושלים הקהל מכל מיני' יש ע"ז בע"ב אשכנזים וספרדים לרוב ומספרדני' הם
 מוריסקי' חושבי הארץ מקדם ומערבי' הם שבאו מצרבריא בין כלם כמו ג' מאות בע"ב
 מלבד אלמנות שהם יותר מח"ק. ובעוב"ר אינם מניחים שיביה ליהודי חזר שלו ושוכרים בחים
 מנוים ויש כמה חזרים ליחזרים ואז לכלם הנגיד כמוה"ר ינחק שולל המוכתר בכח חורה בכח
 כהונה בכח מלכות ועושר וכח שם טוב מנדקוח שהוא עושה לעניים וללומדי חורה עולה על גביון
 ע"כ גם חשב ראשי ישיב' לספרדים ודייניהם וראשי ישיב' לאשכנזים לכלם בשם יקרא וח"ל מרבים
 העם להסתפח במחלת ה' וב"ה כאן נמצא וכאן יהיה פעה"ק ירושלים כאלף וח"ק בע"ב מלבד
 אלמנות כחמש מאות ויותר ושוכרים בחים כח"ל ע"כ וזה היה בזמנו שנת רפ"ב.

ובכן היו ק"ק אשכנזים גם בשנת שפ"ו שהיה אז הרב הקדוש השל"ה זנוק"ל כמו שמביא בס' חרבות
 ירושלים שמספר והולך את כל התלמה אשר מלאחם בירושלים בשנת שפ"ה ושפ"ו ח"ל והרב
 מו"ה ישעיה הלוי ועמו ראשי הקה"ק אשכנזים יע"ה שמו נפשו בכפס ויברחו להם ללפת בחורף
 שפ"ו : ובס' הלה מסעי שנכתב אחר שנת תנ"ד מביא בהקדמה ח"ל עתה בעוב"ר נחרב הק' אשכנזים
 אשר היה שם בירושלים ומחמת רוב החובות רוב בניו נדדו ממקומם לחו"ל ויש מהם שהלכו לק'
 חברון וק' גשח ויש מהם מחי מספר שנשאר בירושלם אשר אין להם לא ביהכ"ג ולא חזר קבוע
 בפ"ע כמו שהיה להם מתחלה רק מחשלים בביהכ"ג של ספרדים ע"כ. ובס' שפת אמת שחיבר
 בשנת חס"ו מזכיר ג"כ שהיו אשכנזים בירושלים ח"ו ח"ל ושוב בא הרב רבי יהודה החסיד ז"ל משידלין
 הסמוך להראדני ונתיישבו ק"ק אשכנזים והיה להם חזר בפ"ע עד היום נקרא חורבת ר' יהודה
 החסיד ז"ל וההזר והבתים חרבים ביד זרים ירחם ה' וקרבן עמו ירים כי מחמת רוב החובות נשבת
 דגלי אשכנזים מירושלים ח"ו והלכו להם לנפת"ו. וב"ה כי משנת חקע"ו נתיישבו ח"ל פעה"ק
 ירושלים ח"ו קהל אשכנזים ועתה יהיה כארבעים בע"ב והשיגו פורמאן (הוא רשות) מהשולטאון
 חונר יר"ה מקושטאנטינא שלא יתבעו הגוים מהם חובות הישנים ושוכרים בחים מהגוים ויש
 לאשכנזים ביה"כ בין ביה"כ של הספרדים ועוד בית מדרש וארון קבוע וס"ה וזה היה בית מדרש
 של הרב הגדול ח"ק המפורסם כמוה"ר חיים בן עטר זנוק"ל בעמ"ח ס' פרי הושר וזה"ח על
 החורה כמ"ש הרב ז"ל בעלמו בהקדמת ס' פרי הושר שהיה לו בירושלים ח"ו מדרש כנסת ישראל
 וסמוך לבהמ"ד הנ"ל יש בית טבילה מקום טהרה לישראל ואשכנזים הקימו שם דגל החורה ז"ה
 ויש בחזר בנווך למדרש הנ"ל הילן האנה ופירוחיו אינם ראויים לחול ואומרים שהרב ח"ק הנ"ל
 גזר אומר שכן יהיה מפני שהיו מצלבלים לו הלימוד בלקיטת התאנים עכ"ל :

ואחר כמה שנים התחילו לבוא האשכנזים מליטא ורייסין גם הם היו מועטים ולקחו חורבות ר'
 יהודה החסיד ז"ל ובנו שם בחים ובתי מדרשות. והיה בהם רב ח' וגדול נקרא בשם מגיד
 אשר נסע לחו"ל לכל הולדינות ואסף נדבת העם להחיות נפשם. ואח"כ בא הה"ל רבי אהרן משה
 מגזע לטי מבראד זנוק"ל. וקנה חורבה אחת מחורבות ירושלים ושם בית מדרש גדול ולא היה לו

שער ד' ישוב הארץ

מד

(חִלְיָא) לשון גם' מגילה אנא שלח לי' הוליא כר (מָר) אתה (אָנְתוּ) לשון
 אנת אני (אָנָא) בני אדם (בְּנֵי אָדָם) יהודי (יְהוּד) אוכל (אֹכֵל) לא (לֹא) הן
 (אִי) הפלה (צְלִי) כים (פִּים) יום (נְהַר) לשון גם' צפרא נהר לילה (לֵיל) לך
 ממני (אָנְוִיד מְנִי) לשון זיל כנאי או (רְוַח מִינִי) לשון ברח ממני בוא הנה
 (פְּטִיל הַיּוֹן) לשון טייל הנה מה שמך (שָׂא אֲשַׁמְכ) לשון מה שמך ימין (יְמִין)
 שמאל (אֲשַׁמְאל) פשוט מלבושך (אֲשַׁלַּח אֶבְשָׁב) לשון תרגום על פסוק
 פשט את בגדיו ושלח ית לבושי' אילבשב כמו לבושיך רק הב' דגושה
 גם הב' והנקודות נשתנו סנדלר (אֲשַׁבְפִי) לי' הגם' חרתא דאישכפי חרש עצים (נִיר)
 בשבר הג' לשון גם' נגרא מות (מָוֵת) אלמנה (אֶרְמְלָא) לשון גם' ארמלתא
 שבת (שַׁבָּת) חבל (חַבֵּל) שוק (שׁוּק) טוב (טוֹב) שכעני (אֲשַׁמַּע מִינִי) וכן כל
 הלשון של ערבי רובו לשון ארמית :

המשקולות

המה . דרה"ס חנם"ע חויק"ע ראטי"ל קאנטא"ר . דרה"ס מציאו מרן ז"ל
 ביו"ד חלה סימן שכ"ד סעיף ח' לענין שיפור חלה וז"ל ומסקל חמשה רבעים
 קמח הוא חק"כ דרה"ס מקמח חטים שבמנרים ע"כ והדרה"ס הוא קווינט הלויט הוא ד' דרה"ס
 חנם"ע הוא משקל חמשה וששים דרה"ס חויקע הוא ששה חנם"ס ראטי"ל הוא ז' חויקע"ס.
 קאנטאר הוא מאה ראטיל :

וגם מדות הלח נקראים על שם המשקולות האלו המבוארי' וכן מציא' מרן הכ"י ז"ל לענין הכחובה
 שהוא ל"ז דרה"ס והז' כסף מזוקק :

תחלת התיישבות היהודים הי' מזמן הרמב"ן כי זימיו לא היה בירושלים מהיהודים כ"א שני אחים
 נבעי' שקמו הנביעה מהמושל כמ"ס באגרת הק' ששלח לנו הרב מה"ר נחמן ז"ל הנדפס
 בסוף ס' שער הגמול להרמב"ן ז"ל . יברכה ה' בני נחמן וראה בטוב ירושלים וראה בניס לבניך
 וכשלחנו של ח"א יהי שלחקך . בירושלים עה"ק אני כוחב ספרי זה כי שבה והודאה לגור ישעי זכיתי
 ובאתי לשלום ביום ט' לירח אלול (חמשה אלפים כ"ז ליזירה) ועמדתי בה בשלום עד ממחרת
 יו"כ אשר פני מועדות ללכת לחברון העיר קברות אבותינו להשתטח כנגדם ולהטוב לי שם קבר
 בע"ה . ומה חניד לכם בענין הארץ כי רבה העוזה וגדול השממון וכללו של דבר כל המקודש
 מחזירו חרב יוחר מחזירו ירושלים יוחר חרבה ען הכל וארץ יהודה יוחר מן הגליל ועם כל חורבני'
 היא טוב' מאד ויושביה קרוב לחלפים וגוברים בתוכם כשלא מאות פלטים מחדש השולטן ואין ישראל
 בתוכה כי מעת באו התחריס ברחו משם ומהם שנהרגו בקרב' רק שני אחים נבעים קונים נביעה
 מן המושל וחליהם יאספו עד מנין מתפללים בביתם בשבתות . והנה זרזו אותם ומלאנו בית חרב
 בעמוד שיש וכיפה פה ולקחנו אותו לביהכ"ל כי העיר הפקר וכל הרונה לזכות בחרבות זוכה והתחדבו
 לחיקון הבית וכבר התחילו לבנות ושלחו לעיר שכם להביא משם ספרי תורות אשר היו בירושלים
 והבריחום משם בצוא התחריס : והנה הניצו ביהכ"ל ושם יתפללו כי רבים באים לירושלים הדיר
 אנשים וגמים מדמשק ועזה וכל גלילות הארץ לראות בהמ"ק ולבכות עליו ומי שזכני לראות ירושלים
 בחורבנה הוא יזכני לראות בבניה והקונה בשוב אליה כבוד השכינה . ואהה בני ואחיק ובית חביך
 כולכם תזכו בטוב ירושלים וצנהמת ליון חביכם הדואג ושוכח . רואה ושמח . משה בן נחמן ז"ל :

ובחומש עם פי' הרמב"ן ז"ל נדפס בסופו דברי הרמב"ן ז"ל המתחיל עומדות היו רגליו בשעריך
 ירושלים בית אלהינו ושער השמים כו' והוא באריכות כולו ממהקים וכלו מהמדיים שפתי לדיק
 ידעון רעון להרעות שבחי עיר קדשיו ת"ו ומתחונן על חורבןן וכס מקונן בזה"ל :

היום הזה ראיתי בך קדושה חיות קשה מלאתי בך איש יהודי נגש וענה והוא לבע ובזו ישבע
 ואליו יאספו בביתו בין גדולים וקטנים אם ישלמו מנין עדה שאין לה מנין לא מקנה וקנין עם
 עני

שַׁעַר ד' יְשׁוּבֵי הָאָרֶץ

ירושלים . ארם צובה . דמשק . טראבלום . עכו .

בְּכָל אַחַת יוֹשְׁבֵי פֶּאֶסָא גְדוֹל הַמוֹשֵׁל בְּכָל הַסְּבִיבוֹת עִם אֲנָשֵׁי חֵיל לְפִי עֵרֶךְ וּבְכָל אַחַת יֵשְׁבֵיט אֲסוּרִים גְּדוֹל וּמְקוּם מִשְׁפַּט לְשֹׁפֵט בֵּין אִישׁ לְאֲחֵיו בֵּין דָּם לְדָם בֵּין דִּין לְדִין :

תושבי הארץ כמה יהודים . ישמעאלים . ערביי . פלשתיים . נוצרים . הלשון המדובר בה .
מסמאמבול עד ציירוט נקרא (סירקייא) ומדברים בלשון ישמעאל מביירוט ולהלן
כל אה"ק עד צבל ועד צבלל נקרא (ערוביסהאן) מדברים בלשון ערבי הלשון הזה רובו ככולו הוא
לשון ארמית . אך הרבה אשר נשתמש מדור לדור :

גם הקדמונים כמו הרמב"ם ז"ל ורבינו בחיי ז"ל דברו בלשון ערבי וחדרו ספריהם בלשון ערבי כי
הוא לשון לימודים לח ונקי ועמוק עמוק . ואביא קצת לשונות לפני עין הקורא לשבוע חדות נפשו
בה . המין כולו ארמית רק הם מחלפין השי"ן שמאל לימין וימין לשמאל וחי' דגישה ואפחת במשל פי :

1 2 3 4 5 6 7
וְאַחַד . תְּנִין . תְּלָתָא . אַרְבַּע . חֲמִשָּׁא . שִׁיתָא . שִׁבְעָ

8 9 10 11 12 13
תְּמַנְיָא . תִּישַׁע . עֶשְׂרָא . חֲדָעֵשׁ . וְתַנְעֵשׁ . תְּלָתַעֵשׁ

14 15 16 17 18
אַרְבַּעַתַּעֵשׁ . חֲמִשְׁתַּעֵשׁ . שִׁיתַּעֵשׁ . שִׁבְעַתַּעֵשׁ . תְּמַנְתַּעֵשׁ

19 20 21 22 30
תִּישַׁעַתַּעֵשׁ . עֶשְׂרִין . אַחַד . וְעֶשְׂרִין . תְּנִין . וְעֶשְׂרִין . כּו' . תְּלָתִין .

40 50 60 70 80 90 100
אַרְבַּעִין . חֲמִשִּׁין . שִׁיתִין . שִׁבְעִין . תְּמַנִּין . תִּישַׁעִין . מֵיָאָה .

1000
אַלְף :

לַחַם (חֲבִיץ) לשון גמ' חבוצי קרירה . בשר (לָחֵם) בצפניה לחומם כגללים
פרש"י ז"ל בשרם שכן בערבי קורין בשר אל לחם . חטים (קֶמַח)
שעושין ממנו קמח . קמח (טָחִין) לשון טחון . בצלים (בְּצָל) שומים (תּוֹם)
לשון תומים צנון (פִּיגֹל) ומבטים הג' כמו זיין (פִּיזֹל) לשון הגמ' (חַגִּיגָה) עקר פיגלא
ממישרא כו' לפת באשכנו (רוֹבִין) ובערבי (לֶפֶת) מים (כוֹיָה) לשון גמ'
ותרגום יונתן מוי מלח (מֶלַח) פלפלים (פִּלְפֹּל) הפא"ן רפוין שמן (וִיֵת) זיתים
(וִיֵתוֹן) חלב (חֲלִיב) דבש (דִּיבֶשׁ) חומץ (חֵיל) לשון חלא שעורים (שְׁעִיר) ראש
(בֹּאֵשׁ) יד (יָד) רגל (רִיזֹל) בשבר הג' אש (גַר) תנור (תְּנֹר) דם (דָּם) בית (בֵּית)
דלת (בְּצֵב) לשון בבא . כסא (קְוֶרֶם) לשון כורס' בדניאל סבין (סִבִּין) שלום
עליכם (שְׁלָם עֲלֵיכֶם) כיצד שלומך (כִּיֶּזַד שְׁלוֹמְךָ) לשון כיצד חילך לשון
גמ' חילך לאוריתא אב (אָבָא) אם (אָם) אחי (אֲחָא) בני (בְּנֵי) בתי (בְּנֵיתֵי)
קרובי (קְרִבֵי) שור (תְּנֹר) חמור (חֲמִיר) חזיר (חַזִּיר) כלב (כְּלָב) מתוק

חוליא

ודברתי עמו איזה דברי תורה ואחר שעה הלכתי ואמרתי לו תזכו לשמים רבות והשיב לי וכן למר
 וזיום וא"ץ קניתי מאלכ ופירות ויין וחזרה על הספינה וזיום השבת הלכה משם וב"ה כי באתי
 יום שני לסטאמבול ובנשאי עיני ראיתי את העיר המפוארה הצל מוזרה מלאות בתים אין מספר
 לרבבותם אהמנות הדר ויערות חן מגדלים גאים וגבוהים פרדסי נועם וחומות מצנרים עד חלא
 כל עין לראות וקסת הסופר לתאר את גודל פאר המראה הנחמדת והיא נחלקת לעיירות רבות אין
 מספר וכלם בשם מיוחד יקראו סטאמבול עולה על כלם היא עיר המלוכה. גאלטי. באלאט.
 חאזקאי. פערי פאשא. ארטאקי. קוסקונטשוק. ועוד רבים כאלה הלח כל עם לחת להם
 מספר. בין כלם נמצא שמונים אלף שווקי. וכלם מלאים אנשים מכל פינות החבל. וכל מיני
 סחורות ורוכלת העמים אין לשער. וכל העיירות בנויות על שפת הים הוא (הקאנאל) הגדול המחבר
 את ים הלבן והשחור אשר נושקי זה את זה כאחי' אהובים אשר כרה אלקסנדר מקדון ושם נחלקו
 שני חלקי החבל אשר מעבר לשפתם מזה ומזה אייראפא ואזיא. ועל גדותיו עימדות העיירות
 מזה ומזה והוא עובר ביניהם. וכשרונה לילך מנד זה לנד זה הולכים בספינות. בהקינאל הנז' עומדות
 ספינות קטנות כחלים לבני' במעיף נמהר העופיני' ואניות גדולות נוראות ונחמדות המראה כארבעת
 אלפים תשבנ' את האניה אשר הייתי בה וספינות קטנות אין מספר כחול הים ממש חלו הולכים
 ואלו באים וקולי קולות ישמע אשר תזילנה האזנים מהמלחים המרננים בעת מושכם המשאות אל
 הספינות גם בעת פורקם. מי יוכל לשער גודל נהמות ושאוץ המקום ההוא והוא הגמל הגדול מכל
 יושבי חבל. כפי עדות ספרי הנוכח יעלה מספר עדה היהודים הספרדים הכרי' למשמעת השולטן
 בסטאמבול לערך שמונה ושלשים אלף וארבע מאות נפשות והסרים למשמעת ממשלות נכריות לא
 נחשבו שם והמה יושבים נפשות בכל העיר לרבבות אשר באו לשם מכל פינות חבל ויכחרו שם וכל
 מיני בעלי אומניות שם צחי כנסיות אין מספר אשר בכל עיר ועיר:

בעיר ארטאקי מקום מנוחה הקדוש הגאון רבינו גפתלי הבהן ז"ל רב ואב"ד דק"ק פראנקפארט
 אשר מת שם בלכתו לירושלים הוא בנה בית מדרש שם וקדשהו לעדת אשכנזי' וזו להניח את
 האשכנזי' להסתכל שם ואם יבואו אשכנזי' ילכו הספרדים משם וזו שיקבלו בקרבן:
 בעיר באלאט נקבר רבינו אליהו מזרחי אשר מלא חן בעיני השולטאן בולימאן ונשאהו והושיבהו על
 כס המשפט על היהודים ועל השמעאלים:

ועזבתי את האניה ובאתי לגאליסא ועשיתי שם ג' ימים ולקחתי משם מחזר בית המלך (פאם) ומשם
 הלכתי על אניות קיסור לגאלאץ ער אשר עברו את (הקאנאל) לעלות על ים השחור נמשך
 כארבע שעות וכל ההמשך הזה ראיתי משני גדותיו בנימים ומגדלים גאים וחומות מצנרים עליהם
 (קאנאלין) סביב ואנשי חיל כל ירחו אניות מלחמה לבוא לסטאמבול. חסדי ה' אזכיר חללות ה' בעת
 בואי עם הספינה הקטנה (חקאייק) סמוך לאחת הקיסור העומדת רחוק משפת הים הרבה לעלות
 לחוכה אחזתי בידי בדופן האניה והלכתי בכף רגלי א' על גרם המעלות החלויים על אנית הקיסור
 אשר עליהם עולים על האניה וכף רגלי א' עידנו עומד בספינה הקטנה בין כך נחקו גלי הים את
 הספינה הקטנה מהאניה והלאה וכמעט רגע הייתי נופל בלב ים והיה כפשע בני וזין המות אך
 בחמלת ה' חונן דעה נפל עוד בדעתי להפיל את עזמי מאחורי אל תך הספינה הקטנה וב"ה כי
 הצילני משטף מים רבים אדירים כן יעשה עמי נסים לטובה אמן:

השולטאן שמו היום (עבדאל עזיז) מלך אדיר הולך היום ככל נימוסי מלכי (אייראפא) בכל
 דרכיו הן בבגדי אנשי חיל (רק על ראשו ילבש מנפת אדום עב של אמר ועליהם
 הלוי קופוס של משי שחור) והן בדרכי החכמים מלחמה ויש לו הרבה מיני חיל גם רוכבי סוסים
 שלופי חרב לוקח מסים וארעניות. מעם נכרי אינו לוקח לאנשי חיל כלל הפאשא אשר במצרים הוא
 למס עובד להשולטאן והחתיו פחות על כל פלך:

לבנים היהודים והנוצרים כאין נחשבו היו בעיני השמעאלים וחייהם אינם חיים אולם עתה חודה
 לאל אשר נחו היהודים מאויביהם כי השולטאן החזיק שבת המושל על המדינה ופחדו טפל
 על כל הארץ. הארץ נחלקת לחמשה פלכי' הנקראים פאשליקיים הלח המה:

שער ג טבעי הארץ

גם יש מין א' הנקרא בלשון גמרא גדל (עירובין ד'ו) מצוי העשוי כמדל פי' רש"י ז"ל הוא מרבה רגלים והוא מין שרץ ארכו כרבע אמה ורחב כאלבע ועורו כקשקשת השריון ומשני לדדיו יש לו רגלים קטנים לכל ארכו וע"ש זה נקרא מרבה רגלים הטבע של השרץ הזה כשאדם ישן שינה חרדמה הוא בא בלע ורוחם על צפרו וחופר מעט מעט ברגליו הדקים בצפר האדם בלי הרגש וכשהאדם מרגיש צדבר אחר טעה ושהי' וזורקו מבשרו גשאריו הרגלים בהבשר אז מוכרחי' לחתוך כל אורך מושבו של השרץ. ואם לא האיש מסוכן מאד שלא יאחזו בצפרו אש חבירה מהארס של הרגלים. חזירים אין בכל הארץ ומעודי לא ראינו חזיר עד שבאנו לחו"ל כמעט שחדס נפל עלי מאד בראותי אותם והישמעאל כשיראה חזיר מיד יברנהו כי עמא אללס החזיר מאד מאד ואם אחד יאמר לישמעאל חזיר בלשונם הוא (חזיר) יברנהו ממש. גמלים גמלא הרבה מאד בלשונם (זימל) כמו גמל כי הם מתזיזים הגימל כמו דזי ועליהם מליכיים כל מיני סחורות ממרחקים. הגמל כששוחה מלא בטט מים די לו על שמונה ימים ולכן ילכו עמו במדבריות במקום שאין מים מזויס כ"כ משאו הוא לערך מאה ראטיל אלליו היא שני מאות (איקעס) הוא שש מאות (סונט) ויונער ודרכו לילך לאט אבל עושה פסיעות גסות לפי גודלו. פרידות הנקרא (מויל אייזלן) שש הרבה היא בהמה הזקה ג"כ וחשמם לשני דברים לרכיבה ולמשאוי בלשון ערבי נקראת (באגאל) והיא עולה מחמור וסוס ואין לה וולדות לעולם. חמורי' שש הרבה לרכיבה ולמשא' כי בא"י לא יש שום עגלה או קרון רק ברכיבה אחד אנשים וא' נשים כמו מלפנים. סוסים יש הרבה רק לרכיב' בלבד והסוסים הם עובים מאד רצים על הכרס ועל בגצעות כמו לפני שמים :

גשלים שער טבעי הארץ. ובעזר הנותן מפר ע"ש הארץ. אתחיל בשער ישוב הארץ :

שער ד ישוב הארץ

המושל על הארץ הוא מלכות ישמעאל הנקרא שולטאן. קיסר הגדול של הישמעאלים עיר המלוכה היא עיר הגדולה קונסטאנטינאפל הנקרא (סטאמבול) והחרגוט יונחן בן עוזיאל על הסורה מביא קונסטאנטינא קרהא חייבתא (בלק כ"ד). בנסעי מא"י באחי לביירוט המכרה שם עליתי על אחי הקיסור אשר שכרתי לגסוע לסטאמבול בעד שני מאות וחמשים גרוש היא חמשה ועשרים רייגס כ' עכסרייך ועליתי על הספינה יום א' ר"ח סיון והלכנו על ים הלבן וביום חמישי עמדה הספינה על שפת הים אז הורידו את יחד השקיע' הקשור בשלשלת של ברזל גדול מאד הנקרא (אנקער) לבל הזוז הספינה הגה והנה וכנשאי עיני ראיתי והנה עיר גדולה מאד על חוף הים צמטלות הבר הוא עיר (אזמיר) עיר יפה מאד ומהוללה ושאלתי את רב החובל כמה תשהה הספינה פה השיב לי במענ' רך עד יום השבת אז שכרתי אחיה קטנה הנקרא (קאויק) הבאים לשם לחלפים בעה בוא אחיי הקיסור לפרוק סחורות ואנשים אל העיר קאויק ומהעיר אל הספינה הבאים לשם לחלפים כי שם גמל גדול (פורטא) אשר לשם יביאו כל מיני סחורות ואשר יוניאו ובאחי לחוף העיר וראיתי כי היא מלאה רחובות ושווקי' גדולות וקטנות וחיות פתוחים לחלפים מוכרי כל מיני סחורות ופירות ולחם ומזון כלום חסר יהודים בה כחמש עשרה אלף כלם ספרדים ושאלתי על בית הרב הגאון ר' חיים פילאגא מורה נדק דשם. ונער עברי הוליכני לביתו ביתא דרבנן בבואי לביתו ראיתי יושב על מטה שפלת הקומה כרוע ברכים כדרכם חמוגת הרב נכבדה וגשואח פנים זקנו הארוך הלבן כנסף מזוקק יורד על מדיו ומוקוס מושבו פרוסה ביריעות אמר נאות והשתחויתי לפניו ואמרתי לו בלה"ק שלום עליכם רבי ומורי מועדים לשמחה כי הי' יום צ של שבועות והשיב לי עליכם שלום מאין ולאין השבתי מאה"ק ואני מוכרח ללאת מקודם לחו"ל וסיפרתי לו כל עיני. עהה באחי והספינה עומדת בכאן עד יום השבת ע"כ באחי לקבל פני הרב כי חייב אדם להקביל פני רבו ברגל מיד וזה לבנו והעמיד לי כסא ונתן לפני מעדני' ויין ושירות ודברתי

בבל ה"י בחדר אחר הגשמים עולים מן הארץ ולימים ופרחים מין ממין שונה המפיקים ריח טוב
 מאד ונחמדים למראה וזכפת"ו אחר הגשמים גם על הגנות זמחים עשבים הרבה ולימים ופרחי
 נחמדים לעין רואה גם עשב (רומיילניק) העוב ובעה"ב לוקטים אותם מהגנות הרבה נוחד גם בכל
 מקום גדילים עשבים המועילים לרפואות. גם עשב הנקרא (מעריב עייח) והוא טוב מאד לבשלו
 ולשתוחו מי שיש לו חולי שועל גם עשב חזוב גדל בכל הדרכים אשר יש בו ריח טוב גם דודאים
 נמלאים שם אשר יש לו נורת אדם והוא שורש גדול בעומק הארץ ועל הארץ גדל כמו ב' תפוחים
 המפיקים ריח טוב ע' ברמב"ן על התורה על פסוק וימלא דודאים בשדה :
 חיות השדה המה שועלים זאבים ארנבים גם לפעמים ימלא חיה הנקראת (מארדער) כלבים חחולים
 שם אין מספר כי שם אינם הורגים את הכלבים כלל כי הישמעאלים אינם מניחים באומנם
 כי עבירה הוא וכשישמעאל הולך בשוק ורואה חבורת כלבים קונה פת מן השוק חורק לשניהם
 והכלבים שם אינם נושכים כלל אף אם דרסו עליהם נחשים שם הרבה אבל לא יארע ח"ו שום תקלה
 וברוב בתים יש נחשים הדרים שם כגן בית וקבלה בידם שאם אחד הורג הנחש שביתו אבד
 מזלו גם בבית חמי יש נחש גדול דר באומנם השחל ולפעמים הולך מן החור לבית וכמה פעמים
 אשר ראיתי אותו ולא עשיתי לו מאומה רק הזהרתי אותם לכל יניחו מגולה שום מאכל או משקה :
 מצעו של הנחש כשהורגין אותו הוא חי אף כשהחבין אותו לחתיכות כל חתיכה וחתיכה חי עד
 הערב שמש בשקיעת החמה נשארו כאלן דומם הישמעאלים הם יודעים ללחש את הנחש
 וללקחו בידם אף שיהיה גדול כקורת בית הצד ובפסח הם צאים אל היהודים ושק מלא נחשים על
 כחיסם ומנערים אותם מן השק על הארץ גדולים מאד וקטנים ומשחקים עמהם ובעבור זה לוקחים
 חתיכות מנות :

במבריא נמלאים עקרבם מרוב החום וכמה פעמים אשר נשכו כמה בני אדם ורפואתם היא שלוקחין
 עקרב ח' ומטננים אותו בשמן זית ומניחים על מקום הנשך ומתרפה. העקרב הוא סומא
 ואינו נושך בפיו רק הולך ומכשכש בזנבו אם בא ח' בעת ההיא הוא עוקלו בזנבו בלא מתכוין :
 הברדלים המזרח במשנה ובגמרא (ב"ק סנהדרין) והרמב"ם פי' (בלשון ערב אלצבע) שם
 צמלא והיום קורין לה הערביי' (אלצבע) והיא היא כי הד' בערבי מתחלפת ב'ו'
 גדולה ותמונחה כחמור ועל גבה מראה ועד זנבה יש לה שערות עומדות ארכם כחצי אמה והם
 קשים מאד כשערות חזיר והערביי' הורגים אותם ומביאים העורות למכור ואני ראיתי את העור
 שלה והרב המופלג הבקי כו' כש"ה נו"ה זסיא נ"י משפיעיפק הראה לי בם' פרי מנדים בהלכות
 טריפות סימן כ"ו ס"ק ס"ז אשר מביא בשם שו"ת ב"ח בכלוב מלא עופות וגשמע קול לעקה בלילה
 ואומרים שהיה ע"י ברדל"ם שקורין עחו"ר והגלה דעחו"ר יש לו דרים' כמו חולדה וכו' ע"ש משמע
 משם ברדלים הוא עחור אמנם כן הראה לי רש"י בצא מליעא דף כ"ד ע"א ד"ה ברדלים ח"ל
 נבוע וי"א פ"סיה"ש ודרך להרוג אותם ותרגומים עכ"ל ולפלא בעיני הלל לפי' הרמב"ם שקורין לו
 בערבי (אלצבע) והיא נודעת אלליו וקורין לו בערבי (אלצבע) כגו' והיא גדולה כחמור והעחו"ר
 נודעת אלליו שהיא קטנה מאד א"כ נראה שברדלים איננה עחו"ר אמנם ע' בתוס' בכורות (ח' א')
 ד"ה ברדלים וכו' ותוס' סנהדרין (ט"ו ע"ב) ד"ה והברדלם תמלא מצואר ששני מיני ברדלם הן .
 הטבע של חו' הברדלם הלזו כך הוא כשחראה אדם אינה הורגתו רק עומדת לפניו על צ' רגלים
 ובשני ידי' היא מכה על בטנה ונשמע קול גדול כמו תוף ממש ותכשכש בזנבה ורוקדת לשני ותעשה
 כל מיני שחוק עד שהאדם מוכרח למלחות פיו שחוק מיד נוסלה ממנו כל הדעת והשכל ונעשה
 ממש כבהמה והולך אחריה כעגל אחר הפרה עד שתביאו אל מקומה ושם פולעת את מוחו ואוכלתו
 והשאר הניח אך אם האחרים רואים אותו רודף אחריה ומקיינו' ממנו דם מיד חורק לאיתנו הראשון
 כשאר אדם בדעת שלם והיא בורחת ממנו גם בראותה את בורחת מיד. פעם ח' הלך בחור אחד
 מנפת"ו לעבריה ונאבד ואחר ימים שלחו אנשים לחפש אחריו ומלאוהו באתח המערות אשר בהרים
 בלא מוח ולקחוהו לעבריה וקברוהו שמה והיה אבל גדול ליהודים ע"ז :

גם

שער ג טבעי הארץ

ושמעתה ממנידי אמת וליב מה שאירע צעה"ק עבריה ת"ו בימי ה"ל הקדוש בלינא קדישא
 ר' אברהם מקאליםקא ז"וק"ל פעם אחת היה עליהם גשמים וקראו לז' ושפכו
 חחינה ובקשום לפני אדון עולמות ולא נענו מן השמים והשער נתיקר חמש ידות ולחס אין בכל הארץ
 נכנסו חסובי העיר לפני ה"ל הק' המ' ובקשו מ"ק להעתיק בעדם רנה זו חפלה על המטר שלא
 ימותו ברעב ח"ו. מיד לקח אהו עמו אלופי העדה עשרה ירמי ה' וזה לשכור להם חמורים לעלות
 על הר ליון ההגא ר' עקיבא זיע"א וגם יקחו עמהם בגדי הגשם הנארגים מנושה של עזים נקרא
 בלשון ערבי (עצאיי) להחשקף בהם מפני הגשם והיה לפלא גדול בעיניהם ויתממו חיש לרעהו כי
 חוס השמש קדרה על ראשיהם מאד חולם היו כמחרישים לדעת המה הולכים בדרך פגע בהם
 ישמעאל א' רוכב על סוכו וכשראה אותם עמד על עמדו ושאל אותם לאמר אחי אנה תלכו ומה בגדי הגשם
 אשר בידכם השיבו אותו דבר לאמר האם לא שמעת חס לא ידעת כי עת נרה היא לנו מעתה
 הגשם אשר על בן אנו הולכים להשתטח על קבר האדיק ר"ע וכשמעו את דבריהם אלו נתמלא כעס
 וחמה וחרק שימו אליהם וקיללם בחיורף וגיודף ורקק בפניהם באמרו הכול להיות כדבר הגדול הזה
 אשר עמם השמים לעובר יחסך לקדרות גם אחס בטוחים כל כך עד שגם בגדי הגשם לקחתם
 עמכם למה חשעו בדברי שקר והלך לו לדרכו. וטרם הגיעו אל שער העיר נשל מן הסוס וכמעט
 נשברו כל עלמוסיו ושפך דמו כמים נגריס ולא יכול עוד לעמוד על רגליו עד שבאו אנשים ולקחוהו
 לביחו שטע וחבורה אין בו מתום אז אמר הישמעאל עתה ידעתי כי גדול ה' א' הי ישראל ולא עבד
 דינא בלא דינא ויהי כאשר באו אל ליון ההגא ר"ע נשחמח ה"ל המ' על קבלו והם עמדו וזכו
 צבי רב ויקם על רגליו ויאמר להם נקומה ונלכה באור ה' כי שמע לקילמו. הם לא באו לאמנע
 הדרך נתקדרו השמים בעבים וקולות וברקים חזק מאד ונתעטפו בעטיפת הישמעאלים המ' כי
 הגשם הלך וגדל מאד והמים היו על פני כל הארץ. כשמוע הישמעאל המ' המעשה הגדול והמורא
 אז כרע והשתחווה ואמר ברוך ה' אשר שומע לקול עמו ישראל ברחמים ושלח אליו לפייסו במחנות
 רבות וטובות ועוד מעשים רבים מיסים ונפלאות כאלה אשר ה' עושה בכל עת באה"ק ת"ו כן יעשה
 עמו אות לעוזה חמן :

עת הזרע היא בר"ח מרחשוון אחר רביעה ראשונה הגשם הזה נקרא יורה בחוה"ק וימשך משמי
 עד ארבעה שבועות אז יש רוחות קרים ובכל פעם כאשר יכלה הגשם מן הארץ חשוב עת
 קץ לאיתנה כי הקור אינו חזק שם גם שלג גם כפזר לא ירד כ"א לעתים רחוקות חולם לא ישכב
 על הארץ רק יוס או יומים למרבה ואחר ימם ואינו. וסיפה לי חמי ז"ל אשר בשנת תקל"ו ירד
 שלג רב מאד ג' וד' ימים רגופים יוס ולילה לא ישבות והתחיל מיוס ד' עד אשר בשבת לא היו
 יכולים לפתוח פתחיהם מרוב השלג והכפור וגם הקור היה חזק מאד ולא נמס כ"א לאחר שנים
 עשר ימים והיה לפלא גדול ולגם אך בטבריא לעולם לא יראו שלג וכפור ולא קור רק בחורף ירד הגשם :
 בשבת יפול על רב צלילה הנולקוש מתחיל לירד מאמנע אדר עד אחר חג השסח ודרכו לירד
 טיפות עבות והשמש על הארץ אשר מזה נתמלאו הקשים של החבואה כדאיתא במס' חעמית :
 בניסן יתחיל האביב וימי הקיץ והקליף וסיכף ומיד אחר חג הפסח הולכים בני ישראל לקצור
 חטים לשומר' על פסח הבא רוב חושבים ישנים בקיץ מחוץ לבתיהם בחצריהם ועל גנותיהם
 מפני רוב החום כי לא יראו מפני הגשם ואך בר"ח אלול ישובו לישן בבתיהם משני קור הלילות
 ומפני רוב טל היורד אז חף שביוס החום רב הוא. בטבריא ת"ו החום רב מאד ובפרט בעת
 אשר ישב רוח מנשב כמועם חף יחד ויכול להיות על שהיא עומדת בצקעה גם (בלשניה) כתיב
 הלילו יושבי מכחש ופי' רש"י ז"ל מכחש זה עבריה שיושבת בצקעה כעלי במכחשת ורובם הולכים
 בלא מכנסים ובלא אנפלאות רק במלבושים דקים וקלים וכל היום בכל שעה הם רוחלים בים כנרת
 גם צלילה הם ישנים על הגנות ובכל שעה הם עובלים ח"ע בים כנרת עם הבחנות אשר עליהם
 ושוכנים כך ורוב הילודים שמה טיניהם טרופות ורעים :
 בצפת"ו החום אינו חזק כ"כ כי עומדת על הר גבוה ולרוב מנשב רוחות קרים ובירושלים החום
 יורד מבצפת"ו כי מוקף חומה גבוהה ומלא בחים גבוהים :

וכל העולם כלו ע"י שליח שנאמר הנוחן מער ע"פ ארץ ושולח מים ע"פ חומוה ח"י שוחה מי גשמים
 וכל העולם כולו מהמליח שנאמר הנוחן מער ע"פ ארץ ושולח מים ע"פ חומוה ח"י שוחה חחלה
 וכל העולם כלו לבסוף שנאמר הנוחן מער ע"פ ארץ וגו' משל לאדם שמגביל את הגבוי' עוסל את האוכל
 ומניח את הפסולת עכ"ל הגמ'. ומה מאד ישמח ישראל בח"י ברתת הגשם בעתו ובזמנו ששנו
 רבוקינו ז"ל במס' תענית ובכרוב הגשמים רבה הטובה רק בנפת ועבריה כשירד גשמים הרבה
 אומרים - תהלים ויהי רצון על רבוי הגשמים כי הבתים שם אינם חזקים ונופלים מרבוי הגשמים
 וזה היה הפלת כהן הגדול שלא יעשו בתיהם קבריהם ח"ו ולפני נפלו כמה וכמה בתים בעת הייתי
 בנפת ח"ו. פעם בחורף הלך ג' שבועות רגופים יום ולילה ונפלו כגזר וכמה בתים ועליות וביום עש"ק
 באה אשה אחת מהשוק אשר הלכה לקנות לרכי שבת ומיד בבוא' לבית נפל הבית עליה תיכף באו
 אנשים וזרקו את האבנים ואת העפר הלחה ומלאו את האשה האומללה מטה וקראו להרופאים וחיפו
 נטף חס על לבה ואין קול ואין קשב ובאיתו היום קברוה והיה אבל גדול ליהודים אשר בנפת
 על הפרץ אשר פרץ ה'. אולם בעה"ק ירושלים ח"ו אין רבוי הגשמים מפסיד כלל אם ירד ד' שבועות
 רגופים כי הבתים הם חזקים מאוד מאוד והגנות למעלה הם מרופפים רגפות אבנים חלקים אדומים
 ולבנים כמו חצר מרוץ או בדבר המתקיים ימים רבים. אך בנפת ח"ו עחין את הגנות בטיט ולכן
 כשירד הגשם מוכרחים לעגל הגנות במעגל' הוא אכן עגול וארוך מלד ח' יש חור ומלד השני חור
 ולוקחים ב' עגים מלד ח' למעלה הם מהודקים יחד ביחד ולמטה הם מפוללים וראשיהם כסופים
 זה כנגד זה. וחוחבים כפוף אחד מלד זה בחור וכפוף השני בחור השני ומושכים בלד הדבוק ומחוך
 כך האבן מתעגל ומשוה את הגג ומחבר את הכטיט שלא יסדק ויכנס הגשם לתוך הבית. ואחר

כל גשה וגשם מוכרחים לעגל את הגנות. והיינו דהן המעגל והמעגילה
 (במסכת מכות) כזה. העץ נקרא מעגל והאבן נקרא מעגילה וגברי ישמעאלים
 נושאים על כתפם המעגילים וצועקים לאמר מי הוא אשר רוצה לעגל את
 גנו. וכל מי שרוצה שוכרו לעגל שעה אחת או שתיים עם האבן המעגילה
 המונה על כל נג ונג מוכן לכך ובכל מקום הולכים על הגנות באורך
 וברוחב ועושים סכות ורוז תשמישים ועולים בגרם הזעלות אשר בחצר :

אחב"י מי יוכל לשער היסורין שיש לבני ח"י על עזירת גשמים שופכים לב כמים על כל קברי
 הנדיקים ומתענים. ונהירנא כד הוינא עליא בשנת חרי"ו בעה"ק ירושלים ח"ו לא ירד גשם
 עד אחר כסליו וכבר קראו לום בה"ב ובעו"ה לא נענו ובכל יום הלכנו לכוחל המערבי ושפכנו שם
 שיחה זו תפלה בדמעות מאין הפונות. והרבה בראותם כי אין מרחם עליהם מן השמים והיוקר
 הולך וגדול על חמש ידות בכל מידי דמיון אז גזרו לום בהחמש' עגוים ואכלנו סעודה המפסקת
 ובבקר הלכנו להחלל בנפש מרה ואמרנו שליחות ואחר התפלה אמרנו תהלים והשמש היה על פני כל
 הארץ כימי קיץ יוחר מל"ב מעלות בחור רגע בחסדי ה' עלינו עלה מן הים עב קל ככף איש
 ויתקדרו השמים בעבים ורוחות וקולות וברקים נורא מאד ותחרד העיר והחיל המטר לירד בצעף
 אשר כמעט בשני שעות נחמלאו הבורות מן הגשם והיה לפלא גדול ולגם והרב שלח את ח' לראות
 אם נימוחו רגבי השדות אשר חרבים ויבשים כל ימי הקיץ ובא עד ארכבותיו בטיט כי כבר היה
 טפחיי' בארץ כדינא דגמ' והיה עוד קודם חנות היום. מיד הלכנו לביתנו ואכלנו ושתינו בשמחה
 עינא וחזרנו לביהכ"ג ואמרנו הלל הגדול בקול זמרה וברכנו ברכת הגשמים כאשר ילא החתן

לקראת כלה ורקדנו בחון בחוך הגשם ותיכף זרעו את השדות והיה שנת ברכה מאד :
 מדוי דברי זכור אזכור בעת היותי בעה"ק לפת בשנת כת"ר היה עזירת גשמים וגזרו לום ולא נענו
 והלכו כמה מנינים לכשר מירון על ליון התנא האלקי רשב"י וצנו זיע"א וגמרנו שם תהלים
 ושאר תפלות וליח מאן דמשגח בן בעו"ה והלכנו משם למערת התנא חוני המעגל ואמרנו שם
 תהלים תפלה ותחנינים וחזרתי אל העיר בכבוד ראש ולא הנענו לאמצע הדרך עד אשר נתקדרו
 השמים בעבים בקולות וברקים וירד הגשם בגבורה והיינו כלאן שעלו מן הרחצה ועד בואנו אל בתינו
 במים היו ע"פ כל הארץ ושמהו מאד כל העדה לקראתינו :

ארץ ישראל הוא נורכו העולם (פי' נקודה האמצעית בישוב) ע' בהמאור מס' ר"ה תחלת פרק ראשון לענין כוד העיבור וארבע הקופות ומאריך שם הרבה בזה הענין והוכן דבריו לענייניו ז"ל וארבע נקודות בקו הסובב את הארץ הראשונה ק"ז המזרח ויושביה השוכנים על שפת ים אוקיאנוס במזרח והנקודה ה"ב' הוא שכנגדה והיא ק"ח המערב ויושביה גם הם שוכנים על שפת ים אוקיאנוס במערב והנקודה הזאת היא אמצעית בין ב' הנקודות הראשונות האלה על כפי כל הארץ והיא נקראת עבור הארץ ויושביה הם יושבי ירושלים וכל א"י כו' ע"ש. גם הכוזרי מאריך בזה הרבה דברים נחמדים מפז. מכל זה מוכח שא"י היא נקודה האמצעית דוקא בישוב ולא הוא הקו השווה של הילוך השמש שהם היה הקו השווה היה לריך להיות היום וכלילה שוים בה וחש ראות עיניו מכחיש זאת כחכר למטה ומשם לקו השווה ל"ב מעלות כידוע בספרי הקדמונים. ופליאה נשגבה בעיני כל בעל שכל להבין דברי קדשו של רבינו הקדוש האר"ז ב'אמרו כי היום והלילה שוים בה א' מטעם הנזכר ב' הלא מדברי רז"ל לא משמע כן כמבואר במס' שבת (דף כ"ב) גם (מנחות ז"ח) ובמס' חמ"ד (דף ל"ג) על פסוק מחוץ לפרוכת העדות מה עדות אמר רב זו נר מערבי שנותן בה שמן כמדת חברותי' וממה היה מדליק ובה היה מסיים פירש"י ז"ל כמדת חברותיה חני לוג שמן שיערו בה לילי תקופת עבת הגדולים ואם ידליק ביום (ובלילה) בלילות הקצרים ידליק אבל פחות לא שלא יכבה בטבת בלילה והתורה אמרה מערב עד בקר ע"כ ואם הוא הקו השווה היאך יש לילות קצרים או ארוכים אולם כל דברי רבינו הקדוש האר"ז עומדים ברומו של עולם ומרמזים על עולמות העליונים ואין לנו עסק בנסתרות :

ז"ל המהרש"א במס' קדושין (דף כט) שהעולם הוא כחפוח ומקום ביהמ"ק הוא מרכז העולם וכן א"י ולכך אמר בא"י כיון שהוא מקום הממוצע אוירו מזוג ומחכים ויותר מקום המקדש שע"כ היה שם בלשכת הגזית חכמי הסנהדרין וק"ל עכ"ל :

היום הארוך בימות החמה ע"ז שעות והלילה ח' שעות ובימות הגשמים בימי הקצרים י' שעות והלילה י"ד שעות. שקיעת החמה שזה ככל השנה לעת ערב בשעה י"ב שהיא במדינת הים שעה ו' והחילוק הוא בזריחתה בקיץ האיר פני המזרח בשעה ה' שהוא במדינת הים שעה ב' בימי הארוכים. ובחורף בשעה ב' שהיא במדינת הים שעה א' בימי הקצרים. כי מורה שעות ישמעאל הולך משעה י"ב בצוקר עד שעה י"ב בערב למשל בקיץ האיר פני המזרח בשעה ח' מונה משעה ע' י' י"א י"ב. ומי"ב הולך כל היום עד כי בעת שקיעת החמה עומד אלבע השעות בשעה י"ב וכן החשבון בחורף אולם ע"פ הרוב מוכרחים שם להולך אלבע השעות הנה והנה להקדים או לאחר איזה מטעין וימות החמה וימות הגשמים החכר בנמ' שם מוכנה. מן הפסח ועד חג הסוכות לא ירד אף עפה מער רק בלילה ירד על רב מאד ומה יתגדלו הפירות וכל הידקות הנחמדים למראה ואם ירד גשם בחג הסוכות לפלא גדול יחשב ואינו סימן טוב גם יורה על איחור הגשם כמאמר רז"ל משל לעבד שמזג כוס לרבו וכו' ואני זוכר בעה"ק לפה"ו ירד גשם באמצע חג הסוכות בלילה אבל היה אחר הסעודה והלכנו לישן בבית והיה פלא גדול. לרוב יתחיל הגשם לירד מזיין מרחשוון שהיא רביעה ראשונה וקרא בתורה יורה וז' בו מתחילין לומר על ומטר ומז' בו ואילך אם עוד מטר לא יתך ארצה יקראו לום בכל דיני תענית החכר במס' (תענית יב) כי שם הגשם הוא פקוח נפשות הן לשדות וכרמים החרבים כל ימי הקיץ והן למי צורות המסתפקים מהם כל ימי הקיץ כי מעינות עכשיו מועטים ואם יבואו בגוים ממעינות הרחוקים מן העיר הוא יקר ערך ונתקיים בנו מימינו בכסף שהינו מעיני א"י קלחם יחנו מים כל ימית השנה קלחם בקיץ יחרבו ויבשו. כתיב למטר השמים השחה מים הנה חסדי ה' בארצו אשר נוי המטר טובים ומחוקים מאד לשחיה ובישול ובכל חזר יש צור מתחת לארץ צור סיד שאינו מאבד טפה ויזוב המים מהגנות ע"י מרזיבות וגם אם יעמדו ימים רבים יותר הם ללולים וקרים כמו נוזלים משיבת נפש ומה גם בימי הקיץ כששואבים מהבור דלי מים הוא ללול וקר מאד ואל יפלא בעיני קורא הנעים על מחיק' הגשם בא"י אשר לא כן בחו"ל ואם יעמדו ג' ימים מיד יסרחו כי גמ' מפורש' היא (תענית דף יוד ע"ה) ח"ר א"י נבראת תחלה וכל העולם כלו נברא לבסוף שנאמר עד לא עשה ארץ וחולות א"י משקה אותה הקב"ה בעלמו וכל

מירון עמק גדול ושם הולך מעין גדול הנקרא מי מגידו וזה מסורש (שיפשיט) בחעק על מי מן ידן
כי על ההר הזה היטה עיר חעק עיר מלך מרון א' :

הר חרמון השני קרוב להר חבור וסביב לו הרים רבים נקראים הררי ציון כמאמר דהמע"ה
חבור וחרמון בשמך ירננו. על רב יורד עליו בכל צקר השכם כמאמר נעים זמירות
ישראל כעל חרמון שיורד על הררי ציון :

הר אפרים מושך ממישור יזרעאל עד המדבר ועליו עיר שכם ולד דרום הר יהודה ופניהם יכלו
ויהיו למישור אלל ים התיכון :

הר גריזים לפאה דרומית מערבית מעמק שכם מלא ברכה ה' בנות ופרדסים ועלי פרי נחמדים
ועליו אמרו הלויים הברכות ומסורת ביד יושבי עה"ק שעליו הכין אה"ה א' ע להקרבת
יחק בנו : הר עיבל משמאל לעמק שכם. גבוה מאד וכולו הבני' משופע מאד. שם וערום מכל
פרי עץ ודשא קללה אלהים ירחף על פניו אשר עליו אמרו הלויים הקללות. כשהלכתי מירושלים ללפת דרך
שכם צבואי לפני ההר הזה עמדתי משתומם עליו וירדהי מעל השרד כי יראתי לנפשי לרכוב על הר
גבוה ושם כזה כלו חבטים גדולה ודרכים עקלקלות :

הר גלבוע גבוה י"ג מאות רגל והיה חונאוחיו אל הירדן עליו נשלו שאלו ויהונן בנו במלחמה עם
הפלשתים. ודהמע"ה קין עליהם ויקלל אותי לאמר הרי בגלבוע אל על ואל מטר ונתקיים :

הר הכרמל אללו עיר חופה גבוה מאד חיזה פרסאות בראשו עני זיחיס עובים עני לארבר ועני
פרי עובים מרעה טוב ללאן ועמקים נחמדים מלאים תנובות שדי בקרבו ועליו בתי

חפלות רבים לנזרים גם עליו ניכר מקיס המזבח ההרוס שריפא אליהו ז"ל בימי אחאב (מלכים א' יח)
שחמר אליהו לאחאב שלח קבוץ אלי את כל ישראל אל הר הכרמל וגו' ויקח אליהו שחיס עשרה
חבטים וגו' ויבנה מזבח וגו' ויעש חעלה וגו' ויורידם אל נחל קישון. ובמעברו יש יותר מחלף מערות
ההולכים דרכים עקלקלות בעמקי ובהם חלומית חזיבות בסלע. וביניהם מערה אחת ארוכה עשרים
פסיעות ורחבה חמש עשרה גבוה שלש מאות נקראת מערת אליהו הנביא ז"ל ושם באים יהודים
לחלפים גם ממרחקים. וכל מי שיש בו חולי ר"ל בא וישן יחידי בהמערה לערך ב' שעות כה יעשה
ג' לילות רנופים ויחפא. וזה דולקין נרות הרבה ועישן משהה ושמחה גם בחוכה יש ארוזה
מקום י"ב סוסים ואולם גדול ובו שלחן וסביבו עשרה כסאות כלם חזיבות מאבן ועל דבר המערות
האלו אמר הנביא ואם יחבאו בראש הר הכרמל משם וגו' :

הר קווארנטיא גדול נכולס וכולל בחוכו הר יהודה הר האמורי והרים אחרים והוא במבוא
מדבר יריחו מול הר העברים מלא דשא ורעים ואילנות :

נהרותיה אלו הם הירדן מקורו לרגל הר חרמון ממערת פתיים אשר נקראה בערבי (בנייס) ועובר
מנפשו לדרומו וחולק את הארץ לשאלעסטינא מזרחית ולפאלעסטינא מערבית ומזה מובן
לשון החוה"ק עבר הירדן אורך מרונתו ל"ה שעות בראשית זרמו ישטוף אל מי מרום ובו יעברו
מימיו הבלולים אחרי נאחו מן הנחל הזה יפול במרחק שש שעות ממנו לפאה דרום לים כנרת.
ואחרי נאחו ממנו יאחו דרכו הלאה לדרום ונפל בשטף לים המלח ממקורו עד ים כנרת אינו רחב
אולם מקצה הים הזה עד אחריתו הוא רחב כחשעים פרסאות ועמוק שבעה רגל מימיו הם טובים
מאד לשמות בקיץ יחרבו רוב מימיו עד אשר יוכלו לעבור בו ברגל אבל בעת האביב ימלא על כל
גדותיו משלג לבנין וחרמון אשר ימס בעת ההיא : מי ברום יאור ארוך מהלך ג' שעות ורחב שעה
על שפתו יערים רבים וגם חיה השדה ירמושו בקיץ יחרב ויבש לרוב המקום אשר יעבור הירדן בו.
ובחדש ניסן ימלא מים משלג לבנון מימיו עכורים מאד עליו הבה יחושע את יבין מלך חבור ומלכים
אחרים. ים כנרת אורכו י"ב שעות ורחבו שש והרים נאים סביבו מימיו זכים וטובים מאד וקלים
שוחים הרבה ולא מדע כי באו אל קרבנה ודגים גדולים רבים מינים שונים וטובים מאד מהם
מוליכים ללפת והשכיבות למכור : נהר יבק אחרי המשכו א' וחצי שעה יפול לתוך הירדן מקורו
מהר צשן. נחל קישון עונה בתחתית הר הכרמל והולך לחוף ים התיכון :

גשלם שער גבולי הארץ. ובעזר המאיר לארץ. אתחיל בשער טבעי הארץ :
ארץ

שער ב גבולי הארץ

מקום ועשן גדול יוצא משם עכ"ל ומכאן הוכחה מגולה להגשים שלא יהיו ח"ו עיניהם זרות באורחים ויהנו בעין יפה ובשמחה ויהברכו מן השמים :

אנשוכיא נקרא אנשוכיטן עיר ישנה מהוללה וחוף לאריות בה ונקראת חוף ארם צובא . והנה גבול מזרחי של ח"י הוא הכנרת והירדן כמפורש בפ' מכעי והמקומות שהם מן המיזר וגבול דרום וצפון ח"י לא נודעו אלינו עתה וז"ל כו"פ סי"א ודע שכפחור הוא דמייט הוא אל סוף גבול הארץ הדרומי כמו אנשוכיא אל סוף גבול הארץ הצפוני ע"כ וכחב מ"ב אנשוכיא הגדולה היושבת על נחל יבוק היורד מהר הלבנון מארץ חמת והיא העיר הגדולה שבנה אנשוכים המלך ויש בה כמה מנין יהודים ומשם ב' ימים לליגא הוא לודקיא ע"כ והעיר הזאת היא נודעת אללינו ונקרא אנשוכי ב' דגישה וצפוף שנת הקפ"ב היה העידה הארץ ונשלו חלצה כמה מקומות בארץ ההיא וגם אנשוכיא נעשה גלי חברים ונהרגו כמה אלפים נפשות ועתה נבנית על חיליה ויש שם יהודים הן אלה קצות גבולי ח"י בע"ה הרחמן הוא יציב גבול אלמנה וישיב צ"ו לאדמתם צבי"א :

והנה העמים יקראו להארץ (פאלעסטינה) והיא עובע מלשון הקודש ארץ פלשתיים וצריים מס' גיטין כחבו הו' כי ארץ פלשתיים הוא ח"י ע"ש בלשון ערבי נקראת (אל שאם) ר"ל השיך לדמשק הנקרא בלשונם (שאם) כי היא עיר גדולה מאד נאחד לזאת כוללים כל הארץ אליה הכונה מעמדה באזיה המערבית וסביבותיה מגבוליה נהר פרת ים הגדול התיכון מדבר ערב הירדן והלבנון ואזיה הקטנה וגם ארם נהרים וארם צובה נחשבים לגבולותיה גדול שטחה עם הגבולים לפי מדידת המודדים עתה אלף ושמונה מאות ושנים עשר פרסאות ברצוע ולא ריחתי להארץ בעמין שטחה רק עיין במסכת ר"ה (דף כג ע"ב) בחו' ד"ה כמה הוי וכו' ובמס' חגיגה (דף יוד ע"א) ובמס' בבא מציעא (דף כח ע"א) בחו' ד"ה ע"ו יום וכו' .

ועתה חליגה נא כל ההרים המפורסמים אשר נקבו בשמותם צה"ך . ואלו הם :
הר לבנון בלשון ערבי (גבול גהארב"י) הר משופע מאד ליד צפון הארץ .
הר אנשי לבנון (ר"ל נגד לבנון) מחובר לו ליד צפון (כל' ערב גב"ל אל סי"ק) עומקים רבים בחוכו . והגדול הוא עמק הצבא . אורך ההר עשרים פרסאות ראשו נחפה בשלג חף בימי קיץ . ולזה נקרא לבנון מלשון לבן . ומלא חבני סיד קומחו עד שחקים עין וערפל סביבו . בו מערות נקרות גזרים . להגלו ינדלו ארזים גבוהים ראשם השמימה ועבים מאד מכמה חלפים שנה . גם יש שם עני צבאים . גפנים . ועני פרי הרבה פונים ומה יקר דברי הנביא על הגאולה כי חרבות עולם חבנה לאמור כבוד הלבנון יתן לה . גהרוז רבוח ישטופו ממנו לחוד הים . וע"ה אמר בלמה ויזלים מן לבנון . ערים וכפרים רבים סביבו בראשו בית גאזה והגג הוא שלש כיפוח ואומרים כי שם כרת ה' עם הצדקה ח"ה ברית בין הצדקים . והישמעאלים קורין לו (מעשעד אל עייר) על שם וירד העיט .

הר חרמון קרוב להר הלבנון . הוא מפורש בחזרה (דברים ג ט) הנידונים יקראו לו שריון והאמורי שיר ואו' במס' חולין (ד' ס ע"ב) נידונים קראו לחרמון שריון חנא שיר וחרמון מהרי ח"י מלמד שכל אחד ממלכי אומות העולם הלך וצנה לו כרך גדול לעצמו והעלה לו על שם הרי ארץ ישראל ללמדך שאפילו הרי ח"י חביבין על אומות העולם ע"כ והערבים קורין לו (מאנס אל חלג) ר"ל הר השלג . גם הרגום שיר חור חלגא כי ראשו מנופה בשלג כל השנה קומחו כעשרת אלפים רגל וארזים רבים מאד וחבני סיד . ואני בנסעי לדמשק עברתי קרוב להרי השלג באמצע הקיץ ובמשך אשר עברנו לפניהם היה לנו קור הרבה כי נמשכים מרחק רב גם מלפני ומטבריה רואים אותם מרחוק מנבהם ומרוב לבנותם . (הר חבור) בלשון ערבי (גבול טור) מזרחו לים הכרמל משופע מאד גבוה שלש אלף רגל מלא דשא ופרחים . עני פרי ויערים . מעינות טובות בראשו מישוק מהלך חני שעה בהקישו ועליו חרבות יבנות ואבנים גדולות מימי קדם . הוא ההר אשר חסך צרק את חילו בלחמו למלחמה לקראת סיסרא והוא נגד עה"ק לפת"ו . וכמה פעמים הייתי על ההר הזה להסתכל במערת בית שאני אשר שם על ראש ההר . וכננדו הר גדול אשר עליו כפר מירון ממערת רשב"י ז"ל וסמוך להר מירון יש שני ראשי הר גבוהים מאוד לקרא אונות חבור ובין הר חבור להר

שער ב גבולי הארץ

העיר יש בור שקורין לו הערבים ביר אברהים אל כליל אשר חפר בימי פלשהים ור"ל בור של אה"ה מחברון הנקרא אלס כליל בכ' רפוי כמו שאבאר אי"ה ובאשקלון הקדומה החריבה עתה נחקיים בה כל נבואת (נפיה ב ד) ואשקלון לשממה. כי יחרה הארץ כמדבר מבלי איש אין בה רק חרבות רבות מהיכלות גדולות מחומה עבה בדמות חני כדור אשר חלה אל הים :

עזה (ביהושע טו) חשיב ליהודה עזה ובנוחיה וחמריה עד נחל מזרים (ובשופטים ח) כתיב וילכוד יהודה את עזה ואת נבולה והוא מכיבוש עולי מזרים לדרום היא עזה ועוקה וכל חבל הים והארץ ההיא עד נחל מזרים מאשקלון לעזה לדרום כשלוש שעות ובין עזה וחברון מהלך כמו יום שלם עזה למערב וחברון למזרח ונודעת אלנינו זאת העיר והערבים קורין (גאז') ומשם מביאה לחברון ולירושלים הכלי חרס הטובים החשובים וחציות גדולות מאד של חרס חזקים גם טובים ולפנים היו בה יהודים והיה להם ציהכ"ג ועדיין הבהכ"ג סגור וקיים. כ' (שופטים טו) שהורידו לשמשון עזה ויש הפיל הבית במוחו רבים מאשר המית בחייו :

דרון מעזה לדרום כשתי שעות עיר ושמה דרום וקצת קורין לה דרון והיא חכרת במס' (סופה דף כ) כמה זכות חולה וכו' ר"א בן יצחק איש כפר דרום אומר ס' חדשים פ"כ :

עוקה (ביהושע טו) חשב ליהודה עוקה וקורין לה זעקה. מעזה לעוקה כמו יום :

נחל מצרים הוא מקצוע מערבית לסוף הדרום לא"י כמפורש בפ' מסעי מעוקה לנחל מזרים לסוף הדרום כב' ימים וזה הנחל הוא השיחור כדכתיב בספר (יהושע יג) מן השיחור אשר ע"פ מזרים ופדש"י ז"ל מן השיחור הוא הנילוס הוא נחל מזרים הוא סמוך לחחום מקצוע דרומית מערבית של א"י כמ"ג באלה מסעי ע"כ הרי שהנילוס הוא גבול א"י והוא נהר גדול מאד מאד והוא נהר פישון היוצא מעדן כמו שפירש"י ז"ל (בראשית ב' יא) וז"ל פישון הוא נילוס נהר מזרים ועל שמימיו מתברכין ועולין ומשקין את הארץ נקרא פישון כמו פשו פדשו ע"כ ועד היום לא ירד גשם במזרים לעולם רק ב' חדשים בשנה אב וחמיו עולה הנילוס למעלה מעשרים אמה וישפך על השדות וכרמים וזיתים וע"י חריצים העשויים לכל השדות וכרמים ואינו חוזר עד כמה שבעות ואחר שהשדות נטבעו במים מאד חוזר לאיתנו הראשון ראו מעשה ה' הגדול הפלא ופלא וצא"י יודעים עת עלות הנילוס בארץ מזרים כי בעת עלות הנילוס להשקות נהקשרו השמים בעבים בא"י ופעמים מנטף איזה רגעים גשמים ויודעים בצירור שהנילוס עולה כי בארץ ישראל לא ירד גשם בימות החמה כלל וימשך כחמשה מינוטין ויחזור עלם השמים לטוהר :

ים המלח הוא ימה של סדום הוא מקצוע מזרחי דרומי לא"י ונקרא ים המלח ע"ש שמימיו מלוחים יותר משאר מימי הימים והוא במקום אשר עמדו שם הערים אשר הפך ה'. ארכו מלפון לדרום י"א פרסאות ורחבו באמצעו ג' פרסאות והקישו כמו מהלך ששה ימים במקומו היה מלפנים עמק השידים ואחרי כן סדום ועמורה אדמה ולבוים הערים אשר הפך ה' ונפלה הוא שלא ימעטו ולא ירבו מימיו לעולם אף אם ישטפו מי הירדן לחוכו ומימיו ישטפו לימים אחרים ונקרא בפי כל ים המלח ונקרא כן כי אין בו שום דבר חי וגם הדגים אשר יוליד הירדן לחוכו שם ימותו היכף ונקרא ים המלח כי מימיו מלאים מלח ובכל טפה יש מ"ב חלקים מלח כ"ד חלקים עפר מלוח ומר ול"ד חלקים מים ולכן מימיו מרים ורעים ובכל זאת זכים הם האנשים הרוחלים בו ילאו מזופיה מלח והאנשים אשר סביבותיו מכוסים מלח גם רגבי מלח עבים מאד אד גפרית יעלה תמיד ממימיו ורגבי המר נפיש תמיד על מימיו המפיקים ריח רע מאד בו לא יעבור חני שיט נפרי שמים לא יעופו דרך מהלכו וסביבו ערום מכל ירק עשב וקללה חלבים לה המוש ממנו. ומזה יובנו הפסוקים (יחזקאל מז ע) היטב. מהר הזיתים בירושלים רוחים ים סדום. וכ' מ"ב מים סדום לנגיב מלח שהיא היחה אשהו של לוט ב' פרסאות והלאן לוחכים ממנה ואל"כ חוזרת ולימחה כבראשונה מ"כ מפורש יותר בסה"ד די"ג ע"א בשם גא"י וז"ל וראיתי אחר חנות לילה שהוא בשלמות וב' שעות קודם שיאיר היום לא נשאר רק כמו ב' טפחים כי העזים לבמה מאות באין ולוקקין אותה אך ב' טפחים נשאר תמיד וקודם חנות לילה החגדל כמקדם ומשם הלכתי למקום סדום ועמורה בנחרב ונטבע בים ושחור מאוד באותו

שער ב גבולי הארץ

נאפאלעאן) שני חדשים וסידיני סמיט' שר לבא ענגלאנד נלכד עמו והכה אותו אחזר רחוק י"ב פרסאות מירושלים ה"ו :

כפר יציב בערבי ז' רפיה והל' כמו סמ"ך הוא רחוק מעכו ז' שעות ושם מעט יהודים ספרדים עובדי אדמה . והיא ח"י מאש והמה מוליכים מעכו לכפר המכר ושם הוא מדבר זיף שנאמר עליה ויבואו הזיפים אל שאל והכפר המכר הוא לנפון עכו :

היפה נקרא בלשונם (קייפא) היא עיר ציוניה על חוף הים הגדול ים החיכוך אלל הכרמל חוף חמיה לה המוליכות כל מיני סחורות אליה בחים מאבני מחלב עיר מלאה כל סוג רחוקה מירושלים י"ג פרסאות מלפח ט"ו פרסאות מעכו ששה פרסאות והיא לשבט אשר :

קפריאה מקום חרב ושמש על ים החיכוך והורדוס המלך קרא שמה כן לכבוד הקיסר אויגוסט גם צנה לו היכל נחמד שם . ואחר חורבן הבית הייתה ראש לכל ערי ארץ הקדושה . אך עתה אבד כל הדרה ובה מושב לדוייגים רבים פורשים צים מכמורת וחורבות רבות בחוכה שועלים הלכו צו: אבשא קחיב (יהושע) מלך אכסף אחד ושם חושב אכסף לשבט אשר עכשו הוא כפר קטן וקורין לו אכסף :

יפו עיר ישנה על חוף ים החיכוך והיא מכרת (יהושע י"ט מ"ו) וגם ציונה וילך יפו חוף לאניות הרבה המוליכות אליה כל מיני סחורות אשר נחלקק לירושלם ולשאר עיירות . רוכלת העמים וצפרט צבורית מוקפת חומה גבוה עבה מאד כשלא חומות ולמעלה נקוקים להעמדת כלי השריפה (קאנאנין) סביבה גומה ופרדסים נחמדים מכל עזי פרי תנובה הרבה מאד ושקפה ע"פ השרון כנן חלקים לדעת קצת חכמים היא בנויה עוד מימי נח והוא קבור שם . בשנת תקל"ז היה בה רעידת הארץ גדול למאד ושלשה עשר חלף חיש ירדו שאלה ורוב בחים נהרסו . רחוקים מירושלים מעל"ע ויש שם יהודים ספרדים ולהם ציהכ"צ ואין מקום קרוב לעלות מן היה לירושלם כמו יפו כמ"ש במלכים וד"ה שהארזים לבהמ"ק שהיו מעלין מן הים היו מעלין דרך יפו לירושלם וכן הוא שיפו הוא הנמל היושר קרוב לירושלם ומאיים עוברים ושבים המיד וכן מיפו מעל"ע לחברון וזה נמל מובחר היה חף בימי שלמה המע"ה כדכתיב (ד"ה ז' ז' צ) בענין ארזי הלצון לבהמ"ק וכן יהיה יפו נמל יקר לעמיד לבא כדאיתא בספרי פ' ברכה ומביאו כו"פ וז"ל כי שפע ימים ינקו זה ימה של יפו שנגמ לצדיקים לעוה"ב מנין אהה אומר שכל סעיונה שאובדות צים הגדול וצרות של כסף ושל זהב והצנים טובות ומרגליות וזכוכית וכלי חמדה שהים הגדול מקיאת לימא של יפו שנגמ לצדיקים לע"ל ע"כ : כתב הס' חקד להצרהס (מעין ג' נהר ד"ג) שצני קבוץ גליות לא יהיו רוחנים כצני ח"י ויחר עמי ע"ז ויאמר להם מלך המשיח מפני שהם מסרו נפשם וגופם לבא לארץ ישראל ועשו עיקר מנפסם ואחס נחשלה' לבא וחששהם לממוניכס וגופכס לכן נשארחס גשמיים מדה כנגד מדה ולחמדת מומן שחמדתם הנה הש"י נותן לכס מומן בלי שיעור שכל כסף וזהב ואצנים טובות ומרגליות שנטבעים צים כל הימים מושבעים להביא אותו תוך ג' ימים לטבעם צים יפו וכל מה שנטבע מששה ימי צראשית עד זמן שלמה הכל קאה הים יפו ליבשה ומשם נחעשר שלמה ומה שנטבע מומן שלמה עד זמן קיבוץ גליות הכל עזיזה ים יפו להקיא אותם ליבשה ומשיח יחליק אותו לכל זדיק וזדיק חלקו הה"ד כי שפע ימים ינקו עכ"ל :

עקרון (יהושע טו) חשוב ליהודה עקרון וצנותיה וחצריה (ובשופטים ח) חשוב וילכוד יהודה וגומר ואת עקרון ואת גבולה מיפו לעקרון כחמש שעות וקורין לו עקר וקרוב ללוד ויבנה שהם שלשחן סמוכים זה לזה ולזה הוא שהיו הולכים ושצים החכמים מזה לזה תמיד ומגמ' (מגילה דף ו) משמע שעקרון הוא קפרי צח אדום :

אשדוד (ביהושע י"ט) חציב ליהודה אשדוד וצנותיה וחצריה מעקרון לאשדוד כשלא שעות גם מיבנה לאשדוד כשלא שעות לדרום ומלפנים ישבו בה פלשתים ועתה חריבה היא ונקראת אסדיד : אשקלון (בשופטים ח) חשוב ליהודה דכתיב וילכוד יהודה וגו' את אשקלון ואת גבולה מאשדוד לאשקלון לדרום כ"ד שעות ונקראת אשקלון . היא אשקלון החדשה שצנה עזרא הנפץ ז"ל על שפת הים והיא רחוקה מאשקלון הקדומה החריבה ד' פרסאות ויש שם יהודים ספרדים וצחוף העיר

שובו ד' מקום כמלך ג' שעות מלידון ויש שם בחים עם חמר ובחוכה בנין גדול מפואר שם קבורת
 אהליאב בן אחיסמך ע"ה . והערביים קוראים לזה המקום כך רק הברת הג' היא בערבי
 כמו דוי (אדו"ד) . לשם באים יהודים וגויי הארץ הקרובים והרחוקים ויודרים נזרים וגדווח עבור
 נשמתו . וגם בכל עת ארה על הימים נודרים עבורו ומוה קונים לאן רבות . וסמוך להחמר יש
 עדרים עדרים שמרעים הרועים בשדות ועובדים למכור להאורחים הבשר . ויש בהחמר כלי נחושה
 לרוב לבישול ולשתיה ולשאר ההצרכות הבאים לשם ואין גם א' שיקחם ויעבירם משם כי יראים
 לנזק גם שם מקום א' שמניחים שם מטבעות והלוקח ע"פ סגולה מניח אחרים החתימה ושם יש
 מערה כשילין שם חולה או משוגע יחיד לרוב הוא נחפשא :

צרפתה אשר ללידון . מבואר (מלכים א' יז) שאמר ה' לאליהו קום לך צרפתה אשר ללידון הוא
 בדרך שבין לידון לצור למערב הדרך ונקראת צרפאן והוא על שפת הים קרוב ללידון :
 צור שהיה זה חירס מלך צור . הוא צור המעטירה רובה שקועה בים והיא היחה עיר גדולה מאד
 וכל בחים ושוקים היו בנוים כדוגמת ויניאלה וקורין לה הערלים ויניאלה הישנה ועתה היא
 מוקפת הומה ישנה ואין בה יהודים ומשם לעה"ק לפת"ו כב' ימים וכששואשים בצפת קול רעמים
 אינם מצרכים חיכך ואומרים שחוששים אולי זה קול רעש גדול מן הרעמים של ז' רקיעים שעשה חירס
 מלך צור כדאיתא בילקוט שמעוני (יחזקאל סימן ב"ד) ע"ס . ומ"ב כתב מלידון לצור החדשה מהלך
 יום היא עיר טובה מאד ויפה ובה כמו ארבע מאות יהודים ושם אומני הזכוכית הטוב הידוע הנורי
 החשוב בכל הארצות ועולה אדם בחומת צור החדשה ורואה צור המעטיר . אשר כסה אותה הים
 והיא רחוקה מן החדשה כזריקת אבן ואם רוצה לבוא צאני בים רואה המגדלים והשוקים והחולות
 והארמונים בקרקע הים ומהזכוכית הטוב אשר שם ספרו שפעם א' קרא א' את היהודים חשובי
 עיר א' ואמר שיראה להם דבר חידוש והוא מביא גמיו כוס א' של זכוכית והיה כחוב עליו זה
 הכוס שלח חירס מלך צור לשלמה בן דוד מלך ירושלים והפלא היה שכנסם להוך כך היד הסגור
 כמו חתיכת עיסה ובפתיחת היד עמד בשלימות כמקדם ויתמחו האנשים מאד וחטפו זה מזה ולעק
 שיניחו אותו שחביב אללו מאד :

חמנת ועדולם כתיב צפ' וישב ציהודה ויש עד אים עדולמי וגו' וינחם יהודה ויעל גו' חמנתה
 לדרום צור כארבעה שעות נוטה למזרח בראשי ההרים חמנת וקורין לה חמנין . לדרום
 חמנת כמו שעה עדולם לא נשתנה שמו . לדרום חמנת כשתי שעות כבר גוש חלב וקורין לו דוזש
 חלב צ' דגושה בחמנת קבור שמואל הנדיק והרבה מישראל :
 כזיב צפ' וישב ציהודה והיה כזיב בלדתה אותו . ואיתא במס' שביעית ריש פ"ו וכל שהחזיקו עולי
 מצרים מכזיב כו' והוא לפסן עכו כמו יום .

עכו כתיב (שופטים א' לא) אשר לא הוריש את יושבי עכו . והוא לשבט אשר ותחמו עולו לזבולון
 והוא מכיבוש עולי צבל והיא מזרח כ"ס בגמ' עכו כא"י לניטין כתיב (לפניה א') משער הדגים
 ומביא רש"י ז"ל מדרש אגדה זהו עכו ששם נילידיס דגים הרבה ע"כ גם עתה יש שם דגים הרבה
 וטובים והיא עומדת על חוף הים התיכון אשר מימיו מלוחים וא"א לשתיהם ונמשכו מים מחוקים
 ממעין א' הרחוק כמה שעות מהעיר ע"י לנרות ברחובות קריה וע"י ברזות פוהחים וסוגרים ומהם
 משתמשים בני העיר ומעכו לפת מהלך יותר מיום וכן לעצריא והוא הנמל הגדול שקורין (פורטו)
 לכל הבאים לא"י בספינות וגם לשם יבואו כל מיני סחורות מכל מדינות הים ונקראת צל' ערבי
 (אקרע) היא עיר גדולה מוקפת הומה אלל הר הכרמל על שפת הים למערב' של א"י ויש שם יהודים
 ספרדים מ' בע"ב ולהם ביהכ"ג יפה ומתפללים לצד דרום נוכח ירושלים בה משכן באשא עם אנשי
 חיל וכלי זיין בה צית האסורים (קרימענאל) הבתים בנויים מאבני מחצב מסחר רב בצמר גפן ומשי
 כל מיני סחורות טובות . הלמי מלך מצרים בנה אותה על הילה אחרי אשר היחה הרבה ושוממה .
 בשנת ד' אלפים תתנ"ו עת נלחמו הנזרי' עם הישמעאלים נרו עליהם הישמעאלים ימים רבים
 יילכדוה ושמוה לתל שממה ומאז לא שבה לאיתהנה ועדיין חורבות ישנות מהחומה הישנה גם אצרהם
 באשא מלך מצרים נלחם עליה ימים רבים . בשנת ה' אלפי' תק"ס צר עליה מלך צרפת

והר ההר וכסהגליות נקבלות ומגיעות שם הם נופים משם ורואים גבול ה"י ואוירת-ל ה"י ושמוחו ואומרים הודו. עכ"ל :

לודקיא לדרום הר ההר כחצי יום. היא העיר המזכרת במס' שבת (דף קי"ט) יום' מנחות (דף פ"ה) ושמה לודקיא וקורין לה לודקיא והלועז' אל ליג"א. והוא מביבוס עוג מנרים. והכו"פ מעמידה בחזקת ה"י ובקדושה ועכ"ל יעשו יו"ט שני כהו"ל :

גבל גם לדרום זה ההר הוא מקום שנאמר עליו (מלכים א' ה') וישאלו בני שלמה ובני חירם והגבלי' ובס' יחזקאל (כו) זקני גבל וחכמיה. ונקראת גיבל"א והוא גבלה המזכר בוף כרובות (דף קי"ג) ריב"ל היקלע לגבלא חזינהו להנהו קטיסי (פי' אשכולות) דהוו קיימי בנוקמי כי עגל"כו'. אמר ארץ הכניסי פירושיך כו' והוא מביבוס עולי מנרים לבד. וב' ימים מלודקיא תחת הס הלבוני. ובערבי נעבלר (יחזקאל כ"ז). וזאת לדעת שהצרת אות ג' נקראת בערבי דזי כגון גבל דזיבל גשר דזישר וזה כלל גדול לכמה מקומות :

סין נקרא (ערבאלום) אל שאם. ר"ל של דמשק הנקרא שאם (בפרשת נח) וכנען ילד את וגו'. ואת הערקי ואת הסיני ועל סיני חרגם רבינו סעדי' ז"ל. אל ערובלסין. והוא לדרום הר ההר על שפה הים כמו שני ימים והיא עיר גדולה. ושמה בלשון חור' סין. ועיר ערקא במוך לה לה שני שמה ועליהם אמר הכתוב ואת הערקי ואת הסיני. וגם נקראת עריפול. והוא מביבוס עולי מנרים לבד. מלודקיא רחוקה כמהלך ב' ימים. והיא נודעת אלליו ויש שם יהודים ויעשו יו"ט שני כהו"ל בירותא נקרא היום ביירוט. וזכרת (במס' תענית דף כ"ד ע"א) אלעזר ה"ש בירתא ואין הוא בירות המזכר (ביבוסע י"ח כ"ה) בירות אשר לבנימין. כי לבירות קורין אל בירתא ולבירות קורין לו בערבי ביירות בתי' דנושה. והיא מביבוס עולי מנרים לבד. ויש שם יהודים כלל ספרדים ויעשו יו"ט שני כהו"ל. והיא עיר ישנה על חוף הים מוקפת חומה. רחוקה מלפת כמהלך ג' ימים ויותר ומנויים עוזרים ושבים לשם. והוא הגמל הגדול של דמשק הרחוקה משם כמהלך שני ימים. ויש שם ספינות הרבה מאד אשר אליה יביאו כל מיני סחורה מענגלחנד ומארפת רוכלת העמים בה בתי מלאכה בגדי משי ואמר גפן. וכל מלאכה מחשבת. בתיים בנייים מאבס מחלב. גנותיה הם כיפות נבנה מכפות אבנים דקות יש בטוחות ויש כדורות הנקרא (סקלעב) ולמעלה הגג שיה יש מרזפים באבנים חלקים יש מהן עיח כסיד. כי בכל מדינות המזרח אינם עושים הגנות של עץ גבוה כמו שעושין במדינות הים (הנקרא בוידיס). רק כולו אבנים ולכן לא יראו כלל משריפה. הרחובות והשווקים מרזפים באבני שיש חמיות הרבה מוכרי כל מיני סחורה וכל מיני מגדלים ופירות וצמחים כלום חסר. בה רופאים גדולים ובהי צרי בה שר אלף עם חיל ויש שם בית האסורים גדול. ומקום משפט לשפוט בין דם לדם ובין דין לדין. גם יש קונסלאטי מכל המלכים לריב ריב של אנשי מדינתו או החוסים בלילו. רחוקה מסין לדרום מהלך ב' ימים מירושלים כשלא פרסאות ושלישים פרסאות מדמשק. וששה פרסאות מלידון :

צידון כחוב צפ' ויחי (זבולון לחוף ימים ישכון וירכתו אל צידון. ופי' רש"י ז"ל בוף גבולו יהם סמוך לצידון ירכתו סופו ע"כ). הרי שגבול זבולון היה עד צידון ולא עד בכלל כי צידון הוא לשבע אשר כמ"ס (שופטים א') אשר לא הוריש וגו' את יושבי צידון. בלשון ישמעאל נקראה צידה ובבעל הסורים צפ' ויחי כתב בפסוק הגו' וז"ל כתב צידן חסר וא"ו לשון צידה שהיה מספיק מזון ליבשכר ע"כ. וחולי ע"ש זה נקרא צידה עד היום. והיא מוקפת חומה מג' רוחות ומרוח א' הוא הים. מזיירוט מהלך יום א' לצידה והיא עיר גדולה ויש בה יהודים ספרדים ועושים יו"ט כה"י רחוק מלידון רביע מיל קצר זבולון בן יעקב. ועליו ביה כיפה וסביביו חצר. והישמעאלים קורין ל (סייד אל צידה) וסייד הוא לשון אדון. ושם ליון ארוך על קברו בנין דפין סמוך לכותל גבוה כחצי קומת איש ופרוכת פרוכה לפניו. ובמזך לחותו ליון יש בנין ישן נישן עדיין הכיפות קיימים אומרים שהיה ביהמ"ד לשלמה המלך ע"ה ולפניו באר מים חיים עוזים שואבי' ממנו בגלגל מלא דלים :
עדב בצלאל כך נקרא העיר בלשון ערבי שם נקבר בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה ועליו בנין כיפה :

שנה . ספר יהוה בכל ערובה שובא כו' פי' מלמד חיטקות הי' או חזן הקורא בשבת ועלה לירושלים וחזר הסדאעשה שנה בביתו . ופשת סדריה כו' . וחזר על סדריה . דהוה קאי ורדי . היה עומד וחורש וברחה מנו פרחו ילא הוא לבקשה ואמר לבריות כזאת מה שקרה לו . אמרו לו באיזה דרך באה התחיל לראות להם ולא מלא הדרך והיו קורין מקרא זה גדר כו' . אלדי . החריב . ובירושלמי גרס הי' פסקת חורתי קמיה (פי' ברח שורו מלפניו) . הוה פרייא והוא פרי עד דאשכח יביב צבל (פי' היה ברחא אחריו והוא ברח עד צבל) . אמרו ליה אימת נפקת אמר להו יומא דין אמרו ליה צהדייתא אהיתא ח"ל צד"א אהו חמי לן (פי' הראתי את הדרך) נפק צעי מחמא לן ולא חכים צהדיא (פי' היה רוצה להראות להם ולא מלא הדרך):

סדר חלקי השבטים ורחבן

מס' כו"פ מוצא צמ' ח"י . וז"ל כו"פ פי"ה צביאור החחומין ומשמד השבטים יהודה לדרום מנחל מזרים ועד לפון ירושלים . צימין הבא אחריו עד שילה אפרים הבא אחריו והולך עד גזר . ששכר הוא הבא אחריו והולך כל הפחות עד סמוך לצפרי שהרי לפורי לצבולון הוא . וצבולון הוא הבא אחריו והולך לכל הפחות עד למעלה מזידון וכן גבול עכו היא לו . נפתלי הוא למזרח צבולון והוא לדרום ימה של עבריא לכל הפחות עד קדש בגליל . דן הוא לפון נפתלי . אשר יש לו על חוף הים הגדול מאכשף ועד הר ההר שהוא סוף הגבול . שמעון ארצו למערב ארץ יהודה הצפוני ששם הם רעה ואשהאל . מנשה כלומר חצי השבט ארצו כמו שהעיד הכהוב באשר וביששכר . חלק יהודה חינו ול המערב שכנגד ארצו מפני שמעון . אצל צימין ואפרים הם מהירדן עד הים הגדול . אמנם ששכר חין לו כל המערב שכנגד חלקו שהרי אכשף הוא דרומי לארצו (ור"ל ומאכשף הוא לאשר מז"ל) . והולך למזרח עד הירדן . וצבולון מזרחי חינו הולך עד הירדן מפני נפתלי . ויהי נפתלי מזרח צבולון כשמעון למערב יהודה כלומר למקצהו אצל הולך הוא ר"ל צבולון אל המערב עד הים גדול לפון עכו . ויעבור בחוף אשר כדרך שיעבור שמעון ציהודה ומנשה ציששכר . עוד כתב עם רוחב כל חלק בקירוב יהודה כחמשה ימים . צימין כיום א' . אפרים כשני ימים יששכר כיום א' . ולין כשלושה ימים . נפתלי כשני ימים . דן כיום אחד . אשר כחמשה ימים מצבולון ולהלן שמעון גשה בחוף אחיהם . האורך מן הירדן לים הגדול כשני ימים . וכ' עוד . הראובני והגדי וחצי שבט מגשי ארצם עבר הירדן מזרחה והוא שכבשה ארון הנביאים אדוגינו משה רבע"ה עכ"ל . וכתב עוד ב"ש וז"ל כל מה שהוא לדרום הר ההר הוא א"י מן הדרום עד נחל מזרים . והעיירות ודעות אלנו בין שתי אלו הנקודות שהם על שפת הים מצפון לדרום הם אלו . תחלה זה ההר ע"כ (ר"ל הר ההר) : לודקיא . נבל . סין . ברוחא . לידון . צרי המעטיר . עכו . חיפ . קרסיא . שף . יפו . עקרין . אשקלון . עזה . דרון עזקא . נחל מזרים ואם שער ועזק' רחוקים מן הים כב' שעות ועקרין כמו ד' שעות עכ"ל :

ההר כתב עליו כו"פ ח"ל . ואין זה הר ההר של אהרן . וכמו שכתב רש"י ז"ל שאותו של אהרן ע"ה הוא צה"ל מזרחה דרומי לא"י חה ההר הוא מח"י בקנהו . לדעת זה ההר ה הוא ואלה הוא מקומו ערסתי זמן מרובה יגשתי ומנחתי ח"ל . דע כי ההר המפורסם הכמוך בו והוא הר הכרמל . ואל הפון ימנאו קצת ראשים צים יבאו והם בשטח הארץ כמו צור ולידון דוח . והראש קורין לו בערבי וז"ל חיל חאגא"ר כלומר פני האבן . וסמך לו רא"ש אל באשים . יך לו הר גבוה מאד ומאד ושמנו בלשון ערבי נבל אל אקרע כלומר הר של עכו . חה ההר הוא די וננס הרעומו צים ועליו עני ארזים גבוהים עד לצ השמים ועני בטנים ושם משנות טובות רים ליחרון ברכתו והוא מקיף כמו יום או יומים . וזה הוא ההר המצוקש הנקרא הר ההר . רוח המזכרת צבולי השבטים נמנאים עד המקום הזה . והכחוב שהזכיר ארץ הכנעני הלבנון הגה ארץ הלבנון . הרי שיש לנו ידיעה ברורה צהר ההר הזה בחסד אל . וה' יזכנו לראותו צ"ב שפי' רש"י ז"ל צשה"ש על פסוק תשורי מראש אמנה הרי הוא בגבול לפוני של א"י ושמנו אמנה

שער ב גבורי הארץ

דמים ובקדושה הגוף שיפיה טהור ידים ונקי כפים ובעל נפש . עכ"ל . ונס' עוב"א ד' י"ז כחב
 בשם הרמ"ק ז"ל ה"ה ח"ל . לזה בכל גבולי ח"י הם מים . כי הגבול המזרחי הוא כירדן . והגבול
 המערבי הוא הים הגדול . והגבול הצפוני הוא נחל מצרים (הוא הגילוס) . והגבול הדרומי הוא נהר
 פרח . והכוונה לרמוז כי כל הנכנס לארץ שהיא ח"י הוא ח"י מהו"ל שהוא אור השמש לר"ך בכניסתו
 לגבול ולטהר עצמו תחלה וח"כ יכנס . כי אז בכניסתו הוא מחקדש בתוספת נשמה עכ"ל :

עוד שם ידוע שח"י היתה ח' פרסה על ח' פרסה . וכדאיחא במס' מגילה ד' ג' ומדעוה ח"י ח'
 פרסה על ח' פרסה . ופה בעוב"ר הלל מלער היה מטעם דאי' במס' גיטין דף ל"ז ארץ לבי
 בחיב מה לבי זה אין עורו מחזיק את בשר: אף ח"י בזמן שיושבין עליה רווחא . ובזמן שאין יושבין
 עליה גמלא . וכחצ הכו"פ פי"א ז"ל ואם תדקדק במה שיש מהר ההר עד נחל מצרים היא ח'
 פרסה אלא שהעשה הפרסה משני מילין ע"כ . ולפי הידוע שיש בפרסה ד' מילין הרי היא ח"י בזמנו
 שני מאות פרסה של ד' מילין . ובס' חסד לאברהם מעין ג' נהר ג' כחב ח"ל דע ששיער ח"י מהלך
 ח' פרסה על ח' פרסה . ועכשיו לא נשאר ממנו אלא המרשין שבה ע"כ וכן הוא בס' טוב הארץ
 זרנוס לומר ג"כ מהר ההר עד נחל מצרים שהם הגבולים המצוהרים בפ' מסעי . עיין בס' חסד
 לאברהם במעין ג' נהר ד' ח"ל , וזורה ח"י חינו לא ארוך ולא עגול ולא מרובע אלא כעורה אדם
 מושכב ארצה פרקדן ראשו ברוח מזרח ושני זרועותיו פשוטות ח' לצפון וח' לדרום ושני ירכותיו
 פתוחות צפון רגלו ח' להר ההר שהוא קרן לפניה מערבית וצפון רגלו ח' לנחל מצרים שהוא
 קרן דרומית מערבית . וכן שני רגליו נכנס הים הגדול שהים הוא מערבו של ח"י . ולכן נמנה
 שח"י כולו רצועה גדולה וקטעה עכ"ל :

ובן הוא בטוב הארץ ד' כ' בשם הר' חיים וויטל ז"ל . וזה לשונו אמנם כפי הנראה שלא כל המקומות
 שוים בקמיט' דאיחא במס' גיטין ששים רבוא עיירות היה לו לינאי המלך בהר המלך אמר
 ועולא לדידי חזי לי הווא אתרא וחאי' שתין רבוותא קמי לא מחזיק נמנא ששם נקמט הרבה . ואיחא
 במס' מטעם שני פ"ה שמירושלים מהלך יום אחד אל לוד . וכן הוא גם עתה אך יש מקומות ג"כ
 שיש עכשיו ריבוי דרך מנמו שהיה מקדש דאסתחיה דרכיה כדאיחא במס' ר"ה דף כ"ג ושם פי'
 רש"י ז"ל ואחזו ההילוך דרך עקלתון עכ"ל (דחשיב במשנה מאין היו משיאין המשואות מהר המשח'
 לפרטבא וכו' פירש"י ז"ל מהר המשחה מתחילין הוא הר הזיתים שלפני ירושלים עד שרוחין שעושין
 קך בהר סרסב' וכן כולם . ע"ז אמר ר' יוחנן בין כל אחת ואחת שמונה פרסאות . ומקשה הגמ'
 כמה היו להו הלחין ותרתיין והא האידנא עובא הוו . אמר אבוי אסתומי אסתחיהם להו דרכיה דכתיב
 גהיבותי עוה) כדאיחא במדרש רבות (איכה) על פסוק גדר דרכי בגזית . צנות לוד היו לשוח עישתן
 ועולות ומתפללות ויורדות עד שלא החמינו . צנות ליסורי הוויין סלקן ושבתן צבית מקדשא ולא הוה
 צר נש קרין לחאנה קדמי מנהון . והאי ספרא דמנדלא הוה מסדרא קדילי' בכל ערובי שובא
 סליק שבת ונחת ומדליק יתהון ואית דאמרי ספרא הוה בכל ערובי שובא הוה סליק ופשיט סדריה
 צבית מקדשא ונחית צבית צבית עובד' הוה צד צד נש דהוה קאי ורדי ערקת תורתי' נשק אמר
 להו כדו אמרו ליה צאינא אסטרעייא אחית שרי מחוי להון ולא אשכח הדרא וקרי עליה הדין קרייה
 גדר דרכי בגזית נתיבותי עוה אלדי כמה דאמר עוה עוה אשימנה עכ"ל המדרש . על זה פי'
 המחנות כהונה ח"ל . גדר דרכי כו' כל המעשים הללו להורות שבזמן ההלכה היו ממחרים אורחותם
 בכייעתא דשמיא וח"כ נהפך למבחיה . והגני לר"ך להוסיף ולגרוע ע"ש הירוש' דסוף מס'
 מעשרות וע"פ הערוך צערך למד . ועולות ומתפללות צרושלים הוויין סלקין כו' . צבקר היו עולות
 ומשבתות בהפלה צביהמ"ק ושבו לאהליהם טרם שהשכים שום אדם לחאנה (פי' חאנים) ללקיט
 אותם שנשרו צלילה שר"ך להקדים ללוקטן קודם שיזרח השמש עליהם כדאיחא בהאי עובדא דר"ע
 והלמידיו במדרש חזית בפ' דודי ירד לגני . ושבתן . צירושלמי גרם ושבתן וכו' . סליק שבת ונחת
 (פי' ההפלה צביהמ"ק והזר והדליק את הגרות . קדיליה . פי' הגרות שמדליקין בהם) . ספרא פי'
 שם ש ציהכ"ל . דמנדלא . שם עיר והוא מגדל לצעים מסדר כו' היה מהקן ומסדר הגרות צביהכ"ל סמוך
 לה כנסת שבת לכבוד שבת ולא היה מדליקן עדיין ועלה לירושלים להתפלל וירד והדליקן קידם הכנסת

ואינו חסר לנפשו מכל אשר יתאוה ולא ישליטנו האלקים לשאת חלקו ולשמוח בעמלו לראות עולמו
 בחייו לקנות לו אחוזה נחלה בארץ הטובה. זה הכל וחלי רע ונדיקים ירשו ארץ וישכנו לעד עליה
 ועיניו מזדיק לא יגדע. וכחב עוד והוא ית' יודע העלמות לב נשבר ונדכה אלקים לא חבזה
 כי על חפי ועל חמתי היתה לי ישיבתי בחו"ל אף אם ביה נחן לי דירת כבוד מעולם לחורה ולהפלה
 חמיד עיני נופים אל הר המורה. וכחב ההגלות על עצמו על העכבתו. ומאזה להבנים שלו על
 דבר ח"י וכחב כשחזכו להשיא י"ח וישאר צרכה צידכס אל הנאות הדרך ולעשות חוזה מעמד
 פרנסה אפילו בנמנים. פנו וסעו לכם ובואו אל ח"ק לשכון בחובה דירת קבע. ומסיים בדף ל"ז
 לחזור לענינו מי שעושה בלבבו הסכמה מוחלטת לעלות לח"י כשהשיג ידו. ומהעכב בחו"ל מפני
 ההכרח אז הועיל לו וכונתו הטובה תעלה לו ותקובל הפלתו כאלו עומד בח"ק עד שער השמים
 ויעזרהו להוציאו מחשבתו לפועל ממש לקיים. עכ"ל היעב"ץ :

ובספר שפת אמת להרש"ס חתניו ז"ל. המייסד להשיב לגבי' ח' אשר שאלוהו לדעת קדושת ח"ק
 כהיום. ואם יש חוזה שכר טוב לשכון בה. כי שמע לקלפת שוטים אשר אמרו שהדריס כעת
 בח"ק עוברים ליווי ה' אשר גזר היות הארץ שוממה מבלי יושב כמ"ס ושמונו עליה וגו'. ושודיעהו
 הגדר של קדושת ח"ק כהיום ואם יש שכר טוב לשכון בה. ושודיעהו מחוזה סיבה הם נמשכים
 סיבת יגיעות הרבה ודוחקים שהמיד מודיעים השלוחים ע"י הכתבים מחוזה סיבה הם נמשכים. ואם
 הם חמושים הדוחקים הללו למה חינוס יוצאים מאחוזה הארץ. ואיך חינוס מספיק לסיפוק פרנסתם כ"כ
 ממון. שאנו שולחים. זה חוכן השאלה והשיב הרב הק' הג"ל באורך המעגל דברים הנחמדים מפז.
 ולהעתיק כולו ח"א ח"א מפני שיש גם עתה המצפפים ומהגים שאלות כאלה. מדינה ומדינה כלשונה
 זאת אומרת טוב לשבח בחו"ל בעבודה המה מלצח אל שער המלך בלבוש שק. כי אין אדם לדיק
 בארץ וגו'. וזאת אומרת מה בלע כי נתמוך ידי היושבים שם אם חפץ בנו ה' להתיישב ארצו ונחלתו
 יגאלנו ויביאנו לשלום שמה. וזאת אומרת מהו ח"י בחורבנה. הלא בעלה קדושה. וכאשר העכו"ם
 תחשב. לכן העתיק כמה גרנרים עיקרים בקצרה ובדילוג. בראש וראשון כ' בדף ג' וז"ל כי אין
 ספק חללי כי כל איש חכם אשר מסתפק בזה וכיוצא בו לא פליט מחדא מהרתי. או שמרקה בו
 רוח ניוות והחורה שלמד נעשית לו סם המות. או באמת היותר ודאי חללי שאין זה חכם ואם
 קרא לא שנה ואם שנה לא פרשו לו רבותיו יפה בהשגחה הנלרכת. וראויים לדקדק בדברי החורה
 והנביאים החכמים העניים במקום הזה ועשירים במקום אחר. ובד' ה' כהב שהם זורעים לריק
 ומולידין לבטלה נגד חמיות דברי החורה והנביאים והחכמים והשלמים האלקיים רבותיו
 הנדיקים ז"ל. ושם הרשעים המורים פנים בחורה שלא כהלכה אשר יעלו זאת על ירושלים המעוטרה
 ארץ חמדה והחשוקה מאחזית שלשה ורועים שלשה. לאמר שנחלל קדושתה קדושת הכהנה להיות
 כפונדקית ומאחר כי עזב ה' את הארץ הטובה ההיא שהעם היושב בה הוא רובץ תחת משא עונותיו
 ושה' יחשוב לו עון על ישיבתו בארץ ההיא. ימח ויכרת מארץ זכרם ורקב בעלמוותיהם כי מבאישים
 את ריח ח"ק. ולדעתי דעת החורה ודאי יש להטיל עליהם דין כדן מטיל מוס בקדשים. וה'
 שוכן ציון עבר הוה עתיד. הלא זאת בה שבע רצון מלאה צרכה ה' ארץ חפץ אשר חפץ בה ה'.
 ובתחלת ד"ו כתב וז"ל יהבדר לך כי הן עוד היום גדול כח אוחו הרשימה דקדושה שנשאר בה
 להיות מעולה הארץ וכל יושביה מכל שאר הארצות ויושביהן. ומאריך בזה. וכחב בד' ז'. הרי
 לך ברור כי כפרתן של ישראל היתה ע"י כי נטש את נחלתו ביד האויבים אשר נתן את חלקם חמדת
 ידידות מנוחתו למדבר שוממה. ובסוף ע"א כתב להורות לנו כי הן עוד כהיום בגלותנו זאת הארץ
 לוקה בעבור בנים שבחו"ל ואין לך מלקוח גדול יותר מזה. כי אמרה ציון מצאוני עוני לארץ אחרת
 יצאוני בני. וחמרת ציון עוזבי ה' וה' שכחתי זה אלף ותל"ח שנים (ובעוה"ר עשה שנת תרכ"ז 1798 שנה)
 היתה כאלמנה ולא אלמנה ממש. כי בועליך עושק ה' נבאות שמו ושיקוים בה כל החזיונות והנחמות
 אשר חזו לה נביאי האמת והנבדק. ומוכיח ומסיים סוף ע"ב ונמנעת למד כי אין חפץ לה' שהשאר
 הארץ הק' בוקה ומצוקה מכל טוב בניויה. כי היא בלי ספק גם בגלות המר הזה בית חיינו וזה
 לך האות כי כל הדר בח"י עושה רצון אביו שבשמים ונקרא לדיק וה' אהבו. מאחר שזכה להיות

ממנה ע"כ. שמעוני אחי ורעי המתגוררים בארץ לא לנו על הדמה עממה זכרו זאת והתאוששו.
זכרו את ה' וירושלם העלו על לבבכם. התקוששו וקושו חמיד לה יחשו המזכירים את ה' אל דמי
לכם ואל תהנו דמי לו עד יכון ועד ישים את ירושלם ההלה בארץ. עושו חושו גושו ואל תחשבו
להשקע בחו"ל ח"ו לקיים ואכלה אתכם ארץ אויביכם וגו'. זאת היחה חטאת אבותינו הראשונים
שגרמו זכיה לדורות. כי מאסו ארץ חמדה והיא שעמדה לנו בגלותנו המר. שלא אחד בלבד עמד
עלינו לגלותנו אלא בכל דור ודור לא שקטנו ולא שלוו כמה מלב נשכחנו. אחר ששכחנו דירת ה'
לגמרי אין אחד מאלף מהעורר להחזיק בה להתיישב שם לדור שם. כ"א ח' ממדינה ושנים מעיר אין
איש שם על לב לבקש אהבתה דורש שלומה ועובתה ולא מפנה לראותה כמדומה לנו שבהיותנו
בשלוה בחו"ל שכבר מלאנו ח"ו וירושלים אהרת דוגמתה ע"כ באו עלינו כל הרעות. בשבת ישראל
בארץ שפניא וארנות אחרות בשלוה בכבוד גדול מימי החורבן זמן רב קרוב לאלפים שנה ושבו
כהגרשו ממנה עד שלא נשאר שם שארית ישראל בארץ ההיא לדיק הוא ה' כי ילאו מדעתם לגמרי
עין גלותם וזה הערב בגוים. כי ליון היא דורש אין לה היינו עזובה היינו שכחה. גם היא נאחזה
והשב אחר ע"כ כו'. עוד שם ז"ל. כל זאת באהנו כי כזר נמשלנו. וארץ לבי שכחנו לשבו אל ארץ
מולדתנו לא זכרנו. עיר קברות אבותינו לא דרשנו כו'. ואין להאריך בידוע כמה הפלינו חו"ל בשבט
ח"ו והדרים בה. כי החלמוד והמדרשים והזוהר וכפרי חכמה מלאים מפה אל פה וכן המפורשים
מלאו ידיהם להם להזכירם לשבח גדול בחור הר' אברהם בן עזרא והרמב"ן. ובעל ס' הכוזרי החבי
הפליג בדבר זה בספרו והאריך שלא יהיה מקום לבע"ד לחלוק מהא דרב יהודה דס"ל כל העול
מבבל לח"י עובר בעשה ע"ש ומוכיח שאפי' מבבל בימי חכמי החלמוד היו עולין לארץ ישראל ח'
לרוב. וכתב בדף ל"ב ח"ל עס כל השבח הנ"ל דבבל ואף ע"פ שאינה רואה חבלי משיח וקראו ל
קרנה דשיבתא העפ"כ לא השגינו בה ראשי דורות חכמי החלמוד והיחו מקומם ועקרו כיכי ומש
ואזלו ורעמא נקטא במלרא ועברו לדוכתא דמשה ואהרן לא זכו בה. ח"כ מה יש לנו לעשות ה'
העניים השוכנים קרוב לקוטב הנפוגי אשר לא זרה שם אור השכינה מעולם ורחוקים מאוד מאדם
הק' ומלשון הק' ע"א כו"כ שיש לנו להתאמץ ולעלות במרכבה בקרון ובאסדה אל ארץ חמדה ו
יעזרונו הגשם והשלג מלכת אל מקום העבודה. ואין טענה מחמת הסכנה כי בשעת שלום אין סכ
כ"כ ובכנת מדבר והים בודאי אינה קרויה סכנה לענין זה להפטר ממזנה גדולה כזו דמילא ומג
ומלכים ושרים עוזרים באיות הלכו ציוח ראה דרכך בגיה ובקעה על כל הר וגבעה יחד עש
ואציון לקמת נכסים רלים ככוסים. דרכם צים חומר מים רבים ובעזים נחיתה לחסוף הון עש
ולצבור כסף בחול ישועטו להודו ולכוש למדינתא ומערבא בכמה סכנות אהה מכנים עלמך גוף ונש
בכל יום על פת לחה יפסע גבר פסיעה גסה המאבדת מאור עיניו של אדם ומקלרת ימיו ושם
ולכבוד בוראך ולהנאת נפשך לזכות לחיי העולם הבא חמרת עלל שחל בדרך כמשוכה חדק. הש ל
אשר ימלא שם צדק עד מחי עלל חשכב על מטה העללות ולמה לא תקנה לך תחבולות להמט
על נפשך בהיות לחל ידך לעשות לבוא להתלונן צלל שדי ותחת כנפיו לחסות. וכתב דמה שמש
בשל"ה בשם פסקי מהרי"א הק' למנוע העליה לח"י מחמת שגמלאו שם בעמנו רשעים. שאין צו
מויעה עכשיו ע"ש. ועוד בדף ל"ה כתב. לכבוד הארץ הקדושה העלובה ועצבת רוח. עתה באתי
למען ליון לא אחשה עד אשר ילא כנוגה לדקה ולמען ירושלם לא אשקוט לחזק צדקה קול קור
פנו דרך העם והרימו מכשול לזרו ולבוא אליה בלי ריבול ובאמה היא תמי' קיימת על ישראל קדושי
בכל מקום החמירו על עצמם בכמה דקדוקי מלכות שהחזיקו בהם מדקדקים ביוהר ומפורים ממ
רב וטורחים מאד לקיימן בשלימות היוהר אפשרי ומדוע מולזין ומחעללין במזנה החביבה הז'
יחד שכל ההורה תלויה בו. ואם אמנם כי דבר גדול הוא לעזוב אדם ארץ מולדתו ולעקור דירת
ליבט בדרך רחוקה כשם מאות פרסאות ממקומנו זה ולעבור בארצות ומדינות אשר לא ידע ולא
שמע לשונם ודרך ממעט ג' דברים. נפשי כזאת וכזאת יודעת. כ"ש ששכרנו מרובה לפוס לעת
אגרא. אך אם זאת נשיב אל לבנו כמה מרובה ישיבתנו בידינו במקומות מפורים בגולה חזי'
עלינו לשום לנוכח ה' דרכנו לבקש נהלהנו ובפרטות איש איש אשר נהן לו חלקים עושר ונכס'
ואינו

מילתו מעפר א"י נחשב כאלו הוא קבור בא"י ממש עכ"ל . וע' בס' חסידים שכתב כי רבה היא מצות ישיבת א"י . וגם להשתוקק לזכות לעלות דהר ה' ולעמוד לשרתו בק' . ומה גם שכ"כ רבינו חיים הכהן הובא בתוס' כתובות . השל"ה הק' כתב גם הרב שפת אמת גם באה"צ . שכל ספרדי ירא ה' ויכולת בידו הולך לא"י פ"א בימי חייו וסמכב והולך לקבר אבותינו הק' על הצדיקים ועל החסידים . וגם הנשים מהלכות ומסבכות ומוסרין עצמן בכל נפשן ומאודן ויחשב עליהם לכפרה עון כמ"ש וכפר אדמתו עמו . וחוזרים לעריהם ובתייהם . ויש מהם הולכים להשתקע עכ"ל . ושמעתי שאשה אחת באה מארץ רחוקה למירון . והגישה לציון הק' של רשב"י ז"ע . ואמרה אני האשה הנצבת באתי מרחוק למקום משכן כבודו לבקשו שיהיה מליץ יושר בעד כלל אחב"י שיהיה קץ וסוף לגלותינו ויקום שכינתא כו' והלכה לה ונסעה לדרכה . גם האשכנזים הנודדים בריחוק מקום מארצות ומדינות אחרות . מחככים את הארץ . ומוסרים נפשם וכל מאודם לבוא להסתפח בנחלת ה' . וכל ישראל קדושים וחפצים לעשות רצון קונם . גם דורשים בשלום היושבים בארצות החיים :

נסה"ד בהשטמות מביא בשם סמ"ע מה ששכיחים גזירות בק' וורמיוזא יותר מבשאר קהילות ומדינות . כי בחורבן בית ראשון באו ונתיישבו שם ואחר כלות ע' שנים של גלות בבל חזרו הגולים ירושלים ת"ו ולא"י . ואלו אשר היו בק' וורמיוזא לא רצו לחזור לא"י וכתבו יושבי ירושלים להם זיבואו גם הם ליישב בארץ ישראל ולא השגיחו ע"ז . וכתבו תשוב' תשובו אתם בירושלים הגדולה שנחנו נדור פה בירושלים הקטנה , כי באותו פעם היו חשוכים מאד בעיני השרים והיו עשירים גדולים ובעון זה נתחדש עליהם גזירות יותר משארי קהילות ומדינות עכ"ל :

ט' אלה ססעי ד"ו וז"ל . והנה להיות דכל הגולה ראו דשרדת המזונות בגלות אינה נותנת להם מקום לחלוק כבוד הראוי לאבינו שבשמים ולאמא עילאה לזאת נחלת עכדי ה' בצדקתם כדי קחיות את שארית פליטת אחב"י העם היושב בה . ולא ית' נאבד חזקת הישוב מא"י . כי העמדת קת אותו ישוב הוא עיקר גדול מעקרי האמונה . כמ"ש אבי התעודה הרמב"ם ז"ל במנין המצות שה קנ"ג וז"ל . ובכאן שורש גדול משרשי האמונה לא ידעו ולא יתבונן במקומו . אלא מי שדעתו עו . והוא הדבר בהיותנו היום בחו"ל חושבים במלאכת העיבור שבידינו . ואנו אומרים שהיום ר"ה כוזה היום יו"ט פ' לא מפני חשבונותינו נשימהו ר"ה או מועד אלא מפני שב"ד שבא"י קבעו זה דם ר"ה או מועד . ועל קביעתם נעמוד ולא על חשבונותנו נסמוך הקביעות יען אין חשבונותנו אלא ללויא מלחא בעלמא . והבן זה מאד כי אני אוסיף לך ביאורו אלו השבנו והנחנו דרך משל שבני א יעדרו ולא יהיו עוד בא"י (חלילה לאל מעשות זאת כי הוא ית' הבטיח שלא ימחה אומה זו כל וכל) ולא יהיה שם ב"ד . וגם לא יהיה בחו"ל ב"ד שנשמך בארץ דע שחשבונותינו לא יועיל ל בשום דבר . לפי שאין לנו לחשוב בחו"ל לעבר שנים ולקבוע חדשים אלא בתנאים הנזכרים כו שבארנו . כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים . וכשיתבונן מי שיש לו שכל שלם ובריא בשונות התלמוד בזה הענין יתברר לו כל זה שאמרנו ביאור אין ספק כו' ע"כ תמצית לשונו . ון ספק בזה דעל פי הדברים האלה אשר דבר משה איש האלקים מזה ימים מקדם הלכה רווחת מראל דכל יו"ט שני של גלויות עושין גדבה סתם לעניי א"י כי זכרון הוא להודיע ולהודע דע"פ שבגם אנו סומכים בענין קביעות הר"ה והיו"ט . ולבלתי ידח ממנו נדח עושין משמרת למשמרת . כדי שלא יכלה ח"ו רגל ישראל מנחלת אבותינו עכ"ל ס' אל"ם :

דאון ר' יעקב מעמדן ז"ל מביא בסידורו בהקדמ' דכ"ד וז"ל . אם תשכחך ירושלים השכח ימיני . דע והבין כי חף ע"פ ששכינה בכל מקום כנ"ל מ"מ אין התפלה עולה בחו"ל במסלה חת ישרה כי נריכה לשלחה לה"י ולירושלים חל מקום המקדש שכנגדו שם שער השמים . כמו זאה יעקב חט"ה מפורש בהורה ושנוי צנביאים בתפלה שלמה המלך ע"ה והתפללו חליך דרך ולס ומשולש צנחובים צדניאל וכיון פתיחן ליה צעליהי' נגד ירושלים . והפי' החומות מודים וסכימים שאין התפלה עולות ומתקבלות אלא דרך שם לכן אל ילחו הדברים מנגד עיניך ולשה זך העיר אשר צחר צה ה' לשכנו עת שוממותי' עומדה צקדושה וחשוב כאלו חתה עומד צבית והיס לפני ארון ה' ע"כ . עוד צדף למ"ד כתב וז"ל . ידוע שחובת המחפלה לכיון גופו כנגד ירושלים ופורש ושנוי ומשולש בחל"ך . וכאן ראינו לזכור ירושלים שנית לומר שלא יספיק זה הרושם והרמז חנו עושים לזכר ולדוגמא ולסימנא בעלמא חלה למי והיכה דנא חפצר כו' ולא תועיל הכוונה צקוס שאין פענה חונם גמור וצשעה ריוח וכו' . ולזה נריך כל חדס מישראל לעשות בלצו הסכמה טוע ותקועה לעלות לדור צה"י (עכ"פ כשהמלא ידו די ההולאה וקתה מעמד סיפוק פרנסה חס דרך מלאכה או חיזה מו"מ או לקבל הכספה הנצרכה והכרחיה כדי לישב הארץ הקדושה השוממה שלי צניה) ולהשתוקק להיות זוכה להתפלל שם לפני היכל מלך . חף ע"פ שחרב לא זזה שכינה

שער א חיבת הארץ

נות ע"י מלאך המות אלא ע"י מלאך הקדוש אשר מתלבש בגבורה לעשות פעולה ההיא ואז הוא נשחט בסכין בדוק כמו שיש לכהמה טהורה . והמת בחו"ל הוא ע"י מלאך המות ס"ם שהוא בסכין פגום ונעשה נבלה . והב' הוא , כי הנפטר בחו"ל בצאת גשמתו מגופו מתלבשת בכחות אויר ארץ העכו"ם משום כן היא נטמאת . וצריכים כמה טרחת בודאי עד בואה אל שער השמים . אשר שם היא נטהרת בודאי מטומאתה . כדי לעלות אח"כ אל מנוחתה . והג' הוא טורח גלגולה עד בואה ממקום דירתה בחו"ל עד הגיעה אל א"י . ומה גם שהיא צריכה לעבור בגבול שרים רבים עד הגיע לא"י . ואז בודאי יאחזום צירים וחבלים וכיוצא בזה וזה שארז"ל בגס' (כתובות ק"י ע"ב) אינו דומה למי שקלטתו מהיים לקלטתו לאחר מיתה . וכאשר נבוא לספר במעלות החלוקה הג' נמצאים עוד בחי' רבים . הא' טורח גלגול מחילות לפי ענינו ומעשיו . והב' כמארז"ל שתחיית המתים בא"י קודמת לתחיית מתי ח"ל . והג' כי הלא בכל ריש ירחא ושבתא הנפשות פוקדות את הגוף כמ"ש בזהר וכאשר נקבר בחו"ל יוכרח שתטמא בארץ עכו"ם בכואה לפקוד את הגוף . ולא יהיה לה נחת רוח יחד . והנה עתה כמה שנודע מעלת הארץ הוא מכואה מעלת היושב בה תמיד לעולם מיום הלידה עד לאחר מיתה . וזה הוא שזכה אל כל המעלות כלם בוודאי כנו' . והנכנס בקטנותו יזכה ג"כ בהם . אבל לא גדולה כ"כ כמי שנולד בה . מאחר שנולד באויר ארץ העכו"ם הטמא אמנם מי שבא לא"י בגדלותו וזכה לעסוק במצות של א"י הגם שלא ישיג למעלה הגדולה כנ"ל . אולי ישיג מקצתם ויזכה להשיג הב' בחינות לבד . כי ב' ראשונות נאבדו כבר ממנו כנודע . ומי שעצמותיו לבד יעלו לא"י לא יזכה כ"א לבחי' אחת שהיא התחייה ופקידת הנפש לבד . ומי שיעלה בעצמותיו אחר מותו יזכה כי עפר ההוא מהמזבח . מפני שהאדם נברא ממקום כפרתו . והנה אנו הנבראים בודאי מן אותו עפר מחוייבים להביאם אל מקום חצבותם שהוא קודש . וכבר נודע כי דינא הכי הוא שעפר א"י היוצא חו"ל דינו כעפר חו"ל . ועפר חו"ל והכנס לא"י דינו כא"י . וזה סוד הגרים . וע"כ המתקרב בשרו בעפר א"י גדלה מעלתו מאד . ואם להפך בהפך . וז"ש שיעקב אע"ה צוה להעלותו מיד סמוך למיתתו ואולם אשר לנו לדעת מהו מעלת הרואה אותה מרחוק . אם לא נכנס בה כש"ה אם יראה איש באנשים האלו וגו' . והנראה כי הרואה אותה הוא מעלה גדולה . ועוד כי מרע"ה למעלתו הגדולה נתן לו הש"י את זה סמוך למיתתו כמ"ש עלה אל הר העברים הזה וראה וגו' . ובתיב ויראהו ה' וגו' . שזה מורה מעלה קצת להפאזה אותה אף לא נכנס בה כמ"ש בזה כמעין עין הקורא נהר ל"ג ע"ש עכ"ל הטהור . עוד (שם נהר י"ב) מבאר חילוק בין נשמות ישראל הדרים בא"י לנשמות ישראל הדרים בחו"ל . וזה תוכן לשונו כשזוכה ליכנס לא"י בא אליו נפש מיצורה חדשה ומתלבש תוך נפש הישנה שלו . ובלילה הראשונה שישן בא"י יוצאים ב' הנפשות ועולים למעלה . ובחורה אינה חוזרת כ"א החדשה בלבד . ולכן הוא אינו ראוי לעונשים . כי הלא היא אינה חוטאה . ולכן אמרו רז"ל שגמחלו לו כל עונותיו . וכל הדר בא"י נקרא צדיק . הגם שהוא אינו צדיק כפי הנראה לעינים . כי אם לא היה צדיק היתה הארץ מקיאו . כמ"ש ותקיא הארץ את יושביה . וכיון שהארץ אינו מקיאו . בהכרח הוא שנקרא צדיק . ואף שהוא בחזקת רשע . גם דע כי הדר בא"י והולך לרור שם במצרים נחשב לו לעבירה ועבירה זו גורמת לו ששר של רה"ב מושל עליו . וכל מי ומי שקבל עליו לרור בא"י כל ימיו ולא לרדת למצרים נחשב לו כאלו כל ימיו המליך היחוד של הקב"ה . ודע כי א"י אינה מכפרת על עבירות הנעשים בה כ"א על השגגות בלבד אבל אותן שבמודד אינם נמחלין כ"א ביסורין . אוי למי שעובר על פשע והפשעים הנעשים בא"י אין בהם סליחה כ"א בתשובה : עוד (שם נהר י"ג) מבאר באריכות סוד ירושלים וגם שאר מקומות אשר בא"י ואומר רז"ל עליונים על כל או"א . ואינני כדאי להזכירם . ויותר על עה"ק צפת וז"ל . כי הדר בצפת יש לו יתרון על כל שארי ערי א"י . והנפטר והנקבר שם בעבור שהוא מקום גבוה ואוירו זך ונקי יותר מכל שארי ערי א"י לכן במהרה שט נפשו ופורח למקום מערת המכפלה כדי לעבור משם לגן עדן התחתון ואין צריך להאריך מזה עכ"ל ע"ש :

במס' דרך ארץ (פ"ג) איתא אריב"ל א"ל הקב"ה לישראל אתם גרמתם לי להחריב את ביתי ולהגלות את בני . הו' שואלים בשדומה ואני מוחל לכם מה טעם שאלו שלום ירושלים . ואומר יהי שלום בחילך וגו' . ואומר למען אחי ורעי וגו' . עכ"ל וסובא בספרים מי האיש ירא ה' הרואה שמחילת עון גרם החורבן והגלות תלוי בשאלת שלום ירושלים . ולא יחרד לבנו לשאול תמיד בשלומה ופשוטו כמשמעו לשאול על איכות ומהות א"י וירושלים ומקום מקדש בכל פרטיה ודקדוקיה ולהשתיקק להשיג מאבניה ועפרה הק' ולרצותה ולחבבה . כמו שטצינו שעשו בגלות יבניה המלך . כדאיתא במס' ר"ה והא בכנישתא דשף ויתיב בנהרדעא . ועי' פירשי ז"ל . וכפתור ופרח מפרש כלומר שרלג מא"י וישב שם . וזהו משום דכתיב כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו . וזה שגלות יבניה וסיעתו כשיצאו מירושלים הביאו עמהם אבנים ועפר מאה"ק ובנו בנהרדעא בהכ"נ ויסדוה באותם אבנים ובאותו עפר עכ"ל :

המדרש הלפיות באות א' ענף א"י מביא וז"ל . שמעתי אם ישימו על עיני המת ועל טיבורו ועל מילתו

שבטים ויהם כל חלק וחלק בגבול אחד . ולפי יהוס השבט כן היה משכנו כפי שהוא נגדו לגבולו של אצילות של אותו שבט כדי שישפיע עליו . כל המצות הנעשים בא"י הם עולים ומקשטים כל גבול וגבול בסוד נשמח של כל שבט ושבט וכו' יע"ש באריכות :

עוד שם בנהר ה' ז"ל מבאר כי היחוד העליון נעשה ע"י הפלות ישראל דוקא בא"י ולא בחו"ל . ומביא מזהר פקודי שהתפלה עומדת ברקיע אחת עד גמר כל הפלות מישראל ויתקבצו כל הפלות ישראל יחד ויהקשרו כולם ויעלו . וכתיב אמנם יש לדקדק העכוב הזה שיתעכבו עד קיבוץ הפלות כל ישראל דוקא בהיות ישראל על אדמתם שאין מקדים זריחת השמש בא"י עיר אל עיר אלא בפחות חצי שעה מפני שא"י מעט הכמות ה' פרסי לכן אפשר להמתין . אמנם עתה שישראל נפוצים בארבע פינות העולם אם נאמר שיעכבו כשיעור י"ב שעות נמצא עירבוב הפלות . כי בעת הזריחה במערב או השקיעה במזרח . ואז יש להם הפלת ערבית . וא"כ איך יהיה ענין זה ואם נאמר שלא ימתינו . נמצא היחוד העליון נעשה כמה פעמים כי קהלה זו יחד עתה וזו אהר שעה ולעולם מיוחדים והולכים . ועד"ז יקשה כי המשמרות העליונות הם קבועות לערב ולבקר א"כ איך יהיה ענינם לפעמים לאלו לילה ולאלו יום . ועד"ז יקשה אל מנוחת שבת שאלו שובתים ואלו עושים מלאכה איך יהיה ענין זה . ובספר יסוד עולם הקשה ענין זה . ותירץ בשם רבנים עליונים מה שתירץ . אמנם האלקי הרמ"ק ז"ל כתב"ז וה"ל ואני אומר כי אין ההנהגה העליונה סנהגת לא בזריחת השמש במזרח ולא במערב ולא בצפון ולא בדרום אלא על נקודת א"י שהוא ומבחר הישוב וזריחת א"י הוא בוקר לאשמורת הבוקר וערבית א"י הוא לילה לשליטת ממשלת הלילה . ועד"ז יתנהגו המשמרות . ומספר הימים לא יעדפו ולא יותירו ממה שמהוה השמש הגשמי והירח הגשמי שבא"י . ואין להוש לראות הירח בחו"ל או לא יראה . כי העיקר היא בא"י ושם ב"ד קובעים ומקדשים חדשים חגים וזמנים . והקב"ה מסכים עמהם ומקדשם ובחו"ל אין קובעים ואם קובעים לא קדשו שאין בהם מכש ויום השבת בא"י הוא עיקר הכל . ואין התפלות מתעכבות אלו מפני אלו אלא בא"י דוקא ולא בשום מקום זולתו . מפני שא"י חשובה לענין היחוד . היחוד אינה עתים הרבה אלא עת אחת ושעה אחת . והיינו בהיותם עם ה' אשר בא"י לכלות תיקוני הפלחם כו' עכ"ל .

עוד שם נהר י' כתב : היות התפלה של א"י ראוייה ורצוי' ומקובלת יותר מפני שאין כ"כ מקטריגים וזה מפני שאין אותם האותיות המתהוות מהפה מתלבשות באויר טמא . לכן הם רצויות ונעשות תיכף עטרה וכותרת לראש מלכו של עולם . משא"כ בחו"ל שצריכים להתלבש באויר הטמא . ויש כמה חיצוני' המקטריגים עליהם עד הכנסם לא"י . ואח"כ צריכי' טהרה ונקיון כדי לעלות גבוה עכ"ל . עוד (שם) מבאר באריכות סוד א"י וישיבתה שהם ענינים חלוקים . ע"ש היטב . ותוכן דברי קדשו זה לשונו . וכאשר נבחנו במעלות א"י על חו"ל . נמצא שהם ג' בחינות בזולת מה שיש תחת כל בחינה ובחינה מהם כמה וכמה בחינות . האחד ענין עשיית מצות ותורה בטהרה ובנקיון כל ימי היותו בעולם . והב' בענין פטירת הנפש מן הגוף . והג' בענין החיית המתים אח"כ . והנה ג' חלוקים אלו לא ישתנו בודאי . כי מי שהיה כל ימיו בא"י נמצאת נשמתו גם בעת בואה לגופו היתה בטהרה ובנקיון . בלתי נטמאת באויר ארץ העמים . והוא מעלה וסיוע גדולה אל העבודה . וגם אם בקטנות נכנס אדם בא"י קודם י"ג שנה . יזכה ג"כ קצת למדה זו . כי אין היצה"ר בא אל הנשמה שבאדם עד היותו בן י"ג שנה כמ"ש רז"ל . ולפעמים גם הרוח ולפעמים גם הנפש כנזכר בזהר וכן כל המצות שעושין הם בטהרה ובנקיות עד צאתו מן העה"ז . ונמצא שגדל בשם טוב . אבל העולה בזקנותו לא"י אינו בכלל מדה זו . ואינו זוכה כי אם אל השנים שהם ענין הפטירה והתחיה כמ"ש לעיל . והעולה אחר מיתתו רק בעצמותיו זה ודאי אינו זוכה כ"א התחיה לבד . ולמעלה על פקידת הנפש לעצמות וזה סוד הכתוב ועצמותיך יחליץ על היותו בטהרה בא"י . וכאשר נבוא לספר במעלתם הם רבים . האחד כי הנשמה לא נטמאת מעולם ולא נתלכשה באויר ארץ העכו"ם כלל ועיקר . והב' מצותיו שעושה כלם היו בחכמת הטוהר ואותו רוחניות המתהווה מן המצוה והתורה לא נתלבש בקליפות הטומאה ההיא . והג' כי השפע הנשפע ע"י התורה והמצוה לא נשפע אל השרים . מפני שישראל אשר הם בחו"ל ועוסקים במצותיו אפי' בטהרה . בודאי הוא שאותן המצות ישפיעו לטובה רק שאותו שפע א"א להיות נשפע עליו אם לא ע"י אותו השר אשר שם בהלק ארצו . וזה דבר פשוט . והנה כל זמן היות עיקר השכינה בא"י אז מקבל ע"י אותו שר כמ"ש"ה כי גרשוני היום וגו' לך עבוד אלהים אחרים ממש עובד ומשפיע לאלקים אחרים שהם השרים ממש שעובד ומשפיע בהם כדפרי' . והד' יש עוד בחינת כמה מצות תלוים בארץ . ואין ספק כי מפני היות מעלות המצות אלו גדולות עד למאד אשר אין לקיים בחו"ל מפני שהם ככה הקדושה . וע"כ אין ראוי שישפיע בחו"ל ע"ד שאמרו רז"ל שאין מביאין הלה מחו"ל לא"י . ואם הביאה או באש תשרף כמו חמץ בערבי פסחים . וכן התרומה והביכורים וכיוצא באלו רבים . וזהו בודאי מפני מעלות המצות האלו כנזכר ע"ש . וכאשר נבא לספר במעלה השנית נמצא ג' בחי' . הא' כי מי שמת בא"י אינו

צאו וראו דברי קדשו של הרב הקדוש האלקי ר' אלעזר אוקר"י זצוק"ל בס' החרדים שלו ז"ל וצריך כל איש ישראל לחבב את ארץ ישראל ולבוא אליה מאפסי ארץ בתשוקה גדולה כבן אל חיק אמו. כי תחלת עונינו שנקבע' לנו בכי לדורות יען מאסנו בה שנ' וימאסו בארץ חמדה. ובפדיון נפשינו מהרה יהיה כתיב כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו. ושגומר אתה תקום הרהם ציון. ולפיכך היו האמוראים מנשקים עפרותיה ואבניה בכואם אליה. ומה טוב ומה נעים לשיר שיר ידידות אשר שר ר' יהודה הלוי עליה באהבה רבה. תחלת השירה: ארץ הקדושה יקרה חמודה וכו'. כן אנו משוררים על ציון ר' יהודה בר אלעאי כל ערב ר"ה בשמחה רבה ומתחננים לאל אל יגרשנו מאלו. גם הקרובים והרחוקים אשר חוצה לה ראוי להם שיהיו נכספים ותאבדים אליה. כי כשם שבחר בהם כך בחר בא"י ויהי איתם לה ואין נקראים גוי אחד אלא עמה שכך פי' רשב"י על מקרא שכתוב ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. ומצינו במדרש שהקב"ה אמר לאברהם אע"ה פעם ראשונה שילך לא"י ויראנה ויהזור ואחר שחזר לא נתן לו רשות להזור ללכת לא"י עד חמש שנים ואותן חמש שנים היה משתוקק להזור ללכת היא אמר זה הפסוק מי יתן לי אבר כיונה אעופה ואשכונה הגה ארחיק נדוד אלין במדבר סלה. מוטב ללין במדבריות של א"י ולא ללין בפלטריות של חו"ל. והיה תאב ומשהורשה כתיב וילך אברם כאשר דבר אליו ה'. וקודם בואו אל הארץ לא היה משתוקק אבל אחר שבא שמה פעם ראשונה וראה במראה הנבואה יקר תפארת קדושת הארץ אז נכסוף נכסף וממנו נלמוד לדורות אנחנו יוצאי הלציו להיות נכספים כמוהו אע"פ שיושבים בצער. על מנת כך נהיה שמחים ביסורין. וזהו טעם סמיכת פרשת עמלק וביאת ארץ ישראל בפ' כי תבא כמ"ש ז"ל ג' מתנות נתן הקב"ה לישראל ולא נתן אלא ע"י יסורין. ואלו הם תורה וארץ ישראל ועוה"ב. וכי היכי דבביאה ראשונה בא עמלק. ה"ג בכיבוש גליות כשרוצים לבא לא"י עמלק מודמן להם בדרך. כאשר עינינו רואות היום תמיד יראה וישפוט. והתחיל כתיבת והיה הוא א' מי"ב צירופין של השם הקדוש. רמז כי הדר בא"י דבק בה'. הפך הדר בחו"ל. היינו הישראלי שרומה למי שאין לו אלוה. ונקט צירוף זה רמז למשור"ל כל כקום שנאמר והיה לשון שמחה. וכתב רמב"ן במנין הרי"ג מצות. ושיבת א"י כל עת ורגע שאדם בא"י הוא מקיים המצוה הזו וידוע שעיקר שכר מצוה על השמחה הגדולה בה כדכתיב תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה א"כ צריך היושב בא"י להיות שמח תדיר במצותיו התדירה באהבתו אותה. וגם צריך להיות ירא וחרד כדכתיב רשב"י כל פקודא דלאו איהי ברחימו ורחימו לאו פקודא היא. לכך אמרו באבות דר' נתן הוי שש וחרד על המצות. והנה תיבת והיה אצל מצות ישיבת א"י רמז לשמחת המצות וסמיכת הפרשה לעמלק רמז לחרדה במצות מהרצועת התלויה באויר. ויסורין של א"י הן מן האומות הן מהחולאים מוכח כפרה הם כדבר שנאמר וכל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון. וזה רמז ג"כ בפסוק זה בס"ת והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נות"ן לך נחל"ה נכ"ה והוא לשון מנכה לו מן הדמים וכדפרש"י בפסוק אולי אוכל נכה בו. ופי' הענין שע"י הצרות שבא"י מתגנים ומתמעטים העינות. והעם היושב בה נשוא עון וכתוב וכפר אדמתו עמו. ודוקא בעונות קלים ששבים ומתחרטים עליהם. ויסורין אלו ממרקיין ובעת מותו ילך נכוהו לגן עדן. אבל הבאים לא"י ואין שבים על לב כי הם בהיכל המלך ומורדים ופושעים ומרבים במשתאות של סעודת מרעות ומרזחים. עליהם הכתוב אומר ותבאו ותטמאו את ארצי ונחלתי שמתם לתועבה. וכתוב כי תבואו לראות פני מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי. ולא יעלה על לבם שאחרי מותם ישארו בא"י. אלא כמוהם גרשום חוצה ככלבים. וז"ל פרקי ר"א. וכל הרשעים בא"י נפשוחם נשלכות בחו"ל. שנאמר ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע ולעתיד לבא הקב"ה אוהו בכנפות הארץ ומנער אותה מכל טומאה ומשליכה לחו"ל. שנא' לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה. וכתב רמב"ן בפ' אחרי שהזכיר הכתוב בעריות ותטמאו הארץ ואפקוד עונה אע"פ שהעריות חובת הגוף ואינן תלויות בארץ מ"מ עקר כל המצות ליושבים בארץ ה' וכן שנו בספרא ולא תקיא הארץ אתכם א"י אינה כשאר ארצות. אינה מקיימת עוברי עבירה. והנה הכותים לא היו ענושים בארצם וכבואם בארץ ה' ועשו שם כמעשיהם הראשונים שלח בהם האריות הממיתים אותם. לכן כל איש יחרד בכואו אל א"י. להיות ירא שמים כפלי כפלים ממה שהיה בחו"ל וידע כי בבית המלך הוא יושב. עכ"ל החרדים:

עיון בס' חסד לאברהם ז"ל מעין ג' עין הארץ נהר ז'. המדבר בצדקה ומאריך בענין קדושת א"י ומבאר כי תיקון הקדושה וכל מדרגותיה הוא בישיבת ישראל בא"י כי א"י הוא עפר קודש והעם היושב בה קודש ונשמהם קדושה ותורהם קדושה ואלהיהם קדוש אשר הוא השם לישראל. ולא זו בלבד אלא כמו שהתורה ורוב מצותיה אין לה יחוס עם שאר תורת העמים. כך אין יחוס לא"י עם שאר הארצות שיש בהם תורות והקים רעים אשר להעמים האחרים כמשה"ה ולא העשה מכל ההועבות האלה וגו'. הנה התורה וא"י יש להם יחוס יחד. וכן ישראל יחוס עם הארץ הקדושה בלי ספק בשביל יחוס נשמתו. והראיה מיחזקאל הנביא שחלק הארץ לי"ב שבטים

כשחרב המקדש ואינה נוהגת אלא מדרבנן . הרמב"ם וסמ"ג ובעל התרומה פסקו כר"ל , אלא שהרמב"ם מחלק בין קדושת ירושלים לשאר א"י . וז"ל בהלכות בית הכחירה פרק וא"ו הלכה ט"ז . ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדושה לעתיד לבוא , ובקדושת א"י לענין שביעיות ומעשרות וכיוצא בהן לא קדושה לעתיד לבוא , לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה , ושכינה אינה בטלה . והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם . ואמרו חכמים אעפ"י ששוממין בקדושתן הן עומדין . אבל חיוב הארץ בשביעית ומעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים . וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשיות ומשביעיות שהרי אינה מן א"י כו' . והראב"ד חולק עליו ואומר . סברת עצמו היא זו . ולא ידעתי מאין לו ובכמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב . ובגמרא אמרו דנפול מחיצות . אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדושה לעתיד לבוא לא חילק בין מקדש וירושלים לשאר א"י . ולא עוד אלא שאני אומר שאפי' לר' יוסי דאמר קדושה שניה קדושה לעתיד לבוא לא אמר אלא לשאר א"י . אבל לירושלים ולמקדש לא אמר . לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קדוש אחר עולמי בכבוד ה' לעולם . כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו . לפיכך הנכנס עהה שם אין בו כרת עכ"ל . והכסף משנה חולק עליו ומביא ראיות כסברת הרמב"ם ז"ל . והראב"ד ורש"י ובעלי החוס' ורבינו שמשון פסקו כר' יוחנן .

תן מצינו במס' כתובות (ק"י ע"ב) ת"ר לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפי' בעיר שרובה נכרים ואל ידור בחו"ל ואפי' בעיר שרובה ישראל . שכל הדר בא"י דומה כמי שיש לו אלוה . וכל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה שנאמר לתת להם את ארץ כנען להיות להם לאלקים גו' . ופריך הגמ' וכל שאינו דר בא"י אין לו אלוה! אלא לומר לך כל הדר בחו"ל כאלו עובד ע"ז . וכן בדור הוא אומר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים וכי מי אמר לו לדור לך עבוד אלהים אחרים אלא לומר לך כל הדר בחו"ל כאלו עובד ע"ג ע"כ . והרי"ף בעין יעקב מפרש דהדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה כיון שהוא יושב תחת ממשלת השרים וכתוב לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלקים והיושב בא"י הוא תחת ממשלתו ית' ואין לשרים אתו חלק בארץ ישראל . אותה ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה . וז"ש כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' שהיא א"י לאמר לך עבוד אלהים אחרים שהם השרים ולא להיות תחת אלקים חיים ומלך עולם . אבל הדר בא"י דומה לכל העולם שיש לו אלוה שמשגיח עליו בפרטות . וע"כ יושב תחת הנהגתו והשגחתו יתברך עכ"ל .

(שם) א"ר אלעזר כל הדר בא"י שרוי בלא עון . שנא' כל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון כו' . א"ר ענן כל הקבור בארץ ישראל כאלו קבור תחת המזבח כתיב הכא מזבח אדמה תעשה לי וכתוב התם וכפר אדמתו עמו :

עולא הוה רגיל דהוה סליק לא"י נח נפשי בחו"ל . אתו אמרו לי' לר' אלעזר אמר אנת עולא על ארמא טמאה תמות . אמרו לו ארונו בא . אמר להם אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה כו' :

(שם) א"ר ירמיה א"ר אבא א"ר יוחנן . כל ההולך ד"א בא"י מובטח לו שהוא בן העוה"ב :

(שם) ר' זירא כי הוה סליק לא"י לא אשכח מברא למעבר נקט במצרא וקעבר א"ל הוה צדוקי עמא פויוזא דקרמיתו פומייכו לאורגייכו אבתי בפזויותייכו קיימיתו . א"ל דוכהא דמשה ו אהרן לא זכו לה אנא מי יימר דזכינא לה . ר' אבא מנשק כיפו דעכו . ר' חנינא מתקן מתקלי' (פי' משה ומתקן מכשולי העיר מחמת חיבת הארץ שהיתה חביבה עליו מחור שלא יצא שם רע על הדרכים) . ר' אמי ור' אסי קיימו משמשא לטולא ומטולא לשמשא . פי' כשהשמש הגיע למקום שהם יושבים וגורסים וחמה מקדרת עליהם עומד משם לישב בצל . וכיטי הצינת עומדים מן הצל ויושבים בחמה . כדי שלא יוכלו להתרעם על ישיבת א"י :

(שם) ר' חייא בר גמרא סיגנדר בעפרא שנאמר כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו . מכל זה נוכל ליקח מוסר השכל מדרבי חו"ל הקדושים כמה היו מחבבים את ארץ

הקדושה אף גם בחורבנה . ובזמן הזה בעוה"ר נמצאן ליצני הרור המתלווצים על אה"ק ופערו פיהם לבלי חוק לאמר מהו ארץ ישראל בחורבנה . הלא כארץ העמים תחשב בראותם את א' מיושבי אה"ק אשר הדוחק אלצוהו לכתה רגליו לצאת מקודש לחו"ל . לבקש עזר מאת אחב"י או חורק עליו שיניו ומבזה אותו בכל מיני בזיונות זה מורה בידו וזה קורץ בעיניו ובעוה"ר נחקיים ואנשי גכול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו . הגם שיש ללמוד זכות עליהם . כי כבר באו כמה וכמה רמאים אשר מעולם לא דרך כף רגלם בא"י אך יתנו מסוה המרמ' על פניהם . וישתכחו בפיהם לאמר ממקום קדוש באנו ולובש לבנים ומתעטף לבנים ואומר דברי שקר אשר לא היו ולא יהיו . כאשר ראיתי בעיני בעת היותי בבאטישאן וגלית' לעיני כל . בכל זאת האיש אחר יחטא ועל כל העדה יקצוף . לא כן כולם אשר באו לשכון כבוד בארצנו הקדושה במסירת נפשם על הימים ועל הנהרות ועל המדבריות וסובלים שם עול גלויות הפראים מעוטפים בעוני ולהין זו הרחק . ובכל זאת תורת ה' לא ימושו מפייהם . לילות כימים ישימו ולא ימאסו ח"ו בארץ חמדה :

שער א חיבת הארץ

מצינו במס' קדושין (ד' ס"ט) הגיא וקמת ועלית אל המקום וגו' מלמד שביהמ"ק גבוה מכל ח"י
 וה"י גבוה מכל הארצות וכו'. ז"ל המהרש"א ז"ל ביהמ"ק כו' וה"י גבוה כו'. שהעולם הוא
 כהפוך ומקום ביהמ"ק הוא מרכז העולם וכן ח"י ולכך אמרו שח"י כיון שהוא מקום הממוצע
 אוירו מזוג ומחכים. ויוהר מקום המקדש. שע"כ היה שם בלשכת הגזית חכמי הסנהדרין וק"ל. עכ"ל:
 הו' היה במסכת סוטה (י"ד ע"ה) דרש ר' שמלאי מפני מה נהארו משה ליכנס לא"י וכי לאכול
 מסריה הוא לריך. או לשבוע מצובה הוא לריך. חלל כך אמר משה הרבה מצות נצטוו ישראל
 ואין מהקיימין חלל בה"י חכנס אני לארץ כדי ביהקיימו כולם על ידי. ח"ל הקב"ה כלום חנה
 מצקש חלל לקבל שכר. מעלה אני עליך כאלו עשיתם שנה' לכן אחלק לו צרכים וגו':
 ז"ל המהרש"א ז"ל. מפני מה נתאוו משה ליכנס כו'. וז"ל. דליכא למימר שהיה מתאוו ליקצר
 בה"י משום גלגול מחילות כמ"ש סוף כתובות גבי יעקב ויוסף דאעברה נא ואתאחיה את הארץ
 הטיבה לא משמע כן. ואומר לו הקב"ה כלום מהה מצקש חלל לקבל שכר. מעלה אני עליך כו'.
 יש לפרש זאת התשובה בהאי קרא ויאמר ה' אל משה רב לך וגו'. דהיינו רב טוב הצפון לצדיקים
 לעוה"ב כמ"ש במדרשות. ומיהו קשה דהאיך קאמר שהיה מצקש לקיים המצות כדי לקבל שכר עליהם
 הו' אמרינן חל חסיו כעצדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס. וי"ל דהיינו במצוה שנחייב בה
 ככר. חלל הכא עדיין לא בא לא"י ששם חיובה. והקב"ה לא ראה שיהא חייב בהו ספיר מני לבקש
 משום קיבול שכרם ודוק עכ"ל. הנה לכתורה הירון המהרש"א אינו מובן שגראה כהדרה קושיא
 לדוכתא. וכי יהיה כוונת משרע"ה שיבא לא"י כדי שיחייב במצות ויקבל עליהם שכר. אמנם לפי
 ענ"ל כי ידוע הטעם שאסור לעבוד את ה' ע"מ לקבל פרס הוא שאנו מחויבים לעבוד את ה'
 מאהבה גמורה בלב ובנפש הפזה. ולא לתקוה שום שכר. ועיין בהרמב"ם ז"ל פרק חלק בפירוש
 המשניות שלו. ח"כ כל מצוה שהחייב בה ככר וזוהו ה' מוכרח לעשותה בכל נפשו ומתודו מאהבת
 הטי"ת ולא להשלים גמול. כידוע משל של העבד. חלל מצוה שלא החייב בה כלל. וצפרט במקום
 שהקב"ה אינו חפץ במצוהו. בודאי לא שייך תהבה. חלל מני לבקש שכר כאינו מצוה ועושה
 וע"ז מדקדק המהרש"א בלחות לשונו והקב"ה לא ראה שיהא חייב בהו. משמע חף שיבא לא"י.
 ע"כ שפיר מני לבקש משום קיבול שכרם ודוק. אמנם לשון הגמ' דלעיל אינה מובנת. מהו הלשון
 חכנס אני לארץ כדי ביהקיימו כלם על ידי שמהיך הלשון משמע שרעה הוא בעצמו ליכנס לא"י
 וביהקיימו כל המצות כלם ע"י ולא ע"י אחר. הולם לפי ענ"ל כי כבר מבואר בספרים הקדושים.
 טעם שלא נכנס מרע"ה לא"י כי גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שישראל לא יקיימו מצות
 ה' וישפוך חמתו על העמים ועל האזנים היינו שיחרב ביהמ"ק. ואם היה נכנס מרע"ה לארץ לא
 היה ביהמ"ק נחרב וח"ו לא היה נשאר משונאי ישראל שריד ופליט לזה חס רחמנא עלן. וכל
 מה דעבד לעב עבד. לפ"ז נוכל להבין הגמרא ענ"ל. היינו שידוע שמרע"ה היה כלל ישראל.
 כמו שדרשו חז"ל על פסוק משה וכל ישראל וגו' מלמד ששקול משה נגד כל ישראל. ע"כ זהו שבקש
 משה רבינו מהקב"ה חכנס אני לארץ כדי ביהקיימו כולם על ידי כלומר אפילו כשישראל ימעלו
 נוטל בה' ח"ו ולא יקיימו את המצות. יתקיימו על ידי ולא תחרב את ביהמ"ק. ח"ל הקב"ה
 כלום חנה מצקש חלל לקבל שכר. מעלה אני עליך כאלו עשיתם. כלומר לא שמרע"ה יבקש משום
 שכר. חלל כך ח"ל הקב"ה כל בקשהך לא יהיה הועלת חלל לעצמך שתקיים את המצות והקבל
 עליהם שכר אני מעלה עליך כאלו עשיתם. חלל לישראל לא יהיה שום הועלה מזה אדרבה לרעה
 ה"ו יחשב להם שלא אחריב את ביהמ"ק כנ"ל. ע"כ רזוני שלא חכנס לא"י ואשפוך חמתי על העמים
 ועל האזנים ויהיה שארית ישראל לפליטה גדולה ודוק. והרב הקדוש האלקי ר' אליעזר אזקרי"י
 ז"וק"ל מביא בספרו ההרדים הגמ' דלעיל ומסיים בה. לפיכך חובה עלינו ללמוד לשמור ולעשות
 כל המצות החלויות בארץ ישראל. וחלקי ישראל יהיה בעזרתו:

במס' יבמות פרק הערל נחלקו ר' יוחנן וריש לקיש. אי קדושה שקידש עזרא במקומות אשר
 כבש בארץ ישראל קדשה עד עולם. או עד שחרב מקדש שני ר"י סבר קדשה עד עולם.
 וכל המצות החלויות בא"י נוהגות גם אחר החורבן מדאורייהא. ור"ל סבר דבטלה הקדושה
 כשחרב

יתברך גדול העצה ורב העליליה אשר נתן בלב אבי ניו ואמי ע"ה לבוא להסתפח בנחלת ה' לשכון כבוד בארצנו הקדושה להשתחות לפני ה' בהר הקודש ירושלים כהיות גידולי בקדושה בטוהרת הקודש באויר זך צח ומצוחצה וטהוות עומדות רגלינו בשערי ירושלים ועל דא ודאי אתן תורות לאל נורא ההלות אשר זכיתי ללסוד בחצר בית המלך פנימה במה אכוף ובמה אקדם לאלקי קדם ומה אשיב כל תגמולוהי עלי כי נפשי יודעת מאד קוטן ערכי ושפל ברכי ומי אנכי אשר הביאני המלך חדריו ולדרוך על כל מקומות הקדושים ליגנדר בעפרה ולגשק אבניה. ודוכתא דמשה ואהרן לא זכו לה ולהשתטח על קברי הקדושים אשר בארץ המה על הצדיקים ועל החסידים תנאים ואמוראים זי"ע ועכ"א. אך תמכתי יסודותי בהבטחתו ית' וחנתי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארהם ודרשו חז"ל אע"פ שאינו הגון ואינו כדי לזאת כחלום מהקיץ בסעיפים מחזיונות העיר ה' את רוחי ויאמר להביא ספר הזכרונות זכרון ירושלים וארץ הקדושה יקרה המורה לעורר לבות בני"א אל הקודש לקיים שאלו שלום ירושלים כראי' במס' (ד"א פ"ג) אריב"ל א"ל הקב"ה לישראל אתה גרמת לי להחריב את ביתי ולהגלות בני הוו שואלים בשלומה ואני מוחל לכם מה טעם שאלו שלום ירושלים ואומר יהי שלום בחילך ואומר למען אחי ורעי וגו' עכ"ל וכמו שדרשו חז"ל על פסוק ציון דורש אין לה וגו' מכלל דבעי דרישה והשתא דאתינא להכא אימא בה סילתא זוטרתא דהנה יש להתכונן בדברי חכמים וחידותם אשר כל דבריהם כגחלי אש שלהבת כי מה תועלת יצא לנו מזה דבעי דרישה אמנם כסומא הרואה בארובה נראה לי כי ידוע בכוא הנפש לפני הב"ד של מעלה לאחר צאתה מגוף האדם שואלים אותה בכלל השאלות צפית לישועה ובעו"ה בזמן הזה מטרת הפרנסה אשר השפע נתמעט בכל יום ואין לך יום וכו' ומאריכות הגלות מי האיש ימלט נפשו לבל יזח מלבו צפיית הישועה לזה צפו ברוה"ק ואמרו דבעי דרישה וסחוך הדרישה ישמע און מהגלות והחורבן אשר היו בה ועתה ת"ל קיל החור' נשמע בארצנו כי נחו היהודים מאויביהם ירושלים ושאר העירות בכל יום ויום מתיישבים מאחב"י הבאים בכל ארצות התבל ונתמלאו החרבות בכנינים נאים ויותר עה"ק ירושלים או ישמח לבו בקרבו לאמר כאשר שמעתי כן אוכה לראות בנחמת ציון וירושלים בטוהרה יום או יומים וכזה צפיית הישועה יקיים ויוכה לחזות בנועם ה' להשתחוות בהר הקודש ירושלים בשוב אליה כבוד השכינה לעולם ויקיים כונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס ונאמר ואני אהיה לה חומת אש סביב וגו' בכי"א. הגם שכבר הקדימוני רבנים בחפשי אמתחת עתוהם ובספריהם ראיתי בעלי אסופות ויחדי סגולות מקור חיים הכינו להם בחכמתם בעשות להם ספרים ומגלות חבילות חבילות בהם עלו גרם המעלות כהם תשועת עולמים אל בית ה' מסילות כמו בעמ"ה ספר כפתור ופרח ואלה מסעי מהגאון הק"ר משה חאגיז ז"ל וספר מסעות א"י ושבחי ירושלים וחיבת ירושלים וס' אהבת ציון וכרומה ומה לי להשיב ראשי בין ההרים הגדולים האלו אולם זאת אשיב אל לבי ואימא טעמא למילתא, ואמתלא לדברי כי מחמת כמה טעמים עשיתי זאת. א) כי הראשונים אשר היו לפני עשו כל ספריהם על דרך הפלפול ומביאים דעות שונות על כל דבר ודבר. ע"כ הקורא ילאה למצוא פתח מבוקשו. ב) כי המה היו בה בעת אשר ציון מדבר היתה ירושלים שטמה וערי יהודה חרבה. ועדן לא נתיישבו בהם בני ישראל זה מביא שראה בירושלים ארבעים בעלי בתים וזה עשרים וזה פחות וכן בשאר ערי א"י ומזה יסס לכב אחינו בני ישראל המהגורים בארצות לא להם לבלתי יקרבו אל הקודש ויגיעו לבבם לבל יבואו להסתפח בנחלת נועם ה' באמרם מה לנו ולצרה הזאת להשיב אשם בנפשנו לבוא בטסירת נפש לגקום ציה ושממה ולסכול עול גלות הפראים אשר לא נאמין בחיינו הדא טוב לנו לשבת בארץ שלום. לזאת לחלק יצאתי בספרי זה להשיב על ראשון ראשון. א) כי כל המקומות הקדושים העיירות והגבוליים וכל קברי הצדיקים הבאתי כל או"א מפורש ומבורר בקיצור נמרץ למען ירוץ הקורא בו וימצא כל דבר ודבר על בוריו כחפצו ורצונו. ב) אני מביא כל הגליות והחורבן שהיה טעת החיישבו בה עדת ישראל עד הנה וחסר הגדול של הקב"ה אשר כעת הודו לה' כי טוב נחו היהודים מאויביהם ויושבים בטח ושאנן ועתה ב"ה רבים המה בני ישראל היושבים בערי הקדש ובכל יום ויום באים ומתיישבים לאלפים וכפרט ירושלים להיותה לקרית מלך רב כאשר בארתי בשער שבחי הארץ. ג) אני הוספתי כמה וכמה דברים כל מנהגי אה"ק והמעשיות אשר הקורא יתענג בדשן נפשו. ועוד כמה וכמה עניינים נשלאים אשר לא הובאו בשום מקום כאשר עיניכם תחזינה מישרים בכוא פנימה אל השערים ואל יאמר הקורא כי בדיתי מלבי דברי הבל הבלים ח"ו לזאת אני מחויב להודיע ועדי בשחק שכל מה שכתבתי היא מה ששמעתי מסגידי האסת והצדק ומה שראיתי בעיני וגם מספרים הקדושים וכמה יגיעות יגעתי עד שהוצאתי כל השערים נקי מכל שמץ. והלקתי אותם לז"ב שערים כדי להקל על הקורא למצוא כל מבוקשו על מקומו. וגם שהם כנגד י"ב שערי המקדש הנראים עוד היום. ועל זה קראתי שם הספר שערי ירושלים וידוע שכל א"י נקרא על שם ירושלים. וכות אה"ק וזכות כל התנאים והאמוראים והצדיקים והחסידים יעמיד לי ולזרעי עד עולם וכאשר זכיתי לראות בחורבנה כן אוכה לראות בכנינה בקיבוץ נדחי עמו ישראל בהחמים ויעמוד הכין לאירים ותומים אמן:

227

ВВЕДЕНИЕ

ВВЕДЕНИЕ
ВВЕДЕНИЕ
ВВЕДЕНИЕ
ВВЕДЕНИЕ

Р. В. № 13

Дозволено Цензурою.

Варшава 10 (22) Октября 1873.

33631

ШАРПЕРШТАЙН

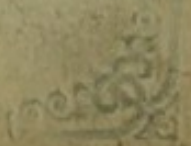
т. о. Новаго Топографічнаго

ВАРШАВА

въ Типографіи Ю. Лебелюва

на Крестна Площади № 10

1873

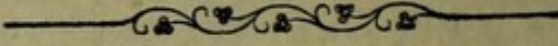

75673

ספר

שערי ירושלים

נבנה על י"ב שערים בכל שער מבואר דברים חדשים
נפלאים מעניני אה"ק ומעמדה ותכונתה ומבעה ומספר בני
ישראל אשר בה וכל המנהגים והמעשיות משנות קדם
ומזמן הוזה כאשר עין הקורא תחזה משרים בקראו בו
אחת מהשערים :

הובא לבית הדפוס בהוצאות הנגיד הנכבד וכו' מוהר"ר
יעקב אליעזר עדעלשטיין בהר"מ שמשון נ"י מביאליסטאק.

ו ו א ר א

בדפוס ר' יואל לעבענוזאהן נ"י

שנת תרל"ד לפ"ק

ШАРЕ ІЕРУШАЛЕМЪ

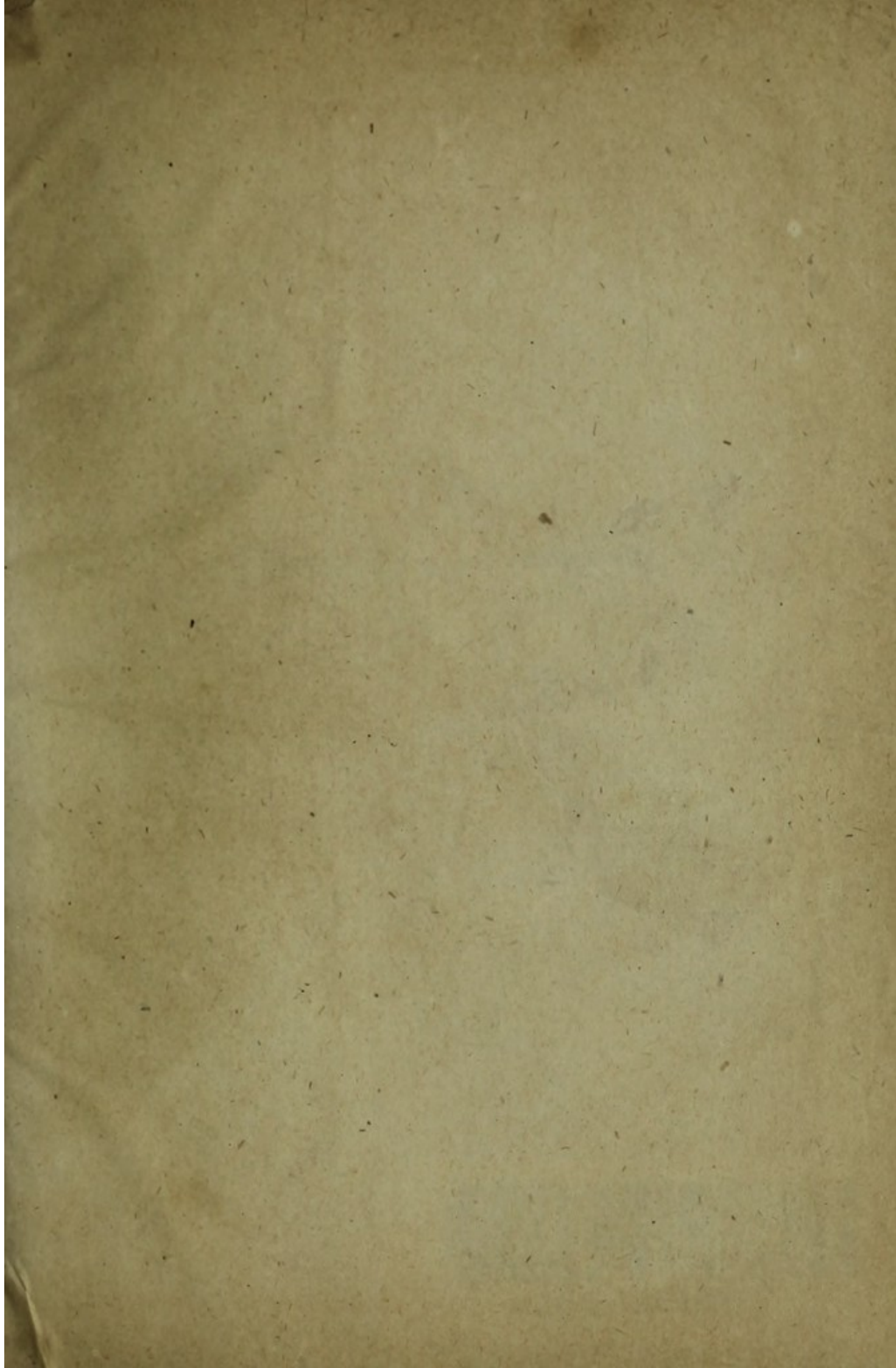
т. е. Ворота Іерусалима

ВАРШАВА

въ Типографіи Ю. Лебенсона,

на улицѣ Налевки N. 9.

1873.

Folklore of Palestine, etc.

22102303690

P. B.
Heb. 13.

33631